

BASÎRÎ'NİN FARŞA DİVANI'NİN TÜRKÇE ÇEVİRİSİ

İsa BULUKGİRAY

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2019

BASÎRÎ'NİN FARŞA DİVANI'NIN TÜRKÇE ÇEVİRİSİ

İsa BULUKGİRAY

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir, 2019

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTİSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İsa Bulukgiray tarafından hazırlanan Basîrî'nin Farsça Divanı'nın Türkçe Çevirisi başlıklı bu çalışma/...../..... tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Üye

(Danışman)

Üye

Üye

Üye

ONAY

.../ .../ 20...

Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin/projenin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

İsa BULUKGİRAY

ÖZET

BASÎRÎ'NİN FARŞÇA DİVANİ'NİN TÜRKÇE ÇEVİRİSİ

BULUKGİRAY, İsa

Yüksek Lisans - 2019

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ahmet KARTAL

Basîrî (941/1534-35) İstanbul'un fethinin yaşandığı, sınırların üç kıtaya ulaştığı Osmanlı Devleti'nin en parlak asrı olan XVI. asırda yaşamıştır. Sanatçıların, şairlerin, bilge ve âlimlerin İran, Orta Asya ve çevre coğrafyalardan Osmanlı coğrafyasına aktığı dönemlerde bu şahsiyetlerin arasında Basîrî de vardı. Bu yüzyılda şaire, sanata ve edebiyata büyük bir ilgi ve alaka vardı. Hatta devletin başında bulunan padişahların ve ileri gelenlerin bile her biri birer şair, edip ve divan sahibi idiler. Onlarında öncü olmasıyla bu alanda değerli eserler meydana gelmiştir.

Bu çalışmamız XVI. asırda yaşayan ve renkli bir kişiliğe sahip olan Basîrî'nin Farsça Divanı'nın Türkçe Çevirisi üzerinedir. Basîrî'nin Farsça Divanı'nın Türkçe Çevirisi bu güne değin ele alınmamış bir konudur. Şairin Farsça Divanı kendi el yazması ile mevcut olup tek nüsha halindedir. Ayrıca yine kendisinin kaleme aldığı Türkçe Divanı ise Farsça Divanı'nın sonunda yer almaktadır. Türkçe Divanı hakkında Prof. Dr. Ahmet Kartal 2006'da Basîrî ve Türkçe Şiirleri adlı bir kitap yayımlamıştır.

Eski Türk edebiyatının önemli bir bölümünü oluşturan Farsça klasik metinler, özellikle şiir çevirileri yok denecek kadar azdır. Bu alanda elle tutulur, ihtiyaçları karşılayacak ve bu boşluğu dolduracak çalışmalara her zaman ihtiyaç vardır. Biz de bu bilinçle hareket ederek kültürel mirasa bir katkı niteliğinde Basîrî'nin Farsça Divanı'nı Türkçeye çevirdik. Bir mukaddime 1406 beyitten meydana gelen divanda toplam 23 kaside, 121 gazel, 32 kıta bulunmaktadır. Üç bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde şairin hayatı, edebi kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde şairin Farsça Divanı ve muhteva konusu ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise şairin Farsça Divanı'nın Türkçe çevirisi yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Basîrî, Çeviri, Farsça Divan, Farsça Divan'ın Türkçe Çeviri, Şiir.

ABSTRACT

Basîrî's Divan Its Turkish Translation

Bulukgiray, İsa

Master Degree-2019

Department of Turkish Language and Literature

Supervisor: Prof. Dr. Ahmet Kartal

Basîrî (941/1534-35) lived in the 16 th century that the most brilliant century of the Ottoman Empire, the century that the conquest of Istanbul took place in and the century that the Ottoman Empire reached his borders to three continents in. When Artists, poets, scholars came from Iran, Central Asia and the surrounding countries to Ottotman Empire, Basîrî was among them, too. There was great interest in poetry, art and literature in this century. Even the sultans who managed the Empire and notables were poets and they also were divan owners. Thanks to them valuable works were created in this department. This study is about Basîrî who lived in the 16th century, and about his Persian Divan its Turkish translation. Basîrî 's Persian Divan and its Turkish translation is a topic that has not been under debate until today. Basîrî 's Persian Divan is present in his manuscript and is in a single copy. Also, the Turkish Divan that he wrote is at the end of his Persian Divan. Prof. Dr. Ahmet Kartal published a book about his Turkish Divan that called Basîrî and his Turkish Poems in 2006.

Persian classical texts which constitute an important part of classical Turkish literature, especially poetry translations or divan translations from Persian to Turkish are almost non-existent. There is always a need to meet the needs and fill this gap in this department. Acting with this awareness, we translated Basîrî's Persian Divan into Turkish as a contribution to cultural heritage. There are a total of 23 kasides, 121 ghazals and 32 stanza in the Divan which consists of 1406 couplets. In the first part of this study, which consists of three chapters, information is given about the life, literary personality and works of the poet; In the second part, the poet's Persian Divan and its content has been under debate; In the third part, the translation of poet's Persian Divan is tried to be made. Translation method is based on indirect translation method. Indirect translation has been used in the translation of the main text in the source language to the target language, Since the concepts and linguistic structures in the source language are not in the target language, the syntactic and word

structure changes were made in the target language and indirect translation method was utilized.

Key Words: Basîrî, Translation, Persian Divan, Persian Divan and Turkish translation, Poetry.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
ÖN SÖZ.....	xii
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

BASÎRÎ'NİN HAYATI EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1.1. Basîrî'nin Hayatı.....	3
1.2. Basîrî'nin Edebî Kişiliği ve Eserleri.....	7
1.2.1. Eserleri.....	13
1.2.2. Türkçe Divan.....	13
1.2.3. Farsça Divan	14
1.2.4. Letâif.....	14
1.2.5. Bengî-nâme.....	14

2. BÖLÜM

BASÎRÎ'NİN FARŞÇA DİVANİ'NİN MUHTEVASI

2.1.1. Tevhit.....	15
2.1.2. Naat.....	15
2.1.3. Kasideler.....	16
2.1.4. Gazeller.....	24
2.1.5. Kıt'alar	25

3. BÖLÜM

BASÎRÎ'NİN FARŞA DİVANÎ'NİN TÜRKÇE ÇEVİRİSİ

3.1.1. Mukaddime.....	31
3.1.2. Tevhit.....	33
3.1.3. Naat.....	35
3.1.4. Kasidele.....	37
3.1.5. Gazeller.....	135
3.1.6. Kıt'alar.....	257
SONUÇ.....	274
KAYNAKÇA.....	275

KISALTMALAR

a.g.e.:	Adı geçen eser
an.:	Ansiklopedi
a.g.ylt.:	Adı geçen Yüksek Lisans Tezi
bkz.:	Bakınız
c.:	Cilt
ev.:	Çeviren
haz.:	Hazırlayan
mad.:	Maddesi
nr.:	Numara
s.:	Sayfa
TDV İA.:	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
vr.:	Varak

ÖN SÖZ

Türklere Anadolu'nun kapılarının açıldığı Malazgirt Meydan Muharebesi, 26 Ağustos 1071 tarihinde gerçekleşir. Büyük Selçuklu Hükümdarı Alparslan (1603-1072) ile Bizanslıların arasında gerçekleşen bu savaşın neticesinde, Anadolu'nun sürekli yerleşime açılması sağlanarak Türkleşmesi ve İslamlaşmasının zemini hazırlanmıştır. Anadolu Selçuklu Devleti devrinde, Anadolu'da, özellikle her alanda istikrarın sağlanmasıyla birlikte iktisadi refah, düşünce özgürlüğü ve düzenli devlet idaresi hâkim olmuş, buna paralel olarak güzel sanatlar, edebiyat, felsefe ve ilmin geliştiği bir muhit olmuştur. Ayrıca Anadolu Selçuklu Devleti'nin hükümdar ve devlet yöneticilerinin de âlim ve şairler, himaye etmeleri, onların yaptıkları çalışmaları desteklemeleri ve çalışmaları için uygun bir ortam oluşturmaları sayesinde Anadolu, bir cazibe merkezi haline dönüşmüştür. Bundan dolayı birçok yerden, özellikle de İran'dan pek çok kişi gelmiştir.¹

Anadolu'da, Anadolu Selçuklu Devleti'nin sona ermesinden sonra kurulan Osmanlı devleti sultanları da aynı tavrı sürdürmüşlerdir. İstanbul'un fethedilip başkent olmasından sonra, bir kültür, medeniyet ve ilim şehri olan İstanbul, İran ve Türkistan'dan birçok kişinin akın ettiği bir cazibe merkezi haline gelmiştir. XV. asrın sonlarında Anadolu'ya gelen ve tekrar yurduna dönmeyip İstanbul'da ölen bu tip şahsiyetlerden biri de Basîrî (941/1534-35) idi. Saraydan ve dönemin ileri gelenlerinden ilgi ve iltifat gören Basîrî, özellikle nüktedanlığı ile tanınmış ve devletin ileri gelenlerinin meclisinde aranan bir kişi olmuştur.²

Bu çalışmamız XVI. asırda yaşayan ve renkli bir kişiliğe sahip olan Basîrî'nin Farsça Divanı'nın Türkçe Çevirisi üzerinedir. Basîrî'nin her ne kadar Farsça Divanı üzerine bir yüksek lisans tezi hazırlansa da onun Türkçe çevirisi yapılmamıştır. Basîrî'nin tam anlamıyla edebî şahsiyetinin ortaya konulması, onun Türkçe eserlerinin yanında Farsça Divanı'nın da göz önünde bulundurulmasıyla mümkündür. Onun için biz, Farsça Divanı Türkçeye çevirmeyi uygun gördük.

¹ Fikret Sarısoy, *Basîrî'nin Farsça Dîvânı*, Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi [Basılmamış Yüksek Lisans Tezi], 2001, s. 12.

² Ahmet Kartal, *Basîrî ve Türkçe Şiirleri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006, s. 11.

Çalışmamız toplam üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde şairin hayatı, edebi şahsiyeti ve eserlerine değinilmiş, ikinci bölümde Farsça Divanın muhtevası irdelenmeye gayret edilmiştir. Eserin asıl bölümünü oluşturan üçüncü bölümde, Farsça Divanın tercümesine yer verilmiştir. Çalışmanın sol tarafında Fikret Sarısoy tarafından oluşturulan Farsça metinlere, sağ tarafında ise verilen Farsça metinlerin Türkçe tercümesine yer verilmiştir. Tercüme yapılırken birebir değil de serbest çeviri tekniği esas alınmıştır. Eserin Farsça transkripsiyon metninde okunamayan veya silinmiş kelime ve ibarelerin yerine soru işareti “(?)” veya üç nokta “(...)” konulmuş olup dipnotta belirtilmiştir. Farsça beyitler, asıl metnin anlamına bağlı kalarak serbest çeviri tekniği esas alınmış ve Türkçeye aktarımı yapılmıştır. Farsça beyit, mısra ve ibarelerin Türkçeye tercümeleri tırnak içerisinde ve *italik* olarak verilmiştir.

Bu çalışma, edebiyatımızda önemli bir konuma sahip Basîrî’nin Farsça Divanını hem ilim âlemine takdim etmek hem de ilgililerin istifadesine sunmak için yapılmıştır. Özellikle Farsça çeviri konusu hakkında beni cesaretlendirip yapabileceğimi bana idrak ettiren değerli danışmanım Prof. Dr. Ahmet KARTAL’a, aramızda mesafeler olmasına rağmen e-posta ile bana destek olmaya çalışan değerli İranlı, emekli Öğretmen Nahide SOLTANI’ye, bana Eski Türk Edebiyatını sevdiren ve her anlamda yardımını esirgemeyen değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Mahmut GİDER’e, benden yardımlarını, manevi desteğini ve sabrını asla esirgemeyen değerli nişanlım, Zeynep ÇAÇA’ya ve beni her koşulda destekleyen aileme teşekkürü bir borç bilirim.

İsa BULUKGİRAY

ESKİŞEHİR,2019

GİRİŞ

Selçukluların ve onlara bağlı emirliklerin Anadolu’da istikrar bulmasından sonra Fars dili yavaş yavaş bu toprakların resmi dili haline gelmeye başladı. Önemli kentlerde konuşma dili Farsça idi. Beyliklerde yazışmalar Farsça yapılıyordu, kitaplar Arapça ve daha ziyade Farsça yazılıyor, Farsça şiir söyleniyor, medreselerde dersler Farsça veriliyordu. Anadolu Selçukluları’nda XII. yüzyılın ikinci yarısından sonra İzzeddin Kılıç Arslan zamanından bu yana edebiyat dili olarak Arapça, şiirde de Farsça, hükümdar ve devlet erkânının saraylarında rakipsiz bir hâkimiyet elde etmişti. Sultan ve emirlerin himayesinde birçok İran şairinin yanı sıra değişik ülkelerden ilim ve fikir adamlarının bir araya geldikleri saraylar ve medreseler Fars dili ile büyük bir edebî ve ilmî faaliyete sahne olmaktaydı. Bunun tabîî sonucu olarak da Farsça birçok edebî ve ilmî eser ortaya konmaktaydı.³

1453 yılında İstanbul’un Fatih Sultan Mehmed tarafından fethiyle Osmanlı İmparatorluğu’nun altın çağı başlamış oldu. İmparatorluğun başkenti Edirne’den İstanbul’a nakledilerek bu şehir gitgide çağın en büyük kültür merkezi haline geldi.

Bu dönemde İran’dan İstanbul’a giden orta dereceli birçok şair görüyoruz. Fatih’ten sonra tahta geçen II. Bâyezîd, o devirdeki İran’ın en meşhur şairi Câmî ile yazışıyor ve ona değerli hediyeler gönderiyordu. Câmî, *Silsiletü’z-zeheb*’ adlı mesnevisinin üçüncü defterini Bâyezîd’e ithaf etmiş ve sonunda Sultan’ın gönderdiği ikibin altın floriye teşekkür etmiştir. II. Bâyezîd döneminde İran’dan Osmanlı topraklarına akın eden şahsiyetlerin arasında Basîrî de vardı. Hayatının sonuna kadar Osmanlı topraklarında kalıp şairlik becerisini icra eden Basîrî devlet erkânı tarafından yardım ve iltifatlara mazhar olmuştur.⁴

Bu çalışmaya konu olan şair Basîrî de XVI. asırda yaşamıştır. Farsça şiirlerinin yanında Türkçe şiirler de kaleme almıştır. Şairin Farsça Divanı kendi el yazmasıyla mevcut olup Süleymaniye Kütüphanesi’nde⁵ tek nüsha halindedir. Bir mukaddime 1406 beyitten meydana gelen divanda, toplam 23 kaside, 121 gazel, 32

³ Mustafa Özkan, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995, s. 56.

⁴ Muhammed Emin Riyahi, *Osmanlı Topraklarında Fars Dili ve Edebiyatı* (çev. Mehmet Kanar) İnsan Yayınları, İstanbul, 1995 s. 113

⁵ Süleymaniye Kütüphanesi, Aşir Efendi, Nu. 292, vr 229b-281a

kıta bulunmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde Basîrî'nin hayatı, edebi şahsiyeti ve eserleri hakkında kısaca bilgi verildi. İkinci bölümde Basîrî'nin Farsça Divanı'nda işlenen konular irdelenmeye çalışılmış. Üçüncü ve son bölümde ise Basîrî'nin Farsça Divanı'nın Türkçe çevirisine yer verilmiştir. Divanda kasideler, kasideler başlığı altında, gazeller, gazeller başlığı altında kıtalar ise kıtalar alt başlığında toplanıp sırasıyla tanzim edilip Türkçeye çevrilmiştir. Farsça metinler ve Türkçe çevirileri bir arada yazılarak okuyuculara metinleri karşılaştırma imkânı sunulmuştur.

Bu çalışmamızda gayemiz Basîrî'nin günümüze kadar Türkçe çevirisi yapılmamış olan Farsça Divanını ele alarak klasik Türk Edebiyatı alanında yapılan Farsça çevirilere bir yenisini kazandırmaktır. Çalışmamızda bir takım eksik ve noksanlıkların olması muhakkaktır. Yapılacak tenkit ve eleştiriler bizi doğruyu bulmaya sevk edeceğinden endişemiz yoktur.

1. BÖLÜM

BASÎRÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1.1. BASÎRÎ'NİN HAYATI

El yazısı ile tertip ettiği Farsça divanının mukaddimesindeki kayıta künyesi Mehmed b. Ahmed b. Ebü'l-Meâlî el-Murtaz el-Şehir şeklindedir.⁶ Baras hastalığına yakalandığı için Alaca Basîrî diye de anılmıştır.⁷ Bazı kaynaklarda Bağdatlı olduğu rivayet edilmişse de güneydoğu illerimizden olduğunu gösteren kuvvetli rivayetler vardır.⁸ Ancak tüm bu rivayetlere rağmen Basîrî kendi divanında şöyle demektedir:

ای که سوغات خواستی از ما حال معلوم کن ازین کلمات
ما ز تبریز قرض آوردیم قرض باشد به پیش ما سوغات⁹

“Ey bizden yol hediyesi isteyen! Şimdi bu kelimelerden (cümleden) muradı anla. Biz Tebriz’den şiir getirdik. Bizim yanımızda yol hediyesi, şiirdir.”

Basîrî’nin bu kıtasında geçen “Biz Tebriz’den şiir getirdik” dizesiyle onun Tebriz ile bir münasebetinin olduğu düşünülebilir.¹⁰

Basîrî kendi el yazmasıyla yazdığı Farsça divanında kendisini şöyle tanımlar:

اگر خلق جهان پرسند از من کیستی گویم به کنج نامرادی زار مانده بی سر و پائی¹¹

“Eğer dünya halkı bana kimsin diye sorsalar; mahrum kalanların köşesinde dermansız kalan bir acizim derim.”

⁶ Basîrî, Farsça Dîvân, s. 43

⁷ Ahmet Kartal, *Basîrî ve Türkçe Şiirleri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006, s. 13

⁸ Mehmet Çavuşoğlu, Basîrî mad., *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* c. 5 İstanbul, 1992, s. 105-6.

⁹ Fikret Sarısoy, *Basîrî’nin Farsça Dîvânı*, Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi [Basılmamış Yüksek Lisans Tezi], 2001 s. 79.

¹⁰ a.g.ylt., s. 12

¹¹ a.g.ylt., s. 75.

‘‘Eğer (biri) Basîrî kimdi? Diye sorarsa, muradına eremeyenlerin köşesinde geçim peşine düşen biriydi deyiniz.’’

Âşık Çelebi ile onu esas alan kaynaklar tarafından ileri sürülen Horasanlı olduğu iddiası gibi Nevâî'nin onu *Mecâlisü'n-nefâis* adlı eserinde zikrettiği iddiaları da tamamen yanlıştır.¹³ Gerçek ise *Mecâlisü'n-nefâis*'in Hakîm Şah Muhammed Kazvînî tarafından Farsçaya yapılan tercümesinde Yavuz Sultan Selim devri şairleri arasında ona da yer verilmesinden ibarettir.¹⁴

Basîrî gençliğinde Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın oğulları Uğurlu Mehmed (ö. 882/1477) ve Yâkub (ö. 896/1490) beylerin yanında bulundu; onlara kasideler sundu. Çok seyahat etti ve 892 (1487) yılı civarında Herat'ta Ali Şîr Nevâî, Mirza Hüseyin, Câmî ve Binâyî ile buluştu; Nevâî ise Basîrî adına bir muamma yazarak onu bu yeni muhitinde de tanıttı. Aynı muammayı ihtiva eden tavsiyenâme, bazı mecmualarda ‘‘Nevâî Nâmesi’’ adıyla kaydedilmiştir.¹⁵ Latîfî, Osmanlı ülkesine Nevâî'nin divanını ilk önce Basîrî'nin getirdiğini belirtirken.¹⁶ Âşık Çelebi, Sultan Bayezid devrinde Osmanlı ülkesine gelen Basîrî'nin beraberinde Nevâî'nin ve Câmî'nin kitaplarıyla gazellerini ve siparişnâmelerini de getirdiğini söylemektedir.¹⁷ 1491 yılı civarında kısa bir süre İstanbul'da bulunan şair, daha sonra Akkoyunlu Hükümdarı Göde Ahmed Bey'in musahibi oldu. Göde Ahmed Bey tarafından elçilik göreviyle II. Bâyezîd'e gönderildi (901/1495-96) ve bir daha geri dönmeyerek İstanbul'da kaldı. Bu sırada Tâcîzâde Câfer Çelebi, Müeyyedzâde Abdurrahman Çelebi, daha sonra da Defterdar İskender Çelebi'nin yanında bulundu, onlardan yardım ve destek gördü. Padişah hazinesinden sâlyânesi ve Ayasofya zevâidinden 10 akçe ulûfesi dışında, padişaha ve devrin ileri gelenlerine takdim ettiği kasidelerine karşılık aldığı câizelerle geçimini sağladı.¹⁸

¹² a.g.ylt., s. 76.

¹³ Bkz. Âşık Çelebi, vr. 55a; Kınalızâde Hasan Çelebi, I, 214.

¹⁴ Mehmet Çavuşoğlu, Basîrî mad., *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* c. 5 İstanbul, 1992, s. 105-6.

¹⁵ Süleymaniye Ktp. Fâtih, nr. 4020, vr. 149b; Çorlulu Ali Paşa, nr. 445, vr. 10a.

¹⁶ Latîfî, *Latîfî Tezkiresi*, (Hzr. Mustafa İsen), Kültür Bakanlığı Yayınları: 1120, 1000 Temel Eser Dizisi: 149, 1990, Ankara, s. 101.

¹⁷ Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-şu'ara [İnceleme - Tenkitli Metin]* 2 Cilt, (Hzr. Filiz Kılıç), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, 1997, [Basılmamış Doktora Tezi].

¹⁸ Mehmet Çavuşoğlu, a.g.an.mad., s. 105-6.

Basîrî kimi dönemlerde geçim sıkıntısı çekmiştir Dolayısıyla Sultan II. Bâyezîd'e yazdığı bir kasidesinde durumunun kötü olduğunu bildirerek sultandan yardım ister:

در دست تنگه ای نه به جز داغ حسرتم این درد تا به کی کشم از بخت نابکار
دارد بصیری از تو کنون چشم مرحمت از روی لطف عین عنایت بر و گمار¹⁹

“Bir boğazın elinde yakıcı özlemimden başka bir şey yok. Bu namert bahtın derdini ne zamana kadar çekeceğim. Bâsîrî şimdi senden merhamet nazarı beklemektedir. Teveccüh lütfunun üzerinden ona yardım et!”

Sultan Selim'den yardım beklediğini şu beytinde dile getirir:

Çeşm-i inayet ile Basîrî kuluna bak
Kim hâli zülf gibi perişândur vü tebah²⁰

Ancak kaside sunduğu zaman kendisine câize verileceğinin vaadi verildiği halde verilmeyen câize de olmuştur. Bunun için padişahı sorumlu tutmamış, yazdığı Farsça kıtalarında eleştiride bulunmuş ve meramını şöyle dile getirmiştir:

قطع کرده بخشم زین پس من نگویم قصیده نی قطعه
پادشه را درین گناهی نیست قطع الله عمر من قطعه²¹

“Benim mükâfatım kesilmiş. Bundan sonra ne bir kaside ne de bir kıta söylerim. Padişahın bunda bir günahı yoktur. Allah benim ömrümün safhasında kesmiş.”

ایا بحر سخا و کان احسان که خلقی از کرمهای تو شادند
به بنده خرجی گفتی که بدهند به غیر از وعده ام خیری ندادند²²

¹⁹ Fikret Sarısoy, a.g.ylt., s. 17.

²⁰ Ahmet Kartal, *Basîrî ve Türkçe Şiirleri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006, Manzume XLV s. 94.

²¹ Fikret Sarısoy., a.g.ylt., s. 80.

²² a.g.ylt., s. 80.

‘‘Ey cömertlik denizi ve ihsan hazinesi! Halk senin bağışlarından dolayı mutludur. Bendenize bir harçlık versinler dedin. Bana vaadden başka bir hayır vermediler.’’

Latîfî, şairin Acem sınırına yakın bir yerden olduğunu bildirmekte ise de Kazvînî ile bu müelliften faydalanan Sehî, Ahdî ve Âşık Çelebi Acem olduğunu belirtmektedirler. Aslında bu durum, Osmanlı münevverlerinin devletin doğu sınırlarının ötesinde yaşayan herkesi Acem olarak kabul etmesinden ileri gelmektedir. Başlangıçta Osmanlı şuarâ tezkirecilerinin deyiimiyle ‘‘Acemâne’’, yani kendi dili olan Azerbaycan şivesiyle şiirler yazan Basîrî, daha sonra İstanbul Türkçesi’ni kullanmaya başlamıştır. Bununla beraber kendi el yazısı ile kaydettiği şiirlerinde yer yer Azerbaycan şivesinin izleri görülür. Başta Zâtî, Kandî ve Keşfî olmak üzere XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşamış olan şairlerle görüşmüş ve dostluklar kurmuştur.

Tezkirelerde nüktedanlığı önemle vurgulanmıştır. Nükteleri genellikle hezl (alay, şaka) ve hiciv özelliği taşıdığı halde devletin ileri gelenlerinin meclislerinde aranan bir kişi olduğuna bakılırsa kaba ve kırıcı olmadığı, dinleyenlere zevk verdiği söylenebilir. İstanbul’da vefat eden Basîrî, Edirnekapısı dışında birçok şairin kabrinin bulunduğu bir mezarlığa defnedilmiştir. Şiirleri vezin bakımından hemen hemen kusursuz, söyleyişi rahattır. Çağdaşı şairlerin çoğunun mâna üzerinde yaptıkları sanat oyunlarına Basîrî’de pek rastlanmaz.²³

²³ Mehmet Çavuşoğlu, a.g.an.mad., s. 105-6.

1.2. EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

Farsça şiirlerinin yanında Türkçe şiirleri olan Basîrî, Yaşamının çoğunu Osmanlı coğrafyasında geçirdiği için Osmanlı şairlerinin üslubunu benimsemiş etkilendiği şairler olmuştur. Ancak daha çok İran'ın ünlü şairi Câmî ve ahlak bakımından Şeyh Hûcendî den etkilendiği şu beyitinden anlıyoruz:

خداوندا بصیری را ز روی صورت و معنی صفای طبع جامی مشرب شیخ خجندی ده²⁴

‘‘Ey Tanrı'm! Basîrî'ye sûrette ve sîrette Camî'nin pak temiz tabiatını, Şeyh Hûcendî'nin ise ahlak ve huyunu ver!’’

Azerbaycan Türkçesi ile şiirler yazan Basîrî, daha sonra İstanbul Türkçesini kullanmaya başlamıştır. Bununla beraber kendi el yazısı ile kaydettiği şiirlerinde yer yer Âzerî şivesinin de izleri görülür. Başta Zâtî, Kandî ve Keşfî olmak üzere XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşamış olan şairlerle görüşmüş ve dostluklar kurmuştur.²⁵

Tezkirelerde nüktedanlığı önemle vurgulanmıştır. Nükteleri genellikle hezl (alay, şaka) ve hiciv özelliği taşıdığı halde devletin ileri gelenlerinin meclislerinde aranan bir kişi olduğuna bakılırsa kaba ve kırıcı olmadığı, dinleyenlere zevk verdiği söylenebilir. İstanbul'da vefat eden Basîrî, Edirnekapısı dışında birçok şairin kabrinin bulunduğu bir mezarlığa defnedilmiştir. Şiirleri vezin bakımından hemen hemen kusursuz, söyleyişi rahattır. Çağdaşı şairlerin çoğunun mâna üzerinde yaptıkları sanat oyunlarına Basîrî'de pek rastlanmaz.²⁶

Basîrî'nin Türkçe gazelleri ile Farsça gazelleri arasında muhteva yönünden bir paralelliğin olduğu görülür. Farsça şiirlerinde de Türkçe şiirlerinde olduğu gibi ‘‘aşk’’ ve ‘‘tasavvufun’’ önemli bir yer tuttuğu müşahade edilmektedir.²⁷ Şu örnek beyitler bunu göstermektedir:

²⁴ Fikret Sarısoy, a.g.ylt., s. 72.

²⁵ Mehmet Çavuşoğlu, a.g.an.mad., s. 105-6.

²⁶ a.g.an.mad., s. 105-6.

²⁷ Ahmet Kartal, a.g.e., s. 24-25.

چنین که گشت مسیحا نفس نسیم بهار عجب مدار تحرک ز صورت دیوار²⁸

‘‘O İsa nefesli (sevgili) öyle bir geçti ki, ey bahar yeli, duvarın hareketinden şaşma!’’

Âşıklarını âh o mesîha-dem öldürür

Bu âdem öldürür ki Mesîh âdem oldurur²⁹

‘‘Ah o İsa nefesli güzel âşıklarını öldürür; İsa insanları iyileştirir, bu ise onları öldürüyor.’’

Basîrî, şiirlerinde diğer şairler gibi mahlas alma geleneğine uymuş, hem Farsça hem de Türkçe şiirlerinde ‘‘Basîrî’’ mahlasını kullanmıştır. Basîrî’nin şiirlerinde geleneğe bağlı olarak temeddühe yer verdiği görülür. Divanını, aşk şarabının sırlarını anlatan kırmızı kerpiç kitabı ve sekiz cennet olarak isimlendiren şair, içinde orijinal ve yeni fikirlerin olduğunu söyler:

برین کتاب که موسوم شد به هشت بهشت ز فکر بکر در و لعبتان حور مثال³⁰

‘‘Sekiz cennet olarak isimlendirilen bu kitap, taze fikirlerden ve ahu gözlü hurilerin misallerinden oluşur.’’

دلا به میکده از بی خودی بگو به ترنم رموز باده ی عشق از کتاب خشت سرخم³¹

‘‘Ey gönül! Aşk şarabının sırlarını, kırmızı kerpiç kitabımdan meyhanede sarhoşken bir şarkı söyle.’’

شاهانم آن بحر که در مدح تو سازم گوش صدف دهر پر از لولوی لالا³²

‘‘Ey şah! Sana övgüler dizen ve zamanın sedef kulağını parlak inciyle dolduran o deniz benim.’’

²⁸ Fikret Sarısoy, a.g.ylt., s. 6.

²⁹ a.g.ylt., s. 14.

³⁰ a.g.ylt., s. 82.

³¹ a.g.ylt., s. 65.

³² a.g.ylt., s. 35.

شہا بندہ آن شاعر ساحرم کہ دارم بہ طرز سخن انفراد³³

‘‘Ey padişah! Bendeniz, söz tarzında tek olan o sihirbaz şairim.’’

ای بصیری بہ گہ وصف پری رخساران بسماع آورد اشعار تو ؟ را³⁴

‘‘Ey Basîrî! Bazen senin şiirlerin peri vasıflı yüzleri raksa getirir.’’

ای بصیری تو بحری از معنی ای بصیری تو بحری از معنی³⁵

‘‘Ey Basîrî! Sen manadan bir denizsin. Sözlerin ise parlak incilerdir.’’

Ma’ni-yi hâsdur Basîrî sözüm

Hîç dîvândan isti’arem yok³⁶

Farsça Divan’ında da ‘‘Basîrî’’ mahlasını kullanmıştır:

در یمن جای عقیق و در و بدخشان کان لعل گر ندیدی ای بصیری چشم خونبارم نگر³⁷

‘‘Ey Basîrî! Eğer Yemende akik ve incinin yerini, Bedahşan vilayetinde ise lâl madenini görmemişsen kan damlayan gözüme bak!’’

Basîrî’nin hem Farsça Divanı’nda hem de Türkçe Divanı’nda aşk önemli bir yer tutar.

Vaizin nasihati varken nâsihin öğüdüyle deliliği terk etmeyeceğini söyleyen şair, Türkçe mısralarında şunları söylemektedir:

Pend-i nâsıhla ne imkân kim kılâm terk-i cünun

‘Işk pirinden benüm gûşumda pendüm variken³⁸

³³ Fikret Sarısoy, a.g.ylt., s. 19.

³⁴ a.g.ylt., s. 46.

³⁵ a.g.ylt., s. 48.

³⁶ Ahmet Kartal, a.g.e., Manzume XLV s. 91.

³⁷ Fikret Sarısoy, a.g. ylt., s. 191.

³⁸ Ahmet Kartal, a.g.e., Manzume V, s. 87.

چه می پرسى به عشق يارای ناصح تو احوالم چه باشد حال آن بيدل که بى رحمت دلدارش³⁹

‘‘Ey öğüt veren! Sen niçin sevgilinin aşkından benim halimi sorarsın? Nasıl olsun o aşğın hali, sevgilinin merhameti olmadan?’’

Özellikle Farsça Divan’ında ‘‘aşk’’ sıklıkla ele aldığı konudur:

تا خاک پايٲ از نظر اهل درد رفت	چند گريست ديده که دريا بگرد رفت ⁴⁰
مسکين بلا کشى که بداغ فراق مرد	بيچاره عاشقى که به رخسار زرد رفت
کسى چون دل شکسته ى من در جهان ندید	کاول به درد آمد و آخر به درد رفت
گل روى من ز عاشق خود رخ نهفته است	ساقى ميار باده که هنگام درد رفت
رفت از جهان بصيرى و دردٲ به خاک برد	رحمت برو که در غم عشق تو مرد رفت

‘‘(Ey sevgili!) Ayağının tozu, Ehl-i derdin bakışına değene kadar göz öyle ağladı ki derya olup gitti. Hicran ateşiyle mihnet çeken zavallı öldü. Çaresiz âşğın yüzü sarardı. Kimse dünyada benim kırık gönlüm gibi bir gönül görmedi. Çünkü ilk dert ile geldi ve sonunda dert ile gitti. Benim gül yüzlüm yanağını âşğından gizlemiş. Ey saki, dert zamanı sona erdi bâde getirme! Basîrî dünyadan göçtü ve gamınla birlikte toprağa verildi. Allah rahmet dile ki senin aşk gamında öldü gitti.’’

Basîrî, Doğu edebiyatında aşkın timsali olan Mecnun ve Ferhad ile kendisini mukayese etmiş ve âşıklık konusunda onlardan daha üstün olduğunu hem Farsça hem de Türkçe şiirlerinde ifade etmiştir.

Ey gönül ger Leylî görmek dilersen yâri gör

Ger dilersen görmege Mecnûnı gel ben zârı gör⁴¹

Taşlarda döğündigin Basîrî

Ferhâd görürse diye adaş⁴²

³⁹ Fikret Sarısoy, a.g.ylt., s. 60.

⁴⁰ a.g.ylt., s. 49.

⁴¹ Ahmet Kartal, a.g.e., Manzume VII, s. 88

⁴² a.g.e., Manzume XXXVI, s. 93

سینه ی من ریشتن مجنون به شهرت بیشتر من به درد افزون و نام او به عالم مانده⁴³

‘‘Benim sinem daha fazla yaralı. Lakin Mecnun’un şöhreti daha fazladır. Benim derdim çok fazla, ancak onun namı dünyada kalmış.’’

چو کوه بی ستون بر گشتن فرهاد باعث شد خدایا در جهانش دائما زیر وزیر بینم⁴⁴

‘‘Ferhat’ın ölümüne Bî-sütûn dağı neden oldu. Ey Tanrım! Onun dünyasını sürekli altüst bir biçimde görüyorum.’’

گریدیدی سوز من مجنون ز عشق لیلی توتیای دیده ی خون کردی از خاکسترم⁴⁵

‘‘Leyla ve Mecnunun aşkına rağmen benim yandığımı görseydin külümden kanlı gözüne sürme çekerdin.’’

Basîrî’nin Farsça Divanı’nda tasavvufun da mühim bir yer kapladığı müşahade edilmektedir.

بیا ز پرده برون و خدای را بنما سخن نگر که چه سان گفته ایم در پرده⁴⁶

‘‘Perdeden dışarı çık ve Tanrı’yı göster! Perdenin arkasındayken nasıl konuştuğumuzdan bahsetme!’’

نمیگویم در اقبال ما را سر بلندی ده خدایا دردمندانیم ما را دردمندی ده⁴⁷

به صوفی خانقه بخش و به ما کنجی ز میخانه به زاهد جنت و ما را سر کوی لوندی ده

‘‘Ey Tanrı’m! İkbalimizi muzaffer kıl demiyorum. Biz dertliyiz bize daha çok dert ver! Sofiye hangâh (aş dağıtılan yer) bize ise meyhaneden bir köşe bağışla. Zâhide cenneti, bize ise bir fahişenin yolunun başını ver!’’

Basîrî’nin Farsça şiirlerinde bazı harflerle ilgili kullanımların olduğu da görülmektedir. Bunları şu şekilde göstermek mümkün:

⁴³ Fikret Sarısoy, a.g. ylt., s. 74.

⁴⁴ a.g. ylt., s. 64.

⁴⁵ a.g. ylt., s. 65.

⁴⁶ a.g. ylt., s. 71.

⁴⁷ a.g. ylt., s. 72.

Elif:

رمح تو چو مار و سرش اندر دل دشمن تیغت الف و ساخته در جان عدا جا⁴⁸

“Yılana benzer senin süngünün başı düşmanın tam kalbinin ortasında, elife benzeyen kılıcın ise düşmanın canında yer yapmıştır.”

Sîn:

فرق فی فلک ز خنجر تو رخنه رخنه شدست چون سر سین⁴⁹

“Feleğin başı, senin hançerinle tıpkı Sîn’in (harf) başı gibi delik deşik olmuş.”

Ayn:

ماه نوشت این که شد در آسمان بدید یا نون آخر رمضانست و عین عید⁵⁰

“Gökyüzünde beliren yeni ay mıdır? Yoksa Ramazan’ın son harfi olan nûn (harf) veya Bayram’ın ayn harfi midir?”

Kâf:

قدم چو قاف شد و نقطه های قافم چشم ز بس که پیچم از اندوه ساعتی صدبار⁵¹

“Endamım kâf (harf) gibi (bükük) noktaları ise gözlerim oldu. Üzüntüden saatte binlerce defa büküm oluveriyorum.”

Lâm:

ابروی شوخ تو چون نونیست بر وجه نکو زلف مشکین تو چون لامیست در حد کمال⁵²

“Senin güzel kaşın güzel yüzde nûn (harf) gibidir. Senin siyah saçın ise tam olarak lâm (harf) gibidir.”

Mîm:

بدان دو میم محمد که هر دو راست بیاض یکی چو مهر منیر و یکی مه تابان⁵³

⁴⁸ a.g. ylt., s. 34.

⁴⁹ a.g. ylt., s. 36.

⁵⁰ a.g. ylt., s. 15.

⁵¹ a.g. ylt., s. 8.

⁵² a.g. ylt., s. 62.

⁵³ a.g. ylt., s. 14.

“Muhammed (s.a.v) 'in her iki mîm'i tamamen beyazdır. Biri güneş gibi ışık verir, diğeri ise ay gibi parlaktır.”

Nûn:

نموده گشت از این کارگاه کن فیکون هلال عید چون نونی زدامن گردون⁵⁴

“Bu dünya kün-feyekünden, bayram hilali ise (ay) bir nûn (harf) gibi feleğin eteğinden meydana geldi.”

قدم چو حلقه ی نون گشت دور از آن ابرو به فرق داغ جنونم چون نقطه بر سر نون⁵⁵

“Sevgilinin kaşından uzak olduğum için endamım nûn (harfi) halkası gibi, başımdaki kızgın delilik ise nûn ‘un üstündeki nokta gibi oldu.”

قامتم خم گشت از هجر خم ابروی تو داغ برفرقم بسان نقطه بر بالای نون⁵⁶

“Senin kaşının eğrisinin ayrılığından boyum büküldü. Başımdaki dağ (yanık yarası), nûn (harfi) üstündeki nokta gibidir.”

1.2.1. Eserleri

1.2.2. Türkçe Divan

Katib Çelebi, Basîrî'nin Türkçe Divan'ının olduğunu kaydeder.⁵⁷ Ancak Basîrî'nin bahsedilen bu eserin müstakil bir nüshasına henüz rastlanmamıştır. Basîrî'nin Türkçe şiirleri toplu halde *Farsça Divan*'ının sonunda yer almaktadır. Basîrî'nin burada 1 kaside, 46 gazel ile bazı kıta ve beyitleri vardır. Mehmed Çavuşoğlu XVI. Asır nazire mecmualarında bazı Türkçe şiirlerine rastlanıldığını belirtmektedir.⁵⁸ Şairin Türkçe Divanı üzerine Ahmet Kartal bir çalışma yapmış, bu çalışama, kitap olarak yayımlamıştır.

⁵⁴ a.g. ylt., s. 8.

⁵⁵ a.g. ylt., s. 9.

⁵⁶ a.g. ylt., s. 66.

⁵⁷ Kâtip Çelebi, *Min Kitâbi Keşf'z-Zünûn'An-Esâmîl'Kütübi ve'l-Funun*, 1, 780.

⁵⁸ Mehmet Çavuşoğlu, a.g.an.mad., s. 105.

1.2.3. Farsça Divan

Bilinen tek nüshası şairin kendi hattı ile yazılmış olup Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir. (Aşir Efendi, Nu. 292, vr 229b-281a) Bu nüshanın başında (la-229a) Hâce-i Cihân Mahmûd b. Muhammed el-Gîlânî'nin *Riyâzetü' l-inşâ* adlı eseri vardır. Bu divan bir mukaddime, 1 tevhit, 1 naat, 23 kaside, 121 gazel ve çoğu tarih kıtalanndan oluşmaktadır.⁵⁹ Toplam beyit sayısı 1406'dır. Farsça divanı üzerine Fikret Sarısoy bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır.

1.2.4. Letâif

Basîrî'ye asıl şöhretini kazandıran bu eserdir. Ancak bu eserin tamamı henüz ele geçmemiştir. Şairin derlenmiş latifelerinin yer aldığı eksik bir nüsha Konya Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. İkinci ağızdan nakledilen bu latifelerin bazılarını, Lâmiûzâde Lem'î Çelebi'nin derlediği ve babasına atfedilen *letâif* içinde bulmak mümkündür. Letâifte yer alan letâifelerin bir kısmı ise Basîrî'nin çağdaşı şâirlerle diğer sanat ve fikir adamlarını iğnelediği fıkraları ihtiva eder.⁶⁰

1.2.5. Bengî-nâme

Basîrî'nin böyle bir eseri olduğunu Âşık Çelebi belirtmektedir. Ancak bu esere henüz rastlanmamıştır.⁶¹

⁵⁹ a.g.an. mad., s. 105.

⁶⁰ a.g.an. mad., s. 105.

⁶¹ a.g.an. mad., s. 105.

2. BÖLÜM

BASÎRÎ'NİN FARŞÇA DİVANI VE MUHTEVASI

Basîrî'nin Farsça Divan'ında mensur bir dibace yedi beyitlik kısa bir tevhit manzumesi, beş beyitlik bir naat şiirinden sonra, divanın büyük bir bölümü kaside ve gazellerden oluşmaktadır. Divanın mukaddime bölümünün müellifi Basîrîden bahsederken onun kitabının ışığının güzelliği insanın basiret gözünü aydınlattığını ve Allah'ın zatı ve hakikati meydana çıksın diye göz ile görülmeyenleri aşikâr ettiğini vurgular. Dibace bölümünde Allah'a hamd, Peygambere ve onun Ashab-ı iyaline salat ve selamdan sonra divan kısa bir tevhit manzumesiyle başlamaktadır.

2.1.1. Tevhit

Edebiyatta tevhid Allah'ın zâtı, sıfatı ve fiillerinden söz ederek O'nun birliğini, tek ve eşsiz oluşunu, kudretinin sonsuzluğunu, zâtının yüceliğini, bütün kâinatın ve mahlûkatın, özellikle insanın aczini, yaratıcısına, O'nun lutfuna olan ihtiyacını ve yalnız O'na sığınması gerektiğini anlatan şiirler verilen addır.⁶² Basîrî'nin divanın mukaddime bölümünden hemen sonra gelen tevhit manzumesi şöyle başlamaktadır:

ای از صفات ذات تو عالم گرفته نور غیر از ظهور ذات تو چیزی نه در ظهور
حور قصور خلد بدین ذکر ذا کردند سبحان من تنزه عن وصمت القصور⁶³

“Ey zâtının sıfatıyla âlemi nur ile kaplayan! Senin varlığını (özünü) yansıtmayan hiçbir şey (varlık) yoktur. Cennet sarayının hurileri bu zikir ile meşguldürler. Sübhân (Allah) kusur ve noksanlıktan pak ve münezzehtir.”

⁶² Mustafa Uzun, Tevhit mad., TDV İA c. 41 İstanbul, 2012, s. 24.

⁶³ Fikret Sarısoy, a.g.ylt., s. 2.

2.1.2. Naat

Naat, Hz. Muhammed'i konu edinen, onun sevgisini, övgüsünü, güzelliklerini dile getiren şiir türüdür. Naatlar peygambere karşı duyulan sevgi, saygı; peygamberliği, onun mucizeleri, hicreti, yaşadığı sıkıntılar, şefaati ve miraç gibi yaşadığı doğaüstü olayları konu edinen metinlerdir.⁶⁴

Basîrî'nin Farsça Divan'ında beş beyitlik bir naat mevcut olup ilk beyti Peygamber (s.a.v)'in fiziki özelliklerinden bahsetmektedir.

ای والضحی ز مهر جمالت روایتی واز موی مشکبار تو والیلی آیتی⁶⁵

‘‘Ey (Muhammed!) (s.a.v) *Ve'd-duhâ* (Duhâ suresi) senin merhametinin güzelliğini ve *Ve'l-leyl* (Leyl suresi) ise senin misk saçan saçını rivayet eder.’’

2.1.3. Kasideler

Kasîde, "niyet etmek, yaklaşmak, kastetmek, yönelmek" manalarında "kasada" kökünden gelen Arapça bir kelimedir. Belli bir maksada yönelmeyi, bir maksada dayanılarak yapılan işi ifade eder. Şair kasidesini, sevdiği, takdir ettiği bir kişiyi övmek, sevmediği bir kişiyi yermek veya bunların dışında belli bir konuyu işlemek maksadıyla yazar.⁶⁶

Basîrî'nin 871/1466 yılında doğduğunu ve 941/1534-35 tarihlerinde öldüğünü önceki bölümde ele almıştık. Basîrî'nin doğum ve ölüm tarihlerine baktığımızda, 70 yıllık ömrü, en önemli Osmanlı padişahlarının saltanatını sürdürdüğü döneme rastlar. Çocukluk ve gençliğe giriş dönemi, Fatih Sultan Mehmet dönemine tesadüf eder. Ancak Basîrî, kendi Farsça Divan'ında Sultan Mehmet'ten bahsetmez. Divanda özellikle Sultan II. Bayezid'den (1481-1512) daha sonra Yavuz Sultan Selim (1512-

⁶⁴ Metin Akkuş, *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası-Edebi Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yayınları, Erzurum, 2006, s.11.

⁶⁵ Fikret Sarısoy a.g.ylt., s. 2.

⁶⁶ Yaşar Aydemir, *Türk Edebiyatında Kasîde*, Gazi Üni. Sos. Bil. Ens. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Ankara, 1994, s. 134.

1520) ve Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566)'dan ve diğer devlet büyüklerinden bahseder.⁶⁷

Basîrî, toplamda 23 kasidesinden 11'ini Sultan Bâyezîd'e atfen yazmıştır. Hatta ilk kasidesinin ilk beyti ile Sultana övgü ile başlar:

تا زمین باشد و زمان باشد	دولت	بایزید	خان	باشد
پادشاهی که خاک درگاهش	سرمه	ی چشم	اختران	باشد
هر کجا جا میدهند شاهان را	جای	او	فرق	فرقدان
آنچنان شد ز عدلش ایمن ملک	کاتش	از	آب	در امان باشد ⁶⁸

“Yeryüzü ve zaman var oldukça, Bâyezîd Han'ın da devleti var olsun! Onun (Bâyezîd) kapısının toprağı, yıldızların gözlerinin sürmesidir. Padişahları hangi mertebeye koysalar, onun yeri her kesin başının üstündedir. Onun adaletinden, vatan güvene boyandı, öyle bir adalet ki, ateşi sudan sakladı.”

Basîrî, II. Bâyezîd'in cömertliğinden ve adaletli oluşundan sıklıkla bahseder:

هست هر بحر را کران اما جود او بحر بی کران باشد⁶⁹

“Her denizin bir sahili olsa da, onun cömertliğinin denizi sahilsizdir.”

ای سخا پیشه ای که دست و دلت غیرت بحر و رشک کان باشد⁷⁰

“Ey huyu güzel (padişah)! Senin elin cömertliğin, gönlün ise zenginlik denizinin cevheridir.”

گرگ از بیم عدل تو رمه را همه روز و شبان شبان باشد⁷¹

“Kurt senin adaletinin korkusundan, gece gündüz demeden sürüye çobanlık eder.”

⁶⁷ Fikret Sarısoy, a.g ylt., s. 25.

⁶⁸ a.g ylt., s. 3.

⁶⁹ a.g.ylt., s. 3.

⁷⁰ a.g.ylt., s. 3.

⁷¹ a.g.ylt., s. 4.

کی روا باشد این که در دورت بنده محتاج نیم نان باشد⁷²

‘‘Senin devrinde ne zaman reva görülmüş ki bir Allah’ın kulu yarım ekmeğe muhtaç olsun.’’

ز بیم عدل تو هر لحظه در دو دیده ی یوز سر سنان شده شاخ غزاله گاه شکار⁷³

‘‘Senin adaletinin korkusundan ceylanların boynuzları mızrak başı gibi daima av kedisi (pars)’nin alnının ortasında durur.’’

سلطان عدل پرور ابوالنصر با یزید کآباد ساخت عدل وی این عالم خراب⁷⁴

‘‘Adaletin velinimetini Sultan Ebu’l-Nasr Bâyezîd ki onun adaleti bu harap dünyayı âbad (mamur) etti.’’

از بیم عدل تو که جهان را نظام ازوست شد میش یار گرگ و قرین باز با غراب⁷⁵

‘‘Senin adaletinin korkusundan dünya düzene girdi. Koyun kurt ile şahin karga ile dost oldu.’’

Basîrî kasidelerinde geçim sıkıntısından dolayı devlet büyüklerinden özellikle devrin padişahı Sultan Bâyezîd’den yardım ve inâyet beklediğini vurgulamaktadır:

اگر به حال بصیری نظر کنی سازد علاج علت درد و دواى ناله ی زار⁷⁶

‘‘Eğer Basîrî’nin haline bir nazar edersen, Onun derdine ilaç ve ah u zarına derman olur.’’

⁷² a.g.ylt., s. 4.

⁷³ a.g.ylt., s. 8.

⁷⁴ a.g.ylt., s. 11.

⁷⁵ a.g.ylt., s. 11.

⁷⁶ a.g.ylt., s. 8.

مرا اگر ز تو ای شاه تربیت باشد اقول نظم نصید کلالوالمکنون⁷⁷

‘‘Ey padişah! Eğer senden bana bir yardım ulaşırsa inci gibi tertipli ve şaşırtıcı bir şiir söyledim.’’

در دست تنگه ای نه به جز داغ حسرت این درد تا به کی کشم از بخت نابکار⁷⁸
دارد بصیری از تو کنون چشم مرحمت از روی لطف عین عنایت بر و گمار

‘‘Bir boğazın elinde yakıcı özlemimden başka bir şey yok. Bu namert bahtın derdini ne zamana kadar çekeceğim. Bâsîrî şimdi senden merhamet nazarı beklemektedir. Teveccüh lütfunun üzerinden ona yardım et!’’

Fatih Sultan Mehmet’in ilme duyduğu ilgi ve alakanın, onun Şehzadesi II. Bâyezîd’e de sirayet ettiğini ve devrin en iyi âlimlerinden ona dersler okuttuğunu kaynaklardan öğrenmekteyiz. Dolayısıyla Basîrî, II. Bâyezîd’in bilge ve âlim olduğunu kendi kasidelerinde şöyle dile getirir.

چه فن بود که برت نیست روشن از هرباب زهی ضمیر تو مستجمع جمیع فنون⁷⁹

‘‘Her kapıyı aydınlatan fenn (ilim) hangi fenndir ki sana gerekmesin, senin şahsında toplanan tüm fenlere aferin.’’

هر آن سخن که به لفظ مبارکت گذرد هزار نکته ی تحقیق باشدش مضمون⁸⁰

‘‘Senin mübarek lafzından (dilinden) herhangi bir söz geçse binlerce tahkik (araştırma) ve nüktenin meali oluverir.’’

ز سر ذات شریفش که حکمتیست شریف چه حکمتست که واقف نگردد افلاطون⁸¹

⁷⁷ a.g.ylt., s. 10.

⁷⁸ a.g.ylt., s. 17.

⁷⁹ a.g.ylt., s. 10.

⁸⁰ a.g.ylt., s. 10.

⁸¹ a.g.ylt., s. 9.

“Şerefli asaletinde bir hikmet (ilim) vardır. Eflâtun (Platon)’un vakıf olamadığı bu hikmet nasıl bir hikmettir?”

بدان حکیم که در یک نفس برانگیزد هزار نکته ی حکمت ز خاطر انسان⁸²

“O hekim (filozof) ki bir nefeste, bin bilgelik nüktesini insanın hatırında uyandırır.”

Şair, Sultan II. Bâyezîd’i eski Roma İmparatorları “Kayser” ve Çin “Fağfurları” ile kıyas ederek onlardan daha üstün olduğunu “gül” redifli kasidesinde şöyle dile getirmektedir:

قیصر و فغفور اگر بودند پیش از تو چه باک خار اول سر زند از شاخ بعد از خار گل⁸³

“Kayser ve Fağfur, senden önce var olmuş olsalar ne çıkar! İlk daldan diken, sonra dikenden gül çıkar.”

Basîrî, Farsça Divanı’nda Yavuz Sultan Selime atfen 3 kaside yazmıştır. Birinci kasidesinin ilk beyti, ayrılıktan ötürü sitem ile başlamaktadır:

تا کی ز جور دور درین دیر دیر پا باشد بسان نقطه مرا نی سر و نه پا⁸⁴
گاهی مشوشم چون سر زلف از نسیم گاهی بر آتشم چو دل عاشق از هوا

“Daha ne zamana kadar hicran siteminden ötürü bu kalıcı mabette bir nokta gibi ne başım ne de sonum olacak? Bazen saç kâküleri gibi yumuşak yelden ötürü darmadağınım. Bazen de aşığın gönlü gibi arzudan ötürü ateş içindeyim.”

در فرقتش چنان شدم اکنون که هیچ گاه صبح از مسا ندانم و تاریکی از ضیا
تا که درون طاس فلک همچو کعبتین کردم به سر ز غصه درین ششدری سرا
وقتست کز شدائد ایام وار هم یعنی برم به درگاه شاهنشاه التجا⁸⁵

⁸² a.g.ylt., s. 14.

⁸³ a.g.ylt., s. 21.

⁸⁴ a.g.ylt., s. 22.

⁸⁵ a.g.ylt., s. 22.

“Şimdi hicranından dolayı öyle olmuşum ki hiçbir zaman sabahı akşamdan, karanlığı ışıktan ayırt edemiyorum. Feleğin tası içinde zarlar gibi bu altı kapılı sarayda üzüntüye devam ettiğimden dolayı ve zorlu günler vakti olduğundan, yani gideyim şahın dergâhına sığınayım.”

Bâsîrî, Yavuz Sultan Selim’in yüceliğinden, bilgeliğinden Halifelik makamına layık olup, dinin koruyucusu ve adaletli olduğundan övgü ile bahsetmektedir:

شاه سبهر مرتبه سلطان سلیم شاه	شاهی که هست خاک درش عین توتیا
ای کائنات را به وجود تو افتخار	وی ممکنات را به جناب تو التجا
گرزت چو میم در دل دشمن مکان گرفت	تیغت چو کاف بر سر کفار کرد جا
ای دین پناه حجت اسلام ذات تست	احیای علم گردنت آمد برین گوا ⁸⁶

“Makamı gökyüzü olan Sultan Selîm Şah, Öyle bir şahtır ki kapısının toprağı aynı sürme gibidir. Ey şah! Kâinat senin varlığınla gurur duyuyor. Ve yine mümkün olan şeyler senin yüceliğine sığınıyor. Gürzün mim (harfi) gibi düşmanın kalbi içinde yer aldı. Kılıcın kâf (harfi) gibi küfrün üstünde yer tutar. Ey dinin koruyucusu! Senin zatın İslâmiyet’in sahibidir. Yüce ilminin ihyası buna tanıktır.”

گرد ره تو سرمه ی اهل بصیرتست	خاک در تو جوهر ارباب کیمیا
جاه تو خلعتیست که بر دور دامنش	کلک قدر نوشته دامت لک البقا
با رای روشنت به شهی نیست ماه را	با نور آفتاب چه پرتو دهد سها
هر نکته ای ز طبع تو خورشید نوربخش	هر نقطه ای از کلک تو جام جهان نما ⁸⁷

“Senin yolunun tozu bilginlerin sürmesidir. Kapının toprağı ise kimyacıların cevheridir. Senin makamın bir hil’attır ki kader kalemi, eteklerine ömrün sonsuz olsun! Diye yazmış. Şahlığın aydın ilmiyle aya ihtiyaç yoktur. Güneşin ışığı ile yıldız nasıl ışık versin? Senin tabiatından olan her nokta ışık veren bir güneş, kaleminden olan her nokta ise dünyayı gösteren bir aynadır.”

⁸⁶ a.g.ylt., s. 22.

⁸⁷ a.g.ylt., s. 22.

ز بیم عدل تو گرگ درنده در دوران خیال بره نیارد به دل مگر به منام⁸⁸

“*Senin devrinde adaletinin korkusundan yırtıcı kurt, rüyasında bile kuzuyu hayal edemiyor.*”

Basîrî gençliğinde Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan’ın oğulları Uğurlu Mehmed (ö. 882/1477) ve Yâkub (ö. 896/1490) beylerin yanında bulunduğu için onlara kasideler sunmuştur:

شاه جمشید مکان حضرت سلطان یعقوب که وجودش همگی روح و جهان بدنست⁸⁹

“*Cemşîd mekânlı padişah, Hz. Sultan Yakup’un vücudu tüm dünyanın bedeni ve ruhudur.*”

دو غلامند شب و روز تو را در خدمت یکی از مملکت هندو و یکی از ختتست⁹⁰

“*Biri Hindistan diğeri Türkistan diyarında olan gece ve gündüz, senin hizmetinde olan iki köledir.*”

سلطان محمد ابن حسن خان که روز رزم زالیست زال نزد تو و پیشه ای پشنگ⁹¹

“*Savaş günü Sultan Mehmed ibn-i Hasan Han’ın yanında Zâl, üzerine elle su serpilen bir ihtiyardır.*”

1491 yılı civarında kısa bir süre İstanbul’da bulunan şair, daha sonra Akkoyunlu Hükümdarı Göde Ahmed Bey’in musahibi oldu. Uğurlu Mehmed’in oğlu

⁸⁸ a.g.ylt., s. 25.

⁸⁹ a.g.ylt., s. 27.

⁹⁰ a.g.ylt., s. 27.

⁹¹ a.g.ylt., s. 31.

Fatih Sultan Mehmet'in torunu olan Göde Ahmed Bey tarafından elçilik göreviyle II. Bâyezîd'e gönderildi.⁹² Şair, Göde Ahmed Bey'e atfen bir kaside yazmıştır:

اختر برج شرف أحمد بابندر خان که به جان تابع امرش شده چرخ و اختر⁹³

“Şeref burcunun yıldızı, felek ve yıldız, canugönülünden Ahmed Bâyındır Han'ın emrinin altındadır.”

Şair Basîrî Farsça Divanı'nda yukarda zikrettiğimiz sultanlar haricinde sırasıyla, Han Ahmed:

شاه گردون مرتبه خان أحمد آن شه گر غلو بوسیدش خورشید پای و ماه نو هر دم رکاب⁹⁴

“Gökyüzünde mertebesi olan Han Ahmed, öyle bir şahtır ki, eğer mübalağa olmasa güneş ayağını öpüyor yeni ay ise onun her an üzengisidir.”

Sultan Hüseyin:

سپهر مرتبه سلطان حسین آن شاهی که برترست جنابش ز چرخ در همه حال⁹⁵

“Makamı gök kadar yüksek olan Sultan Hüseyin öyle bir şahtır ki, saygınlığı feleğin her halinden daha üstündür.”

Kanuni Sultan Süleyman:

سلطان عمر عدل علی قدر سلیمان کاقبال به جاهش کند امروز تولا⁹⁶

“Ömer (gibi) adaletin sultanı ve Ali (gibi) kudretli (olan) Süleyman, bu gün ikbâl onun makamına dostluk ediyor.”

⁹² Ahmet Kartal, a.g.e., s. 79.

⁹³ Fikret Sarısoy, a.g.ylt., s. 28.

⁹⁴ a.g.ylt., s. 30.

⁹⁵ a.g.ylt., s. 33.

⁹⁶ a.g.ylt., s. 34.

Ahmed Han:

گل گلزار شاهی احمد خان که به جز لطف نیستش آیین⁹⁷

“Şah Ahmed Han, şahlık gülbahçesinin gülüdür; onun lütuftan başka bir âdeti huyu yoktur.”

Cafer Bey:

مظهر لطف و خلق جعفر بیک که زمان را به دوست استظهار⁹⁸

“Cafer Beyin lütuf ve huyunun mazharı, zamanın dostuna güven ve itimat vermiş.”

Süleyman Çelebi:

گلین گلشن اقبال سلیمان چلی که شد از ابر کفش خرم و خندان غنچه⁹⁹

“Süleymân Çelebi’nin gül bahçesinin talihli fidanı, gül dalının pabucunun lifinden güldü ve mutlu oldu.”

İçin birer tane kaside yazmıştır.

2.1.4. Gazeller

Gazel kelimesi sözlükte “kadınlarla sevgi üzerine konuşmak, söyleşmek” anlamına gelir. Arap edebiyatında gazel bir nazım şekli olmayıp kasidelerin başında aşktan, sevgiliden söz eden bölümlere verilen addır ve “nesîb” karşılığında kullanılmıştır. Daha sonraları şairin aşk, sevgili, şarap, bahar gibi coşkulu haller karşısındaki duygularını anlatan şiirlere uzun yahut kısa olsun gazel denilmiştir.¹⁰⁰

Basîrî’nin hem Türkçe hem de Farsça gazelleri olup bunlar çoğunlukla “aşk” ve “tasavvuf” konuludur. Şairin Farsça Divan’ında toplam 121 gazel bulunmaktadır. Gazellerinde çoğunlukla “Müctes”, “Muzari” ve “Remel” bahirlerini kullanmıştır.

⁹⁷ a.g.ylt., s. 36.

⁹⁸ a.g.ylt., s. 37.

⁹⁹ a.g.ylt., s. 39.

¹⁰⁰ Haluk İpekten, Gazel mad., TDV İA c. 13, İstanbul, 1996, s. 440-442.

Şairler divanlarını gelişigüzel bir tarzda değil gelenek haline gelen usullere göre düzenlemişlerdir. Divan tertibinde kronolojik veya alfabetik bir sıra değil, nazım türlerine göre sıralama esası temel alınmıştır. Basîrî de divanını geleneğe uygun bir biçimde nazım türü açısından tertip etmiş, ancak mürettep bir divanın özelliklerini tam manasıyla taşımayan gayr-i mürettep bir divan tertibi oluşturmuştur.

Şairin divanında tevhit, naat, kasideler, gazeller ve tarih kıt'aları bulunmaktadır. Musammatlar, rubailer, müfretler muamma lügaz vb. nazım şekilleri bulunmamaktadır. Geleneğe göre şairin divanının gazeller bölümünde kafiye harfine göre (elifba harflerine göre sıralanmalıdır.) Yani mürettep bir divanda Arap Harflerinin tamamından gazeller bulunması gerekmektedir. Oysa Basîrî divanında böyle bir kullanıma rastlanmamaktadır. Şair gazellerinde kafiye düzenini (اباداتادادازاساشاصاکالاماناهای) harflerinden oluşturmuş geri kalan diğer harfleri kullanmamıştır.

Bu gazellerden bazıları şu şekildedir:

ز خشت میکد سازید لوح تربت ما	چو می بود دم مرگ آخرینه شربت ما
اگر کنند به مجنون حدیث محنت ما	ز خاک خیزد و دیوانگی ز سرگیرد
چرا که غیر نگنجد درون خلوت ما	به جز تو هیچکسی را درون دل ره نیست
کسی به جز تو ندانست قدر و قیمت ما	مرا سگ در خود خواندی غفاک الله
و گر نه رو که نداری تو نقش صحبت ما ¹⁰¹	ز دل بشوی بصیری نقوش هستی را

“Mademki son nefesimizde şaraptır bizim şerbetimiz, o halde meyhanenin tuğlalarından inşa edin türbemizi.”

“Eğer Mecnun'a bizim mihnetimizi haber verirlerse, (Mecnun) topraktan ayaklanıp kalkar ve deliliği baştan yeniden başlar”

“Senden başka hiç kimseye izin yok, gönlüme girmeye, çünkü başkası sığmaz yalnızlığımızın içine.”

“Beni köpeğin olarak çağırdın, Allah korusun. Senden başka kimse kadrimizi kıymetimizi bilemedi.”

¹⁰¹ Fikret Sarısoy a.g.ylt., s. 40.

‘‘Ey Basîrî! Varlık çizgilerini yıka gönlünden. Yoksa sohbet etmekte olmaz senin rolün.’’

می برد هر طرفی اشک چو باران مارا	گشت گرداب بلا دیده گریان مارا
هر نفس از پی تسخیر پری رخساران	می شود داغ به دل مهر سلیمان مارا
چشم بر خاک ره شاهسواری داریم	ای صبا یاد مده کحل صفاهان مارا
چند از زلف بتان قصه به تطویل کشد	کرد دیوانه سخنهای پریشان مارا
بگرفتاری دردش چه کشم رنج طیب	ای بصیری چو نباشد سر درمان مارا ¹⁰²

‘‘Yağmur misali olan gözyaşımız bizi her tarafa savuruyor. Ağlayan gözlerimiz bela girdabına bizi duçar etti.’’

‘‘Peri suretli sevgililerin yağmasından sonra soluduğumuz her nefes, Süleyman mührüne benzeyen yüreğimizde, yaralar açmaktadır.’’

‘‘Şahın geçtiği yolun toprağındadır gözümüz. Ey sabah rüzgârı, İsfahan sürmesini bize hatırlatma.’’

‘‘Sevgililerin saçlarını anlatan kıssalar gittikçe uzadı. Bizim perişan sözlerimiz bir divane haline geldi.’’

‘‘Ey Basîrî! Mademki derdimize yoktur bir derman, o halde neden onun derdiyle cebelleşirken bir de doktor derdiyle uğraşayım?’’

2.1.5. Kıt’alar

Sözlükte ‘‘parça, kısım’’ anlamına gelen kıt’a, Arap şiirinde mâna bütünlüğü taşıyan aynı vezin ve kafiyedeki beyitler topluluğu için kullanılmaktadır.¹⁰³

Basîrî’nin Divan’ında bulunan 32 kıt’adan 18 tanesi tarih kıtasıdır. Bu kıt’aların bir mimari eserin bitirilişine, bir şehzadenin cülusuna, kazanılan bir zafer üzerine veya birisinin ölümüne söylendiği görülmektedir.¹⁰⁴

¹⁰² a.g.ylt., s. 42.

¹⁰³ Hasan Aksoy, ‘‘Kıt’a’’ mad., TDVİA ,c. 25, İstanbul, 2002, s. 505.

¹⁰⁴ Ahmet Kartal, a.g.e., s. 25.

Sultan Bâyezîd'in yaptırdığı "Bâyezîd Camii" için şu tarih kıt'alarını söylemiştir:

خسرو دیندار سلطان با یزید آنکه معماريست عدلش ملک را
جامعی بهر عبادت برفراشت مرتفع ماننده ای سقف سما
هاتف غیب ار پی تاریخ گفت جامعی او باد مقبول خدا¹⁰⁵

"Adeleti, mülkün mimarisi olan Hüsrev-i dindar Sultan Beyâzîd Han, ibadet için, gökyüzünün tavanı kadar yüksek bir camii yükseltti. Gayp âleminden seslenenin ardından onun (911/1505) tarihinde olduğunu söyledi."

شه دین دار سلطان با یزید آنکه ز خودش بحر می دارد توقع
بنا کرد این عمارت از پی خیر که تا در آخرت یابد تنفع
تمتع یافتند از نعمتش خلق از آن گردید تاریخش تمتع¹⁰⁶

"Kendisinin cömertliğinden denizin (bile) beklentisi olduğu dindar Sultan Bâyezîd, Ahirete kadar halk yararlı olsun diye, hayır için bu imareti yaptırdı. Halk onun nimetinden, (880/1475) senesi olduğunda faydalandı."

صاحب آن خیرات سلطان با یزید اتقن البنیان للشرح القويم
قد بنی للمسلمین جامعاً به ...¹⁰⁷ للعفو من رب رحيم
هاتف قد قال فی تاریخه اجره لطف علی رب کریم¹⁰⁸

"O hayırların sahibi Sultan Bâyezîd, kavminin genişlemesi için binalar yaptı. Merhametli Allah'ın affı için Müslümanlara camiler yaptı. Onun tarihinde (910/1505) gaipden seslenen: ' onun ecri, bağışlayıcı Allahın lütfu olsun' dedi."

II. Bâyezîd'in yaptırdığı "Han" hakkında:

¹⁰⁵ Fikret Sarısoy, a.g.ylt., s. 82.

¹⁰⁶ a.g.ylt., s. 81.

¹⁰⁷ Divan nüshasında eksik kelime üç nokta (...) şeklinde kaydedilmiştir.

¹⁰⁸ Fikret Sarısoy, a.g.ylt., s. 84.

برین خان مبارک کز بلندی فلک را گشته همچون تاج تارک
 نباشد در زمان شاه عادل شهی گو راست حرز جان تبارک
 رفیق القدر سلطان با یزید آنکه فرشته گفته اش دام افتد ارک
 پی اتمام گفتا هاتف غیب روان تاریخ او خان مبارک¹⁰⁹

“Yükseklikten, feleğin üstüne taç gibi görünen bu mübarek hana adil şahın zamanında bir şey olmaz ki, o doğru sözlü ve mübarek canların koruyucusudur. Kudretin dostu Sultan Bâyezîd için melek, onun övgüsü yüksektir demiş. Tamamlama ardından gaipten seslenen, o mübarek Han’ın devranı, tarihi sürekli devam etsin dedi (914/1509).

Yavuz Sultan Selim’in cülusu hakkında:

شاه قدر سلطان سلیم آنکه در دور او گرگ کرده شبانی
 چون پادشه شد در ساعت سعد گفتند تاریخ جمشید ثانی

“Kudretli hükümdar Sultan Selim’in değeri odur ki, onun devrinde kurt çoban olmuştur. Uğurlu ve kutlu bir dönemde padişah oldu. (Onun için buna) ikinci Cemşîd (917/1512) tarihini söylediler.”

پادشاه زمانه شاه سلیم که ازو یافت دیر زیب و نظام
 پی شاهیش هاتف غیبی گفت تاریخ خسرو ایام¹¹²

“İnsanlık âlemi, zamanın padişahı Selim Şah’tan süs ve düzen buldu. Onun padişahlığının ardından gaipten seslenen, (922/1517) tarih devresinin şahı dedi.”

Kanuni Sultan Süleyman’ın cülusu hakkında:

سلیمان شه آن خسرو دین پناه که در بحر کفش فلک گشته فلک
 پی شاهیش عقل تاریخ گفت به جای پدر پادشاه شد به ملک

¹⁰⁹ a.g.ylt., s. 85.

¹¹⁰ a.g.ylt., s. 85.

¹¹¹ a.g.ylt., s. 85.

¹¹² a.g.ylt., s. 85.

‘‘Dinin himayesi olan hükümdar Süleyman Şah ki felek onun kerem denizinde gökyüzü olmuş. Onun padişahlığının ardından tarihin aklı (936/1536) ‘babasının yerine ülkenin padişahı oldu’ dedi.’’

II. Bâyezîd’in fethettiği ‘‘Modon’’ ve ‘‘Koron’’ kalesi hakkında:

سلطان بر و بحر ابوالنصر با یزید کز حق و راست دولت و اقبال سرمدی
فتح قلاع زمره ی ارباب شرک کرد خواند آفرین فرشته طاق زبرجدی
از بهر فتح هاتفی غیبی ز آسمان تاریخ گفت نصرت دین محمدی¹¹³

‘‘Kara ve denizin sultanı Ebu-l’Nasr Bâyezîd’in devleti haktan ve doğruluktan ötürü ikbali ebedidir. Tüm şirk sahiplerinin kalelerini feth ettiğinde, zebercet kubbesinin meleği ona âferin dedi. Fetih olduğu ve Muhammed (a.s) dininin yardımcısı olduğu için semadan bir gaip sesi, (906/1501) tarihini dedi.’’

Çaldıran zaferi hakkında:

دیار که بگشاد سلطان سلیم نه رستم نه دارا نه جم کرده فتح
پی فتح او هاتف غیب گفت به تارخ ملک عجم کرده فتح¹¹⁴

‘‘Sultan Selim’in fethettiği diyarları ne Rüstem ne Dârâ ne de Cem fethetti. Onun fethinin ardından gaypten seslenen, onun fethi için (920/1515) Acem diyarını fethetmiştir dedi.’’

Rodos’un Fethedildiği tarih hakkında:

پادشاه جهان سلیمان خان که قرینش شدست عون آله
فتح رودس چو کرد آن شه دین حال کفار گشت جمله تباه
جمله ی مومنان شدند سرور دل گبران ز غصه گشت سیاه
گفت هاتف برای آن تاریخ یفرح المومنون ی نصرالله¹¹⁵

¹¹³ a.g.ylt., s. 84.

¹¹⁴ a.g.ylt., s. 85.

¹¹⁵ a.g.ylt., s. 85.

‘‘Cihan padişahı Selim Han ki Allah’ın yardımı onun dostu oldu. O dinin şahı Rodos’u fethedince, cümle kâfirlerin durumu harap oldu. Tüm müminler sevince boğuldu, kâfirlerin gönlü kederden kara kesildi. O tarih (929/1523) için seslenen Allah’ın yardımıyla müminler sevince boğuldu.’’

Ridanye zaferi hakkında:

خسرو چرخ مرتبه جهان سلیم خان آنکه ز سهم تیغ او خصم به تاب تب
فتح ممالک غرب کرد چو بهر دفع ظلم قال له مورخ فتح ممالک العرب¹¹⁶

‘‘Felek mertebeli cihan şahı Selim Han’ın kılıcından düşmana pay olarak sıtma nöbetinin harareti düştü. Tarihçi onun için (922/1517) Arap memleketlerini fethetti diye yazdı.’’

Ahmet Bayındır Han’ın vefatı hakkında:

چون احمد بایندر آن شاه قد قدرت در جنت ماوا شد با مغفرت یزدان
پرسید دل از ملهم سالی که شهادت یافت بگو تاریخ صد حیف ز احمد خان¹¹⁷

‘‘Ahmed Bayındır Han o güçlü kudretli şah Tanrı’nın ihsanıyla cennette yer edindi. Gönül, esinlendiği ve onun şehadete kavuştuğu yılı sual etti. Söyle heyhat ki Ahmed Han’dan yüzlercesi tarih (903/1498) oldu.’’

Cem Sultan’ın vefatı hakkında:

در درج شهی جم طاب مسواه چو رحلت کرده یک باره ز عالم
قرین رحمت حق شد از آن رو شدش تاریخ رحمت باد بر جم¹¹⁸

‘‘Padişahlık mücevherinin incisi Cem, dünyadan ansızın göçünce, Hakk rahmetine nail oldu. Bu yüzden (900/1494) tarihi oldu.’’

Abdurrahman Câmî’nin vefatı hakkında:

¹¹⁶ a.g.ylt., s. 85.

¹¹⁷ a.g.ylt., s. 84.

¹¹⁸ a.g.ylt., s. 81.

فرد زمان حضرت جامی ز دهر رفت سوی باقی و فانی بهشت
خلد برینست کنون جای او گشت چو تاریخ مقیم بهشت¹¹⁹

‘‘Zamanın yegâne adamı Câmî hazretleri, fâni dünyadan bâki taraf olan cennete göçtü. Onun yeri şimdi yüce cennettir. (897/1492) tarihinde (mukîm-i bihişt) cennette ikamet eden oldu.’’

Tarih kıt’aları yazmıştır.

3. BÖLÜM

BASÎRÎ’NİN FARŞÇA DİVANI’NIN TÜRKÇE ÇEVİRİSİ

مقدمه

سپاس بی قیاس بصیری را که باصره بصیرت انسان را با شعه لمعات جمال خویش منور گردانید و حمد بی حد ذوالنعمینی را که اعیان ثابته ماهیات ممکنه را از عین عدم به صحرای وجود ظاهر گردانید با آنکه از چشم و گوش منز هست انه هوالسمیع البصیر خداوندی که بی تشبیه و نظیر است به افعال عباد خود بصیر است و صله صلوات بلا نهایت بر سر حلقه زمرة انبیای رفیع الدرجات که از طریقه شریعت و معرفت او عین ارباب حقیقت روشن می گردد چشم و چراغ رسل مقصد این جزو و کل مظهر دین هدی ناسخ نهج و سبل و بر آل و اصحاب او که به عین عیان بینایانند هر یکی انجمنی که چشم به هر نگران رویشان به دیده مهر رضوان الله علیهم اجمعین چنین گوید مسود این بیاض محمد بن احمد بن ابی المعالی المرتاض الشهیر به بصیری جمله الله الی عین العیان مطلعا و بصیرا انه معینا و نصیرا که گاهی به مقتضی طبع سلیم و ذهن مستقیم نظمی گفتم که ارباب این فن را محرق سلسله سخن بودی اما چون دید که ابنای زمان و سلاطین جهان را رغبتی بدین فن نمانده است با خود گفت چند تسوید کنی دفتر چند از اشعار به از آن نیست که دستی بکشد زین سرو کار اکنون متوقع از اصحاب بصیرت و ارباب سریرت که روی سخن بدیشانست آن که این موسده بی فایده که بر صحیفه روزگار مر قوم گشت به نظر اصلاح ملحوظ فرمایند و از پی ثواب در به بودیش التفات فرمایند والله الموفق الی سبیل الرشاد و الیه المرجع والمعاد

¹¹⁹ a.g.ylt., s. 81.

MUKADDİME

Sonsuz şükrümüz Basîrî'ye ki kendi kitabının ışığının güzelliği ile insanın basîret gözünü aydınlattı. Ve sonsuz hamd u sena olsun ki Allah'ın zatı ve hakikati meydana çıksın diye göze görülmeyenleri aşık etti. Gözlerden ve kulaklardan münezzeh olduğuna rağmen gerçekten o duyan ve görendir. O Allah ki eşi ve benzeri yoktur. Kullarının işlerini görendir. Salat ve selamlar, Peygamberlerin nihayeti (Muhammed s.a.v)'ne, şeriat ve marifet yoluyla ehl-i hakikat'ın gözlerini aydınlatmış olan yüksek dereceli Enbiya zümresi halkasına, Resül'un göz nuru ve doğru yol dininin parçasına veya bütününe mazhar olan nasih ve bu yolda din ve irfan tariki ile Allah'ın zatını ve hakikatini ortaya çıkaran, ailesi ve eshabına olsun. Her biri bir yıldız olan ve gözlerini her endişe verici yoldan yüzlerini Allah'ın muhabbetine döndürürler. Allah, muhabbet nazarı ile hepsini mutlu etsin.

Bu kıtanın yazarı Mehmed b. Ahmed b. Ebü'l-Meâlî el-Murtaz el-Şehir böyle diyor. Allah onu mutlak nura yerleştirdi ve onu, gören, bilen ve yardım eden yaptı. Ki bazen selim huylu olduğu ve sağlam zihine sahip olduğun için, manzumelerinde demiş ki bu tekniğin fennin erbabı söz zincirini tahrik etmiş. Ama devrin insanlarının ve cihan sultanlarının bu fenne değerleri kalmamış. Kendi kendine dedi ki deftere daha ne kadar yazarsın şiirlerden bir miktarı ondan iyi değil ki bu işe bir düzen veresin! Şimdi basiret dostları ve müşavir sahipleri ki sözümüz onların üzerindedir, bu faydasız karalama ki adı zikredilen zamanın kitabından yazılmış, düzenleme nazarı ile gözönüne alınsın ve sevep için daha iyi olmasına teveccüh edilsin. Allah hidayet yolunu muvaffak eyleyendir. Dönüşümüz onadır.

در توحید

۱

(مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

ای از صفات ذات تو عالم گرفته نور	غیر از ظهور ذات تو چیزی نه در ظهور
حور قصور خلد بدین ذکر ذاکرند	سبحان من تنزه عن وصمت القصور
هر کو چشید جرعه ای از جام وصل تو	منصور وار در همه عالم فکند شور
گاهی درون کعبه و گاهی به کوه طور	در جست و جوی تو شب و روزند عاشقان
در کنه ذات پاک تو عقل عقال پای	یک ذره پی نبرده و چون وهم مانده دور
ان لم یکون عفوک فی بعث النشور	هنگام بعث و نشر چه سازیم زیبا
دارد بصیری از کرمت چشم مغفرت	اغفر له که غیر تو کسی نیست یا غفور

TEVHÎT

1

(Muzâri': Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

“Ey zât ve sıfatıyla âlemi nur ile kaplayan! Senin varlığını (özünü) yansıtmayan hiçbir şey (varlık) yoktur.”

“Cennet sarayının hurileri bu zikir ile meşguldürler. Sübhân (Allah) kusur ve noksanlıktan pak ve münezzehtir.”

“Her kim ki senin Vahdet kadehinden bir yudum tatsa, Mansur (Hallâc-ı Mansûr) gibi tüm âleme coşkunluk saçar.”

“Âşıklar, bazen Kâbe’de bazen Tur dağında gece gündüz seni aramaktalar.”

“Senin pak zatını (öz) bilmeye tanımaya akıl yetmez. Hayal ve düş gibi bir bilinmezde kalır.”

“Ey Güzel (Allah)! Diriliş gününde ne yapacağız? Kıyamet gününde senin affın olmazsa.”

“Ey bağışlayıcı! Basîrî’nin gözü senin keremin ve mağfiretindedir ki senden gayrı affedici yoktur.”

در نعات

۲

(مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

ای والضحی ز مهر جمالت روایتی	واز موی مشکبار تو واللیلی آیتی
افکنده ای حکایت یوسف بقعر چاه	تا کردی از لب اتا املع حکایتی
هرجا که ذکر کرد خدا لیل و النهار	از طره و عذار تو باشد کنایتی
دل را بیاض غنچه های محمدی	گشته دلیل شعله شمع هدایتی
جان میدهد بصیری بی دل ز روی شوق	هر جا که بشنود ز حدیث روایتی

NA'AT

2

(Muzâri': Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

“Ey Muhammed! (s.a.v) *Ve'd-duhâ* (Duhâ suresi) senin merhametinin güzelliğini ve *Ve'l-leyl* (Leyl suresi) ise senin misk saçan saçını rivayet eder.”

“Senin hikâyen öyle yücedir ki dudağından çıktığı an Yusuf'un hikâyesini kuyunun içine attı.”

“Gece ve gündüz her yerde Allah'ı zikrettiyse orası senin çehrenin ve saçının dolaylı bir ifadesi oldu.”

“Muhammed'in (s.a.v) gonca çiçekleri gönlü beyaza çevirmiş. Mum alevi gibi hidayete sebep olmuş.”

“Basîrî her yerde bir hadis rivayeti duysa, mutluluktan gözünü kırpmadan canını verir.”

قصاید

قصیده در مدح سلطان بایزید

۱

(حقیف: فاعلاتن مفاعلهن فعلاً)

تا زمین باشد و زمان باشد	دولت بایزید خان باشد
پادشاهی که خاک درگاهش	سرمه ی چشم اختران باشد
هر کجا جا میدهند شاهان را	جای او فرق فرقان باشد
آنچنان شد ز عدلش ایمن ملک	کاتش از آب در امان باشد
چون غزایش کسی نشان ندهد	تا زاسلامیان نشان باشد
ذره ای از ضمیر روشن او	آفتاب جهانیان باشد
سگ دربان شاه شیر شکار	آهوی دشت خاوران باشد
هست هر بحر را کران اما	جود او بحر بی کران باشد
ای سخا پیشه ای که دست و دلت	غیرت بحر و رشک کان باشد
توئی آن شه که داغ بندگیت	نقطه سان بر چنین خان باشد
جاودان نیست گرچه عالم لیک	نام نیک تو جاودان باشد
از پی قتل دشمنت شب و روز	چرخ را تیر در کمان باشد
گرگ از بیم عدل تو رمه را	همه روز و شبان شبان باشد
تیر تو در درون اعدایت	همچو مغز اندر استخوان باشد
ای تو را کرد خوان سپهر و هلال	لب نانی ز گرد خوان باشد
ز صبا هر نفس ریاحین را	خاک پای تو ارمغان باشد

KASÎDELER

Sultan Bâyezîd'in Övgüsü İçin Kasîde

1

(Hafîf: Fâ'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“Yeryüzü ve zaman var oldukça, Bâyezîd Han'ın da devleti var olsun”

“Onun (Bâyezîd) kapısının toprağı, yıldızların gözlerinin sürmesidir.”

“Padişahları hangi mertebeye koysalar, onun yeri her kesin başının üstündedir.”

“Onun adaletinden, vatan güvene boyandı, öyle bir adalet ki, ateşi sudan sakladı.”

“Onun savaşı kimseye zarar vermez, çünkü o İslamiyet'i temsil eder.”

“Padişahın bekçi köpeğı, doğu ve batı ovasında ceylanları avlayan avcı aslan gibidir.”

“Her denizin bir sahili olsa da, onun cömertliğinin denizi sahilsizdir.”

“Ey huyu güzel (padişah)! Senin elin cömertliğin, gönlün ise zenginlik denizinin cevheridir.”

“Sen öyle bir şahsın ki, himmet mührünün yeri böyle hânlara nasip olur.”

“Gerçi âlem sonsuz değildir, ama senin iyi (güzel) adın ölümsüzdür.”

“Zamanın oku gece gündüz (demededen) düşmanlarını öldürmek için yaydadır.”

“Kurt senin adaletinin korkusundan, gece gündüz demeden sürüye çobanlık eder.”

“Senin yayının oku kemiklerin içindeki ilik gibi düşmanlarının içindedir.”

“Gökyüzündeki ay senin sofradaki bir parça ekmek gibidir”

“Saba yeliyle birlikte gelen her reyhan (kokusu), senin ayak toprağının armağanıdır.”

ای سپهرت برات و انجم او	همچو ریگی که بر نشان باشد
در شبستان دشمنان تو شمع	راست همچون سر سنان باشد
پر نسرين چرخ از راه قدر	در سرای تو نردبان باشد
بلبل گلبن حد یقه تو	طایر سدره آشیان باشد
حکم تو بر شهان گردن کش	همچو جان در جسد روان باشد
هر کجا آیتی بود عدل	قول و فعل تو ترجمان باشد
خسروا بنده آن سخن سنجم	که اگر جای امتحان باشد
گذرانم زشاعران زمان	سخن ار خاطرم بران باشد
کی روا باشد این که در دورت	بنده محتاج نیم نان باشد
به خدایی که بر همه اشیا	حکم او هر نفس روان باشد
که نگویم به جز دعایت من	تا مرا در دهان زبان باشد
تا برین گنبد بلند بنا	متصل سیر اختران باشد
در زمان و زمین به عشرت زی	تا زمین باشد و زمان باشد

“Ey (padişah)! Gökyüzünün yıldızları birer kum tanesi gibi sana emanet edildi.”

“Düşmanlarının mumu geceleri süngünün başı gibi hazır durmaktadır.”

“Felek yolunun çarkı, senin sarayında nesrin çiçekleri ile bezenmiş merdivenler gibidir.”

“Senin bahçedeki gülün bülbülü, semanın yedinci katındaki sedir (servi) ağacında yuvası var.”

“Senin hükmün itaatsiz şahlar için ölü cesette akan ruh gibidir.”

“Her nerde adalet ile ilgili bir kanıt gerekse, senin sözün ve davranışın onun açıklayıcısı olur.”

“Ey muhteşem (padişah)! Eğer herhangi bir yerde imtihan mümkün olsa ben orada bilgeyim (bilen kişi).”

“Eğer fikrim keskin olsa şairleri söz söyledikleri zaman (onları) geçerim.”

“Senin devrinde ne zaman reva görülmüş ki bir Allah’ın kulu yarım ekmeğe muhtaç olsun.”

“Allah’a ve onun yarattığı tüm varlıklara yemin olsun ki, onun hükmü (fermanı) her nefise bir can bağışlar.”

“Dilim ağzımda olduğu sürece duadan başka bir şey demem.”

“Bu yapının yüksek kubbesinin üstünde yıldızlar dolaşıp birleşene kadar, yeryüzü ve zaman var olduğu sürece, yeryüzünde ve zamanda mutlu bahtiyar yaşa.”

قصیده در مدح سلطان بایزید

۲

(مجتث : مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن)

هلال نیست شب عید کز شفق پیداست	درون خون جگر قامت خمیده ماست
به عید که چوخرآمد نهال قامت تو	زرشک موی شود برتن صنوبر راست
زرشک روی تو هر دم درون آتش خون	به جست و جوی تو پیوسته آب آبله ماست
دهان شک تو در خنده بسته ایست از آن	چون مغز بسته زبان تو در دهن پیداست
که راست این دل و جان حزین چنین که مراست	که راست این قد و بالای نازنین که تورااست
ز هجر زلف تو با خود فسانه می گویم	بلی به خویش تکلم نشانه ی سوداست
ز دیده خون جگر نیست که می ریزم	ز تاب آتش دل آب گشته پیکانه هاست
شکاف سینه گریبان خرقه ی من شد	نشان ناخنم از هر بر و چب راست
درون دیده ی پر خون خیال آن در گوش	ستاره ایست مه من که در شفق پیداست
به مهرروی چو سایه ز خاک بردارم	و گر نه داد به نزد شهی که ظل خداست
سپهر مرتبه خان بایزید آن شاهی	که نزد قصرجلالش سپهر کم زسهاست
شهی که خشت زرافشان چرخ فیروزه	درون کاشی قصرش به جای خشت بناست
اگر نه محور افلاک رمح او بودی	مدار چرخ بدینسان چگونه گشتی راست

Sultan Bâyezîd'in Övgüsü İçin Kasîde

2

(Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“Bayram gecesi ufukta beliren hilâl değil, ciğer kanı (gibi kızıl olan) bükük endamımızdır.”

“Öyle bir bayram ki, fidan gibi salınan endamına gıpta duyan çam ağacının tüyleri diken olur.”

“Senin güzel yüzüne gıpta duyan ve sürekli ateşin içinde seni aramakta olan su bizim kan kabarcığımızın suyudur.”

“Şüphesiz senin ağzın tebessüm gibi görünen fıstık gibidir. Bundan dolayı fıstık içi gibi dilin ağzında bulunur.”

“Benim ruhumun ve gönlümün hüznünlü olduğu ve senin nazlı, uzun, boylu poslu olduğun doğrudur.”

“Senin saçının ayrılığından kendime efsaneler (hikâye) anlatıyorum. Evet! Kendi kendine konuşmak bir aşk (sevda) işaretidir.”

“Güzümden akan ciğer kanı değil, gönül ateşinin takati kalmadığı için temrenler (ok veya mızrak başı) suya dönüşmüş akıyor.”

“Göğsünün yırtık yakası benim hırkam oldu. Tırnaklarım onun her tarafında sağında solunda iz bıraktı.”

“Gözün içi kanla dolu onun hayali kulakta, ufukta beliren ay benim yıldızımdır.”

“Gölge gibi güneşin yüzünü topraktan alırım, Allah'ın gölgesi olan o şaha feryadımı iletirim.”

“Gökyüzü, Bâyezîd Han'ın makamıdır. Öyle bir şahtır ki felek onun azametli sarayının yanında yıldızdan küçüktür.”

“Öyle bir padişahtır ki, onun sarayının tuğlası içinde kerpiç yerine turkuaz renkli yuvarlak taş ve altın serpilmiş kerpiç ile inşa edilmiş.”

“Eğer feleğin mihverinde olan onun mızrağı değilse, dünyanın yörüngesi nasıl bu kadar kolay dönüyor?”

ایا سپهر جنابی که جرم مهر و سپهر
نه از هواست تموج همیشه دریا را
ز شرم بخشش تو ابر در زمین نکرد
ز سهم تیغ چو آب تو زخمها دارد
حدیث تیغ چو آب تو تیز نتوان گفت
ز بیم قهر تو در بر فکنده باده ز ره
برای پیش کش آورده صوف ماهی بحر
فلک صحیفهی مدح و ثنای تست ز قدر
درون کف کریمت پی سخا انگشت
به جز دعای تو شاها منم که همه عمر
زجور دور ... حکایتیست مرا
به مشّت آبله ی پر زخون بود لعلم
دمی به عین عنایت سوی بصیری بین
همیشه تا که بود چرخ پیر را دوران
بر اوج عز و شرف باد مهر دولت تو

درون شمشه ای قصر تو لاجورد و طلاست
که لرزه اش ز نهیب مدام بر اعضاست
تقاطر عرقش متصل بروز حیاست
نه از هوا بود این موجها که بر دریاست
اگرچه تیغ تو را گفتن آب تیز رواست
حباب نیست که بر روی ساغر صهباست
به درگه تو که آن منبع عطا و سخاست
از آن کشد ملکش جدول شهب و چپ و راست
چو ماهیست که در بحر متصل شناست
نگشته است زبانم برین خدای گواست
به خدمت تو کنم عرض اگرچه نازیباست
به دست تنگه سرخم مدام داغ جفاست
چرا که جان و دل از غصه اش به عین عناست
مدام تا که برین قبه زهره زهرا ست
نهار و لیل مه و مهر تا بر اوج سماست

‘‘Ey feleğin efendisi! Güneş ve gökcisimleri senin sarayının motifleri içinde (güneşe benzer motif) lacivert ve altın renklidir.’’

‘‘Denizin sürekli dalgalanışı rüzgârdan değildir. Onun sürekli titreyişi korkudandır.’’

‘‘Bulut senin lütfunun utancından yeryüzüne yağmadı. Yapışık (olan) damla damla terinin aşikâr olması hicabındandır.’’

‘‘Denizde olan bu dalgalar rüzgârdan (dolayı) değildir. Senin kılıcından pay aldıkları için su gibi yarılırlar.’’

‘‘Su senin kılıcının hikâyesine keskindir diyemez. Gerçi su, senin kılıcına daha keskindir demesi revadır.’’

‘‘Kırmızı şarap kadehinin üzerindikiler kabarcık değildir. Bade (şarap) senin ona küsmenin korkusundan yola serpilmiş.’’

‘‘Deniz ikram için senin dergâhına yün (gibi yumuşak) balık getirmiş. Öyle bir dergâh ki bağış ve lütfun kaynağıdır.’’

‘‘Felek talihinden senin övgü ve methin mektubundur. Bundan dolayı parlak yıldızın, mülkünün çizelgesini sağlı sollu çizmiştir.’’

‘‘Senin cömert parmaklarının ardında kerem bahşeden avucunun içi denizde yüzen balık gibi süreklidir.’’

‘‘Ey padişah! Dilim ömrüm boyunca sana dua etmekten başka bir şey söylemedi. Allah buna tanıktır.’’

‘‘Senin uzaklığının cefasında benim bir hikâyem var. Sana arz etmek isterim. Her ne kadar güzel olmasa da.’’

‘‘Dudağım yoğun uçuktan kan ile doldu. Kırmızı avucumun içinde sürekli cefadan bir iz var.’’

‘‘Bir an olsun inayet bakışı ile Basîrî’nin gözünden bak. Ruhunun ve gönlünün aynı sıkıntıda olduğunu görürsün.’’

‘‘Devranın yaşlı çarkı döndüğü sürece, bu kubbenin üstünde beyaz Zühre (yıldız) olduğu sürece, gökyüzünde ay, güneş, gece ve gündüz olduğu sürece senin de devletinin mührü, izzet ve şerefın zirvesinde olsun.’’

(مجتث : مفاعلهن فعلاتن مفاعلهن فعلن)

چنین که گشت مسیحا نفس نسیم بهار	عجب مدار تحرک ز صورت دیوار
گشاده چشم عروس شکوفه هر طرفی	نظاره می کند اینک ز روزن اشجار
بنفشه زار چمن شد سپهر پر کوکب	ز بس تگرگ که بر وی فشاند ابر بهار
پی کشیدن پر ... ¹²⁰ به گرد گل بلبل	مهندسیست منقار ساخته پرگار
عروس لاله برای تزیین اندر باغ	نهاده است ز سنبل کلاله بر رخسار
گشاده بال بنفشه که بیضهای تگرگ	نهد به زیر پر خویشتن کبوتر وار
کشید سایه ی سنبل به روی گل سطر	برای آنکه نویسد فراق نامه هزار
عروس گل پی زینت درون محله ی باغ	ز ژاله عقد لالی کشید گرد عذار
هزار کله شکر غنچه ی شکوفه شکست	عروسیست بنات نبات را پندار
برای نرگس سرگشته از دعای قدح	نوشت غنچه پی دفع چشم بد طومار
اگر کند ید بیضا بدید به چه شود	ازشاخ آتش موسی نمود چون گلنار
ساخت سحه ی مرجان ز غنچه ی لاله	دعای شاه مگر می کند چمن تکرار
محیط جود وسخا با یزید خان شاهی	قضا شکوه و قدر و قدرت و سپهر آثار

¹²⁰ Divan nüshasında eksik kelime üç nokta (...) şeklinde kaydedilmiştir.

Sultan Bâyezîd'in Övgüsü İçin Kasîde

3

(Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“O İsa nefesli (sevgili) öyle bir geçti ki, ey bahar yeli duvarın hareketinden şaşma!”

“Şimdi gelincik çiçeği gözünü açmış ağaçların gözeneklerinden etrafı izliyor.”

“Menekşe bahçesi çimen oldu. Gökyüzü yıldızla doldu. Öyle ki bahar bulutu onun üzerine dolu serpiştirdi.”

“Bülbül gülün etrafında dönmek için bir mühendis gibi gagasından pergel yapmış.”

“Gelincik çiçeği bahçeyi süslemek için sümbül çiçeğinin kâküllerini yüzüne örtmüştü.”

“Menekşe çiçeği kanat açmış bir güvercin gibi dolu tohumlarını kendi kanadının altına koymuş.”

“Bülbül ayrılık mektubunu yazmak için menekşe çiçeğinin gölgesinden gülün yüzüne bir satır çizdi.”

“Gelincik çiçeği bağ mahallesini süslemek için yüzüne jaleden (çiy damlaları) inci dairesi çizdi.”

“Binlerce kırgın gonca, çiçek açmış. Sanki şeker bekleyen gelin kızıdır.”

“Gonca çiçeği, avare (başiboş) nergisi kadehin kem gözünden korumak için bir tomar dua yazdı.”

“Eğer Musa (a.s) beyaz elini gösterse ne güzel olur. Ateşin dallarının içinde Gülnar gibi görünür.”

“Mercanın duası lalenin goncasını yarattı. Şah'ın duası ise çimene yeniden ruh verdi.”

“Bâyezîd Han öyle bir şahtır ki onun muhitinde kudret, kaza, kader, şan, şöhret ve gökyüzünün eserleri var.”

فلک به کتم عدم داشتی همیشه مدار
کشیده آه عدو روز کین دمی ده بار
ز طبع و حلم تو سرعت گرفته اندر وقار
نمی شود به هوای کبوتران طیار
هر آن کسی که ندیدست موسی و مار
مسیح وار دهد جان به صورت دیوار
که گشته حامله از ابر بخشش تو بحار
ز پاره ی دل خصم تو رمح کینه گذار
که انجمش شده پیکان و ماه نو سوفار
گهی که چرخ کند عشر ملکیت تو شمار
سر سنان شده شاخ غزاله گاه شکار
نشسته بر لب دریا بسان بو تیمار
که گل ز گلشن خلق تو هست مشتی خار
تفک گرفته زهر جانبی به دست خیار
قمر به روی فلک مهره می کشد هموار

اگر نه واسطه بودی وجود او چون قطب
زتیغ چون الف شاه و صغر زر که بروسست
ایا سپهر جنبایی که آسمان و زمین
ز بیم عدل تو تا روز حشر باز به دهر
به رزم بو بیند به دست او تیره
نسیم لطف تو یکدم اگر وزد سوی دیر
درون بحر صدف نیست آن پر از گوهر
به روز معرکه شاخ گلی ست پنداری
شهاب تیرخدنگ تو لیک پرتابی
کشد الف ز ...¹²¹ شهاب اندر حله
ز بیم عدل تو هر لحظه در دو دیده ی یوز
عدوی ذات تو از اشک خویشتن همه دم
به بوی خلق تو گل را چه سان کنم تشبیه
برای منع عدوی تو از تفرج باغ
برای آنکه نویسد ملک ثنای تو را

¹²¹ Divan nüshasında eksik kelime üç nokta (...) şeklinde kaydedilmiştir.

“Eğer kutup yıldızı gibi onun vesilesi olmasaydı, feleğin yörüngesi daima gizli kalırdı.”

“Küçük altından yapılmış ve elif gibi olan kılıcından dolayı düşman, günde on defa kin ile ah çekmiş.”

“Ey feleğin cenabı! Gökyüzü ve yeryüzü senin tabiatından ve yumuşak huyluluğundan ağırbaşlılıkla hareket ediyorlar.”

“Senin adaletinin korkusundan kıyamet gününe kadar felek bir daha güvercinleri uçuramaz.”

“Musa’yı ve onun yılanını görmeyen bir kimse, savaş gününde onun elindeki oku nasıl görür?”

“Eğer senin lütuf yelin bir an kilise tarafına eserse, Hristiyanlar Mesih gibi duvara asılı bir şekilde can verirler.”

“Denizin içinde sedef yok ki, ancak senin kereminin bulutundan gebe olan denizler inci ile doludur.”

“Düşmanlarının yüreğinin parçalayan ve onları kine boğan mızrağın, savaş gününde sanki bir dal güldür.”

“Senin akçakavaktan (yapılan) okunun alevi öyle menzilli ki yıldızları mızrak yeni ayı ise ok deliği yapmış.”

“Halkanın içinden alev ilk çıktığında bazen öyle bir çark eder ki senin mülkünün sayısını sayar.”

“Senin adaletinin korkusundan ceylanların boynuzları mızrak başı gibi daima av kedisinin alnının ortasında durur.”

“Senin zatına düşman olanlar kendi gözyaşlarından her an pelikan kuşu gibi denizin kenarında otururlar.”

“Gülü senin var olan kokuna kolayca nasıl benzetebilirim? Ki gül bir avuç dikenle senin bahçenin varlığıdır.”

“Bahçede düşmanlarının eğlencesine engel olmak için salatalık, her tarafta eline tüfek almış.”

“Melekler sana övgüler yazsın diye, ay gökyüzüne her zaman boncuk diziyor.”

شها منم که درین دهر بی مروت دون
 قدم چو قاف شد و نقطه های قافم چشم
 نه درز خشت بود این که کلبه ام دارد
 اگر به حال بصیری نظر کنی سازد
 همیشه تا که بود در زمانه فروردین
 بهار عمر تو بادا مصون ز باد خزان

قرین محنت و درد و غم به جان فگار
 ز بس که پیچم از اندوه ساعتی صدبار
 به حال یوالعجم خنده می کند دیوار
 علاج علت درد و دواى ناله ی زار
 مدام تا متجلی شود عروس بهار
 مدام تا که گل و لاله روید از گلزار

قصیده در مدح سلطان بایزید

۴

(مجتث: مفاعن فعلا تن مفاعن فعلا ن)

نموده گشت از این کارگاه کن فیکون
 مثال ابروی مه طلعتیست در مرآت
 ز شام قدر گهی پورادهمست را دهمت سپهر
 سر هلال ز گردون گذشت در رفعت
 شه ستاره حشم با یزید خان که هلال
 ز سر ذات شریفش که حکمتیست شریف
 پیاده ای که رود در رکاب حضرت او

هلال عید چون نونی زدامن گردون
 مه خجسته ی عید از سپهر آینه گون
 دمی ز ماه نو آمد بهیات ذوالنون
 خرد به درگه شاهش چو گشت
 برای بوسه ی طاق درش شدست نگون
 چه حکمتست که واقف نگردد افلاطون
 به جملگی شده واقف ز علم مشائون

“Ey padişah! Bu dünyada bî-mürüvvet ve sefilim. Sevgilinin derdi, mihneti ve gamı canımı yaralar.”

“Üzüntüden saatte binlerce defa büküm olduğum için endamım kâf (harfi) gibi (bükük) noktaları ise gözlerim oldu.”

“Kulübemde olan kerpiç nakış kerpici değil, duvar benim maskaralık halime gülüyor.”

“Eğer Basîrî’nin haline bir nazar edersen, Onun derdine ilaç ve ah u zarına tedavi olur.”

“Ne zaman nisan ayı zamanı gelirse baharın gelini her zaman zuhur bulur.”

“Senin ömrünün baharı hazan yelinden masum olsun. Gül bahçesinde daima lale ve gül yetişsin.”

Sultan Bâyezîd’in Övgüsü İçin Kasîde

4

(Müctes: Mefâ’ilün, Fe’ilâtün, Mefâ’ilün, Fe’ilün)

“Bu dünya kün-feyekünden, bayram hilali ise (ay) bir Nün (harf) gibi feleğin eteğinden meydana geldi.”

“Bayramın mübarek ayı aynanın yüzü gibi gökyüzüne senin hilal gibi kaşların ise aynaya yansır.”

“Bazen gökyüzünün onuncu katından ve kadir gecesinin zifiri karanlığından, bazen da yeni aydan Yunus (a.s) ‘un şekli doğar.”

“Âlemin yüceliklerinde dolaşan ay gibi akıl da padişahın kapısının etrafında dolandır.”

“Yıldızların şahı olan ay, Bâyezîd Han’ın hizmetçilerinin ahırının kapısını öpmek için eğilmiştir.”

“Şerefli asaletinde bir hikmet (ilim) vardır. Eflâtun (Platon)’un vakıf olamadığı bu hikmet nasıl bir hikmettir?”

“Bir piyade (yaya olarak) onun huzuruna çıksa, tüm hikmetli ilimlere vakıf olur.”

هلال عید از آن روی گشته است نگون
بخواند این غزل و کرد درد من افزون
چه رشته ایست نهان گشته درد مکنون
به فرق داغ جنونم چون نقطه بر سر نون
بعینه چو حبیبست سرزده از خون
به چنگ سینه خراشم مدام چون قانون
مرا چه فایده دارد شراب افیمون
هرآن گیاه که روید ز تربت مجنون
که عشق دوست چو آمد چه جای صبر و سکون
و گرنه داد ز دستت به نزد شاه اکنون
به چرخ آمده کروبیان علیون
ز غرفه ی فلک کرده اند سر بیرون
زمین شوره به یک دم بر آید آذریون
سپهر طشت شد و قرص مهر و مه صابون
سپهر با همه رفعت به نزد قدرت دون

به نعل بوسی سم سمند شاه آمد
به مدحتش به دم آن لحظه مهوشی برسد
میان قطره ی اشکم تن ضعیف زبون
قدم چو حلقه ی نون گشت دور از آن ابرو
تنم ز درد تو دریای خون شد و چشمم
به ناله ساز کنم گریه هر نفس چون نی
به چشم ماه وشی ای طبیب مقتونم
بعینه چون زبانپست بهر شرح فراق
مگو ز صبر و سکون پیش عاشقان دیگر
ترحمی به من خاکسار کن نفسی
زهی ز شوق غوانی مجلس شاه
پی نظاره ی بزم مخدرات سپهر
اگر روایح لطفت رسد به شوره زمین
برای شستن خون عدو ز دامن تو
نجوم با همه کثرت به نزد خیل کم

‘‘Bayram ayı, padişahın doru atının turnağının nalını öpmek için geldi. Onun için başı eğiktir.’’

‘‘Bir anda onu övmek için ay yüzlü bir güzel gelse ve bu gazeli okursa benim derdimi (biraz daha) alevlendirir.’’

‘‘Gözyaşımın damlası ile güçsüz ve zayıf tenimin arasında ne gibi bir bağlantı var da gamı gizli tutmuş.’’

‘‘Sevgilinin kaşından uzak olduğum için endamım Nün (harfi) halkası gibi, başımdaki kızgın delilik ise Nün ‘ün üstündeki nokta gibi oldu.’’

‘‘Tenim senin derdinden kan denizi oldu. Gözüm ise özellikle kanın içinden kabarcık gibi çıkmış.’’

‘‘Her nefeste ney gibi sazın iniltisinden ağlıyorum. Resmi olarak sürekli göğsümü pençelerimle yaralıyorum.’’

‘‘Ey tabip! Ay (yüzlü) bir sevgilinin gözüne meftunum. Gelin saçı çiçeğinin şarabı bana nasıl bir faydası olur?’’

‘‘Mecnun’un mezarında biten her bitki tıpkı bir dil gibi ayrılıkları ifade eder.’’

‘‘Âşıkların yanında sabır ve sükûndan bahsetme! Sevgilinin aşkı geldiği zaman sabır ve sükûndan eser mi kalır?’’

‘‘Toprak gibi bir nefeslik bana merhamet et. Yoksa zamane Padişahın yanında senin elinden el-âmân.’’

‘‘Aferin ey padişah! Senin meclisinin güzel kadınları için cennetin en yüksek katının ulu melekleri harekete geçmiş.’’

‘‘Senin şenlik (içki meclisi) meclisini seyretmek için gökyüzünün perdesi arkasından peçeli kadınlar feleğin çatısından başlarını çıkarmışlar.’’

‘‘Eğer lütfunun kokusu çorak toprağa ulaşırsa, bir anda çorak toprak ateş rengine dönüşür.’’

‘‘Düşmanlarının kanını eteğinden silmek için gökyüzü leğen güneş ve ay ise sabun oldu. Yıldızlar tüm çokluklarıyla senin çokluğunun yanında az; gökyüzü tüm yüksekliğine rağmen senin yüceliğinin yanında alçak (kalır).

اگر گذر کند لشکرت سوی البرز
حسام توسست که یا جوج فتنه را سدیست
نسیم لطف تو پاییز را بهار می کند
چه فن بود که برت نیست روشن از هرباب
هر آن سخن که به لفظ مبارکت گذرد
اگر ز لطف تو بویی رسد به دیوانه
چو گرمی غضبت شعله ای بر افروزد
تو آن رفیع جنابی که از ره تعظیم
سخن شناس شها بنده آن سخن سنجم
مرا اگر ز تو ای شاه تربیت باشد
همیشه تا که بود بحث از حدوث و قدم
دوام دولت شه باد تا که ارض و سماست

شود ز سم ستوران به یک نفس هامون
سنان تست که بنیان عدل راست ستون
کند تف دم قهرت تموز را کانون
زهی ضمیر تو مستجمع جمیع فنون
هزار نکته ی تحقیق باشدش مضمون
برون رود ز سرش در نفس خیال جنون
ز کان بارد کافور بر دهد زیتون
گرفته گوش به نذرت ز ماه نو گردون
که در قصیده ندارم نظیر خویش کنون
اقول نظم نصید کللوا المکنون
مدام تا فلک و ارض راست سیر و سکون
ز حادث زمان شخص شهریار مصون

“Eğer senin askerlerin (ordu) Alaborz (sıra dağlar) tarafından geçse, atların nallarından dolayı bir çırpıda çöl olur.”

“Ye’cüc fitnesinin önüne set olan senin keskin kılıcındır. Adalet sarayının sütununu doğrultan senin mızrağının başıdır.”

“Senin lütfunun hafif yeli sonbaharı ilkbahara çevirir. Öfkenin tükürüğü ise bir an temmuz ayını korluğa (mangal) çevirir.”

“Her kapıyı aydınlatan fen (ilim) hangi fendir ki sana gerekmesin, senin şahsında toplanan tüm fenlere aferin.”

“Senin mübarek lafzından (dilinden) herhangi bir söz geçse binlerce tahkik (araştırma) ve nüktenin meali oluverir.”

“Eğer senin lütfundan bir koku (bir) deliye ulaşırsa, delilik vehminden nefes karşılığında başını dışarı çıkarır.”

“Eğer senin gazabının sıcaklığı bir alev yaksa madenden kâfur (tırırlı bir madde) yağar zeytin (ağaç) meyve verir.”

“Sen öyle yüce bir Efendisin ki yücelik yolundan ötürü, felek yeni ayın kulağından tutup sana getirmiş.”

“Ey padişah-ı edip! Bendeniz o şairim ki kasidede kendi benzerim birini tanımıyorum.”

“Ey padişah! Eğer senden bana bir yardım olursa inci gibi tertipli ve gizli bir şiir söyledim.”

“Öncekilerden ve yeni meydana gelmişlerden (olaylar) bahsedilinceye dek yeryüzünün düzlüğü ve gökyüzü var oluncaya kadar sükûnet ve doygunluk da var olsun.”

“Yeryüzü ve gökyüzü var oluncaya kadar, padişahın da devleti var olsun. Zamanın hadiselerinden padişahın şahsı korunsun.”

قصیده در مدح سلطان با یزید

۵

(مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

در دور عارض تو جز آن چشم نیم خواب جادو ندیده ام که نشیند بر آفتاب
دیدم به خواب روی تو ای آفتاب حسن چو صبح بر گرفت ز رخ عنبرین نقاب
آن زلف حلقه حلقه بر آن عارض چو ماه دامیست بهر ماهی دلها به روی آب
زنجیر می شود من دیوانه را سطور چون باز می کنم به غم زلف او کتاب
چون می روم به جانب آب از غم رخس گرید به حالت دل من دیده ی حباب
مجنون شود ز عشق و به صحرای غم فتد لیلی شبی چو روی تو ببندد می به خواب
رحمی به حالت دل بیچاره ی جان من واقف شود گرنه شهنشاه کامیاب
سلطان عدل پرور ابوالنصر با یزید کآباد ساخت عدل وی این عالم خراب
کی وصف عدل او به یکی سطر ادا شود کاوصاف عدل شاه نگنجد به صد کتاب
چون بر زبان او سخنی بگذرد به سهو در ضمن اوست درج دو صد نکته هم جواب
با قدر شاه خواست برابر شود فلک گفتنش ملک نگو که بلندست آن جناب
ای سایبان قدر تو را در بر آسمان وی خیمه ی جلال تو را ...¹²² آفتاب
ابر از طویله ی تو ستوریست بادپا ماه نوش مقام و ز قوس و قزح رکاب

¹²² Divan nüshasında eksik kelime üç nokta (...) şeklinde kaydedilmiştir.

Sultan Bâyezîd'in Övgüsü İçin Kasîde

5

(Muzâri' : Mefûlû, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü Fâ'ilün)

“Senin yanağından uzak, güneşe karşı oturan, gözleri mahmurlu gözden başka bir sevgilinin gözünü görmemişim.”

“Ey güneş gibi güzel (padişah)! Rüyada, amber kokulu çehreden gün gibi örtüyü kaldıran senin yüzünü gördüm.”

“O halka halka saç, o ay gibi (parlak) yüzde, su içinde olan her bir gönül balığı için bir tuzaktır.”

“Onun zülfünün gamında kitap açtığımda, satırlar deli şahsımı zincirlerler.”

“Su tarafına yürüdüğümde, gamdan dolayı gönlümün halini gören kabarcığın gözü bana ağlar.”

“Eğer Leylâ bir gece ansızın rüyasında senin yüzünü görse Mecnun oluverir, gam çöllerine düşer.”

“Ey bahtiyar padişah! Benim çaresiz canıma ve gönlümün haline bir merhamet et. Haberdar ol!”

“Adaletin velinimetini Sultan Ebu'l-Nasr Bâyezîd ki onun adaleti bu harap dünyayı âbad (mamur) etti.”

“Kim onun adaletinin vasfını bir satıra sığdırabilir ki, o Padişah'ın adaletinin vasfı yüz kitaba sığmaz.”

“Onun dilinden yanlışlıkla (sehven) bir söz döküldüğünde içine iki yüz nükte cevap sığar.”

“Felek, padişahın gücüne denk olmayı istedi. Melek ona, ‘o (padişah) büyük ve yücedir öyle söyleme’ dedi.”

“Ey gölgelik! Güneş gökyüzünün üstünde senin gücünün ve azametinin çadırı, bulut, senin ahırının atı rüzgâr ise ayağıdır. Ay ve gökkuşağı da güzel makamının üzengisidir.”

از بیم عدل تو که جهان را نظام ازوست	شد میش یار گرگ و قرین باز با غراب
تا دید بارگاه ترا کسری عجم	از رشک آن گسست سراپرده طناب
بدر و سماک را الف و صفر ... می کند	گردون چو عشر مملکت را می کند حساب
شاهها برای کشتن اعدای جاه تست	در دست صبح تیغ زراندود آفتاب
دایم دوام دولت تو خواهم از خدا	یارب دعای خسته دلان باد مستجاب
تا هست آب را جریان باد را سیر	تا ارض را سکون بود و چرخ را شتاب
نصرت قرین و دولت جاوید همنشین	اقبال همعان تو بخت هم رکاب

قصیده در مدح سلطان با یزید

۶

(مجتث: مفاعلهن فعلاطن مفاعلهن فعلن)

بگرد نقطه ی خال تو زلف مشک افشان	چو چشم ماست که گردیده بر رخت حیران
درون آتش سینه می تپد دل زار	ز هجر دانه ی خالت چو گندم بریان
خیال عارض خوب تو در دل تنگم	بود چو یوسف مصری نشسته در زندان
هوای خط لب داشت جان من که نبود	ز خضر و چشمه ی حیوان هنوز هیچ نشان
شود بدیده ی مرا سبزه ی تیغ زهر آلود	ز هجر خط تو چون می روم سوی بستان
لب از حرارت دل زد هزار آبله آه	بیا دمی بنشین آتش دلم بنشان

“Senin adaletinin korkusundan dünya düzene girdi. Koyun kurt ile şahin karga ile dost oldu.”

“Acem Kısrası senin sarayını görünce kıskançlıktan saray perdesinin ipi kesildi.”

“Felek, arşın gibi memleketini arşınladı ve hesapladi. Semâk yıldızı ve ayın on dördü hiçe çıktı.”

“Ey padişah! Güneşe sürülen altın kaplı kılıç senin makamına göz diken düşmanlarını öldürmek için sabah vaktinin elindedir.”

“Her zaman senin devletinin devamını Allah’tan isterim Ya Rabbim gönlü yaralıların duasını kabul et.”

“Su akıncaya kadar rüzgâr esinceye kadar ve yeryüzü var oluncaya ve felek çark edinceye kadar, zafer dostun, ebedi devlet halefin, ikbal dostların, baht ise seninle olsun.”

Sultan Bâyezîd’in Övgüsü İçin Kasîde

6

(Müctes: Mefâ’ilün, Fe’ilâtün, Mefâ’ilün, Fe’ilün)

“Senin misk saçan saçın, nokta gibi benin etrafında bizim gözümüz gibi dönerek yüzüne hayran olmuş.”

“Gönül bahçesi, senin beninden ayrı düştüğü için kebab oldu. Bir buğday tanesi gibi göğsün ateşi içinde atıyor.”

“Senin güzel yüzünün hayali sıkıntılı gönlümde, zindanda oturan Mısırlı Yusuf gibidir.”

“Benim canım, senin dudağının hattına sahipken, Hızır ve âb-ı hayattan henüz bir belirti yoktu.”

“Senin hattından (yüzdeki çizgiler) ayrı düştüğüm için zehirli kılıç gözüme yeşil görünüyor. Sanki yeşil bir bahçeye gidiyorum.”

“Dudak, gönlün hararetinden bin uçuk çıkardı ah! Gel bir an otur gönlümün ateşini söndür.”

وصال دوست طلب می کنم به جان هیئات
کنایتی ز مه عارض تو ز ... روز وصال
عذار خوب تو وردیست از حدیقه ی خلد
بود چون ماه نوی ظاهر از درون شفق
سواد خال به بالای آن دهن جانا
جز آن دو ابروی شوخت به لوح پیشانی
ز چشم مست تو بس ظلم و جور می بینم
محیط جود و سخا با یزید خان شاهی
درون گلشن عالم نسیم لطف وی ست
زهی ز دبدبه ی کوس خسروانی تو
ز بیم غلغل نای زرت بدید شده
تو آن بلند جنابی که از ره تعظیم
اگر نه تیغ تو آبی زدی بر آتش ظلم
درون باغ جهان ذکر ماهی تیغت

که این متاع گران را یگان دهند به جان
حکایتی ز سر زلف تو شب هجران
نهال قد تو نخلیست از ریاض جنان
خیال حلقه ی گوشت به چشم خون آشام
چو نقطه ایست به بالای زره کرده مکان
دوماه نو به یکی غره کس نداده نشان
بگو بترس ز عدل خدا یگان جهان
که کرده دست عطایش تهی دفینه ای کان
که باد را حرکت داد و آب را جریان
که مصاف بر افلاک کر شده کیوان
درون سینه ی خصم تو علت خفقان
سپهر صفه ی بارت شد و هلال ایوان
به چرخ شعله زدی ظلم و جور را نیران
ز چشم نرگس سر گشته می برد یرقان

“Candan dosta kavuşmak istiyorum heyhat! Ki bu pahalı metayı yegâne cana verirler.”

“Senin yüzün, kavuşma günü aydan (parlaklık) kinayedir. ... Senin saçların ise ayrılık gecesinde bir destandır.”

“Senin güzel yanağın cennet bağından bir gül, fidan boyun ise cennet bahçelerinden bir hurma ağacı gibidir.”

“Senin kulağının halkası (küpe) kan içicilerin gözünde şafağın içinden doğan yeni ay gibi aşikâr olur.”

“Ey sevgili! Siyah ben ağzının üstünde bir nokta gibi zerrenin üstünde yer tutmuş.”

“Alnının levhasında bulunan o iki şuh kaşından (ötürü) iki yeni ay senden başka kimseye aldanmamıştır.”

“Senin mest (olan) gözünden gördüğüm sitem ve zülüm yeter. De ki: Dünyanın yegâne (sahibi) Allah’ın adaletinden kork!”

“Padişah Bâyezîd Han’ın cömertlik ve bahşiş muhiti öyle ki cömertlik eli, maden definesini boşaltmış.”

“Dünyanın Gülşen bahçesinde, rüzgârı hareket ettiren ve suyu akıcı yapan yel onun lütfunun yelidir.”

“Aferin! (Ey hükümdar)! Cenk meydanlarında senin şahane davulunun debdebesinden göklerde Zühal (yıldız) sağır oldu.”

“Senin altın neyinin çılgılığının korkusundan, düşmanının göğsündeki dehşetin nedeni aşikâr olmuş.”

“Sen o yüce efendisin ki saygı göstermek için gökyüzü sarayının sütünü hilal ise avlusu oldu.”

“Eğer kılıcını suya vursan zulmün ateşi söner. Aksi halde aleve vursan zulüm ve sitem cehenneme döner.”

“Dünya bahçesinin içinde kılıcının balığının zikri, avare nergisin gözünden sarılık hastalığından arınıyor.”

به ریشه است ز بیمت هژیر در ببیشه
 شمع تیغ تو اندر دل سیاه عدو
 درون تیغ تو عکس رخ عدو که رزم
 زخوف رمح تو پیوسته چین به روی سر
 کمان به بازوی تو آفتاب و قوس و قزح
 ترا به روز قتال عدو فلک سپریست
 به بذل کان سخا گشته ای از آن دم لعل
 جهان چو در رگ کان امتلای خونین دید
 تویی که سنگ سرایت سر سران گشته
 نماند هیچ کسی جز کچک به دوران هم
 ز بیم عدل تو هر لحظه در دو دیده ی گرگ
 ز جزوهای ثنایت سپهر پر انجم
 چگونه وصف تو کردن توان به استحقاق
 بدان حکیم که در یک نفس برانگیزد
 به واحدی که چو سازد زخلق خالی دهر
 به لرزه است ز سهمت نهنگ در عمان
 بود چو آتش سوزنده در میان دخان
 به روی آب روان هست برگهای خزان
 ز سهم تیر تو هر لحظه زرد رنگ کمان
 کمند در کف تو دست موسی و شعبان
 که آفتاب درو گشته به دور گردان
 ز بیم جود تو در کره می شود پنهان
 به دست برد عطای تو خون گرفت از کان
 چهار پایه ی تخت تو گردن گردان
 گرفته چله ز عدلت چه راستست جهان
 چو مار حلقه نماید به دشت چوب شبان
 صحیفه ایست ز حل طلا برو افشان
 که هست وصف تو بیرون ز حیز امکان
 هزار نکته ی حکمت ز خاطر انسان
 به غیر از و نبود کس مغیر دوران

“Senin korkun ve dehşetinden sazlıktaki aslan, Ummandaki timsah titriyor.”

“Kılıcının alevi düşmanın siyah (kötü) kalbi içinde duman içindeki yakıcı ateş gibidir.”

“Savaş zamanı, düşmanın yüzünün kılıcına yansması, akan su üstündeki hazan yapraklarına benzer.”

“Senin korkundan mızrağının başı daima bükük, okunun dehşetinden ise yayın rengi sarıdır.”

“Kolundaki yay güneşe ve gökkuşağına, elindeki kement ise Musa’nın elindeki ejderhaya benzer.”

“Düşmanı katletme gününde, gökyüzü sana kalkan olur. Hasat güneşi feleğin etrafında döner.”

“Kerem ve ihsanda maden (kaynak) olduğundan bu yana, yakut (mücevher taşı) ihsan ve kereminden (dolayı) utancından tereyağının içinde gizlenmiş.”

“Dünya kaynağın kan ile dolu damarını gördü. Senin kereminin kaynağından kan elde etti.”

“Sarayının taşı başkalarının başı, tahtının taburesi ise gökyüzünün boynu olmuş.”

“Dönemde de kalmadı köstebekten başka kimse. Dünya ne doğru iş yapıştır, senin adaletinden azıcık alarak.”

“Adaletinin korkusundan sahrada çobanın sopası her an Kurt’un her iki gözüne yılan kıvrımı gibi görünür.”

“Övgünün parçalarından yıldız ile dolu gökyüzü, erimiş altın ile bezenmiş bir sahifedir.”

“Senin vasfın nasıl övülebilir ki, senin vasfının imkânı mekânda uzaktır.”

“O hekim (filozof) ki bir nefeste, bin bilgelik nüktesini insanın hatırında uyandırır.”

“Boş bir tabiattan dünyayı yaratan bir Tanrı için ondan gayrı devranı değiştiren kimse yoktur.”

بدان دو میم محمد که هر دو راست بیاض	یکی چو مهر منیر و یکی مه تابان
به صدق پاک ابوبکروهیبت فاروق	به علم حیدر کرار و صفوت عثمان
به علم و حلم حسین و به خلق و لطف حسن	به اهل بیت که بودند خیرات حسان
به روشنی رخ روز و ظلمت شب داج	به خنده دم صبح و بکای چرخ بران
به مهر عارض مه پیکران به جلوه ی ناز	به سوز عاشق بیچاره در تب هجران
به جان گذاری پروانه های سوخته دل	به نازوسرکشی قد شمع چرب زبان
به سر گرانی گرز ... و سبک روی سهام	به ساده لوحی شمشیر و راستی سنان
به خاک پای خداوندگار یعنی کحل	به بذل دست و دل شهریار یعنی کان
که در ثنات بصیری مدام همچو قلم	به بسته است میان و گشاده زبان
همیشه تا که عرض را به جوهرست قیام	مدام تا سه موالید هست و چارارکان
نگاهداری خدا عنصر لطیف را	ز حادثات زمان و تغیردوران

‘‘Muhammed (s.a.v)’in her iki mimi tamamen beyazdır. Biri güneş gibi ışık verir, diğeri ise ay gibi parlaktır.’’

‘‘Ebubekir’in temiz ve doğruluğı, Faruk’un heybeti, Haydar-ı Kerrar’ın ilmi ve Osman’ın saflığı bakımından, Ehl-i beyt’e güzellikler hayratı olan Hüseyin’in ilmi ve sabrı, Hasan’ın huyu ve lütfu, gündüzün parlak yüzü, gecenin zulmeti ve karanlığı, sabahın gülüşü ve feleğ’in keskin ağılaması bakımından, ayın yüzünün sevgisi, yıldızların cilve ve nazı, çaresiz aşığın hicran ateş i içinde yanması, gönlü yanan keleklerin acınacak sızlamaları, tatlı dilli mumun boyunun serkeşliğı ve işvesi bakımından, g rz n başının ağırlığı ve okların yüzünün biçimi kılıcın saflığı ve mızrak başının d zliğı, Allah’ın ayağının toprağı yani göz sürmesi, Şehriyâr’ın elinin ve gönlünün keremi yani maden (zenginlik) bakımından, Basîrî, t pk  bir kalem gibi hazır ve dili açık bir biçimde daima seni övmektedir.’’

‘‘Arzı, cevherinle ayağı kaldırmaya kadar, ne kadar üç unsur (hayvan, bitki ve katı madde) ve dört unsur (hava, su, ateş ve toprak) varsa her zaman, zamanın olaylarından ve devrin değışimlerinden Allah latif şahsını korusun.’’

قصیده در مدح سلطان با یزید

۷

(مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

ماہ نوست این کہ شد در آسمان بدید	یا نون آخر رمضانست و عین عید
خطاط چرخ با قلم سیمگون مهر	بالای آسمان مدی از آب زر کشید
خلق جهان نظاره کنانند مرد و زن	فرق عروس چرخ فلک تا شده بدید
عیدست و نوبهاروہوای چنین لطیف	ساقی بیا کہ موسم عیش و طرب رسید
دارا شفا است میکده بیمارروزہ را	ساقی طبیب صادق ومی شربت سفید
ماہ نو از شفق شدہ پر می پیالہ ای	در بزم شاہ غازی ابوالنصر بایزید
ای فرش طاق درگہ تو بوسہ گاہ چرخ	وی خاک آستان درت کحل اہل دید
از روی قدر اطلس زربفت چرخ را	خورشید صبح عید برت پیش کش کشید
اصل ہلال چرخ چنین منحنی نبود	خم کرد قد کہ پای تو برسد ہلال عید
از مهر روز عید دمام نسیم صبح	می خواند حرز نور و بہ روی تو می رسید
طاق در سرای تو چرخبست بس رفیع	خاک سم سمند تو کحل بست بس مفید
پر عطر ساخت جملہ ی ذات کون را	یک شمشہ از روایح لطف تو تا وزید
رمح تو هست ابنیہ ی عدل را ستون	تیغ تو هست مخزن ارزاق را کلید
نای زرت ہمی کہ در آید بہ غلغلہ	در سینہ ی عدو خفقان می شود بدید

Sultan Bâyezîd'in Övgüsü İçin Kasîde

7

(Muzâri' : Mef'ûlû, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

“Gökyüzünde beliren yeni ay mıdır? Yoksa Ramazan'ın son harfi olan nün (harfî) veya Bayram'ın ayın harfî midir?”

“Gökyüzünün hattatı güneşin gümüş renkli kalemi ile gökyüzünün üstüne altın suyuyla bir medde çizdi.”

“Feleğin çarkı bir gelinin başı gibi belirdiğinde, dünya halkı, kadın ve erkekler nazar ederler.”

“Hava öyle yumuşak ki bahar ve bayramdır. Ey saki gel! Zevk ve neşe mevsimi geldi.”

“Sayılı hasta için meyhane şifa yeridir. Sâki sadık bir doktor ve şarap beyaz şerbettir.”

“Padişah Gâzi Ebû'l-Nasr Bâyezîd'in içki meclisinde, yeni ay şafaktan şarap ile dolmuş bir kadeh olmuş.”

“Senin dergâhının kümbetinin halısı talihin öpme yeri (bûsegâh) ve senin kapının eşiğinin toprağı gözlerin sürmesidir.”

“Bayramın sabah güneşi kadirşinaslık için gökyüzünün altından dokumuş atlasını sana takmış.”

“Gökyüzü hilalin aslı böyle eğri değildi. Senin ayağına ulaşmak için bayram hilali boyunu eğdi.”

“Sarayının kapısının kümbeti yeterince yüksek bir gökyüzüdür. Senin doru atının tırnağının toprağı çok faydalı bir sürmedir.”

“Senin lütfunun kokularından güzel bir koku estiğinde tüm varlığın zatı ıtırıla doldurdu.”

“Senin mızrağın, adalet binalarının sütunudur. Senin kılıcın rızıklar mahzeninin anahtarıdır.”

“Senin altın neyin gürültü çıkardığında, düşmanın göğsünde ıstırap peyda olur.”

روز ز و ... زپر خویش جبرئیل
واقف چو گشت زمره اش از بیم آب شد
تا مهر و ماه آینه دار گواه کنید
بردند وصف جود تو را بر سر فلک
تار از شهاب ساخته چنگ از هلال عید
روشن شدست چشم جهان بین آفتاب
هر جا دعای عمر تو کردند صالحان
تا هست عید فطر عزیز همه دیار
با عیش و خرمی گزران عمر در جهان
بر قصد دشمنان تو تیغ دو دم کشید
بر سر گذشت خنجرتودشمن عنید
چشم فلک چو توشه ی روشن روان بدید
پشت فلک ز بار سخایت روان خمید
تار از شهاب ساخته چنگ از هلال عید
تا خاک آستان تو در چشم خود کشید
بهر اجابتش همه گوش ملک شنید
از عید تا که خلق جهانند مستفید
از حادثات دور فلک دمیدم عید

قصیده در مدح سلطان با یزید

۸

(مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

عید آمد و هلال برین سقف زرنگار
یا خود اشارتییست به جام شراب ناب
سلطان دادگستر ابوالنصر با یزید
از بهر ذکر خیر شهنشاه دین پناه
چون نون آخررمضان گشت آشکار
ساقی به عشق شاه دمی ساغری بدار
کان دستگاه بحر یمین ظفر یسار
تسبیح لعل ساخت چمن دانه های انار

“Gün ondan ... Cebrail kendi kanadından senin düşmanlarının niyeti üzerine iki kuyruklu kılıç çekti.”

“Senin hançerin inatçı düşman güruhunun aşından geçti. Farkında olduğunda korkudan su oldu.”

“Güneş ve ayın elinde ayna oluncaya kadar feleğin gözü parlak akıcı azık gibi belirdiğine şahit olun.”

“Senin kereminin vasfını feleğin üstüne koydular. Feleğin sırtı senin akan cömertliğinden eğildi.”

“Feleğin Zühre’si tebrik etmek için geldi. Şahaptan olan saz teli bayram hilalinden pençe yaptı.”

“Senin eşiğinin toprağını gözlerine çeken güneş, dünyanın gören parlak gözü oluverdi.”

“Salih insanlar her yerde senin ömrüne dua ederler. İcabet olsun diye tüm Meleklerin kulağı duydu.”

“Ramazan bayramı tüm diyarların azizi oluncaya kadar ve dünya halkları ondan faydalanıncaya dek, feleğin hadiselerinden uzak dur! Anbean bayram olsun! Dünyada ömrünü neşe ve mutlulukla geçir.”

Sultan Bâyezîd’in Övgüsü İçin Kasîde

8

(Muzâri’ : Mef’ûlü, Fâ’ilâtü, Mefâ’ilü, Fâ’ilün)

“Bayram geldi! Hilâl şu altın işlemeli tavanda ramazanın son harfi “Nün” gibi gün yüzüne çıktı.”

“Saf şarap kadehinin kendisi bir işaret midir yoksa? Ey sâkî! Padişah’ın aşkına biran olsun kadehi hatırlayiver.”

“Adil Ebû’l-Nasr Bâyezîd’in makamının sağ tarafı deniz, sol tarafı ise zaferdir.”

“Padişah’ın mabedinde her türlü hayırlı zikir için çimen, nar tanelerinden yakut tespih yaptı.”

دارد به خاک درگه او چرخ افتخا
وی مهر را ز نعل سمند تو گوشوار
آرده زمین شور گل و نسترن به بار
جاروب گشت زلف بتان سمن عذار
وز مطبخ تو ابر گردون کفی به خار
هر بامداد خسرو خاور پی نثار
بحریست جود تو که ندیدش کسی کنار
آن هم به وصله ای ننشیند به هیچ کار
یارب مباد چون من افتاده خوار و زار
این درد تا به کی کشم از بخت نابکار
از روی لطف عین عنایت بر و گمار
تا هست مهر و ماه برین نیلگون حصار
تا مهر را ضیا بود و چرخ را مدار

شاهنشهی که از ره قدر و علو جاه
ای زهره را ز مهجه ی طوق تو آئینه
شاهان نسیم لطف تو گر بگذرد به دهر
از بهر خاک رویی صحن سرای تو
از گرد خوان تو مه و خور بر فلک دو نان
ریزد به خاک پای تو درهای شب چراغ
هر بحر را کنار مقرر بود ولی
شاهان منم که هیچ ندارم به غیر غم
افتاده خوار و زارم و در روزگار کس
در دست تنگه ای نه به جز داغ حسرت
دارد بصیری از تو کنون چشم مرحمت
بر سطح چرخ تا بود اجرام را سیر
بادا بر اوج عز و شرف مهر دولت

‘‘O padişah ki, gücünün rütbesinin azametinden dolayı felek onun sarayının toprağıyla iftihar etmektedir.’’

‘‘Ey padişah! Senin gerdanlığının ruhu Zühre’nin aynası ve yine senin doru atının nalı güneşin k pesidir.’’

‘‘Ey padişah! Eğer senin lütfunun hafıf yeli dünyaya nüfuz etse, çorak yerde  i ek ve yaban g l  yeşerir.’’

‘‘Senin sarayının avlusunu süpürmek için yasemin çiçeğinin kâkülleri süpürge oldu.’’

‘‘Gökyüzündeki ay ve güneş senin sofranın iki ekmeği ve göğün bulutu senin mutfağının s t d r.’’

‘‘Her sabah batı ve doğunun padişahı senin ayağının toprağına gece kapılarını aydınlatmak için inci dağıtıyor.’’

‘‘Her denizin sahili var. Fakat senin lütfunun öyle bir deniz var ki kimse onun sahilini görmedi.’’

‘‘Ey hükümdar! Benim kederden başka bir şeyim yok! O da hiç bir işe yaramıyor (yama olamıyor.)’’

‘‘Zelil ve çaresiz düşmüşüm, Ya Rabbi! Kimse bu devirde benim gibi zelil ve çaresiz olmasın.’’

‘‘Bir boğazın elinde yakıcı özlemimden başka bir şey yok. Bu namert bahtın derdini ne zamana kadar çekeceğim.’’

‘‘B s r  şimdi senden merhamet nazarı beklemektedir. Teveccüh lütfunun üzerinden ona yardım et.’’

‘‘Gökyüzündeki cisimler var oluncaya ve dönene kadar, güneş ve ay bu lacivert kubbenin üzerinde oluncaya dek, güneşin ışığı var oluncaya ve felek dönünceye kadar, senin devletinin güneşi izzet ve şeref n zirvesinde olsun.’’

قصیده در مدح سلطان با یزید

۹

(مضارع : مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

آمد بهار و روی زمین گشت لاله زار	گل گل شگفت روی چمن چون عذار یار
عکس شقایق از پی دفع زکام گل	در لته ی کبود بنفشه فکنده نار
آب روان ز عکس شکوفه بعینه	پر ستاره گشته چو چرخبست بی قرار
گر نه عروسیست بنات نبات را	بر دست خویش لاله چرا می نهد نگار
مانند مصحفیست به ریحان نوشته باغ	کایات صنع باری از او گشته آشکار
این نکته را سوال اگر می کنی زمن	کز چیست این کلام بگویم به اختصار
سنبل حروف و مرز سطوربست مستقیم	تشدید شد بر که و وقفش گل انار
فتمحه است و کسره سبزه و ضمه بنفشه است	نرگس بر آن صحیفه شد آیات زرنگار
چون عشر کوفیست نوشته به لاجورد	سوسن بر آن صحیفه ز الطاف گردگار
یا جامع مطهر پیغمبرست باغ	بلبل بلال گشته و سرو سهی منار
یا نسخه ی مدایح سلطان عادلست	کو راست جدولی ز مجاری جویبار
خان با یزید خسرو و عادل که لطف او	دی را تموز سازد و پاییز را بهار
چون قطب اگر نه واسطه بودی وجود او	چرخ فلک به کتم عدم داشتی مدار

Sultan Bâyezîd'in Övgüsü İçin Kasîde

9

(Muzâri' : Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

“İlkbahar geldi ve yeryüzü lâle bahçesi ile doldu. Gül, çimenin üstünde sevgilinin yüzü gibi çiçek açtı.”

“Lalenin resmi, gülün zevkini engellemesinin ardından mor menekşenin paçavrasına nar atmış.”

“Açan çiçeklerin resmindeki akan su, tıpkı yıldızlarla dolu dönen kararsız felek gibidir.”

“Neden sevgili eline lale almış, senin tatlı kızının düğünü müdür yoksa?”

“Reyhan kokusu ile yazılmış bahçe tıpkı Kur'an'a benzer ki onda Allah'ın yaratıklarının ayetleri belirir.”

“Eğer bu nükteyi bana soracak olursan bu kelamın sırrı nedir diye? Sana kısaca söyleyeyim.”

“Sümbül doğrudan harflerin ve satırların sınırındır. Nar gülünün durdurulması üzerine şiddetli okunur.”

“Fethe ve kesre yeşillik, zamme menekşedir. Nergis ise o sayfalara altın işlemeli ayetler oldu.”

“Zambak, Yaraticının lütfuyla Kûfî aşr (hat yazısı) yazısı gibi o sayfaya lacivert olarak yazılmış.”

“Bahçe ya Peygamber'in pak camisidir; bülbülü Bilal, servisi ise yüksek minare olan; ya da ırmağın akış yolunun geniş cetveli olan adaletli sultanın övüldüğü kitaptır.”

“Hükümdar Bâyezîd Han'ın adaleti ve lütfu ocak ayını temmuza, sonbaharı ise ilkbahara çevirdi.”

“Eğer kutup gibi onun varlığı aracı olmasaydı, feleğin çarkı gizli bir biçimde dönerdi.”

وی بوستان خلق تو را لطف جویبار
مانند تکمه ایست مطبق بنه کنار
خاصیت نبات دهد طعم کوکنار
کرد از وجود خصم به شمشیرآب دار
گاهی که بر سمند سعادت شوی سوار
دوزی تو چشم مورچه را در شبان تار
آورد تیغ تیرتو آبی به روی کار
کروبیان چون سرمه برین نیلگون حصار
خورشید خویش را به زمین زد چهار بار
تحریر می کنند برین سقف زرنگار
وی را همیشه تا بود اندر عقب بهار
جای تو گلستان و عدویت به خار خار

ای گلستان لطف تو را خلق نخل گل
بر خلعت جلال تو گردون گرد کرد
بر هر گل زمین که وزد بوی لطف تو
شاهها تو آن شاهی که بر آری روز رزم
گردون رکاب وار نهد سر به پای تو
تیرت ز شصت پنجه چو آید برون روان
کار جهانیان همه بی آب مانده بود
خاک سم سمند تو در دیده می کشند
از بهر بوسه ی اثر نعل مرکبت
نام تو مهر و ماه ز تعظیم روز و شب
تا هست نام نامیه اندر بسیط خاک
پیوسته در حدیقه ی این ششدری سرا

“Ey Gülistân! Senin lütfun hurma fidanının gülünü yarattı. Ve ey Bostân! Irmağın lütfu seni yarattı.”

“Senin hilatinin azameti, feleği tıpkı bir düğme gibi sarılı biçimde yuvarlak yaptı.”

“Senin lütfunun kokusu yeryüzünün herhangi bir çiçeğine eserse nöbet şekerin özelliğini, köknarın tadını verir.”

“Ey padişah! Sen öyle bir Padişahsın ki savaş gününde düşmanın varlığından dolayı kılıca su verdin.”

“Felek, üzengi gibi senin ayağına baş koyar. Bazen de saadet atına binersin.”

“Senin akıcı okun altmış pençeden dışarı çıkınca karanlık gecede karıncanın gözünü diker.”

“Tüm dünya halkının işi sudan yoksun kalmış idi. Senin kılıcının oku çalışmak için su getirdi.”

“Ulu Melekler bu lacivert hisarda doru atının topuğunun toprağını sürme diye gözlerine çekerler.”

“Atının nalının izini öpmek için güneş kendini dört defa yere vurdu.”

“Güneş ve ay saygıda bulunmak için gece gündüz bu altın işlemeli tavana adını yazıyorlar.”

“Geniş toprakta yeşeren namı var oluncaya kadar daima onun varlığının arkasında ilkbahar olur.”

“Bu altı kapılı sarayın bağında daima senin yerin gül bahçesi, düşmanın yerini ise dikenlik olsun.”

قصیده در مدح سلطان با یزید

۱۰

(مقارب: فعولن فعولن فعول)

خداوندگارا تو را و جهاد دهد حق به حق محمد مراد
 سرجبرئیل آمین در مصاف مدد کار یلمان تیغ تو باد
 چو دریا به کف تو دعوی کند به دستش نیفتد در آن غیر باد
 مه نو تو را حلقه ی خاتم‌یست که از شب فلک کرده او را سواد
 چه باشد فلکهای نیلی برند بر مطبخت توده های ؟ زما
 نسیمی ز لطفت چو گردد وزان به آتش دهد آب را اتحاد
 خلیفه تویی شهریارا به عدل سرای تو مانده ی باغ داد
 تو نو شیروانی و طاقت سپهر بر و کهکشان همچو زنجیر داد
 ز مدح و ثنایت فلک صفحه است شب و روز او را بیاض و سواد
 شهان هر یکی قسمتی یافتند خدا کرد ممتاز ت و عدل داد
 چو خاک زمین پست گردیده اند به دوران تو اهل بغی و عناد
 چو جبرئیل و صفت نویسد کند قلم تیر و کاغذ مه و شب مداد
 شها بنده آن شاعر ساحرم که دارم به طرز سخن انفراد
 ولیکن چه حاصل که از جور دور دمی بر نیارم به وفق مراد
 روانیست در دور چون تو شهی که بلبل حزنی باشد و شاد خادم
 خصوصاً که دارم قصاید بسی به نام تو ای شاه عالی نژاد
 الا تا بود فرض در کائنات به اعدای دین پیمبر جهاد
 بر ابر عدو باد دایم ظفر عدوی تو پیوسته مخدول باد

Sultan Bâyezîd'in Övgüsü İçin Kasîde

10

(Mütekârip: Fe'ûlün, Fe'ûlün, Fe'ûlün, Fe'ûl)

“Yüce Allah Muhammet murat hakkı için sana cihat hakkı versin.”

“Cebrail-i Emin'in başı, savaş alanında ucu keskin kılıcının yardımcısı olsun.”

“Deniz el kabarcığıyla kavga edince, rüzgârdan başka onun eline bir şey geçmez.”

“Felek yeni ayı geceden (itibaren) karartınca sana bir halka yüzük olur.”

“Mavi felekler mutfağına onlarca...götürseler şaşılır mı?”

“Eğer senin lütfundan hafif bir yel eserse ateşle suyu birleştirir.”

“Ey Şehriyâr! Bir kanun bağı gibi olan sarayının adil halifesi sensin.”

“Gökyüzü kubben, samanyolu onun üstünde adalet zinciri gibi (olan) Nûşirevân'sın sen.”

“Padişahların her biri bir kısmet buldular. Allah seni ise seçkin kıldı ve adalet verdi.”

“Ehl-i inat ve zülüm, senin döneminde yeryüzü toprağı gibi yerlerde süründüler.”

“Cibrîl (a.s) senin vasfını yazarken, kalemi ok, ayı kâğıt ve geceyi kurşun kalem yapar.”

“Ey padişah! Bendeniz, söz tarzında tek olan o sihirbaz şairim.”

“Lakin ne yazık ki hicran siteminden dolayı muradıma uygun bir nefes alamıyorum.”

“Senin gibi bir padişahın devrinde bülbülün hüznü, hademenin ise mutlu olması reva mıdır?”

“Ey soylu padişah! Senin adına özellikle çok kasidelerim var. Ancak kâinatta tasavvur ve Peygamberin dini için cihat var oluncaya dek Düşmanın bulutu üzerine zafer rüzgârın daim ve düşmanın sürekli zelil olsun.”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

تا برد صبر و قرار بلبل بیمار گل	کرده چشم خویشان را سرخ شاهد وار گل
تا که چشم مست ساقی دید در صحن چمن	غنچه ها زیر بغل دارد صراحی وار گل
کاغذ آلیست افشان کرده از حل طلا	بهر تحریر فراق بلبل خون خوار گل
می کند هر دم پر از سرخی دوات غنچه را	تا نویسد بهر دفع چشم بد طومار گل
می نویسد غنچه هیکل از دعای سرخ باد	تا نبیند در چمن از باد دی آزار گل
از برای روشنی چشم نرگس می کند	سرمه دان غنچه را پر کحل جوهر دار گل
می کند بستان غنچه پر زخون دل مدام	طفل بلبل را به خون می پرورد پندار گل
این همه برگ گلی کافتاده بینی در چمن	اشک خون آلوده ی بلبل شمر مشمار گل
از زبان سوسن آزاده صیقل ساخته	دید تا زرنگار بر آینه ی رخسار گل
خواند بلبل این غزل گریان به طرف گلستان	شد روان غرق عرق از لطف آن گفتار گل
کی بر آید با رخ خوب تو در فکر از گل	خویشان را پاره پاره گر کند صد بار گل
گلزار من بدین گونه چو به خرامی به باغ	گردد از عکس رخ خوبت در و دیوار گل
تا به رخسار تو لاف سرخ رویی زد دمی	می خورد سیلی ز باد صبح بر رخسار گل

Sultan Bâyezîd'in Övgüsü İçin Kasîde

11

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Gül, hasta bülbülün sabrını ve sakinliğini almak için sevgili gibi kendi gözünü kırmızıya boyadı.”

“Çimenliklerde sâkînin mest gözü gülü gördüğü sürece, goncalar sürahi gibi gülün kucağındadır.”

“Gül, kana susamış bülbülün ayrılığını yazmak için altınla karışmış ve serpilmiş kırmızı bir kâğıttır.”

“Gül, kem gözleri def etmek ve mektup yazmak için her an kırmızı bir divite goncayı doldurur.”

“Gonca, çimenlikte ocak ayı rüzgârı güle zarar vermesin diye kızıl rüzgâr duasından heykel çizdi.”

“Nergisin gözleri aydınlansın diye; gül goncanın sürme kabını cevher sürmesi ile doldurdu.”

“Gonca, yavru bülbülü kan ve gülün düşü ile beslemek için sürekli yürek kanıyla gül bahçesi ekiyor.”

“Gördüğün çimenliğe düşen bunca gül yaprağını bülbülün kana bulanmış gözyaşı (olarak) say gül (olarak) sayma!”

“Zambak, gülün yüzünü altın işlemeli aynada görmek için dilden azade cila yapmış.”

“Bülbül, bu gazeli okuyarak gül bahçesi tarafına giderken gül, bu sözün lütfundan akan terden gark oldu.”

“Gül kendini yüz defa paramparça etse, senin güzel yüzün ne zaman gülün fikrinden çıkacak?”

“Benim gül yanaklım! Böyle naz ve eda ile bahçeye (doğru) yürürsen güzel yüzünün aksinden kapı ve duvar gül olur.”

“Bir an kızgın boş bir laf yüzüne vurduğunda, gülün yüzüne sabah yelinden bir sille vurulur.”

ای ز شرم نخل قدت سر به پیش افکنده سرو
گشت مژگان ترم خار از غمت گل روی من
غیر چشم خون افشانم در فراق روی تو
ای دل از مهر سرخم کن طلب گل‌های عیش
ساخت تسبیح بلور از ژاله در اطراف باغ
گلبن گلزار شاهی یعنی سلطان با یزید
از جگر پر گله های خصم رمحش روز رزم
درگه پر نقش ایوان جلالش گلشنیست
شد ز سهم تیغ خون ریزش درون گون خون
ای به پیش گلشن لطف تو خاشاکی سمن
شهریارا سوی گلشن گر خرامی می کند
می کشد پیوسته تا بنویسد اوصاف تو را
از برای عبرت حساد جاهت می کند
قیصر و فعفور اگر بودند پیش از تو چه باک

وی ز رشک رنگ رخسار تو بی مقدار گل
قطره های خون برو چسبیده چون بر خار گل
کسی نمی باشد به بالین من بیمار گل
ز آنکه نگشاید جزین در گلشن خمار گل
تا کند مدح و ثنای شاه را تکرار گل
آنکه گر لطفش نباشد کی بر آرد خار گل
شاخ نو خیزیست پنداری که دارد بار گل
تخته اش شمشاد و زلفین سنبل و مسمار گل
سنگ خارا پر عجب نبود گر آرد بار گل
وی تیر گلبن خلق تو مستی خار گل
تنگهای سرخ را بر پای تو ایثار گل
مهره ی شبنم بر اوراق سمن هموار گل
پنجه ی خونین اعدای تو را بر دار گل
خار اول سر زند از شاخ بعد از خار گل

“Ey (padişah)! Servi, hurma fidanı (gibi) boyundan (dolayı) utancından başını öne eğmiş. Yüzünün renginden (dolayı) ise gül hasedinden değersiz olmuş.”

“Benim gül yüzlüm! Senin gamından nemli kirpiğim diken oldu. Gülün dikenini gibi kandamları üzerine yapıştı.”

“Ayrılığın dolayı kan döken gözümde ve hasta gülden başka başucumda kimse yoktur.”

“Ey gönül, kızıl aşkımdan zevk u sefa gülleri iste! Çünkü bu gül bahçesinde şarap satan gülden başka gül açılmasın.”

“Gül, padişahı tekrar övsün ve dua etsin diye bahçenin etrafındaki çiğ tanesinden billur tespihi yaptı.”

“Gül bahçesindeki gül sarayının padişahı yani Sultan Bayezid. Eğer onun lütfu olmasa gül nasıl diken verir?”

“Savaş günü, (onun) mızrağı düşman sürüsünün ciğerini dolduran gül yükünün çıkan yeni dalıdır.”

“Dergâhının azameti, avlusu nakışla dolu, tahtası çam ağacı, halkası sümbül ve çivisi ise gül olan bir gül bahçesidir.”

“Geven bitkisinin içi, onun kan döken kılıcının korkusundan kan oldu. Ey kayalık! Gülden destur istemene şaşılmamalı.”

“Ey padişah! Senin lütfunun gül bahçesinin önünde yasemin çiçeği çerçöptür. Ve yine senin yaptığın ok bir avuç gül dikenidir.”

“Ey Şehriyâr! Eğer gül bahçesi tarafına naz ve eda ile yürürsen, gül senin ayağının altına kırmızı sürahiler bağışlar.”

“Gül, senin vasıflarını yazsın diye şebnem boncuğu, yaseminin sayfalarını düzenliyor.”

“Gül, azametini kıskananlara ibret olsun diye düşmanlarının kanlı pençelerini darağacına çekiyor.”

“Kayser ve Fağfur, senden önce var olmuş olsalar ne çıkar! İlk daldan diken, sonra dikenden gül çıkar.”

می کند بیداد مادم علت خون شکم	بس که می پیچد ز رشک لطف تو بسیار گل
از برای آنکه بنشیند دمی در بزم تو	ساخت از غنچه کلاه و سمن دستار گل
می زند از دست باد صبح خود را بر زمین	خسروا یعنی تظلم می کند اظهار گل
عاقبت آید فرح بهرت ولی بهر عدو	می نشیند حمزه گر دل می زند صد بار گل
تا بصیری کرد با خلق تو گل را نسبتی	همچو نرگس گشت منظور اولی الابصار گل
تا بود در بوستان دهر بلبل را نوا	تا که روید در گلستان جهان ازخار گل
گلشن عمر تو بادا ایمن از باد خزان	تا که باشد نو عروس جمله ی گلزار گل

قصیده در مدح سلیم شاه

۱۲

(حقیف: فاعلاتن مفاعیلن فعلاً)

تا کی زجور دور درین دیر دیر پا	باشد بسان نقطه مرا نی سر و نه پا
گاهی مشوشم چون سر زلف از نسیم	گاهی بر آتشم چو دل عاشق از هوا
بر تن ز چرخ آبله رو داغهای درد	پنهان و آشکار چو خورشید و سها
خونم غذا و شیریه ی بادام اشک چشم	در دم طبیب مشفق و بیماریم شفا
دور از شهی بمانده که نامش اگر برم	گرد و کنار دجله و جیحونم از بکا

“Karnının kanından dolayı sürekli feryat eden gül, lütfunun hasedinden dolayı sonunda oldukça burkuluyor.”

“Gül, meclisinde bir an oturmak için goncadan takke, yaseminden ise sarık yaptı.”

“Ey padişah! Gül, çektiği eziyeti açıklamak için sabah rüzgârının elinden kendisini yere çarpıyor.”

“Sonunda senin için ferahlık ve sevinç hâsıl olacak. Ancak düşmanın için yüz defa güle gönül verseler de kırmızılık hastalığı oturacak.”

“Basîrî, yaratılışınla birlikte güle bağlanınca, gül hakkında görüş bildirenlerin maksadı nergis gibi oldu.”

“Dünya bahçesinde bülbülün şakırtısı olduğu sürece ve dünya gülistanında gül dikeninden gül bittiği müddetçe, gül, daima tüm gül bahçelerinin yeni gelini olduğu sürece, senin ömrünün gül bahçesi hazan yelinden korunsun.”

Selîm Şah’ın Övgüsü için Kasîde

12

(Hafîf: Fâ’ilâtün, Mefâ’ilün, Fâ’lün)

“Daha ne zamana kadar hicran siteminden ötürü bu kalıcı mabette bir nokta gibi ne başım ne sonum olacak?”

“Bazen saç kâkülleri gibi yumuşak yelden ötürü darmadağınım. Bazen de aşığın gönlü gibi arzudan ötürü ateş içindeyim.”

“Tende bulunan kabarcık hastalığının dönüşümünden dolayı dağlamaların acısı, güneş gibi aşikâr, yıldız gibi gizlidir.”

“Yemeğim kan, bademin şiresi gözyaşlarım, kısacası şefkatli doktor ve hastalığım şifadır.”

“Şahtan uzak kalmaya isim koyarsam, ağlamaktan Dicle ve Ceyhan’ın sahili olurum.”

در فرقتش چنان شدم اکنون که هیچ گه
تا که درون طاس فلک همچو کعبتین
وقتست کز شدائد ایام وار هم
شاه سپهر مرتبه سلطان سلیم شاه
یک شمه از روایح لطفش اگر وزد
کرده به ذهن عقده گشا یک یک آشکار
ای کائنات را به وجود تو افتخار
تا به روز رستخیز بماندی درون خار
گرزت چو میم در دل دشمن مکان گرفت
ای دین پناه حجت اسلام ذات تست
گرد ره تو سرمه ی اهل بصیرتست
جاه تو خلعتیست که بر دور دامنش
با رای روشنت به شهی نیست ماه را
هر نکته ای ز طبع تو خورشید نوربخش
بوسیدن رهت نشد عاقبت نصب
ای آفتاب ملک مرا درد ومحتنیست

صبح از مسا ندانم و تاریکی از ضیا
کردم به سر ز غصه درین ششدری سرا
یعنی برم به درگه شاهنشاه التجا
شاهی که هست خاک درش عین توتیا
یابد جماد همچو نباتات انتما
هر سر که در ضمیر نهان کرده بد قضا
وی ممکنات را به جناب تو التجا
گل گرنه بوی لطف تو بشنیدی از جفا
تیغت چو کاف بر سر کفار کرد جا
احیای علم گردنت آمد برین گوا
خاک در تو جوهر ارباب کیمیا
کلک قدر نوشته دامت لک البقا
با نور آفتاب چه پرتو دهد سها
هر نقطه ای از کلک تو جام جهان نما
تا خویش را نزد به زمین صد گذر صبا
روشن کنم به خدمت آن را جداجدا

“Şimdi hicranından dolayı öyle olmuşum ki hiçbir zaman sabahı akşamdan, karanlığı ışıktan ayırt edemiyorum.”

“Feleğin tası içinde zarlar gibi bu altı kapılı sarayda üzüntüye devam ettiğimden dolayı ve zorlu günler vakti olduğundan, yani gideyim şahın dergâhına sığınayım.”

“Makamı gökyüzü olan Sultan Selîm Şah, Öyle bir şahtır ki kapısının toprağı aynı sürme gibidir.”

“Eğer onun lütfunun kokularından bir koku eserse, cansız varlıklar tıpkı bitkiler gibi canlanır.”

“Ey şah! Kâinat senin varlığınla gurur duyuyor. Ve yine mümkün olan şeyler senin yüceliğine sığınıyor.”

“Eğer gül senin lütfunun kokusunu duymasaydı mahşer gününe kadar vefasız dikenin içinde kalırdı.”

“Gürzün mim (harfî) gibi düşmanın kalbi içinde yer aldı. Kılıcın kâf (harfî) gibi küfrün üstünde yer tutar.”

“Ey dinin koruyucusu! Senin zatın İslâmiyet’in sahibidir. Yüce ilminin ihyası buna tanıktır.”

“Senin yolunun tozu bilginlerin sürmesidir. Kapının toprağı ise kimyacıların cevheridir.”

“Senin makamın bir hil’attır ki kader kalemi, eteklerine ömrün sonsuz olsun! Diye yazmış.”

“Şahlığın aydın ilmiyle aya ihtiyaç yoktur. Güneşin ışığı ile yıldız nasıl ışık versin?”

“Senin tabiatından olan her nokta ışık veren bir güneş, kaleminden olan her nokta ise dünyayı gösteren bir aynadır.”

“Sabâ yeli, kendini yüz defa yere vurmamak için yolunu öpmesi nihayetinde nasip olmuyor.”

“Ey mülkün güneşi! Benim acım ve sıkıntım var. Onu hizmetinde ayrı ayrı açıklayacağım.”

شد آن چنان بصیری مسکین ز جور دور	نالان که جانب فلکش می رسد صدا
گاهی به آه همدم و گه با فغان انیس	گاهی به درد همره و گه با غم آشنا
دارد کنون زلف تو امید مرحمت	خاص از برای آنکه کند رحمت خدا
تا هست نام اهل کرم در بسیط خاک	تا خیر این سر است پی نفع آن سرا
دستت برای خیر همیشه پر از درم	باشی تو دستگیر چو من اوفتاده ها

قصیده در مدح سلیم شاه

۱۳

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

ای به تخت سلطنت ما آفتاب و مه قرین	وی به کرسی خلافت برتر از چرخ برین
مزرع ملک تو را دولاب گردون آبیاری	خرمن جاه تو را غمز ثریا خوشه چین
پرچم طوق جلالت طره رخسار ملک	سایه ی لوایت آفتاب شرع و دین
بودم اندر مدح تو ناگه خوش الحانی رسید	این غزل می خواند در گلشن به آواز حزین
سبزه ی خط سر بر آورد از رخ آن نازنین	همچو سبزه بر سمن ز آن روی می مالم جبین
در هوای قد آن گل پای در گل ماند سرو	کرد موی رو سفید از فکر رویش یاسمین
خواست مانی پی برد بر شیوه ی ره رفتنش	نقش پایش دید واز حیرت قلم زد بر زمین
چشم پر آبم ز عکس آن دو رخ آینه است	کندرو پیوسته می بینم جمال حور عین

“Zavallı Basîrî hicranın siteminden öyle inliyor ki sesi feleğin tarafına ulaşıyor.”

“Bazen âh ile arkadaş, bazen feryat ile dost, bazen dert ile yoldaş ve bazen de gam ile aşınadır.”

“Özellikle Allah sana rahmet ettiği için şimdi senin zülfünden merhamet ümidi beklemektedir.”

“Geniş topraklarda cömertlerin adı ve sarayın menfaatleri peşinde bu hayır işi var oldukça, her zaman hayır için elin dirhemle dolu benim gibi düşkünlerin yardımcısı olsun.”

Selîm Şah’ın Övgüsü için Kasîde

13

(Hezec: Mefâ’ilün, Mefâ’ilün, Mefâ’ilün, Mefâ’ilün)

“Ey şah! Biz saltanat tahtına ay ve güneş kadar yakınız. Sen ise hilafet kürsüsünde felekten daha üstünsün.”

“Mülkünün tarlası, kuyu kovası gibi dünyaya su dağıtır. Makamın ise çiftçi gibi Ülker yıldızının gamzesinde mahsul toplar.”

“Azametinin gerdanlığının bayrağı, mülk yüzünün saçağı, bayrağının gölgesi din ve şeriatın güneşidir.”

“Seni övmekteydim ki aniden güzel bir ses duyuldu. Gül bahçesinde bu hüzünlü gazeli okuyordu.”

“O nazlının (sevgili) yanağından tıpkı yeşil yasemin çiçeği gibi yeşil tüy belirdi. O yüzden anlımı ovuyorum.”

“O gülün endamının arzusundan servinin ayağı çamura battı. Yaseminin yeşerme fikrinden kâkülleri ağardı.”

“Yürüme tarzını anlamak için fikir istedi, ayağının nakşını görünce hayretten yere diz çöktü.”

“O iki yanağın aynadan yansıması gözümü yaşla doldurdu. Sürekli onda hurinin cemal-i zatını görüyorum.”

گر سرشک از دیده ی خون بارم افتد دور نیست
پیکرم از اشک خونین جامه ی گلگون بست
دستگیری کن که دارم چشم پابوسی ز تو
آفتاب آسمان سلطنت سلطان سلیم
از شعاع رمح او مهر ظفر یک میل راه
در سخاوت خاتمش بر حاصل کان دست یافت
دارد از خیل غلامانش نشان بندگی
مهر گشت از ذره کمتر پیش رای روشنش
ای در ایوان جلالت کوشه ی چرخ برین
خضم از خیل نه ببند پشت جز پشت کمان
افکند هر شب تفک چرخ مشعبذ از دهان
گر گفت در و گهر پاشید ز آن دریاچه کم
ای فلک قدری که بر رای منیرت روشن است
عرض حالی می کنم درخدمت خدام تو
دی چو نشستم ملول از جور چرخ چنبری

عاشقم در عاشقی بسیاری افتد چنین
سر به سر گلهای زرین داغهای آتشین
ورنه بوسم آستان خسرو روی زمین
آنکه کیوانش بود بر در غلام کمترین
می کشد در دیده ی بد خواه میل آتشین
حاصل کانش بود زین دست در زیر نگین
کآسمان را هست بدر منخسف داغ جبین
ماه را خواهد شدن معلوم روشنتر از این
ماه نو درمجلس کم کاسه ی بالانشین
رو به رو بر گشتن دشمن چو بگشایی کمین
بهر قتل دشمن جاه تو لیکن آتشین
دست جودت را بود زینسان کرم در آستین
همچومهر آسمان کیفیت روی زمین
تا بدانی کز جفا چیست بر جان غمین
همچو عودم دل پر آتش همچو نایم جان انین

“Kan damlayan gözümde gözyaşının düşmesi uzak değil. Âşığım, âşıklıkta böyle şeyler olur.”

“Bedenim kanlı gözyaşından dolayı kırmızı elbise giydi. Altın renkli güllerin tümü kızgın dağlamalarla dağlandı.”

“Senin gözünü ve ayağını öpmem için bana yardım et. Aksi takdirde Şah’ın kapısının eşiğini öperim.”

“Zülal’in en aşağı köle olduğu gökyüzünün güneşi, Sultan Selim’in saltanatıdır.”

“Onun mızrağının kıvılcımından zafer güneşi, meyilli bir yolda kötü niyetlilerin gözüne mil çekiyor.”

“Cömertliğin sonucunda maden mahsulü üzerine galip geldi. Değerli yüzük taşları altında olan bu el madenin ürünüydü.”

“Kölelerin çoğunun kulluk alametleri vardır. Tutulan ay da gökyüzünün dağlanmış alnıdır.”

“Güneş onun aydın fikrinin yanında zerreden daha küçüktür. Dolayısıyla ayın hükmü açıkça malumdur.”

“Ey şah! Senin büyük avlunun kapısı göğün en yüksek köşkü, meclisinde yeni ay yukarıda oturan küçük bir kâsedir.”

“Senin (ordunun) çokluğundan düşman yayın sırtından başka bir sırt görmedi. Eğer postundan (gizli yer) çıkarsan düşman yüz yüze döner.”

“Makamına düşman olan her türlü düşmanı katletmek için her gece sihirbaz felek ağzından ateş gibi balçık fırlatır.”

“Eğer biraz o gölün inci ve cevherini dağıtın denilse cömert elin kerem sahibi insan gibi lütuf eder.”

“Ey felek! O değer ki senin nurlu fikrinin ışığıdır, tıpkı güneşin yeryüzündeki keyfiyeti gibidir.”

“Gamlı canın cefasını anlayan için hizmetinde bulunan hizmetçilerine arzu hal ediyorum. Dün gece kederli oturdum. Feleğin zulmünden ötürü ud gibiydim, gönlü ateş ile dolu, feryat eden ney gibiydim.”

از جفای کنبد فیروزه چون آنکشت‌ترین	حلقه گشته قامت و مهر خموشی بر دهان
پادشه شد خان سلیم کام بخش کام بین	دوستی از دوستا گفتا مگر نشنوده
ازآنکه بهر گوش قدرت سفته ام در ثمین	خسروا بنگر بصیری را به چشم التفات
کرده ام من کار خود لطف تو داند بعد ازین	درمیان شاعران از روم تا ملک عجم
آفتاب و ماه تا گردند ردند بر چرخ برین	روز و شب تا باشد آرام و تردد دهر را
عز و اقبال مصاحب فتح و نصرت همنشین	ملک در ظل لوایت باد یارب مستدام

قصیده در مدح سلیم شاه

۱۴

(مجتث: مفاعلهن فعلاطن مفاعلهن فعلن)

سفیده دم که شهنشاه چرخ مینا فام	نمود همچو شه روم از افق اعلام
کشد خسرو چین تیغ زرنشان ز غلاف	چو بهر کشتن کفار خسرو اسلام
چو گشت بیرق براق شاه روم بدید	شکست یافت به کلی سپاه زنگ ظلام
شبیبه تا که شود بندگان خسرو را	سری به خود زر آراستن چرخ مینا فام
شه سپهر چهارم به فرق خویش نهاد	کلاه زر چو غلامان پادشاه انام
سپهر مرتبه سلطان سلیم آن شاهی	که نصرت و ظفر او را ملازمند مدام
بخار بخشش و کان بذل و آفتاب ضمیر	قضا شکوه و قدر قدرت و سپهر احکام

‘‘Feleğin cefasından boy halkaya döndü. Ve firuze yüzüğü gibi susma mührü ağıza vuruldu.’’

‘‘Dostlardan bir dost şöyle dedi: Murada erdiren murada ermiş. Selim Han Şah olmuş yoksa duymadınız mı?’’

‘‘Ey hükümdar! Basîrî’ye şefkat gözüyle bak! Zira kudret kulağı için kıymetli bir muzrağım.’’

‘‘Roma’dan Acem diyarına kadar şairler arasında ben üzerime düşeni yaptım. Bundan sonra senin lütfun bilir.’’

‘‘Dünyada hareket, durgunluk, gece ve gündüz var oldukça, güneş ay ve felek göğün yükseklerinde döndükçe, Ya Rab! Mülk senin bayrağının gölgesinde pâyidar, izzetin ve ikbâlin zafer ile dost, fetih ile birlikte olsun.’’

Selim Şah’ın Övgüsü için Kasîde

14

(Müctes: Mefâ’ilün, Fe’ilâtün, Mefâ’ilün, Fe’ilün)

‘‘Sabah ağartısındaki lacivert göğün padişahı, Roma Şahı gibi ufukta belirdi.’’

‘‘İslam’ın padişahı, her bir kâfiri öldürmek için parıldayan altın işlemeli kılıftan kılıcını çekti.’’

‘‘Roma Şah’ının parlak bayrağı dalgalandığında, zülüm çanlarının ordusu tümünden mağlup oldu.’’

‘‘Feleğin altın piyalesi ile başını süsleyen Şah’a kölelerin benzemesi mümkün müdür.’’

‘‘Feleğin dördüncü katının Şahı, padişahın köleleri gibi başına altın külah taktı.’’

‘‘Göğün makamında olan Sultan Selim, öyle bir şahtır ki daima zafer ve yardım onunla beraberdir.’’

‘‘(O), Keremin buharı, bahşişin madeni, gönlün güneşi, heybetin kazası, gücün değeri ve feleğin hükmüdür.’’

دل عدوی وی آمد چو ماهی و تیغش
 زهی جناب جلال تو را سپهر رهی
 ز وصف عدل تو عاجز تحرک که السن
 پر و حسام تو خوی درندگی ز سباع
 ز مجلسی تو سرو و سمن بری نامید
 ز بیم عدل تو گرگ درنده در دوران
 خیال تیر تو چون در دل عدو گذرد
 ز پاس حزم تو شورش رود ز کله ی مست
 مسیح نطق تو یکدم چو در حدیث آید
 تهمتتی به گه رزم و اسب تو رخشیت
 به جمله شیر ژیان و به پویه هر بیان
 ز برج شیر چو ماه نویست در گردش
 شهابان جهان همچو زائران حرم
 پی دعای تو بیسر سپهر گرداند
 به مدحتت بدم آن لحظه مهوشی برسد
 بسان آب و در و حلقه های جوهر دام
 زهی صاحب نوال تو را محیط اعلام
 ز مدح ذات تو قاصر اسنه ی اقلام
 پر و سنان تو طبع گزندگی ز سوام
 ز لشکری تو مرد دل آوری بهرام
 خیال بره نیارد به دل مگر به منام
 به جای خوی چکدش خون ز شاه راه مسام
 ز تاب قهر تو مستی رود ز طبع مدام
 ز دار دینی دون منقطع شوند اسقام
 که صر صر ست به گاه تک و صبا به خرام
 به شیهه صاعقه سان و بدو چو تند سهام
 بدید از دهنش نیم حلقه ای ز لجام
 به عزم طوف تو بسته ام احرام
 همیشه دانه تسبیح لولوی اجرام
 بخواند این غزل خوب با ادای تمام

“Onun düşmanlarının gönlü, balık ve kılıcı gibi suyun içinde tıpkı cevherli kapı halkaları gibi tuzağa düştü.”

“Senin azametinin saygınlığına yürüyen felek aferin diyor. Kerem bulutu sana hizmet etmek için muhitine haber veriyor.”

“Adaletini vasıf etmek için dönen diller aciz, zatını öven kalemlerin ucu kusurlu kalır.”

“Keskin kılıcının kıvılcımı yırtıcı hayvanların huyu, mızrağının ucu ise otçul hayvanların huyu gibidir.”

“Senin meclisinde servi ve yasemin ümitsizlikten beridir. Askerlerin ise Behram gibi cesur ve dilaverdir.”

“Senin devrinde adaletinin korkusundan yırtıcı kurt, rüyasında bile kuzuyu hayal edemiyor.”

“Senin kılıcının hayali bile düşmanın aklından geçse ter yerine şahdamarlarının gözeneklerinden kan damlar.”

“Senin uyanık bilincinden sarhoş kafadan isyan, kızgınlığının tahakkümünden mizaçtan sarhoşluk gider.”

“Bir an Mesih gibi hadis ile dile gelsen yeryüzü dünyasının dinlerinden tüm hastalıklar kesilir.”

“Savaş gününde Rüstem-i Zâl gibi cesur atın ise (Rüstem’in atı Rahş) rahşdır. Bazen fırtına gibi bazen de sabâ yeli gibi naz ve eda ile yürür.”

“İstilahta aslan gibi öfkeli, beyanda uyumlu, kışnemedede şimşek gibi, koşmada ise hızlı ok gibidir.”

“Aslan burcundan olan at, yeni ay gibi boynunda ve ağzında yarım halka dizgin belirir.”

“Ey şahların şahı! Harem ziyaretçileri gibi senin tarafına azmetmek için ihram bağlamışım.”

“Felek, sana dua etmek için sonsuza kadar yıldızları inci taneleri gibi tespih çekiyor. Senin övgün ile meşguldüm ki o an bir güzel yüzlü sevgili gelse ve bu gazeli tüm naz ve eda ile okursa.”

گهی که نخل قدت میل می کند به خرام
چو نافه ایست که افتاده ز آهوی چین
مگر بگرد میانست چو گرد مه هاله
مگو بصیر قراری بده دل خود را
چراست نرگس مست تو را سر فتنه
شها به روح محمد که چشم کن بر من
چو گفته اند که خیر الکلام ما قل
همیشه تا که از این سطح نیلگون خورشید
بر اوج عز و شرف باد مهر دولت
ز رشک راست شود موی سرو بر اندم
به زیر نرگس مست تو خال عنبر فام
زبان درون دهانت چو در شکر بادام
چگونه صبر و قرار چه دل کدام آرام
به دور خسرو عادل خلیفه ی اسلام
بدان امید که رحمت کند خدای انام
بصیریا به دعا کوش چند ازین ابرام
به صبح جلوه کند رخ بیوشد اندر شام
زمان رهی و فلک تابع و ستاره غلام

“Bazen hurma fidanı gibi boyun naz ve eda ile yürümek isteyince, servinin ten tüyleri hasetten diken diken oluverir.”

“Sarhoş nergisin altında olan benin, sanki Türkistan ceylanının göbeğinden düşen ıtırdir.”

“Dilin ağzının içinde badem şekeri gibi midir? Yoksa halen içindeki dolunay mıdır?”

“Hoca, kendi gönlüne huzur ver deme! Nasıl bir sabır nasıl bir sebat, hangi huzur hangi gönül?”

“Neden sarhoş nergis sana fitne ediyor? İslâm halifesi olan adil Padişah’tan uzak dursun.”

“Ey şah! Muhammet (s.a.v) ruhu hatırına bana nazar (lütuf) et! Yaratan Allah’ın rahmet ümidi ile.”

“Ey Basîrî! Bundan böyle birkaç ısrarla duaya çalış. Çünkü sözün en hayırlısı az olanıdır demişler.”

“Bu laciverdi gökyüzünde güneş, sabaha cılve eder ve gecenin yüzünü örtüp gizlediği sürece, senin devletinin güneşi, izzet ve şerefın zirvesinde olsun; zaman yol, felek itaatkâr, yıldız köle olsun.”

(رمل: فاعلاتن فعلاتن فعلتن فعلن)

همچو شمع از غم روی تو که خورشید منست	کار من که نفسی مردن و گه زیستنست
برگ لاله نبود آنکه فتادست به کوه	قطره ی خون دل سوخته ی کوه کنست
نیست گل آنکه ز خار سر خاکم روید	چشم پر خون بلا دیده و مژگان منست
سخنی خواست که گوید دل از دهنش	گفتمش هیچ مگو ز آنکه نه جای سخنست
شد معین که چشم تو بلا با دیده	نرگس شوخ که آن چشم و چراغ چمنست
سیم خامست ندانم تن تو یا گل تر	خود بگو بهر خدا جان من این تن چه تنست
هست قلاب بلا آنکه تو خوانی با نقش	هست گرداب حیات آنکه تو گوئی ذقنست
به تو عنبر مه من خط غلامی داده	تا ز مشک ختنت دایره بر نسترنست
سنبل زلف تو زینت ده رخسار گلست	سبزه ی خط تو آرایش برگ سمنست
هست مهری که بود بر دهن حقه ی در	خال مشکین که تو را بر لب شکر شکنست
می کنم دامن خود پر گهر از دانه ی اشک	ز پی خدمت شاهی که فلاطون فطنست
شاه جمشید مکان حضرت سلطان یعقوب	که وجودش همگی روح و جهان بدنست
حاصل بهر نثار در عالی ویست	طبق چرخ که پر گشته ز در عدنست

Sultan Yakup'un Övgüsü İçin Kasîde

15

(Remel: Fâ'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fa'ilün)

“Güneşim olan yüzünün ayrılık gamından dolayı, işim tıpkı bir mum gibi bazen ölüm bazen de yaşamaktır.”

“Dağda düşen lâle yaprağı değil, dağ kazanının yanmış gönlünün kandamlasıdır.”

“Toprağımın üzerindeki dikenden biten gül değil, kanla dolu belâ görmüş gözüm ve kirpiğimdir.”

“Gönül, ağızdan bir söz söylemek istedi. Hiç söyleme! Çünkü söz yeri değil burası dedim.”

“Kandilin ve çimenin gözü olan şuh nergis, senin bela gözünü görünce ortaya çıktı.”

“Bilmiyorum tenin ham gümüş müdür? Yoksa nemli gül müdür? Allah aşkına canım, kendin söyle bu nasıl bir tendir?”

“Tükürüğün ile okuduğun belâ çengeli, çene dediğin şey ise yaşam girdabıdır.”

“Türkistan yaban gülü miskin devri olunca benim amber yüzümde senin için kölelik tüyü (yüzde çıkan tüy) çıkar.”

“Sümbüle benzeyen saçların onlarca gül yüzünün süsü, yeşil ayva tüylerin yasemin yaprağının süsüdür.”

“Şeker kıran dudağındaki misk (kokan) benin, sanki kutunun çekmecesi üstündeki mühürdür.”

“Eflâtün gibi bilge olan Şahın hizmetinin ardından eteğimi mücevherden olan gözyaşı damlaları ile dolduruyorum.”

“Cemşîd'in padişahı Hz. Sultan Yakup'un vücudu tüm dünyanın bedeni ve ruhudur.”

“Nihayetinde onun yüce kapısı, cennet kapısı ile dolu feleğin tabağını dağıtmak içindir.”

ای ز رشک کف در بخش تو حاصل گشته
جنبش کلک تو مفتاح در ارزاقست
مجلس عیش تو را هر شبی از قدر و شرف
دو غلامند شب و روز تو را در خدمت
در سرای تو ز سرو آمده جاروب کشیست
از سخای کف در بخش تو ای بحر کرم
با تو دشمن چه زند ز آنکه به احکام متین
خواهد از صدر عدو تیر تو بیرون آمد
یکی از جمله ی خدام درت یاقوتست
رمح سر تیر تو را شعله ی خور برق
آن شهب نیست که هر شام نماید ز فلک
گرنه از دست صبا گل گله دارد بر تو
باش تا نیر اقبال بر آید به نوی
چمن از دفتر مدح تو مذهب جزویست
چه عجب گر سخت در مکنون گویم

این همه خون که درون دل کان عینست
جوهر تیغ تو سر آیت دفع فتنست
زهره خنیاگر و شمعش شهب و مه لگنست
یکی از مملکت هندو و یکی از ختنست
آن عروس چمنی پوش که نامش چمنست
آسمان مشت در آورده به کف نی پرنست
تو سلیمان زمانی و عدو اهرمنست
مرغ آری ز قفس در پی بیرون شدنست
یکی از حلقه به کوشان تو در عدنست
تیغ بر رای تو را صفحه ی گردون منست
چرخ بر قتل اعادی تو ناوک فکنست
از چه پر خون دهن و چاک زده پرنست
تا بدانی که چها در پس چرخ کهنست
نرگش شمسه ی زر حل ورقش یاسمنست
ز آنکه تو بحری و هر لفظ در تو سخنست

“Ey padişah! Gözün kaynağı olan gönlün içindeki bunca kan senin makamında hasetten ötürü bir engel meydana getirmiş.”

“Kaleminin hareketi nimet kapısının anahtarı, kılıcının cevheri, fitne alametini engellemenin başıdır.”

“Her gece şerefli ve değerli olan zevk meclisinin şarkıcısı Zühre yıldızı, mumu oldukça parlak, ay ise leğendir.”

“Biri Hindistan diğeri Türkistan diyarında olan gece ve gündüz, senin hizmetinde olan iki köledir.”

“Çim giyen ve adı çimen olan o gelin, serviden çıkmış; sarayında süpürge ile temizlik yapıyor.”

“Ey kerem denizi! Senin nezdinde kereminden dolayı gök avuç açmış Süreyya yıldızı değil!”

“Sağlam emirlerinden dolayı düşman sana ne yapabilir ki sen zamanın Süleyman’ı Ehrimen’in düşmanısın.”

“Okun düşmanın başından dışarı çıkınca, âri kuşu kafesten dışarı çıkmak üzeredir.”

“Kapı hizmetçilerinden biri yakut olup diğeri ise itaatkârlarından olup cennettedir.”

“Okunun ucundaki peykân parıldayan güneşin parıltısı, senin keskin kılıcın ise benim gökyüzü sayfamdır.”

“Her akşam gökte görünen parlak yıldız değil, düşmanlarını katletmek için ok fırlatan felektir.”

“Neden ağzı kanla dolu ve gömleği yırtıktır? Yoksa gül saba yeli elinden sana şikâyeti mi var?”

“Nurlu ikbal yeniliğe çıkıncaya ve eski feleğin arkasında ne oluşunu bilene kadar yeni ol!

“Çimen, senin övgü defterinde dinin cüz’ü, nergisi altınla karışmış, yaprağı ise yasemindir. Senden gizli söz etsem buna şaşılır mı? Zira sen denizsin ve her lafız sende sözdür.”

خسروا از غم ایام دل من همه دم	چون سر زلف پریشان و شکن در شکنست
دارم امید که چون تربیتم فرمایی	ماند اندر صفت شعر زمن تا زمنست
بعد از این همچو بصیری ز درون دل و جان	به دعا نوشم از آن رو که دعا کار منست
تا بود گردش این دایره ی مینایی	زهره را تا که طلوع افق بر سمنست
مهر اقبال تو بر اوج سعادت بادا	تا برین چرخ برین شمع زمرد لگنست

قصیده در مدح احمد بایندر خان

۱۶

(رمل: فاعلاتن فعلاتن فعلتن فعلن)

عید گشت و همه را جامه ی شادی در بر	من سر خود ز گریبان غم آورده بدر
به مه نو همه کس ناظر و در دست مرا	زخم دندان ندامت دو مه نو به نظر
اشکم از سرخ بپوشد به چنین روز چه شد	روز عید آل بود جامه ی طفلان اکثر
همه را طایر اقبال به کاشانه درون	نگذرد جانب ویرانه ی من بوم دگر
همه را سور و من بی سر و پا ماتم	همه را عید و من سوخته دل را محشر
خرم آنکس که قرینست به ماهی چون مهر	وای بر من که قرینم به قضاها ی قدر
چاره ی کار چه می کرد دل بیچاره	گر نبودی کرم شاه افاضل پرور
اختر برج شرف احمد بایندر خان	که به جان تابع امرش شده چرخ و اختر

“Ey hükümdar! Her an gönlüm gamlı günlerin kederinden tıpkı dağınık ve ucu kırık saçlar gibi kırıktır.”

“Beni yetiştirme umuduyla emrini beklemekteyim. Bunca zamandır şiirlerimin vasfı içimde kaldı.”

“Bundan böyle Basîrî gibi candan ve gönülden dua ederim. Çünkü dua benim işimdir.”

“Bu yuvarlak kadeh döndüğü sürece ve yaseminin üzerine Zühre doğdukça, zümrüt, feleğe ve muma leğen olduğu sürece, talihinin güneşi saadetin zirvesinde olsun.”

Ahmed Bâındır Han'ın Övgüsü İçin Kasîde

16

(Remel: Fâ'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fa'ilün)

“Bayram geldi! Herkes mutluluk elbisesi giymiş; ben ise başımı gam yakasından çıkarmışım.”

“Herkes yeni aya bakarken, benim nazarımda yeni ay, pişmanlık iki diş yarası gibi görünüyor.”

“Gözyaşlarım böyle bir günü kırmızıya boyasa şaşılır mı? Bayram günü çoğu çocuğun elbisesi kırmızıdır.”

“Herkesin ikbal kuşu yuvasında iken, benim viranemin yanından hiçbir makam mevki geçmez.”

“Herkes eğlencede iken ben acizim ve matemdeyim. Herkes için bayram iken benim yanan gönlüm bir mahşerdir.”

“Mutlu insanlar güneş gibi aya yakındırlar. Ben ise kader kazasına yakınım, vay benim halime!”

“Eğer faziletli Şah'ın keremi olmasaydı, biçare gönül; işin çaresi ne olurdu?”

“Şeref burcunun yıldızı, felek ve yıldız can ile Ahmed Bâındır Han'ın emrinin altındadır.”

چون پی قتل عدو روی نهد روز مصاف
خاک در گاه رفیعش برد از روی خواص
ای که گردیده مه و مهر تو را لیل و نهار
بحربشنید چو صیت کف در بخش تو را
در عنان تو بود به یک دوان آب روان
خواست با ساغر بزم تو زند نرگس لاف
کف زر بخش تو چندان به زر بخشید
روضه ی صحن سرای تو بود مجمره ای
از پی منع عدوی تو ز گلگشت چمن
در شبستان عدو ذکر مصافت چو رود
چون بری سوی کمان دست پی جنگ عدو
از دررمح تو چون تیز کند آتش جنگ
از پی آنکه ز عرقاب فنا باز رهد
در شبستان تو تا نقش نگارد شاها
مثل این جام که در روزن قصرت شده است

پر جبریل شود تیغ وی و مهر سر
از سر چرخ دوار و سبل از چشم و قمر
دلبرانی همگی راز زر و نقره کمر
در گلوی صدف از غصه کره شد گوهر
بسته بر پیش میان رنگ زر از نیلوفر
کوفتش ساقی مجلس همه دندان بر سر
که کسی را سر زر نیست به غیر از عبهر
سنبلش گشته دخان لاله احمر اخگر
تیغ بگرفته به کف سبزه و نرگس ششپیر
شعله ی شمع شود در نظر او خنجر
می فتد چین ز نهیب تو بر ابروی سپر
آتشین میل شود تیره عدورا به نظر
کشتی چرخ کند ز آهن گرزت لنگر
شمع روشن شده دارد قلم مو پر زر
چشم خورشید کجا دیده درین دور قمر

“Savaş gününde, düşmanı katletmeye yeltenirken onun kılıcı Cibrîl (a.s)’in kanadı ucu ise güneş oluverir.”

“Onun yüce dergâhının toprağı özelliğinden dolayı, feleğin karışıklığını ayın ise göz hastalığını gideriverdi.”

“Ey padişah! Beline altın ve gümüş kemer takan dilberlerin hepsi gece ve gündüz senin için ay ve güneşe döndüler.”

“Senin makamında deniz, köpürme sesi duyarsa üzüntüden ötürü sedefin boğazında inci düğümlenir.”

“Akan su tüm hızıyla karşıdaydı. Nilüferin sarı rengi ise orta menzili tutmuştu.”

“Nergis senin içki meclisinde kadeh ile laf u güzaf etmek istedi. Meclisin sakisi ise tüm dişleri ile başına vurdu.”

“Senin altın bağışlayan avucun o kadar altın bağışladı ki nergisten başka kimsenin başı altın kesilmedi.”

“Senin sarayının bahçe alanı şömineye dönmüş; sümbülü kırmızı tütün lalesi ise göz parçası olmuş.”

“Çimenli çiçek bahçende düşmanlarının gezisini engellemek için nergis, eline şesper (gürz), sebze ise eline kılıç almış.”

“Düşmanın haremde senin savaşının zikri geçse, onun nazarında mumun alevi hançer olur.”

“Savaşta elini yaya attığında, korkundan düşmanın zırhının ortasına kırışıklık düşer.”

“Senin mızrağının ejderhası keskin savaş ateşi edince, düşmanın gözüne koyu kırmızıya çalan bir ateş görünür.”

“Feleğin gemisi, derin sulara yok olmaktan kurtulduktan sonra senin demir gürzünü demir atmak için aldı.”

“Ey padişah! Haremde parlak mum altın ile dolu boya fırçasıyla nakış nakşediyor. Sarayının duvar yarığında olan kadeh misali, ayın çevresinde güneşin gözünü nerde görmüştür.”

شمسه ی قصر تو را چرخ توان گفت که گشت
جنت عدن اگر نیست سرایت ز چه رو
بتوانم که کنم عدل تو را وصف از آنکه
در ثنای توبه دم ماه لقایی برسد
در دهان تو زبان ای بت شیرین منظر
چشم سرگشته ز هجر رخ گندم گونت
آب خضر از دهننت نیست به ای جان کسی
عهد کردی که سرم خاک ره خود سازی
ای درون گل سرخ از غم رویت پر خون
پوشش روز مرا سایه ی دیوار تو بس
بر بصیری ز سر لطف خدا را رحمی
خسروا مانده زمانی ست که تا همچو قلم
در خور شعر اگر تربیتم فرمائی
تا بود جنبش اجرام برین چرخ برین
مهر اقبال تو بر اوج سعادت بادا

زحل و مهر به تحریر و طلایش مضمّر
حور از جعد معنبر کندش حلقه ی در
وصف عدل تو برویست ز امکان بشر
کرده از نظم من سوخته این شعر زبر
بسته مغزیست که پرورده بود در شکر
آسیایست که گردیده به خواب جگر
شربت قند ز لعلت نبود شیرین تر
سر من خاک رخت عهد به جا آر ز سر
وی دل غنچه ز رشک دهننت پر ز شرر
خار و خاشاک سر کوی تو شامم بستر
ورنه داد از تو به نزدیک شاه دین پرور
در مدیح تو گشاده دهنم بسته کمر
ماند اندر صفتت شعر زمن تا محشر
روز و شب تا که بود طلعت خورشید و قمر
تا بود گردش این نه فلک و هفت اختر

“Zühal ve güneşi altın rengi gizli olan güzel yazıya dönmüş sarayının şemsiyesine gökyüzü denilebilir.”

“Eğer sarayın, cennet bahçesi değilse niçin huri amber kokulu kıvrımlı kapıya halka yapıyor.”

“Senin adaletini nasıl vasıf edebilirim ki, zira senin adaletinin vasfı beşer imkânından uzaktır.”

“Senin övgün ayın nefesinin çehresine ulaştı (ay), benim yazdığım bu yanık şiiri ezberledi.”

“Ey tatlı dilli put! (Sevgili) Senin ağzındaki dil, tıpkı şekerden beslenen fıstığın içi gibi tatlı görünüyor.”

“Sersem göz, senin buğday tenli yüzünün hicranından ötürü ciğerin kanlı suyuna düşen bir değirmene döndü.”

“Ey falan kesin canı! Hızır’ın suyu (âb-ı hayat) senin ağzından, kesmeşeker şerbeti ise senin dudağından daha tatlı değil.”

“Başımı kendi yolunun toprağı yapmak için söz vermişsin. Başım yolunun toprağıdır. Başla ahtına vefa et!

“Ey şah! Senin yüzünün gamından gülün içi kan ile doldu. Ve yine senin ağzını kıskanan gonca, yüreği kıvılcımla doldu.”

“Senin duvarının gölgesi, gündüz giysisi, sokağındaki çerçöp ise akşam yatağı olarak bana yeter!”

“Basîrî’ye Allah’ın lütfu adına merhamet et! Aksi takdirde dinin koruyucusu olan şaha seni şikâyet ederim.”

“Ey hükümdar! Hayli zamandır tıpkı bir kalem gibi ağzım açık kemerim bağlı bir şekilde seni övmekteyim.”

“Şiir hususunda eğer beni yetiştirirseniz, vasfınızda benden size mahşer gününe kadar şiir kalır.”

“Bu gökyüzünün cisimleri hareket ettiği sürece, ay ve güneş, gece ve gündüz doğduğu sürece ve bu dokuz felek ile yedi yıldız döndüğü sürece, senin talihinin güneşi saadetin zirvesinde olsun.”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)

گر چه خور از جانب مشرق بر آید بی حجاب	وین عجب کز جانب مغرب بر آید آفتاب
شه به شرق از غرب گر پنهان رود عجب	خور ز مغرب سوی مشرق می رود اندر حجاب
شاه گردون مرتبه خان احمدآن شه گر غلو	بوسیدش خورشید پای و ماه نو هر دم رکاب
می شود از بیم عدل شاه کسری معدلت	بر گلوی باز شمشیر دو دم پر غراب
کسی نبیند در زمان عدل او ابر سیه	گرچه بود از آه مظلومان سیه روی سحاب
شمع رمحش سوخت قلب تیره ی اعدا بلی	چه مجال خار و خس آتش چو یابد التهاب
دشمن او شد گرفتار کمندش عاقبت	مار کوبی دیده بود کج منش در شب به خواب
بودم اندر مدح شه نا گاه ماهی رخ نمود	این غزل می خواند در شهنشا ربانگ رباب
عالمی در هم شود بر رخ چو اندازی نقاب	فتنه ظاهر می شود گاهی که گیرد آفتاب
می رود از دست خلقی را عنان اختیار	ترک شهر آشوب من چون پا در آرد در رکاب
ما به زلف عنبرین آن صنم دل بسته ایم	چند درد سر دهی ما را برو ای مشک ناب
یار من شاهست و من در عشق او کمتر گدا	هیچ عاشق را مبادا دلبر عالی جناب

Han Ahmed'in Övgüsü İçin Kasîde

17

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Gerçi güneş tüm çıplaklığıyla doğudan doğar. Ancak güneş batıdan doğarsa buna şaşılır.”

“Şah doğudan batıya gizli bir şekilde gitse şaşılır mı? Zira güneş, batıdan doğuya doğru gizli bir biçimde gider.”

“Gökyüzünde mertebesi olan Han Ahmed Şah, öyle bir şahtır ki, eğer mübalağa olmasa güneş ayağını öpüyor yeni ay ise onun her an üzengisidir.”

“Kisrâ'nın şahı, senin adaletinin korkusundan adil, karganın kanadı, şahinin boğazına iki başlı kılıç olur.”

“Gerçi mazlumların âhından yüzü siyaha dönen bulut olsa da, kimse onun adaleti zamanında siyah bir bulut görmedi.”

“Evet! Süngüsünün mumu daha çerçöpün alevlenmesine fırsat vermeden düşmanlarının kara kalplerini yaktı.

“Sonunda onun düşmanı, onun kemendine müptela oldu. Gece rüyada yılan dövmesini kıvrımlı bir biçimde görür.”

“Şahı övmekle meşguldüm ki aniden ay doğdu ve beyaz buluta şahların şahına güzel ses ile bu gazeli okuyordu.”

“Bazen güneş tutulunca fitnenin ortaya çıktığı gibi yüzüne bir parça örtü örtülünce dünya karışıyor.

“Benim fitnem (sevgili) şehri terk ederken ayağını üzengiye koyuyor kontrolde bulunan dizgin halkası kontrolden çıkıyor.”

“Biz o amber (kokulu) sevgilinin zülfüne gönül bağladık. Bizim ne kadar de başımızı ağrıttı. Ey misk(kokulu) (Artık) git!”

“Benim sevgilim şahtır. Ve ben onun aşkıyla daha az dileniyorum. Ey âlicenap! Sakın hiçbir aşığın sevgilisi olma!”

“Ey şah! Gönlüm o perinin hayalinin sığınağı olmuş. Artık ağlayan uykulu gözleri rüyamda bile görmüyor.”

چشم گریان خواب را دیگر نمی بیند به خواب
ورنه از تو از دست تو بزرگ شاه کامیاب
چرخ نزد خرگهت گردیده کمتر از حباب
فی المثل چون خانه های عنکبوتست و ذباب
هست چون نیلوفری افتاده بر بالای آب
چون بر آری تیغ برق آسا دم حرب از قراب
متصل از رسته های مهر می تابد طناب
جوهر تیغ تو چون دامیست بر بالای آب
پیش گرزت بر زالی رستم و افراسیاب
نون نصرت نقش می بندد روانی بر تراب
تا دلیر آن را بود روز و دغا پا در رکاب
سر گران چون شمشیر و بی مغز قراب

تا دلم گردیده ماوای خیال آن پری
بر من بی صبر و دل رخ می خدا رای پری
ای فلک قدری که از روی علو مرتبه
دشمن جاه تو را روز دعا در بر ز ره
شمسه ی زر بر رخ شمشیر عالم گیر تو
آتشی در خرمن هستی اعدا می زند
از پی صلب عدوی جاه تو چرخ فلک
هست شمشیر تو آب و قلب اعدا ماهیش
نزد تیغت دردمندی پیچن و بهرام گور
هر کجا سم بر زمین ماند سمندت روز رزم
تا بود در رزمگاه دهر از گردان نشان
دشمن جاه تو بادا تیروش خونین دهن

“Ey peri, Allah aşkına ben sabırsıza merhamet et! Aksi takdirde seni, senin elinden muradına ermiş büyük padişaha şikâyet ederim.”

“Ey azameti, değeri ve makamı felekler kadar olan şah! Felek senin otağının yanında kabarcıktan daha küçüktür.”

“Senin makamının düşmanı, dua günü derber köyünün yolunda karınca ve örümcek yuvaları gibiler.”

“Senin âlemi zapt eden kılıcının yüzündeki altın işlemeler, suyun üstüne düşmüş nilüfer gibidir.”

“Harp zamanı kılıcı kınından bir yıldırım gibi çekince, düşmanın hayat harmanı ateş kaplıyor.”

“Makamına düşman olanların darağacına çekilmelerinden sonra, feleğin çarkı güneşe bitişik köklerden ip örüyor.”

“Düşmanların senin kılıcına verilen suyun balıkları, kılıcının cevheri ise suyun üstünde bulunan tuzak gibidir.”

“Senin kılıcının yanında Behrâm-ı Gûr, gürzünün önünde ise Rüstem-i Zâl ve Efresyâb, bir dertli gibi boynu büküktür.”

“Savaş gününde doru atının tırnak izi her nerde kalırsa toprağın üstünü kılıcın ağzıyla zafer nakışları nakşeder.”

“Savaş meydanları devrinde hareketten bir belirti oluncaya ve o günün (meydanın) yiğitleri var oluncaya ve hilekârları üzenkiye ayak koyduğu sürece makamına göz diken düşmanın ağzı okla kanlı, kılıcın kını gibi beyni boş ve şaşkın olsun!”

(مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

دارد پلنگ قهر تو با شیر چرخ جنگ	پروین نشانه ایست ز سر پنجه ی پلنگ
چرخ از پی شکافتن فرق دشمنیت	از کهکشان گرفته به کف اره ی نهنگ
از بهر رجم دشمن جاه تو چرخ را	از ماه نو فلاخن و از انجمت سنگ
هر جا ز تیغ زهره شکافت رود سخن	در کام دشمنان تو شکر شود شرنگ
خاک سم سمند تو در دیده می کشند	کروبیان چو سرمه برین چرخ نیل رنگ
پیوسته چرخ در تک دیویست روز و شب	در خدمت تو تا نکند لحظه ای درنگ
دشمن گرفته چله ز سهم تو چون کمان	خصمت به خاک راه تو افتاده چون خدنگ
هر دم کشیده تیره ی تو میل آتشین	در دیده های خصم ز یک میل روز جنگ
مغفر تبارک تو سپهر و در قمر	شمشیر در کف تو چو بحر و دور نهنگ
طبل تو روز معرکه چون می کند غریو	در قبه های چرخ برین افکند غرنگ
ناهید چون به مجلس آید به طرب	تار از شهاب راست کند ز هلال چنگ
اعدا به گوشه ای بنشینند و دم به خود	هرگه که بشنوند کمان تو را ترنگ
سلطان محمد ابن حسن خان که روز رزم	زالیست زال نزد تو و پیشه ای پشنگ

Mehmed İbn-i Hasan Han'ın Övgüsü İçin Kasîde

18

(Muzâri': Mef'ûlû, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

“Siteminin kaplanı, feleğin aslanı ile savaş halindedir. Zira kaplan peçesinin ucu Ülker yıldızının işaretidir.

“Felek, düşmanının başını yarmak için samanyolundan aldığı testereyi timsahın eline verdi.”

“Felek, makamına göz dikenleri recim etmek için yeni aydan sapan, yıldızlardan ise taş aldı.”

“Herhangi bir yerde zehirli kılıcınla yardığın bir yarıktan söz açılınca, düşmanlarının ağızındaki şeker zehir oluverir.”

“Senin doru atının tırnağının toprağını melekler bu mavi renkli gökyüzünde sürme diye gözlerine çekiyorlar.”

“Felek, daima gece gündüz hizmetinde bir an bile gecikmeden tek pehlivandır.”

“Düşman, korkundan dolayı yay gibi inceldi; hizmet yolunun toprağına ok gibi düştü.”

“Savaşa meyil ettiğinde her an düşmanının gözlerine karanlığının kızgın mili çekiliyor.”

“Senin yüce miğferin ay ve güneşin üstünde, kılıç ise elinde deniz misali timsahı kuşatmıştır.”

“Savaş meydanında senin davulun feryat edince feleğin kubbesi yankılanır.”

“Zühre, senin meclisine sevinçle geldiğinde parlak yıldızdan saz, hilâlden ise musiki aleti yapar.”

“Ne zaman düşmanlar senin yayının sesini duysa içine kapanık bir şekilde bir köşeye ilişirler.”

“Savaş günü Sultan Mehmed ibn-i Hasan Han'ın yanında Zâl, üzerine elle su serpilen bir ihtiyardır.”

یارب چه صیقلیست حسامت که مهر و ماه
بایندران رهی و تو شاهی ولی چه سود
گفتند ... سخای زمانه به وصف تو
بالا دویست چرخ چو بیکی به خدمت
دریا رسیده از کف در بخش تو به جان
از بس که می کند کف تو در کرم شتاب
باز تو چشم باز به هرمرغ کی کند
بودم به مدح تو غزلی خواند مهوشی
از لعل تاج شاهیم آید مزار ننگ
آماج خانه را سینه و داغش کنم نشان
هر شوخ و شنگ با تو چه ماند که در جهان
روی تو را داده است لبث را طراوتی
با زلف کو که دل نبرد ورنه نزد شاه
شاهها منم که از غم افلاس روز و شب

ز آینه های چرخ بدو برده اند ژنگ
نادان که فرق می نکند گل ز خار چنگ
بخشید مال عالم و دارد هنوز ننگ
مهر و مهش ز نقره و زر گشته است زنگ
کان آمده ز دست کرمهای تو به تنگ
سایل به درگهت نکند لحظه ی درنگ
چرخست شاهباز تو را با دلی کلنگ
کز آفتاب برده گر و در مزار نیگ
یک ره به کوی یار سرم گر رسد بنگ
تا چشم شوخ تو سوی من افکند خدنگ
مثلت تو را ده ما در ایام شوخ و شنگ
گیرد مقررست ز خورشید لعل رنگ
فریاد از و بکردنم افکنده پالهنک
با بخت خویش کار ندارم به غیر جنگ

“Senin kılıcının nasıl bir cilası var ki güneş, ay ve gökyüzünün aynası onun cilasıyla pastan temizlenmiş. Ya Rab!”

“Bâyındırlar (Akkoyunlular) bir yol. Sen ise onun şahısın. Ne yazık ki cahil için gül ile bir avuç dikenin bir farkı yoktur.”

“Zamanın cömertliği senin vasfınla dünya malını bağışlamasına rağmen hala boynu bükük diyorlar.”

“İki yüzden fazla felek hizmetinde bir bey gibi onun güneş ve ayı ise gümüş ve altından çan olmuş.”

“Deniz, senin veren avucundan dolayı canlanmış; maden (kaynak) senin kerem sahibi elinden dara girmiş.”

“Senin kerem sahibi elin cömertlikte öyle hızlı ki dilenci dergâhının önünde bir lahza bile beklemiyor.”

“Senin şahinin gözü açık her kuşu korkutur. Felek, turnanın gönlü ile senin için şahindir.”

“Seni övmekle meşguldüm ki, güneşten alev, mezardan ceset kaldıran, ay yüzü bir sevgili bir gazel okudu.”

“Eğer yârin sokağına sarhoş başımın yolu düşerse mezar tacımın dudaklarında utangaçlık hâsıl olur.”

“Senin şuh gözün benim tarafıma ok atsın diye evi, göğüs ve onun yarasını işaret hedef ederim.”

“Dünyada her güzellik ve mutluluk seninle neye benzer? Güzellik ve mutluluk günlerinde kendi benzerini bize ver.”

“Senin dudağın yüzüne tazelik vermiş. Kırmızı lal ise güneşten alacağına karar vermiş.”

“Şahın yanında hangi zülûf ile gönül savaş yapmaz? Boynuma dizgin vurulmuş feryat mı yoksa onlar mı?”

“Ey şah! Gece gündüz iflasta olan benim. Kendi bahtımla savaştan başka bir işim yok.”

یک دانه بر کفم نه از آن شد چو چشم مور	دهر فراخ بر من گشته تار و تنگ
سوی بصیری ار فکنی چشم مرحمت	اشکش ز دیده دور شود و ز دون غرنگ
عمرت ز دور گردش گردون زیاده باد	جای تو گلستان و عدوی تو در زرنگ

قصیده در مدح سلطان حسین

۱۹

(مجتث: مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن)

فتاده بر ورق عارض تو نقطه ی خال	بسان برگ بنفشه به ر وی آب زلال
به قصر خلد برین گر کشند تمثالت	مزار بوسه دهد حور بر رخ تمثال
به زیر نرگس مستت فتاده خال سیاه	چو نافه ای که به صحرای جین فتد ز غزال
خیال زلف و رخ یار دارم و شادم	که روز و شب گذرانیده چنین مه و سال
ستاره سوختگیهای ما میپرس که دوش	نموده ایم به خال رخ تو صورت حال
دمی بود به تو ای آفتاب مه رخسار	حکایت شب هجران کنم بر و زده مال
زمانه را ز دو چشم تو ظلم ظاهر شد	چو رسم عدل به دوران شاه خواب خصال
سپهر مرتبه سلطان حسین آن شاهی	که برترست جنابش ز چرخ در همه حال
چو صیت معدلتش را صبا برد سوی دشت	فتد مودت و یاری میان یوز و غزال

“Ferah olan dünya bana karanlık ve dar oldu. Avucumun içindeki karınca gözü gibi olan tohumdan dolayı değil.”

“Basîrî’ye merhamet gözüyle bakarsan gözünden gözyaşı, fakirlikten inilti sesleri uzak olur.”

“Ömrün feleğin çarkından daha uzun, yerin gül bahçesi olsun. Düşmanın yeri ise at sürüsünün ayağının altı olsun.”

Sultan Hüseyin’in Övgüsü İçin Kasîde

19

(Müctes: Mefâ’ilün, Fe’ilâtün, Mefâ’ilün, Fe’ilün)

“Senin yüzünün yaprağına bir ben noktası düşmüş; tıpkı berrak suyun üstüne düşen menekşe yaprağı gibi.”

“Eğer senin timsalini yüce cennete çizseler, huriler mezar timsalinin yanağını öperler.”

“Ceylanın göbeğinden Türkistan sahrasına düşen misk (kokulu) deri parçası senin mahmurluk gözünün altına siyah ben olmuş.”

“Yârin yüzünü ve zülfünü hayal ederken mutluyum. Zira aylar, yıllar, gece ve gündüz böyle geçiyor.”

“Bizim yıldızımızın yanıklarından sorma! Çünkü dün gece senin yüzünün beninde kendi halimizin suretini görmüşüz.”

“Ey yüzü ay gibi (parlayan) güneş! Bir an olsun, sana gözüne sürme çekmiş hicran gecesinin hikâyesini söylesem.”

“Adaletin geleneği gibi şahın devranında uyku alışkanlıkları senin iki gözünden ötürü çağın zulmü açığa çıktı.”

“Makamı gök kadar yüksek olan Sultan Hüseyin öyle bir şahtır ki, saygınlığı feleğin her halinden daha üstündür.”

“Saba rüzgârı onun adaletinin şöhretini çöle kadar götürdüğünde, kaplan ile ceylan arasında dostluk ve yardım hâsıl olur.”

زهی ... کان دستگه که گردیده
ز بیم بذل تو شد خون گرفته کوه از آن
... نطق تو گر بانک بر زمانه زند
سپهر صفه ای باریست مر تو را کز قدر
چو شمسه ی ایوان تست هیأت مهر
نظر اگر بفکندی به قبه ی قصر
چو کوه را به وقار تو عقل می سنجید
چه جای ... به کی دشمنت از آنکه بکند
سخن شناس شها بنده سخن سنجم
من آن نیم که ز شعر کسان بود مخزم
ولی چه سود که دارم دلی و صد اندوه
گهی چو ماه نوم سر به پیش افکنده
ز دوش چون فکنم خرقة ی ملالت را
شوم به فن قصیده کمال اسمعیل
مصدقست بصیری کلام را تطویل

ز بار بر تو کان و به جار مالمال
فلک به نشتر مهرش زند رگ قیفال
دگر ز کتم عدم منقطع شوند آجال
نشسته است مه نو در و به صف نعال
چو حلقه ی در درگاه تست شکل هلال
حکیم کی به فلک گفتی افضل الاشکال
بر وقار تو آمد به وزن یک مثقال
نهیب صولت تو شیر چرخ را چنگال
که در قصیده مرا نیست هیچ شه و مثال
چنین که هست مرا وسعتی ز فکر و خیال
چگونه شعر توان گفتن اندرین میان حال
دمی چو چرخ فلک گشته منقلب احوال
مرا که دور گریبان شدست میم ملال
اگر تربیتم کوشی ای ظهیر کمال
کنون محل دعا گشت چند از این اقوال

“Aferin... Elindeki zenginlik, senin saray meyvelerin ile dopdolu ve akan bir madene dönüşmüş.”

“Senin kereminin korkusundan dağ ondan kan, felek ise güneşinin neşteri ile pazı damarına vuruyor.”

“Eğer senin konuşman zamana seslenirse, artık ölümler gizli yoklukta kesilirler.”

“Gökyüzü sarayının avlusu, hilal ise sana saygıdan dolayı meclisinin en arkasında oturmuştur.”

“Geometrik güneş şekilleri, senin avlunun güneş motifleri, hilalin şekli senin dergâh kapının halkası gibidir.”

“Eğer sarayının kubbesine nazar edersen, filozof ne zaman feleğe değerli üstün şekiller dedi? Dersin.”

“Akıl, senin ve dağın ağırbaşlılığını tarttığında dağ, senin ağırbaşlılığının tartısında bir miskal-i zerre kadar geldi.”

“Hangi yer... Ne zamandan beri düşmanından dolayı yapar? Senin heybetinin korkusu feleğin aslanın pençesidir.”

“Ey şah! Kaside alanında benim bir benzerim ve benden üstün kimse yoktur. Bendeniz söz tartısında edibim.”

“Başkalarının şiirinden nemalanan kişi ben değilim. Öyle ki benim fikir ve hayalim geniştir.”

“Lakin ne yazık ki bir yüreğimin olmasına rağmen bin derdim var. Bu durum içindeyken nasıl şiir söylenebilir?”

“Bazen hilal gibi boynu bükük, bazen de çark-ı felek gibi karmakarışık hallerim var.”

“Melamet hirkasını omuzuma atarsam (sıkıntı çekerim) çünkü yakamın kenarında melal (sıkıntı) mimin (harf) şeddesi var.”

“Ey kemalin yardımcısı! Eğer eğitimim için çabalarsan, kaside fenninde İsmâîl-i Kemâl oluveririm. Ey Basîrî sözü uzatıp rahatsızlık verme! Şimdi bu sözlerden birkaç tane de dua için söyle.”

همیشه ما که بود مهر و ماه را سیران مدام تا که شب و روز باشد و مه و سال
ز سال برخور و از روز و شب تمتع گیر مه سعادت تو دور از محاق و زوال

قصیده در مدح سلیمان

۲۰

(هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن)

ای ماه چه ی سنجق تو مهر مجلا رایات ظفر در الف تیغ تو پیدا
انوار سعادت ز رخ خوب تو لامع آثار شہامت ز جبین تو هویدا
بر امر تو فرمان قدر بنده ی تابع بر حکم تو خورشید فلک نقطه ی طغرا
سلطان عمر عدل علی قدر سلیمان کاقبال به جاهش کند امروز تولا
شاهی که چو شد سوی فلک گرد ره او شد دیده ی خورشید از آن گرد مجلا
ای طاقچه از حرمت شکل مه نو وی قبه ای از بارگهت سطح معلا
در باغچه ی قدر تو رودیست مجره در گردن اسب تو قناتیست ثریا
شد سرخ ز نار غضبت پنجه ی مرجان ز آن دست نهد در نمک بحر عمدا
گرد رخت ار سرمه ی خورشید نگشتی خود می نشدی مردمک دیده ی دنیا
عکس ار فتد از تیغ تو بر تارک گردون از هم گسلاند به فلک پیکر جوزا
رمح تو چو مار و سرش اندر دل دشمن تیغت الف و ساخته در جان عدا جا

‘‘Ayı ve güneşı, biz var olup seyran ettiğimiz sürece, ay, yıl, gece ve gündüz devam ettiği sürece, yıllardan faydalanan yaşa ve gece gündüz zevk kam al ki saadet ayın zelil ve karanlık olmaktan uzak olsun.’’

Süleyman’ın Övgüsü İçin Kasîde

20

(Hezec: Mef’ûlü, Mefâ’ilü, Mefâ’ilü, fe’ûlün)

‘‘Ey padişah! Senin sancağının hilali güneş gibi cilalanmış ve zafer bayrakları senin kılıcının eğrisinde peyda olmuş.’’

‘‘Saadet nurları, senin iyi yüzünden parlıyor. Cesurluk işaretleri, senin alnından belirir.’’

‘‘Sana bağlı olan kölenin kaderi senin emrinledir. Feleğin güneşi senin hükmünle tuğranın bir noktasıdır.’’

‘‘Ömer’in sultanlığı, Ali’nin adaleti, Süleyman’ın kudreti, bu gün onun makamına dostluk ediyor.’’

‘‘Öyle bir şah ki onun yolunun tozu feleğe taraf gitse güneşin gözü o tozdan ötürü parlar.’’

‘‘Ey (şah)! Küçük bina kemeri sana hürmeten hilal şeklini, sarayının kubbesi ise yüksek düzey şeklini almış.’’

‘‘Samanyolu senin değerli bahçenin nehri, Ülker yıldızı ise atının boynundaki akıcı sudur.’’

‘‘Mercanın pençesi gazabının ateşinden kırmızı olduğu için genellikle denizden tuz elde edilir.’’

‘‘Eğer senin yolunun tozu güneşin sürmesi olmasaydı kendisi dünyanın göz bebeği olmazdı.’’

‘‘Eğer kılıcının aksi feleğin karanlığına yansısaydı feleğin Kutupyıldızları birbirinden ayrılır dağılırlardı.’’

‘‘Yılana benzer süngünün başı düşmanın tam kalbinin ortasında, elife benzeyen kılıcın ise düşmanın canında yer yapmıştır.’’

اندر نفسی آب شود صخره ی صفا
خورشید به اقلام طلا می کند امضا
شاهان جهان را به جناب تو تولا
کاتش بدل آب کند منزل و ماوا
قدر تو از این طارم نیلی شده اعلا
نازل چو بلايست ولی بر سر اعدا
در مجلس عیش تو شود زهره یک پا نگیسا
الفاظ تو را خاصیت نطق مسیحا
خورشید جهانتاب برین گنبد مینا
ماننده ی نقلست در و انجم زهرا
در اصل نظیرت به زمان نامده اصلا
می خواند زبر کرده مرین مطلع غرا
وی چشم و چراغ چمن آن نرگس شهلا
بر یاد خطت چون گزرم جانب صحرا
آزاد به تعظیم تو برخاست به یک پا

گر ز آنکه سوی کوه رود آتش خشمت
اوصاف تو هر روز بر اوراق سموات
ابنای زمان را به وجود تو تفاخر
گردید ز عدل تو چنان راست زمانه
قصر تو ازین گنبد مینا شده ارفع
اندر دم هیجاب گفت تیغ بلارک
چون خسرو اگر جانب عشرت به خرامی
اوصاف تو را فایده ادعیه ی نور
از مطبخ جود تو شراریست به عالم
در مجلسست افلاک طبق های مدور
در شکل شبیهت به جهان نامده هرگز
در مدح تو بودم صنمی لاله غداری
ای رنگ گل گلشن از آن لا له حمرا
چون نشتر مسموم شود سبزه به چشمم
رفتی به سوی گشت گلستان و روان سرو

“Eğer senin öfkenin ateşi dağa taraf giderse anında dünyanın kayalığı su oluverir.”

“Güneş her gün altın kalemlerle senin vasıflarını göklerin sayfalarına çiziyor.”

“Zamanın oğulları senin varlığıyla övünüyor. Dünyanın şahları ise dergâhına dostluk ediyor.”

“Senin adaletinden dolayı dünya öyle düzleşti ki ateş suyun ortasında kendisine konak ve sığınak yapıyor.”

“Senin sarayın, bu minare kümbetinden daha yüksek olmuş. Değerin ise bu mavi kubbeden daha üstün olmuş.”

“Senin avucunun içindeki cevherli kılıcın ancak düşmanın kafasına bir bela gibi inmiştir.”

“Eğer hükümdar gibi eğlence yönüne naz ile yürürsen, zevk meclisinde Zühre beklemeksizin Hüsrev-i Pervîz’in çengisi (gibi) olur.”

“Senin vasıflarında nur duasının faydası sözlerinde ise Mesih’in nutuk (konuşma) özellikleri var.”

“Dünyayı aydınlatan güneş bu kadeh kümbetinde senin kerem mutfağından âleme (açılan) bir kıvılcımdır.”

“Senin meclisinde feleklerin parlak yıldızlar, yuvarlak tabaklar içinde inci ve şarap mezesine benzer.”

“Senin benzerin asla dünyaya gelmemiş. Aslında senin benzerin hiç gelmedi zamana bile.”

“Seni övmekteydim ki bir lâle yüzlü sevgili ezberden ikili beyitleri fasih bir şekilde okuyordu.”

“Ey o kırmızı lâleden (oluşan) gül bahçesinin gül rengi! Ey çimenin gözü ve ışığından (oluşan) o şehla güzül nergis.”

“Senin yolunun hatırasıyla çölü geçtiğim zaman yeşil ot, zehirli neşter gibi gözümü yaralıyor. Gül bahçesine gezi için gittiğinde, servi özgür ve hareketli bir şekilde sana saygı göstermek için tek ayaküstüne kalktı.”

ظاهر شده از پرتو رخسار دهانت
 اطفال سرشکم پی نظاره ی آن رخ
 یک رشحه ز لعل لب تو چشمه ی حیوان
 در اشک روان چهره ی زردم ز غم تو
 ای غمزه ی تو ریخته خون دل عشاق
 شاهها منم آن بحر که در مدح تو سازم
 در تربیتیم کوش که تا مدح ببینی
 تا سیر کند گرد زمین نیر اعظم
 همصحبت تو شادی و هم خوابه ی تو عیش
 از مهر شود زره بلی ظاهر و پیدا
 از منظره ی دیده زده صف به تماشا
 یک لعمه ز رخسار تو مهر فلک آرا
 نیلوفر زردیست در آبش شده ماوا
 چون تیغ شهنشه دم قتل از دل اعدا
 گوش صدف دهر پر از لولوی لالا
 هر چند که مدح تو برونست ازینها
 تا دایر و سایر بود این گنبد حضرا
 شام تو دل افروز و صباحت فرح افرا

قصیده در مدح احمد خان

۲۱

(حقیف: فاعلاتن مفاعیلن فععلن)

باغ راشد بنفشه خال جبین لاله گلگونه زد به روی زمین
 سخی شاخ پر شکوفه نگر دیر آنست و هیات پروین
 عکس گلهای سرخ و زرد در آب شفق و مهر شد به چرخ برین
 پیش آن ژاله که بر لاله است گوش بگرفته است در ثمین
 بر گل زرد ژاله داده نشان از رخ و اشک عاشق مسکین

“Ağzın, yanağının şulesinden zahir olmuş. Belanın zerresi ise güneşten zahir ve peyda olmuş.”

“Gözyaşımın damlaları o yüzü görmek için göz manzarasında temaşa için saf tutmuşlar.”

“Senin kırmızı dudağının bir damla teri hayat suyu, yüzünün bir parlaklığı feleği süsleyen güneştir.”

“Senin gamından dolayı akan gözyaşlarımda sararan yüzüm tıpkı sarı bir nilüfer gibi kendi suyuna sığınmış.”

“Ey şah! Senin gamzen âşıkların gönül kanını dökmüş. Tıpkı padişahların kılıcıyla düşmanı gönülden katlettiği an gibi.”

“Ey şah! Sana övgüler dizen o deniz benim ki zamanın sedef kulağını parlak inciyle doldururum.”

“Her ne kadar senin övgün bunlardan istisna olsa da övgü görmek için yetişmemde çabala!”

“Güneş, dünyanın etrafında döndüğü sürece bu yüksek kümbet seyir ve döndüğü sürece mutluluk arkadaşın, zevk u sefa dostun, akşamın iç acıcı ve sabahın sevinç dolu olsun.”

Ahmed Han'ın Övgüsü İçin Kasîde

21

(Hafîf: Fâ'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“Alnın beni, bağın menekşesi oldu. Yeryüzüne kırmızı lâle açtı.”

“Çiçekle dolu dalın sözüne kulak ver. Yapısı Ülker yıldızına benzeyen kilise odur.”

“Suda kırmızı ve sarı güllerin aksi, göğün dokuzuncu katının şafağı ve güneşi oldu.”

“Lalenin üstündeki olan o çiy damlası pahalı ve değerli küpe almıştır.”

“Zavallı aşığın gözyaşı ve yüzünden dolayı çiğ damlası sarı gülü işaret ediyor.”

از گل و لاله وصف بهار بنوشته به سرخیست بوبین
 گرد بالش ز غنچه می سازد بلبل را که خار بد بالین
 خضر باغ از شکوفه پنداری نور می باردش ز روی و جبین
 گفت در گوش گل صبا سخنی کرد مدح شهنش مگر تلقین
 گفت ارم باغ را تو از مه به نی همین او که خلد هست برین
 گشت گلشن بلاد چین و در و غنچه ها نافه های مشک اکین
 گل گلزار شاهی احمد خان که به جز لطف نیستش آیین
 سر شیر فلک ز شمشیرش شق شده همچو سم گاو زمین
 ای نهاد تو با فلک همزاد وی جناب تو با سپهر قرین
 تکه تاج بد سگالت گرز شانه ی فرق دشمنت زوبین
 در سرای تو کان بهشت آمد گشته جاروب زلف حورالعین
 به کسی جود چون کنم اطلاق که به تو مختصر شدست همین
 صعوه در دور عدل و داد تو کرد آشیان را بدیده ی شاهین
 هر دم از سهم تیر دل دوزت می فتد بر رخ سپر صد چین
 این همه زیب و فر که گلشن راست از فر تست نی ز فر ... روین
 بود دوشیزه دولت عالم کرد اقبال با تواش کابین
 لطف محضی مگر که ایزد پاک طینت تو ز لطف گرد عجین

“Gül ve lale, baharın vasıflarını kırmızı makara ile yazmıştır.”

“Yastığı kötü diken olan bülbül, yastığının yuvarlaklığını goncadan yapmış.”

“Bahçenin yeşilliği güya Şukufe’den yüzden ve çehreden nur yağıdır.”

“Saba, gülün kulağına bir şeyler söyledi. Yoksa şahın övgüsünü mü telkin etti? İrem Bağı’na, sen aydan iyi değilsin o bizzat kendisi yüce cennettir dedi.”

“Türkmen şehirleri gül bahçesi ondaki goncalar ise misk (kokulu) nafeler oldu.”

“Gül bahçesinin gülü Şah Ahmed Han’ın, onun yolunun âdeti lütfundan başka bir şey değildir.”

“Feleğin sütünün üstü onun kılıcından dolayı yeryüzü ineğinin turnağı gibi sertleşmiş.”

“Ey yüce şah! Sen felekle birlikte doğdun. Ey saygın şah! Senin dergâhın gök kubbe ile dosttur.”

“Senin tacının düğmesi sanki gürz, düşmanının tarağı ise küçük mızraklardır.”

“Senin sarayına cennetin zenginliği kaynağı geldi. Kara gözlü hurilerin zülfü süpürge oldu.”

“Birine cömertlik yapıp salıvermek ki bu bizzat seninle sınırlandırılmıştır.”

“Küçük serçe kuşu, senin adaletinin ve kanunun döneminde şahinin gözünde yuva yaptı.”

“Her an senin can yakan okunun kurşunu, kalkanın yüzüne yüz tane kırışık bıraktı.”

“Gül bahçesinde olan bunca parlaklık ve süsleyiş senin parlaklığındandır, kırmızı köklerin parlaklığından değil.”

“Âlemin devleti genç kız idi ki ikbal onu seninle harem (hususî yer kabin) yaptı.”

“Sen lütfun özü müsün? Yoksa pak Tanrı senin yaratılışını kendi lütfundan mı yoğurdu?”

نزد تو آفتاب گردون را گاه رخ بر زمین و گاه جبین
 فرق فی فلک ز خنجر تو رخنه رخنه شدست چون سر سین
 ماهی خنجرت به دم ببرد برقان را ز چشم شیر عرین
 ماه بر پای تو بمالد روی مهر بر رای تو کند تحسین
 ای بصیری چو حصر مدحش نیست ختم کن بر دعا و بگذر ازین
 سپهر بهر هر دعا که کرد حقیر چون به دل بد فرشته گفت آمین
 تا دهد نامیه به غازه ی گل نو عروس بهار را ترنین
 با عروسان گلزار مدام باد در دور عشرت آیین

قصیده در مدح جعفرییک

۲۲

(حقیف: فاعلاتن مفاعیلن فععلن)

تا ببند ز باد دی آزار دست در آستین کشید خیار
 زردی روی برگ دانی چیست چمن از بیم دی شده بیمار
 از دم سرد ازدهای دهر تاک پیچید به خویشتن چون مار
 یخ چنان بست روی یم که دگر بر نمی خیزد از بحار بخار
 راست کرده چمن ز سرو انگشت یعنی از برد خواسته زنهار
 باد پایست ابر برق عنان که زبرفست هر طرف کف بار
 دست می کرد گرم گرم اگر بودی این لحظه مشعل گلنار
 گرد ازهار بد عمامه شاخ این زمانش ز برف شد دستار

“Senin nezdinde feleğin güneşi, bazen yerin yüzü bazen de yerin alnı olur.”

“Feleğin başı, senin hançerinle tıpkı Sin’in (harf) başı gibi delik deşik olmuş.”

“Senin hançerinin balığı nefesiyle sazlık aslanının gözünden sarılık hastalığını giderir.”

“Ay senin ayağına yüzünü sürsün, güneş ise senin seçimine aferin desin.”

“Ey Basîrî! Onun övülmesinde sınır yoktur. Duayı sonlandır ve bundan geç.”

“Feleğin gönülden ettiği her küçük duaya melek âmin dedi.”

“Baharın geleni övünen güle allık verdiği ve çalgı çengi olduğu sürece, daima gül yanaklı güzeller eğlence meclisinin çevresinde ayin olsun.”

Cafer Bey’in Övgüsü İçin Kasîde

22

(Hafîf: Fâ’ilâtün, Mefâ’ilün, Fe’ilün)

“Salatalık, ocak ayının rüzgârından sıkıntı görünce elini giysi koluna çekti.”

“Yaprağın yüzünün sarılığı nedendir bilir misin? Çünkü çim, ocak ayının korkusundan hastalanmıştır.”

“Zamanın ejderhasının soğuk kuyruğundan dolayı üzüm ağacı yılan gibi kendi içine kıvrıldı.”

“Buz öyle yüzümü kaplamış ki artık denizlerden buhar bile yükselmiyor.”

“Çimen, serviden bir yüzük şekli meydana getirdi. Yani onunla anlaşma yapmak istedi.”

“Avucun her tarafı kar ile dolu yükün rüzgârı ayak, bulutun şimşegi dizgindir.”

“Eğer şimdi Gülnar’ın meşalesi olsaydı el bundan böyle sıcacık olurdu.”

“Toz, dalın kötü ve sarhoş tülbinden dolayı bu zamanlarda tülbindi kardan oldu.”

رفت آن کوز آتش گل سرخ	غنچه در دل همی فکند شرار
آن چنان سرد شد هوا که به باغ	پنجه ی رز فتاده است از کار
ازچه دم بسته رود میدانی	بنده این رمز را کنم اظهار
انقباض تمام یافته آب	از وصال دی و فراق بهار
در زمان امیر لطف آئین	چمن از دی چرا کشد آزار
مظهر لطف و خلق جعفر بیک	که زمان را به دوست استظهار
فتنه زر عهدش آن چنان خوابید	که به محشر شود مگر بیدار
ای ز مدحت اصول را رونق	وی ز صفت کلام را مقدار
خاک راه تو می برد هر دم	سبل از چشم مه ز چرخ دوار
ذهن تو مهر آسمان علوم	نظم تو گوهر تمام عیار
تو نظامی عصری و طبیعت	به خدا گشته مخزن اسرار
ذاتت ار واسطه نمی بودی	به عدم داشتی سپهر مدار
وصف ذات تو نسخه ای فضلا	ذکر خیر تو سبحه ابرار
تا نویسد ملک ثنای تو را	ای بلند اختر فلک مقدار
بر ورقهای این طباق سپهر	مهر مهره همی کشد هموار
ذات تو موسی از همه انواع	در تو طور از همه اطوار
در مدیحت بدم که از ناگه	مطربی کرد این غزل تکرار
زارم اندر فراق خود مگذار	ای فراق دی و وصال بهار

“Kızıl gülün o kambur ateşi gitti. Gonca herkesin gönlünde kıvılcım çaktı.”

“Bağda hava öyle soğudu ki şarabın pençesi özelliğini yitirdi.”

“Ne zamandan beri nehir kapalıdır bilir misin? Bendeniz bu sırrı açıklayacağım.”

“Suyun tamamı ocak ayının gelmesi ve bahar ayından ayrılmasından dolayı sıkışık bir hal almış.”

“Emirin zamanında ayının lütfu olduğu halde çimen ocak ayından neden azap çeksin?”

“Cafer Beyin lütfu, huyu ve mazharı, zamanın dostuna güven ve itimat vermiş.”

“Onun ahdinden altın (mal) fitnesi öyle uyumuş ki ancak mahşer gününde uyanır.”

“Ey şah! Senin övgün soylara canlılık, sıfatın ise kelâmlara kıymet verir.”

“Yolunun toprağı, her zaman gökyüzü ayının gözünden göz hastalığını gideriyor.”

“Senin aklın gök bilimlerinin güneşi, şiirin ise tüm cevherlerin mihenk taşıdır.”

“Allah’a yemin olsun ki tabiatı sırlar mahzeni olan asrın Nizâmî’sisin sen.”

“Eğer senin zatın vesile olmasaydı göğün yörüngesi olmazdı.”

“Senin zatının vasfı, faziletlerin reçetesi, hayırlı zikrin ise hayır sahiplerinin tespihâtıdır.”

“Ey feleğin kıymetli üstün yıldızı! Melekler sana övgüler dizerken güneş, feleğin bu katındaki yaprakların üzerine düzenli boncuk diziyor.”

“Senin zatın tüm (canlı) türlerin Musâ’sı, senin kapın tüm yolların Tûr’udur.”

“Seni övmek ile meşguldüm ki birdenbire bir şarkıcı bu gazeli tekrar etti.”

“Ey ocağın hicranı, baharın vuslatı! Kendi ayrılığınla beni çaresiz bırakma!”

چشم	گریان	ماست	پنداری	در غم	یار	ابر	باران	بار
سوخت	ما	را	عارض	تو	واقنا	ربنا	عذاب	النار
ساقیا	جرعه	ای	کرم	فرما	که	به	جان	آمدن ز رنج خمار
جرعه	ای	کی	برد	صداع	مرا	بهر	دفع	خمار
بر	من	دردمند	رحمی	کن	ورنه	از	دست	تو به نالم زار
نزد	میری	که	عدل	و	دادش	ساخت	کرد	ظلم و ستم دو رویه حصار
ای	فلک	رتبت	ستاره	خدم	وی	ملک	سیرت	سپهر آثار
بنده	را	رخ	نموده	عارضه	ای	لطف	کن	گوش
سرم	از	جور	دور	بر	زانو	رویم	از	قهر
خاصه	از	بهر	روح	آبایت	رحمتی	کن	به	حال
تا	بود	سال	و	ماه	در	گردش	تا	که
باغ	عمر	تو	را	خزان	مرساد	به	گل	روی
								احمد مختار

قصیده در مدح سلیمان چلبی

۲۳

(رمل: فاعلاتن فعلاتن فعلن)

تا	برد	کوی	ز	میدان	گلستان	غنچه	ز	بنفشه	به	چمن	ساخته	چو	کان	غنچه
شک	شک	اطلاس	گلگون	ز	تجارب	آورد	خواهد	از	برگ	سمن	کاغذ	تر	خان	غنچه
باز	چون	نافه	ی	مشکست	ز	انفاس	عطر	سا	گشته	به	هر	گوشه	بستان	غنچه

“Sanırsın yârin kederinden bizim ağlayan gözümüz, buluta yüklenen yağmurdur.”

“Senin yanağın bizi yaktı. Ey Tanrım, bizi ateşin azabından koru!”

“Ey sâkî! Bir yudum bağış buyur ki sarhoşluk acısından cana geleyim.”

“Ne zaman bir yudum baş ağrımı giderir? İçki mahmurluğu def etmek için ham bade küpü getir!”

“Ben zavallıya merhamet et! Aksi takdirde senin elinden çaresizce feryat ederim.”

“Adaleti ve cömertliği bağışlayan emirin nezdinde zulüm ve sitemin iki şekli de kuşanmıştır.”

“Ey rütbesi gök (kadar yüksek) hizmetçisi yıldız, melek ahlaklı ve gökyüzünde izleri olan padişah, bendenize bir yüz ver lütuf edip beni duy!”

“Başım uzaklık siteminden dolayı dizimin üstünde, yüzüm ise dünyanın kahrından dolayı duvara dönüktür.”

“Bilhassa atalarının ruhu adına benim çaresiz halime merhamet et!”

“Yıl ve ay var olup dönünceye kadar, ocaktan sonra bahar mevsimi (daima) oluncaya kadar, Ahmed Muhtâr (Muhammed s.a.v)’ın gül yüzü (hürmetine) senin ömür bağına hazan ulaşmasın!”

Süleyman Çelebî’nin Övgüsü İçin Kasîde

23

(Remel: Fâ’ilâtün, Fe’ilâtün, Fe’ilâtün, Fa’ilün)

“Gonca, gül bahçesinin meydanından sokağa gidene kadar, çimen menekşeden bir gonca yığını yaptı.”

“Başkan gonca, gül rengi mektubun tak tak sesinden tecrübe edinip yaseminin yaprağından ıslak kâğıt istedi.”

“Yine esinti nefesinden (gelen) misk nâfe (bir tür erkek ceylanın karın derisi altındaki bir bezden elde edilen hoş koku)’sidir; gonca bostanının her köşesi ıtır gibi olmuş.”

دارد از سر سر پیمانه چون نرگس به چمن
بلبل از خون جگر ما حضر آرد همه دم
این غزل خواند به گلزار سحر بلبل زار
دیده تا خنده ی آن بسته خندان غنچه
خواستم غنچه بگویم دهنت را لیکن
لا فی از شک دهانی زده بد پنهانی
سوی گلشن قدمی رنجه کن ای سرو که باز
جز دهان تو بر آن قامت رعنا جانا
قد رعنا ی تو را در چمن ای سرو شده
گاه گلگشت چمن تا نرسد چشم بدت
سرخ شد چشمش و هر لحظه بهم می چسبید
تا سحر گاه بشوید دهن خود به گلاب
گلبن گلشن اقبال سلیمان چلبی
بهر او از ره تعظیم بر افراشته است
داغ خاری به دل دشمن او تا که نهد

باز رفتست مگر با سر پیمان غنچه
تا که بر خوان چمن آمده مهمان غنچه
گشت از حالت آن بی سر و سامان غنچه
گشت دم بسته و سرگشته و حیران غنچه
داشت بوی دهن و زردی دندان غنچه
دهنت دید و شد از گفته پشیمان غنچه
به لب آورده ز فکر دهنت جان غنچه
کس ندیدست بر سرو خرامان غنچه
پرهن برگ گل و کوی گریبان غنچه
بازویت را شده طومار زرافشان غنچه
بس که از فکر دهانت شده گریان غنچه
تا کند مدح گل گلشن احسان غنچه
که شد از ابر کفش خرم و خندان غنچه
خرگه سبز مطلا به گلستان غنچه
راست پیچیده فتنیست فروزان غنچه

“Kadehin başı, nergis misali çimenle başlamaktadır. Meğer yine goncanın başı ile anlaşılmaya gitmiştir.”

“Bülbül, goncanın çimenin sofrasına misafir olması için, her an ciğer kanımızı yeşile çeviriyor.”

“Zavallı bülbül, seher vaktinde gül bahçesine bu gazeli okudu. Gonca o durumdan ötürü pejmürdeye döndü.”

“Gonca, o gülen fıstığın gülüşünü görünce bir an tutuldu hayran ve avare oldu.”

“Ağızına gonca demek isterdim fakat goncanın sarı dişleri ve ağız kokusu var.”

“Şüphesiz ağzının içinde gizli bir kötülük yoktur. Gonca ağzını görünce söylediklerinden pişman oldu.”

“Ey servi, Gülşen tarafına zahmetli bir adım at! Ki yine gonca senin ağzının düşlemekle canını dudaklarına takmış.”

“Ey can! O güzel endamda senin ağzından başka kimse salınarak goncaya giden servi görmedi.”

“Ey servi! Çimende senin güzel boyuna gülün yaprağı gömlek, goncanın güzergâhı ise yakan oluvermiş.”

“Sana kem gözler değmesin diye bazen gül, çimen oldu. Gonca ise koluna altın işlemeli tomar oldu.”

“Gonca, ağzını düşlemekle o kadar ağladı ki gözleri kırmızılaştı ve her an birbirine yapışıyordu.”

“Gonca, gül bahçesinin gülünü övsün diye gül, seher vaktine kadar ağzını gül suyu ile yıkıyor.”

“Süleymân Çelebi’nin talihli gül bahçesinin goncası, gül dalının pabucunun lifinden güldü ve mutlu oldu.”

“Gonca, ona tazimde bulunmak için gül bahçesine altın kaplamalı yeşil bir otağ yapmış. Gonca, onun düşmanının yüreğine kızgın diken saplayana kadar düz, parlak ve karışık bir fitnedir.”

شمعدان نرگس و قندیل زر افشان غنچه
چون برآورد سر از روزن امکان غنچه
مطرب بزم تو را تنبک دستار غنچه
گر چه معتاد چو طفلسست به بستان غنچه
گر هی پر ز زر و لعل به دخشان غنچه
که مرصع شده از گوهر الوان غنچه
درج یاقوت گل و حقه ای زر شان غنچه
چون فقاعیست پر از شربت ریحان غنچه
سمنش گشته ورق کاتب دیوان غنچه
راست چون شعله شمعیست فروزان غنچه
تا گردد به چمن خرم و خندان غنچه

ای که گردیده حریم حرمت را از قدر
مدحت ای گلبن گلزار کرم واجب دین
مجلس عیش تو را شمع معنبر لاله
بیم خرم تو کند باز ز شیرش در دم
بهر ایثار در طرف گلستان بسته
فرق خدام تو را از سر عزت یابیست
چمن گشته خزان که در و گردیده
باغبانان ریاض کرمت را از قدر
تا بصیری چمن مدح تو زینت داده
در شبستان چمن تا که در ایام بهار
گل امید تو به شکفته و خرم بادا

“Ey (şah)! Kadir ve kıymetinin hürmeti adına nergis şamdan, gonca ise altın gibi parıltı saçan kandil oldu.”

“Ey gül bahçesinin gül dalı! Senin methin iyiliği vacip olarak gördü. Çünkü gonca başını imkân deliğinden çıkardı.”

“Senin eğlence meclisinin mumu, amberli lâle, gonca ise içki meclisinin darbuka destanı çalgıcısı oldu”

“Senin mutluluğunun korkusu, gecikmeksizin yine aslanı tuzağa düşürdü. Gerçi çocuk gibi gonca bahçesine alıştıdır.”

“Gonca, kendisini feda etmek için gül bahçesine altın ve lâl ile dolu parlak bir düğüm bağladı.”

“Gonca, senin hizmetçilerinin farkını izzetin üstüne taşımak için rengârenk cevherden mücevher oturttu.”

“Hazine olan çimeninde yakuttan gül kutusu ve altın işlemeli hokka goncaya döndü.”

“Senin kerem bahçelerinin bahçıvanları goncaya verdikleri değerden ötürü şarap reyhanı ile dolu bira gibi oldu.”

“Basîrî, senin çayırının methine altın övgüler dizdiğinde divan kâtibinin gonca varakları yasemin oluverdi.”

“Bahar günleri zamanında çayırılığın hareminde gonca, tıpkı parlak mum şulesi gibidir.”

“Gonca çayırılıkta mutlu ve güler yüzlü olduğu sürece, senin de gül umudun taze, mutlu ve hep açmaya yönelik olsun!”

غزلیات

۱

(مجث: مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن)

چو می بود دم مرگ آخرینه شربت ما ز خشت میکد سازید لوح تربت ما
ز خاک خیزد و دیوانگی ز سرگیرد اگر کنند به مجنون حدیث محنت ما
به جز تو هیچکسی را درون دل ره نیست چرا که غیر نگنجد درون خلوت ما
مرا سگ در خود خواندی غفاک آله کسی به جز تو ندانست قدر و قیمت ما
ز دل بشوی بصیری نقوش هستی را و گرنه رو که نداری تو نقش صحبت ما

۲

(مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

تاراج کرد عشق بتی عقل و دین مرا آخر خلاص کرد از آن و ازین مرا
از بس که خون دیده نهفتم در آستین چاهیست پر ز خون شده هر آستین مرا
من چون زیم که آن لب میگون و چشم شوخ گاهی به لطف می کشد و گه به کین مرا
در سجده جمال تو ای آفتاب حسن شد سالها که مانده جبین بر زمین مرا
من ترک عشق بازی و رندی چسان کنم چو آفریده اند بصیری چنین مرا

GAZELLER

1

(Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“Mademki son nefesimizde şaraptır bizim şerbetimiz, o halde meyhanenin tuğlalarından inşa edin türbemizi.”

“Eğer Mecnun'a bizim mihnetimizi haber vereceklerse, (Mecnun'un) topraktan ayaklanıp ve deliliği baştan alması gerekir.”

“Senden başka hiç kimseye izin yok, gönlüme girmeye, çünkü başkası sığmaz yalnızlığımızın içine.”

“Beni köpeğin olarak çağırdın, Allah korusun. Senden başka kimse kadrimizi kıymetimizi bilemedi.”

“Ey Basîrî! Varlık çizgilerini yıka gönlünden. Yoksa sohbet etmekte olmaz senin rolün.”

2

(Muzâri': Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

“Bir güzelin aşkı, aklımı ve dinimi yağmaladı. Sonunda kurtardı beni ondan bundan.”

“Kanlı gözyaşımı elbisemin yenido gizli tuttuğum yetti artık. Bütün elbiselerimin yeni kanla dolu birer kuyu haline geldi.”

“Nasıl terk edebilirim ki, o meye bulanmış dudağı ve o şuh gözü? (O güzel) bazen bana lütfüyle muamele eder, bazen kini ile.”

“Ey güzellik güneşi! Başımın senin cemalinin secdesinden kalkmayalı yıllar oldu.”

“Ey Basîrî! Mademki beni öyle yaratmışlar. Aşkı ve rintliği nasıl terk edebilirim ki?”

(رمل: فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن)

می برد هر طرفی اشک چو باران مارا	گشت گرداب بلا دیده گریان مارا
هر نفس از پی تسخیر پری رخساران	می شود داغ به دل مهر سلیمان مارا
چشم بر خاک ره شاهسواری داریم	ای صبا یاد مده کحل صفاهان مارا
چند از زلف بتان قصه به تطویل کشد	کرد دیوانه سخنهای پریشان مارا
بگر فتاری دردش چه کشم رنج طبیب	ای بصیری چو نباشد سر درمان مارا

(مجتث: مفاعلتن فعلاتن مفاعلتن فعلن)

بدیده گریه ابرو شب سیاه مرا	نمونه ای بود از اشک و دود آه مرا
به صد فسون ره تقوی گرفته ام لیکن	به یک کرشمه برد چشم او ز راه مرا
تو را که گفت کزان نرگس بلا انگیز	اسیر درد و بلا کن به یک نگاه مرا
هزار بار به از روضه بهشت برین	اگر به کوی تو سازند جایگاه مرا
کجاست پیر مغان تا برد به میکده ام	که دل گرفته شد از گنج خانقاه مرا
ثواب ترک می و خوردنش گناه ای شیخ	ثواب و خیر تو را هر دم این گناه مرا
بصیری ار چه فقیرم ولی همی سازد	گدایی در میخانه پادشاه مرا

3

(Remel: Fâ'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fa'ilün)

“Yağmur misali olan gözyaşımız bizi her tarafa savuruyor. Ağlayan gözlerimiz bela girdabına duçar etti bizi.”

“Peri suretli sevgililerin yağmasından sonra soluduğumuz her nefes, Süleyman mührüne benzeyen yüreğimizde, yaralar açmaktadır.”

“Şahın geçtiği yolun toprağındadır gözümüz. Ey sabah rüzgârı, İsfahan sürmesini hatırlatma bize.”

“Sevgililerin saçlarını anlatan kıssalar gittikçe uzadı. Bizim perişan sözlerimiz bir divan haline geldi.”

“Ey Basîrî! Mademki derdimize yoktur bir derman, o halde neden onun derdiyle cebeleşirken bir de doktor derdiyle uğraşayım.”

4

(Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“Kaşın ağlayışı, gece ve siyahlık görseydi beni, (o zaman) ah dumanı ve gözyaşı bir delil olurdu benim için.”

“Yüz büyü ile takva yolunu tuttum fakat (o güzel sevgili) bir göz kırpması ile beni yolumdan etti.”

“Kim sana, o belalı ve baygın bakışın ile beni derde ve belaya esir etmeni söyledi.”

“Cenneti aladan bin kat iyidir, eğer bizim yerimizi senin sokağında yaparlarsa.”

“Nerede piri muğan? Gelip meyhaneye götürsün beni. Gönlüm ibadetgâh hazinesinin özlemi içerisinde.”

“Ey şeyh! Şarabı terk etmek sevap, içesi günahtır. Hayır ve sevap sana olsun, her an bu günah bana olsun.”

“Ey Basîrî! Gerçi fakirim, ama meyhanede fakirin biri padişah edecek beni.”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فعلتن فعلن)

ساقیا از می گلگون چه کنی چاره ما	که ندارد سر ساغر دل خون خواره ما
هر کسی را به جهان هست مرادی لیکن	نامرادیست مراد دل بیچاره ما
هست نیلوفر زردی که در آبست مدام	در سرشک از غم دیدار تو رخساره ما
سهل مشمر به سر خاک مزارم لاله	که نشان می دهد از چاک دل پاره ما
ای بصیری ننویسد ز سیه بختی تو	حرفی از خط وفا یار جفا کاره ما

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

صد جفایم گر کنی کی بی وفا گویم تو را	تو مرا دشنام ده تا من دعا گویم تو را
داستانی از وفا گر گویمت گردی ملول	یاد می گیری چو حرفی از جفا گویم تو را
می شوی در قهر از دورت نگاهی گر کنم	درد می گویی اگر نام دوا گویم تو را
گر گدایی خویش خوانی یک رهم ای سنگ دل	من دگر بر جمله خوبان پادشا گویم تو را
چون نیی خالی و حی از رندی و میخوارگی	ای بصیری خود بگو چون پارسا گویم تو را

(Remel: Fâ'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fa'ilün)

“Ey Saki! Neden gül renkli şaraptan yaparsın ilacımızı? Bizim kan emici gönlümüzün kadeh başı yoktur.”

“Dünyada herkesin bir muradı vardır. Fakat bizim çaresiz gönlümüzün muradı, muratsızlıktır.”

“Sürekli su içinde bulunan sarı bir Nilüfer çiçeği vardır. Güzelliğini görememe üzüntüsünden ötürü yanağımız gözyaşı içindedir.”

“Mezar toprağının üzerindeki lale çiçeği pejmürde olsun ki, paramparça olmuş gönlümüzü temsil etsin.”

“Ey Basîrî! O cefakâr sevgilinin vefa yazısında, senin kara bahtına dair (bir harf dahi) yazmıyor.”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Eğer yüzlerce cefa etsen bana, yine de sana vefasız demem. Sen bana hakaretler etsen de, ben dualar ederim sana.”

“Sana vefadan bir kıssa anlatırsam eğer, melûl olursun. (ama gel gör ki) cefaya dair bir söz söylediğimde hemen öğreniyorsun.”

“Etrafında bir bakış atsam, sen hemen kızıp küsüyorsun. Ben çare dediğimde sen hemen dert diyorsun.”

“Ey taş kalpli! Eğer bir kereliğine beni kulun olarak çağırırsan, ben de seni padişah güzellerinin cümlesinden sayar, öyle hitap ederim sana.”

“Ney gibi boş, hep rintlikten ve şarap içmekten ey Basîrî! Kendin söyle ben sana nasıl dindar diyeyim.”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

دردل از هر جانبی محنت چو می آید مرا	غیر چشم کس دری بر روی نگشاید مرا
گل نمی بویم دگر زحمت مکش ای باغبان	غاشق روی ویم از گل چه بگشاید مرا
از سر بالین من بر خیز با الله ای طبیب	کرده ام با درد خود درمان نمی باید مرا
رخ نمود آن مه چو کردم گریه از بی طاقتی	وه که غیر از گریه چیزی روی ننماید مرا
ماه بگذشت و ندیدم ای بصیری روی یار	گر چه بودن یک نفس بی او نمی شاید مرا

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

پری روئی که من دیوانه او ساختم خود را	بدو تا آشنا گشتم دگر نشناختم خود را
در گوشت ز عکس خال مشکین کعبتینی شد	من بی دل بدان نرد تعلق باختم خود را
ز عشق مهوشان ناصح مده پند و منه بندم	که من رسوائی گوی ملامت ساختم خود را
ز ضعف هجر بالایش چون زبون گشتم	به گلشن رفتم و در پای سرو انداختم خود را
نگشتم ای بصیری در میان عاشقان خالص	چوزر در بوته های عشق تا نگداختم خود را

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Her taraftan bir sıkıntı gelir benim gönlüme. Gözümden başka kimse yüzüme bir kapı açmadı.”

“Ey bahçıvan! Zahmet etme sen, artık gül koklamayacağım. Ben onun yüzüne aşığım, gülün açması neye yarar?”

“Yastığımın üzerinden kalk. Ey Tabip! Billahi ben derdimle hoşum, derman gerekmez bana.”

“Takatsizlikten ağladığım için, o ay, gösterdi yüzünü. Ne yazık ki, ağlamaktan başka bir şey yüzünü göstermez bana.”

“Ay geçti, Ey Basîrî! Görmedim o yârin yüzünü. Gerçi onsuz bir nefes dahi olmak, yaraşmaz bana.”

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün)

“Delisi olduğum o peri yüzlü sevgiliyi tanıdıktan sonra, artık kendimi tanımaz oldum.”

“Kulağının kapısı, misk kokulu benin aksinden ötürü tavla zarlarına dönüştü. Kadersiz olan ben, o tavla oyununda da kaybettim.”

“O ay yüzlü sevgililerin aşkından dolayı bana nasihat etme, ey nasihat eden kişi! Ben kendimi melamet sokağının rüsvası haline getirdim.”

“(O sevgilinin) bela ayrılığının yüksek zaafından ötürü zebun oldum. Gül bahçesine gittim. Kendimi servi ağacının ayağına attım.”

“Ey Basîrî! Âşıklar içerisinde halis olamadım. Altın gibi, aşkın potalarında eritemedim gitti kendimi.”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

داشت بر رخ سنبل بر پیچ و تاب خیش را	شب شد و دگر ندیدم آفتاب خویش را
می رود هوشم ز بس خوانا به کز دل می خورم	مست می بینم به عشق او شراب خویش را
غصه درد و عذاب هجر جانم را بسوخت	با که گویم قصه درد و عذاب خویش را
اشک در هجر رخس کردم گلاب درد سر	ای طبیب آخر مکن ضایع گلاب خویش را
چون دل مسکین بصیری عالمی در هم شود	گر گشاید طره ای پر پیچ و تاب خویش را

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

گر نسیم کوی او سوی مزار مرا	هر نفس جانی به جسم خاکسار آید مرا
چشم من گرداب بحر غم شد و کشتی تنم	کی ازین گرداب کشتی بر کنار آید مرا
دل عصا می سازدش از غایت ضعف بدن	هر خدنگی کز تو بر جان فگار آید مرا
پی گل رویت اگر سوی گلستان بگذرم	در دل از هر گلبنی صد خار خار آید مرا
نفخه روح القدس یا خود دم روح الله است	آن نسیمی کز سر کوی نگار آید مرا

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“O süm'bül (sevgili), yanağında kıvrımlara bükümlere sahiptir. Gece oldu ve bir daha görmedim kendi güneşimi.”

“Gönülden içtiğim kan şerbetinden ötürü, aklım başımdan gidiyor. Onun aşkıyla sarhoş görüyorum şarabımı.”

“Ayrılığın dert ve azap gussası yaktı gönlümü. Kime anlatayım ki, dert ve azap (dolu) hikâyemi.”

“Yüzünün hicranında gözyaşımı baş ağrısının gülsuyu (ilacı) yaptım. Ey tabib! Sen gülsuyunu (ilacını) zayi etme.”

“Basîrî'nin gönlü gibi, bir âlem daha karışır, eğer (o sevgili) kıvrım kıvrım olan saçlarını açıp savurursa.”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Eğer onun sokağının rüzgârı benim mezarıma gelirse, benim toprağa karışmış cismime her nefeste bir can gelir.”

“Gözüm, gam denizinin girdabı oldu ve benim ise gemi. Ne zaman bu girdaptan kenara çekilecek benim gemim?”

“Senden çaresiz canıma atılan her oku, gönül, beden son derece zayıflığından ötürü (kurtuluş) asası yapıyor.”

“Senin gül yüzünün ardından eğer gülistandan geçersen, gönülde her gül destesinden binlerce diken gelir bana.”

“Ruhü'l-Kuddüs'ün üfleyişi yahut Ruhullah'ın nefesidir, o rüzgâr ki sevgilinin sokağından bana doğru eser.”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

غنچه را نبود به گرد لب ز شبنم ژاله ها	دارد از دلسوزی بلبل به لب تبخاله ها
هیچ دلسوزی پیام از جانب مجنون نبود	سوی لیلی از ره شفقت به غیر از ماله ها
هر یک از مژگان من در قطره‌های خون دل	مست چون میخی که باشد در جگر پر گاله ها
موی نبود این که می‌گردد نمایان از تنم	کرده ظاهر هر طرق پیکان او دنباله ها
هست مانند حباب چشمه آب حیات	ای بصیری بر لب آن ماه رو تبخاله ها

(حقیف: فاعلاتن مفاعله فعلن)

سرو در سجده پیش آن بالا	گفت سبحان ربی الا علی
شمع گفتم قد ترا به غلط	روشنست این که نیست آن بالا
سرو آزاد بنده ات گفتم	گفت بنده چه می کنم لالا
برو از سینه حزین بیرون	که به جانم ز ناله تو دلا
ای بصیری بمی مرا حالیت	تو به از می چرا کنم حالا

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Goncanın o yuvarlak dudağı üzerinde şebnemden çiğler yoktu. (Fakat) bülbülün gönlü yanıklığından ötürü dudağında uçukları var.”

“Mecnun'dan yana hiçbir iç acıtan haber (Leyla'ya) götürmediler. Leyla'dan yana ise hiçbir şefkat müjdesi yoktu.”

“Her bir kirpiğim gönlün kanları içerisinde, sanki yamalı ciğerime çakılmış birer çividir.”

“Tenimde âyan olan bu şey tüy değildir. Zahir etmiş onun peykanının her tarafını kuyruklar.”

“Ey Basîrî, o ay yüzlü yârin dudağındaki uçuklar, hayat suyu çeşmesinin örtüsü gibidir.”

(Hafîf: Fâ'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“Servi ağacı, o uzun (sevgilinin) önünde secdeye gidip, süphâne-rebbiye-l'âlâ (ey yüce Rabbim! Seni bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim) dedi.”

“Muma dedim ki, senin boyunu yanlış tarif ettim. Şu aydınlıktır ki, o uzun değildir.”

“Özgür servi senin kölendir dedim. Ey Lâlâ! Ben köleyi ne yapayım dedi.”

“Gamlı sinemden dışarı çık. Ey gönül! Senin iniltinden benim canım acıyor.”

“Ey Basîrî! Şarap bana öyle bir hal veriyor ki, şimdi şaraptan neden tövbe edeyim ki?”

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

میسر گر شود وصلت فدا سازم روان جان را	برای آنکه تا دیگر نه بینم روز هجرانرا
مکش از سینه ام بهر خدا پیکان تیر خود	که چون بردی دل من جای او بگذار پیکانرا
پی بوسیدن پای سگ آن نازنین یکره	همی بوسم دمی صد بار دست و پای سگبانرا
گرفتم آنکه تسکینی دهم دلرا به افسانه	به افسون چشم بندی خون کنم این چشم گریانرا
بصیری و طلبکاری وصل آن جفا پیشه	گدایی را همی ماند که جوید وصل سلطانرا

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

آخر ای پیر مغان چون پر کنم پیمانه را	ساز لوح تربتم خشت در میخانه را
چند میگویی که خواب آرد فسانه ای رفیق	خواب در چشم نمی آید چه سود افسانه را
خانه تن گشت از آمد شد غم پایمال	ای اجل یکبار گی ویران کن این ویرانه را
عقل می خواهد که جا سازد به پهلوعشق را	زینهار ای دل مده در خانه ره پیکانه را
با دل خود جایگاه محنت و غم ساختم	گرچه می سازند مردم بهر راحت خانه را
اتحاد دوستی بنگر که بعد از سوختن	هر سر مو بر بدن شمع می شود پروانه را
ای بصیری بس که هر شب آتش آفرزد دلم	عاقبت یکروز خواهد سوختن کاشانه را

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün)

“Eğer ki, kavuşma gerçekleşirse canımın ruhunu feda ederim. Şunun için ki, bir daha ayrılık gününü görmeyeyim.”

“Benim gönlümden okunun temrenini çekme ne olursun. Çünkü sen benim gönlümü götürdün, yerini temreni koy.”

“O tek yollu nazlı sevgilinin köpeğinin ayığını öptükten sonra, o köpek bakıcının elini ve ayağını bir nefeste yüz kez öperim.”

“Sakinleşip, gönlümü bir efsaneye veriyorum. Sihir ile gözlerini kapattın ve ben bu ağlayan gözleri kan revan ederim.”

“Basîrî ve o cefakârın kavuşmasını isteyen, bir köleye sadece sultanın kavuşmasını aramak kalır.”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Ey piri mugan! Sonunda nice doldurayım ben kadehi? Benim türbemin duvarını meyhanenin kerpicinden yapıver.”

“Ey yoldaş, ne zamana kadar "efsaneler uyutur" diyeceksin? Uyku girmiyor benim gözüme, efsane neye yarar.”

“Tenin evi, gamın geliş gidişlerinden ötürü yerle bir oldu. Ey tek seferlik ecel, gel de şu viraneyi daha viran et.”

“Akıl aşka yer yapmak ister bağrımda, ey gönül sakın ola ki yer vermeyesin sen ona.

“Gönlümüzle gamın ve mihnetin otağını hazırladık. Gerçi insanlar kendi rahatlığı için ev inşa ederler.”

“Dostluk birliğine bak ki yandıktan sonra, bedendeki her tüy bir mum olur pervane için.”

“Ey Basîrî! Yeter artık, her gece gönlümdeki ateş artmakta. Ne de olsa elbet bir gün yakacak evimizi.”

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

نه پیچم سر ز شمشیر تو قطعا که دارد حق بسی - گردن ما
 دل او نرم شد ز آهم عجب نیست کز آتش نرم گردد سنگ خارا
 درون آینه عکس رخ یار میان هاله چون ماهیست پیدا
 دواى درد خود جویند مردم من دلخسته درد بی مداوا
 تمنا کرده ی وصلش بصیری تو آخر از کجا و این تمنا

(رمل: فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن)

گر چه آورده ای از رو ازل خوبی را از که آموخته ی شیوه ی محبوبی را
 از فراق من و تو خلق جهان دانستند غربت یوسفی و فرقت یعقوبی را
 رخ نهد طرح بمه روی در عرصه ی حسن بردی آخر به فلک مرتبه ی خوبی را
 روی خوب تو به چیزی نستاند گل را سرو قدت بگیاهی نخرد طوبی را
 ای بصیری به گه وصف پری رخساران بسماع آورد اشعار تو ؟ را

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Fe'ülün)

“Katiyen senin kılıcından baş saklamam! Çünkü bizim boynumuzda yeterince hakkı var.”

“Ahımdan onun gönlü yumuşarsa şaşılır mı? Zira sert taş ateşten ötürü yumuşar.”

“Yârin yüzünün yansıması, aynanın içinde tıpkı halenin ortasındaki ay gibidir.”

“İnsanlar kendi derdinin dermanını ararken, ben ise üzgün ve dermansızım.”

“Basîrî, ona kavuşmayı temenni etmişsin. Sen neredesin bu temenni nerede!”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fa'ilün)

“Kimden sevilen olma tarzını öğrendin? Gerçi iyiliği ezelden beri getirmişsin.”

“Dünya halkı, ikimizin ayrılığından bir Yusuf'un gurbette olduğunu, bir Yakup'un ise firkatte olduğunu öğrendiler.”

“Güzellik konusunda ayın üzerine yanak nakşeder. Nihayetinde feleğe yüksek bir iyilik götürdün.”

“Senin güzel yüzün gülü bir şey bile saymaz. Servi ise boyunu bir bitkiye karşılık Tubâ ağacını almaz.”

“Ey Basîrî! Bazen senin şiirlerin peri vasıflı yüzleri raksa getirir.”

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

فراق عارض جانان کشد جون دل فگارن را	کنید ای دوستان گلچین مزار خاکساران را
مرا خالیست با شب زنده دار ری در تب هجران	کجا دانند مردم حالت شب زنده داران را
چو سرو نازنین من نگشت جویبار آید	بگو تا در سماع آیند سرو جویباران را
مکن دعوی خویش ای اشک از سرگرمی	که خواهی گشت دامن گیر روزی گلنران را
ندارد ای بصیری باک هیچ از گریه ات آن مه	چرا که اندر چمن بر گل زبانی نیست باران را

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

نیست از عشق بتان جز درد دل حاصل مرا	ای اجل آخر خلاصی ده ز دست دل مرا
چو بخواهی گشتتم آخر خدا را ای رقیب	رو به گردان جانب کویش دم بسمل مرا
حاصلم در عشق او رسوایی و دیوانگیست	آه ازین بیحاصلیهایی که شد حاصل مرا
دل ز بیماری هجر آمد به جان در عشق دوست	ای طبیبم شربتی ده کان بود قاتل مرا
ای بصیری از من بی دل مجو امکان سیر	چو فرو رفتست ز آب دیده پا در گل مرا

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün)

“Sevgilinin yüzünün hicranı, yaralı gönülleri öldürdü. Ey dostlar! Düşkünlerin mezarından gül toplayın.”

“Hicran ateşinde gece uyumamakla bana bir haller olmuş. İnsanlar gece uyuyamayanların halini nerden bilsin?”

“De ki! Irmakların servisi raksa gelsinler. Irmak geldi; ama benim serviye benzeyen nazlım dönmedi.”

“Ey gözyaşı! Meşguliyetten dolayı kendinle kavga etmeyi bırak! Ki bir gün güzel yanaklıların esiri olacaksın.”

“Ey Basîrî! O ay (yüzlü) senin ağlamandan hiç endişelenmiyor. Çünkü çimin içinde gülün yağmura bir zararı yoktur.”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Putların aşkıdan ve yürek acısından başka elime bir şey geçmedi. Ey ecel! Artık beni bu gönlün elinden kurtar.”

“Ey rakip! Eğer sonunda Tanrı'ya dönmemi istiyorsan yüzümü onun sokağı tarafına dündür ve bir an bismillâh (diyerek) beni kurban et.”

“Onun aşkında elime geçen şey rezillik ve deliliktir. Ah! Bu elime geçen şey ise faydasız ve beyhudedir.”

“Hasta gönül, dostun hicranından cana geldi. Ey benim tabibim! Bir şerbet ver ki katilim olsun.”

“Ey Basîrî gönülsüz bende gezme imkânı arama! Çünkü ayağım gözyaşımdan oluşan çamura battı.”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

می کنم از دور با آن مه تکلم بی حجاب	همچو آن دیوانه کو گوید سخن با آفتاب
پاره ای خون دلم با اشک دید آن سرو و کفت	از کدامین گلشن این برگ گل آوردست آب
در خیال آن لب و رخسار چون خوابم ربود	خویش را در پای گل دیدم به کف جام شراب آب
خواب چون آید به چشمم اینچنین کان شوخ چشم	فتنه را بیدار می سازد به چشم نیم خواب
لمعه ای ز آن روی تا باشد بصیری را به چشم	کی کند یک ذره ماه من نگه در آفتاب

(مجتث: مفاعلهن فاعلاتن مفاعلهن فعلن)

نوید می رسد از سروش عالم غیب	که گر خدای شناسی نظر بپوش از عیب
بر آر جامه ی پندار و خویش را بشناس	که تا به دوست برون آوری سر از یک جیب
رموز علم لدنی تو دانی ای عارف	چرا که واقفی از سر صفحه ی لاریب
مگو دلا که همین زاهدست قابل فیض	بیار باده که عامست فیض عالم غیب
بصیری از نظر پیر میفروش آخر	نیافتی بشباب آنچه یافتی در شیب

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Uzaktan o ay (yüzlü) ile perdesiz konuşuyorum. Çünkü o deli gibi güneş ile konuşuyor.”

“O servi gönlümün bir kanlı parçasını gözyaşları içinde görünce ‘su, hangi gül bahçesinden bu gül yaprağını getirmiş’ dedi.”

“O dudak ve yüzün hayali uykudayken beni benden aldı. Kendimi gülün altında, avucumda ise su içkisinin kadehini gördüm.”

“Uyku gözlerime gelince göz şakadan şöyle yapıyor yarı uykulu göze fitne uyandırıyor.”

“O yüzden bir parlaklık Basîrî’nin gözüne ulaşınca artık benim ayımın bir zerresi de güneşe bakacak.”

(Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“Gayp âleminde bana bir müjde geldi. Ki eğer Tanrı’yı tanıyorsan gözünü ayıptan sakla!”

“Bir yakadan dosta başını çıkarabilmen için hayal elbisesini çıkar ve kendini tanı!”

“Ey Ârif! Sen ilm-i ledünnî (gayp ilmi) sırrını bilirsin. Çünkü lârayb (tereddütsüz) sayfasının başına sen vakıfsın.”

“Ey gönül, sadece zâhit feyz kabiliyetine sahiptir deme! Bâde getir zira gayp âleminin feyzi umumdur.”

“Ey Basîrî! Yaşlı şarap satıcısına göre yaşlılıkta bulduğun şeyi artık gençlikte bulamazsın.”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

هر شیبی بر درگهش بی خورد و خواب می نشینم تا بر آید آفتاب
 خواب مردم را به افغان می برم تا نبیند روی او را کس به خواب
 عالمی را همچو من شیدا کنی ماه من از رخ چو اندازی نقاب
 ظلم و جور بی خسابم می کنی می نترسی آخر روز حساب
 بر بصیری می کشی تیغ جفا بی خطا کشتن چه می بینی صواب

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فعلن)

شرح حال دل بر سوزش و تاب عود گوید به زبان مضراب
 سالها گشت که بخت سیهم همچو چشم سیهش رفته بخواب
 در غمت عاشق دلسوخته را هست خاکستر گلخن سنجاب
 ساقی می که کسی نشنوده بوی آبادی ازین دیر خراب
 عکس مژگان بصیری در چشم هست خاری که فتد در گرداب

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Her gece, güneş çıkana kadar dergâhına aç ve uykusuz konuyorum.”

“Kimse onun uykudayken yüzünü görmesin diye insanların uykusunu feryat u figan ile götürüyorum.”

“Bütün bir âlemi benim gibi mecnun ediyorsun. Ayımı ise bir peçe gibi yanaktan atıyorsun.”

“Bana sınırsız zülüm ve sitem ediyorsun. Sonunda hesap gününden korkmuyor musun?”

“Basîrî'ye cefa kılıcı çekiyorsun. Ne görüyorsun hatasız öldürmekten sevap mı?”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fe'ilâtün, Fa'ilün)

“Ud, dil için mızrak, gönlün başından geçen haller ise onun yangınında sabır diyor.”

“Yıllardır kara bahtım onun kara gözleri gibi uykuya dalmış.”

“Senin gamında âşığın yanmış gönlü sincabın kül ocağıdır.”

“Bu harap kilisenin imar kokusunu kimsenin duymadığı sakinin şarabıdır.”

“Girdaba düşen bir diken gibi Basîrî'nin gözünün içinde de kirpiğinin resmi vardır.”

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

خیال خنچرش در چشم بی خواب بود چون ماهی در عین گرداب
 ز تاب هجر او بر خویش پیچم بسان رشته ای کو پیچید از تاب
 اگر چشم تو کم خفتد عجب نیست کم آید مردم بیمار را خواب
 به خود پیچید غنچه از دهانت به خون غلطید از لعل تو عناب
 ز آه و اشک چشم خود بصیری گهی در آتشست و گاه در آب

(حقیف: فاعلاتن مفاعیلن فعولن)

عکس مژگان من به چشم پر آب هست خاری افتاده در گرداب
 کار من همچو زلف او درهم بخت من همچو چشم او در خواب
 مژه ام در میان قطره ی خون پاره پاره دلست و سیخ کباب
 من دیوانه را شود زنجیر چون نگه می کنم به سطر کتاب
 ای بصیری تو بحری از معنی گفته های تو هست در خوشاب

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Fe'ülün)

“Uykusuz gözde onun hançerinin hayali tıpkı göz girdabında olan bir balık gibidir.”

“Onun ayrılığının sabırsızlığı beni, tıpkı harareten içi içe girmiş bir ip gibi kıvrım yaptı.”

“Senin gözün az uyusa buna şaşılır mı? Zira hasta insanlara uyku az gelir.”

“Ağızından ötürü gonca kendi içine kıvrıldı. Üzüm ise lâl dudağından kana bulandı.”

“Basîrî kendi âh ve gözyaşından dolayı bazen ateştedir bazen suda.”

(Hafîf: Fâ'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“Gözyaşı ile dolu göze yansıyan kirpiğim girdaba kapılan bir diken gibidir.”

“Benim işim tıp onun saçı gibi karışık, bahtım ise onun gözü gibi uykuda.”

“Kirpiğim kandamlasının ortasında, yürek ise parçalanmış ve şiş kebab (olmuş).”

“Benim gibi deliyi zincire vurun! Çünkü kitabın satır başına bakıyorum.”

“Ey Basîrî! Sen manadan bir denizsin. Sözlerin ise parlak incilerdir.”

(مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

تا خاک پایت از نظر اهل درد رفت	چند گریست دیده که دریا بگرد رفت
مسکین بلا کشی که بداغ فراق مرد	بیچاره عاشقی که به رخسار زرد رفت
کسی چون دل شکسته ی من در جهان ندید	کاول به درد آمد و آخر به درد رفت
گل روی من ز عاشق خود رخ نهفته است	ساقی میار باده که هنگام درد رفت
رفت از جهان بصیری و دردت به خاک برد	رحمت برو که در غم عشق تو مرد رفت

(مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

در عشق درد و محنت و غم حاصل منست	هر جا جراحیست برای دل منست
محمل نشین شد آن مه در هجر روی او	تابوت من به ملک عدم محمل منست
حل گشت مشکل همه عالم به نزد بار	آن مشکلی که حل نشود محمل منست
آباد گشت کشور درد و الم ز من	گویا بنای درد و الم از گل منست
رسوائی و ملامت و دیوانگی و درد	این جمله حاصل دل بی حاصل منست
آخر بترس از آن که به هنگام باز خواست	گوید قتل عشق که این قاتل منست
تا آمد آن نگار بصیری به منزل	باغ بهشت گوشه ای از منزل منست

(Muzâri': Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

“Ayağının tozu, Ehl-i derdin bakışına değene kadar göz öyle ağladı ki derya olup gitti.”

“Hicran ateşiyle mihnet çeken zavallı öldü. Çaresiz âşığın yüzü sarardı.”

“Kimse dünyada benim kırık gönlüm gibi bir gönül görmedi. Çünkü ilk dert ile geldi ve sonunda dert ile gitti.”

“Benim gül yüzlüm yanağını âşığından gizlemiş. Ey saki, dert zamanı sona erdi bâde getirme!”

“Basîrî dünyadan göçtü ve gamınla birlikte toprağa verildi. Allah rahmet eylesin senin aşk gamında öldü gitti.”

(Muzâri': Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü Fâ'ilün)

“Aşk derdi, mihnet ve gam benim mahsulümdür. Nerde bir yara varsa benim gönlümün yarasıdır.”

“O ayın, ay yüzünün hicranından yük yüklendi. Mülk bakımından olmayan yük benim tabutumdur.”

“Yük açısından tüm âlemin problemi çözüldü. Çözülemeyen o problem benim yükümdür.”

“Benden gayrı dert ve elem ülkesi âbad oldu. Sanki dert ve elem binası benim çamurumdandır.”

“Rezillik, melamet, delilik ve dert, bunların cümlesi benim sonsuz gönlümün meyveleridir.”

“Tekrar sorulduğunda aşk maktulü, bu benim katilimdir dediği vakitten kork artık.”

“Basîrî, o sevgili benim evime geldiği zaman evimin bir köşesi cennet bahçesidir (olur).”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

گرد ره پیراهن این جسم عریان منست	تکمه های زر شرار شعله ی جان منست
سبجه ی مرجان نمی خواهم که گاه ذکر دوست	قطره های خون دل تسبیح مرجان منست
هست مانند گیاهی بر لب آب روان	موی مژگانی که گرد چشم گریان منست
پیش تیغت نیست حد کسی سر باختن	قطره های اشکی که بر چاک گریان منست
ای بصیری تکمه دریست غلطان طرف	قطره اشکی که بر چاک گریان منست

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

عشق بازی جمله ی آسان و ما را مشکل است	خلق را بر دست داغ و بی دلان را بر دلست
دوش یارب در کدامین خانه منزل داشته	ماه مهرافروز من کامشب به جانست
می نهم در دعوی عشق بتان بر سینه ی داغ	حجتی کس مهر بر وی نیست ای دل باطلست
قابلی باید که تا داند حدیث عشق را	زاهدان نا قابلاند و سخن درقابلست
ای بصیری کی توانم با رفیقان سیر کرد	کز سرشک دیده ی خونبار پایم در گلست

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Yolun tozu, benim bu çıplak bedenimin gömleğidir. Altındaki düğmeler benim canımın alev şulesidir.”

“Dostun zikirgahında mercan tespahi istemiyorum. Gönlün kanlı damlaları, benim mercan tespahimdir.”

“Benim ağlayan gözümün girdabındaki kirpik tüyü, bir nebat gibi akan suyun kenarındadır.”

“Senin kılıcına karşı başkaldırmak kimsenin haddi değildir. Benim yırtık yakamdan süzülen gözyaşı damlalarıdır.”

“Ey Basîrî! Her tarafa yuvarlanan parlak düğmeler, benim yırtık yakamdaki gözyaşı damlalarıdır.”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Aşk, cümle insanlara bir oyun bize ise müşküldür. Halk için hazır, âşıklar için ise gönlü dağlayan yaradır.”

“Ya Rab! Bu gece onun canı konuktur. Benim parlak ay yüzlüm dün gece hangi evde konuktu?

“Ey gönül! Sevgililerin aşk davasında sineye dağ yarası koyuyorum. Onun muhabbeti kimsenin delili olamaz.”

“Aşk hadisini bilmek için bir kabiliyet gerek. Zahitler kabiliyetsizdirler ama sözleri kabul edilir.”

“Ey Basîrî! Dostlarla ne zaman gezintiye çıkabileceğim? Gözün kanlı gözyaşı damlalarından dolayı ayağım çamura battı.”

(رمل: فاعلاتن فعلاتن فعلن)

خط سبز تو که بر گرد لب چون شکرست	همچو شرحیست که بر حاشیه ی مختصرست
ای پری رخ غرض از احسن تقویم تویی	هر چه گویم صفت حسن آن بیشترست
زاهدا از ره صورت بیقین کی دانی	معنی عشق که از عالم صورت بدرست
خیل مورد برون آمده از تابش مهر	خط مشکین تو کان فتنه ی دور قمر است
ای بصیری همه در خورد من غمناکست	نغمه ی درد که در عشق کمین ما حضرست

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

سبزه ی خط تو گرد آن لب همچون نبات	سایه ی خضرست گویا بر لب آب حیات
زندگی بی عشق در عالم نمی خواهم از آنک	عاشقی باشد غرض بودن مرا در کائنات
خط مشکینت برات آورده بهر قتل ما	در میان خط لب لعل تو مهر آن برات
گفتمش بوسی زکات آن لب میگون ده	خنده ای زد لعل را گفتا نمی باشد زکات
ای بصیری می کند بر طبع پاکت آفرین	این غزل گر بشنود یک ره غزل سنج هرات

(Remel: Fâ'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fa'ilün)

“Senin dudağının çevresindeki yeşil çizgi tıpkı şeker gibidir. Ayrıca kısa haşiyeler misali şerh gibidir.”

“Ey peri yüzlü! Takvim hususundan maksat sensin. Her ne söylersem (söylemiş olayım) onun sıfatının iyiliği daha fazladır.”

“Ey zahit! Suret yönünden basireti nerden bilirsin? Aşkın manası âlem-i zahirden uzaktır.”

“Güneşin parlaklığından dışarı çıkan karınca ordusudur. Ayın çevresindeki fitne kaynağı senin siyah çizgindir.”

“Ey Basîrî! Herkes yemekteyken ben gamdayım. Bizim gizli aşkımıza konuk olan dert nağmesidir.”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“O dudağın çevresindeki yeşil hat nebat misali sanki âb-ı hayatın kenarında Hızır'ın gölgesidir.”

“Dünyada aşksız bir hayat istemiyorum. Benim kâinatta var olma maksadım için bir âşık olsun.”

“Senin siyah hattın bizim katlimiz için senet getirmiş. Senin lâl dudağının arasında o senedin mührü (var).”

“O kırmızı dudağın zekâtı için bir buse ver dedim. Gülümseyerek kırmızı dudağın zekâtı olmaz dedi.”

“Ey Basîrî! Eğer Herat'ın gazel tartıcısı bir şekilde bu gazeli duysa senin pak tabiatına aferin der.”

(مضارع: مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلاتن)

آن سرو لاله رخسار تا بر کشید قامت	هر کس که دید گفتا قد قامت القیاست
سرو سهی به یک پای استاده قدت	یعنی که می نماید در خدمت استقامت
چشمت درون محراب روشن درون امانیت	مست خراب یارب چون می کند امامت
برقع چو بر رخ افکند آن ماه فتنه بر خاست	آری گرفتن مهر از فتنه شد علامت
از لعل تاج شاهی بهتر بود بصیری	سنگی که بر سر آید در کوچه ی ملامت

(رمل: فاعلاتن فعلاتن فعلن)

خال کو بر لعل جانان منست	هست چون داغی که بر جان منست
بر رخ آن پریشانی زلف	صورت حال پریشان منست
از غمش بر سینه ام هر آبله	تکمه ی چاک گریبان منست
تا نگردد کس به حالم مطلع	چشم بیدارم نگهبان منست
کس نداند قدر درد عاشقی	ای بصیری درد درمان منست

(Muzari' : Mef'ûlü, Fâ'ilâtün, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

“O lâle yüzlü servinin boyu çıkıp herkes görünce erkeklik boy posudur dediler.”

“Servi, doğrulmuş ve tek ayaküstüne durmuş yani hizmette istikameti göstermiş.”

“Gözün, parlak mihrabın ve arzuların içinde sarhoş ve haraptır. Ey Tanrım! Nasıl imamlık eder?”

“O fitneci ay peçeyi yüze attı ve kalktı. Evet! Güneş tutulması o fitnenin alametidir.”

“Basîrî, melamet sokağında başa düşen taş, şahlık tacının lâl taşından daha iyidir.”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Cananımın kırmızı dudağının üstündeki o ben, canımın üstündeki dağ yarası gibidir.”

“Onun yanağı üstündeki karışık zülüf, benim halimin perişanlığıdır.”

“Onun gamından dolayı sinemin üstündeki her uçuk, benim yırtık yakamın düğmesidir.”

“Kimse benim halimden haberdar olmayınca, benim uyumayan gözüm benim bekçimdir.”

“Kimse âşıklığın derdinin kıymetini bilmiyor. Ey Basîrî! Dert, benim dermanımdır.”

(مجتث: مفاعلتن مفاعلتن فعلن)

نگار من چو به خونم کند نگار انگشت	بر آورند جهانی به زینهار انگشت
مرا به عشق خود انگشت هیچ علم نکرد	چو کرد در خم آن زلف تاب دار انگشت
به قصد قتل من خسته دم به دم آن شوخ	نهد ز عشوه بر آن چشم بر خمار انگشت
اگر نه شمع به نور رخ تو کرد اقرار	چراست کرده برین وجه استوار انگشت
دل بصیری بیچاره می رود از دست	ز آستین چو بر آرد به عشوه یار انگشت

(مضارع: مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلاتن)

بی باده صحبتی که بود عین نفرتست	ای دل حباب روی قدح دام صحبت
ارشاد می کند به سوی میکده مرا	پیر مغان که مرشد صاحب کرامتست
تا چند سوی مدرسه و خانقه روی	بنشین به میکده که محل اقامتست
ما را ز ذکر باده فنایست مدعا	مقصود سالک از می و میخانه حیرتست
بیمار شد بصیری مسکین ز خشک	ساقی بیار باده که هنگام رحمتست

(Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“Benim sevgilim kanımla parmak resim yapınca tüm dünya onun parmak olmadığını anlar.”

“Beni aşkla kendi parmağıyla hiç işaret etmedi. Sadece o kıvrık saçının kıvrılmasına parmak geçirdi.”

“O şuh (sevgili) an be an beni katletme kastından yoruldu. İşveden dolayı parmağını o mahmur gözüün üstüne koydu.”

“Mum, senin yüzünün nurunu itiraf etmemişse, neden parmak bu bakımdan dayanak edilmiştir?”

“Yâr, işveyle parmağını elbisesinin kolundan çıkarınca zavallı Basîrî'nin gönlü elden gider.”

(Muzari' : Mef'ûlü, Fâ'ilâtün, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

“Şarapsız bir sohbet aynı nefret gibidir. Ey gönül! Şarap kadehinin üzerindeki kabarcık sohbetin tuzağıdır.”

“Keramet sahibi mürşit pir-i muğân meyhaneye gitmem için bana rehberlik ediyor.”

“Daha ne zamana kadar medrese ve tekkeye gideceksin? İkamet yeri olan meyhanede otur!”

“Bizim şarap zikrinden iddiamız fenadır (fena fillâh). Salikin şarap ve meyhaneden maksadı hayrettir.”

“Zavallı Basîrî kendisini tamamen ibadete vermekten kaskatı kesildi ve hastalandı. Ey saki! Şarap getir ki rahmet zamanıdır.”

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

به جز ناله مرا فریادرس نیست	به غیر از بی کسی ام هیچکس نیست
به هر جو دیده ام سر در نیارد	که چشم کمتر از رود ارس نیست
مگو همدم نداری در غم او	بلا و محنت و درد تو بس نیست
به پای باز او بر بسته خود را	دل نالان که کمتر از جرس نیست
نمی ترسد بصیری از رقیبش	بلی دیوانه را فکر از عسس نیست

(مجتث: مفاعیلن فعلاطن مفاعیلن فعولن)

ز خانه با رخ چون ماه اگریزایی مست	شوند خلق جهان جمله آفتاب پرست
از آن دهن برو ای غنچه دم مزن دیگر	کنون که رونق بازار بسته را شکست
به جز غم تو نخورده کسی غم من زار	به غیر داغ تو نگرفت کس مرا سر دست
مرا چو بر در میخانه بینی افتاده	بپوش دامن عفوی به زلت من مست
بصیر یا ز میانش مجو امید کنار	که کس به غیر کمر از میانش طرف نیست

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Fe'ülün)

“Benim inlemem dışında bana yardım eden yok. Benim kimsesizliğimden başka hiç kimse yok.”

“Herhangi bir nehir benim gözümle başa çıkmaz. Zira gözümün, Aras nehrinden aşağı kalır yanı yok.”

“Onun gamındayken dostun yoktur deme! Belan, mihnetin ve derdin kâfi değil mi?”

“Kendini onun yalın ayağına bağla! İnleyen gönüllerin çan sesinden aşağı kalır yanı yok.”

“Basîrî onun rakibinden korkmuyor. Evet! Delinin gece bekçisinden haberi yok.”

(Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“Eğer evden ay yüzünle sarhoş bir biçimde doğarsan, tüm dünya halkı güneş perest olur.”

“Ey gonca! O ağızdan git ve artık konuşma. Çarşının durgun canlılığı şimdi kırıldı.”

“Zavallı ben, senin gamın dışında kimsenin gamını yememiş. Senin dağ yaranın dışında kimse beni el üstünde tutmadı.”

“Beni meyhanenin kapısında düşmüş olarak görürsen af elbisesini sarhoş düşkünlüğüme ört!”

“Ey Basîrî, Onun vasatından yan ümidi arama! Ki kimse onun belinin kuşağından gayrı taraf değil.”

(رمل: فاعلاتن فعلاتن فعلن)

الف و داغ تو بر سینه مرا رسوا کرد	نخل رسوایی من باز عجب گلها کرد
چه بلا بود بلا را چو با غم شد یار	از همه خلق جهان رفت و مرا پیدا کرد
کج نهاده کله از خانه برون آمد مست	عالمی را چو من زار ز سر رسوا کرد
من که پروای کسی هیچ نکردم عمری	از خودم وای که پروای تو ناپروا کرد
ای بصیری پی تراج دل و دین آن شوخ	چشم را ظلم و ستم غمزه بلا بالا کرد

(مضارع: مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلاتن)

در وصف عارفیست که ره خور می زند	گفتیم مطلعی که دم از نور می زند
من می کنم دماغ به آواز عودتر	صوفی خشک طعنه ... ر می زند
بار غم تو هیچ به جایی نمی رسد	هر چند ناتوان دل من زور می زند
لب کی کند به چشمه ی آب حیات تر	رندی که دم ز باده ی انگور می زند
هر چند لب ببست بصیری در گفت و گوی	گلپانک عشق تا بدم صور می زند

(Remel: Fâ'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fa'ilün)

“Senin dağ yaran ve elifin sinemin üstündeki ayıpları meydana çıkardı. Rezillik fidanım acaba tekrar gül mü açtı?”

“Ne belaydı! Öyle bir bela ki gam ile dost oldu. Tüm dünya halkını geçti sonunda beni buldu.”

“Başı eğik evden sarhoş dışarı çıktı. Benim gibi çaresiz âlemi baştanbaşa rezil etti.”

“Ömrümde kimseden korkusu olmayan ben, vay bana ki senin korkun beni korkusuz etti.”

“Ey Basîrî! O şuh sevgili gönül ve din yağması ardından, gamzesinin bela, zülüm ve siteminin gözünü yükseğe çıkardı.”

(Muzâri': Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü Fâ'ilün)

“Kendisine yaraşır bir yol seçmek Arifin vasfıdır. Bir matla dedik ki nurdan nefes alıp verir.”

“Ben burnumu udun sesiyle ıslatıyorum. Kuru espri yapan sofî ise...”

“Her ne kadar benim güçsüz gönlüm zorlasa da senin gam yükün hiçbir yere ulaşmıyor.”

“Ab-ı hayat suyundan daha ıslak olan dudak (varken) bir rind üzüm şarabından dem vuruyor.”

“Basîrî her ne kadar konuşmamak için dudak kapatsa da aşk bülbülü sabaha kadar sur çalıyor.”

(مجتث: مفاعلتن مفاعلتن فعلن)

نه همدمی که به سویم دمی گذار آرد	نه قاصدی که خبر از دیار یار آرد
کجاست باد صبا کز برای کحل بصر	غباری از راه آن نازنین سوار آرد
هزار دل به یکی تار موی خود بسته	در آن میان دل ما را که در شمار آرد
به جان دوست که سر بر زخم ز خاک مزار	نسیم بوی تو ام چون سوی مزار آرد
بصیری از راه جانان اگر رسد کردی	چه توتیا که بدین چشم اشکیار آرد

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

از آن گلرخ پیام آوردی ای باد	دلم را تازه کردی آفرین باد
اگر چه یاد من هرگز نکردی	مرا هرگز نخواهی رفتن از یاد
اگر فرهاد وش باشم عجب نیست	که در عشقیم شاگرد یک استاد
دل بیچاره ی من ساخت با غم	که در عالم نمی یابد دلی شاد
به عالم سربلندی یافت تا گشت	بصیری بنده ی آن سرو آزاد

(Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“Yanıma bir an olsun ne bir dost uğruyor, ne de bir haberci diyar-ı yârdan bir haber getiriyor.”

“O nazlı süvarinin yolunun tozundan göz için sürme getiren saba rüzgârı nerededir?”

“Saçının bir teline bin gönül bağlayan (sevgili) o gönüller arasında bizi de saymıştır.”

“Dostun canına yemin olsun ki! Nesim kokunu mezara kadar getirse mezar toprağı içinden başımı çıkarırım.”

“Basîrî eğer cananın yolundan pay alırsan bu gözyaşı ile dolu göze tutya sürmesine gerek mi var?”

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Fe'ülün)

“Ey rüzgâr! O gül yüzlüden mektup getirdin, gönlümü şenlendirdin. Aferin olsun!

“Eğer beni asla hatırlamazsan, benim hatırımdan asla gitmeyeceksin.”

“Eğer Ferhat gibi olursam buna şaşılmamalı. Zira aşkta bir üstadın öğrencisiyim.”

“Âlemde mutlu bir gönül bulamayan biçare gönlün gam ile yoğruldu.”

“O azade servinin kölesi Basîrî, âlemi gezince yüceliği buldu.”

(مجتث: مفاعلتن فعلاتن مفاعلتن فعلن)

چو باد از برم آن سرو نازنین گذرد	دریغ عمر عزیزی که اینچنین گذرد
نهال خرمی از بوستان جان روید	خیال تیر تو چون در دل حزین گذرد
به احتیاط قدم نه دلا که آن سر کو	نه منزلیست که جبریل از و امین گذرد
ز دین بر آمدن آن بت چو از برم بگذشت	هزار شکر کنم گر بلا بدین گذرد
ز نافه مشک شود معترف بمسکینی	اگرز زلف تو بویی به ملک چین گذرد
دگر گیاه نروید بصیر یا تا حشر	به هر دیار که این آه آتشین گذرد

(رمل: فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن)

گاه قسمت چو فیاض کم و بیش دهند	پادشه را ندهند آنچه به درویش دهند
همه را شربت وصلست و مرا زهر فراق	همه را نوش و من دلشده را نیش دهند
شدم از خوردن خون مست تیرم غم او	زودتر مست شود هر که میش بیش دهند
به دل ریش فزایند جراحت خوبان	تو مپندار که مرهم به دل ریش دهند
بگذر از خویش بصیری که تیرم غم او	جرعه ی جام می عشق با بی خویش دهند

(Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“O nazlı servi yanımdan rüzgâr gibi geçer. Ne yazık ki aziz bir ömür de böyle geçer.”

“Senin keskin hayalin kederli gönülden geçince can bostanında mutluluk fıdanı yeşerir.”

“Ey gönül! Onun sokağı başında ihtiyatla adım at. Cibril (a.s)’in oradan emin geçtiği bir ev yok.”

“O put (güzel) yanımdan geçince dinden çıktım. Eğer bir bela böyle geçerse binlerce şükür ederim.”

“Eğer senin saçının kokusu Türkistan diyarından geçerse, nafeden olan misk (kokusu) bir yoksula itiraflı olur.”

“Ey Basîrî! Memleketten bu ah ateşi geçerse mahşere kadar artık bitki yeşermez.”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fa'ilün)

“Bazen feyiz veya bereket misali az çok pay verirler. Dervişe verdiklerini şaha vermezler.”

“Herkes vuslat şerbeti bana ise hicran zehri veriyorlar. Herkes afiyet ben aşığa ise neşter veriyorlar.”

“Okum onun gamında kan içerken ben mest oldum. Çok acı çeken daha erken mest olur.”

“Yorgun gönüller için sevgililerin yaraları daha fazladır. Sanma ki gönlü yaralayan merhemini de verir.”

“Okum onun gamıdır. Basîrî kendinden geç! Aşk şarap kadehinin bir yudumunu kendinden geçenlere verirler.”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)

آن پری از ناز با من چون تکلم می کند	می گزد گاهی لب و گاهی تبسم می کند
داغ بر دل می نهد رندان درد آشام را	میفروش آن دم که او مهر سرخم می کند
از سر کو جان من هر گه که پیدا می شوی	عاشق بیچاره عقل و هوش را کم می کند
با مسلمان کافر هندوستان نکرد	چشم مستش آنچه با دلهای مردم می کند
ای بصیری می کنم از دور با جانان سخن	همچو آن دیوانه کو با مه تکلم می کند

(مضارع: مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلاتن)

رند شراب خواره ز میخانه می رسد	ای عاقلان کناره که دیوانه می رسد
خون شد درون سینه دل و جان به لب رسید	کان لب چرا به ساغر و پیمانه می رسد
عشقم دمی که آمدن عقل را دید گفت	ای آشنا خموش که بیگانه می رسد
صد روشنی به خلق می رسد ز شمع	سوزیست حصه ای که به پروانه می رسد
در قصر زرنگار بصیری شود ملول	خرم شود دمی که به ویرانه می رسد

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“O peri, benimle işve ile konuşunca bazen dudak ısırıyor bazen de tebessüm ediyor.”

“O anın şarap satıcısı ki mührü beni dağlıyor, dert içen rintlerin gönlü üzerine dağ yaraları koyuyor.”

“Canımın sokağı başında her an ortaya çıkıyorsun, biçare âşık, aklını ve zekâsını yitiriyor.”

“Mahmur gözlerin, insanların gönlüne ettiğini, Hindistan'ın kâfiri Müslümana etmedi.”

“Ey Basîrî! Tıpkı o delinin ay ile konuştuğu gibi ben de canan ile uzaktan konuşuyorum.”

(Muzâri': Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü Fâ'ilün)

“Ey akiller! Kenara çekilin deli yetişiyor. Şarap içen rind meyhaneye yetişiyor.”

“O dudak şarap bardağına ve içki kadehine değdiğinde, sinenin içi kan ile doldu; can ile gönül dudağa vardı.”

“Aşkım, bir an aklın geldiğini görünce, ey tanıdık sus! Yabancı geliyor dedi.”

“Mumdan yaratılan yüzlerce ışıık, pervanelere ulaşan yakıcı bir nasiptir.”

“Basîrî, altın işlemeli sarayda melüldür. Eğer bir an viraneye varırsa mutlu oluverir.”

(رمل: فاعلاتن فعلاتن فعلتن فعلن)

تا به کی خاطر من گوشه ای احزان گیرد	محنتم دامن و اندوه گریبان گیرد
ما به جز خاک در دوست نسازیم وطن	خضر اگر جا به لب چشمه ی حیوان گیرد
شعله ی آه مرا شمع شب افروز بس است	چه غم ارزان که همه شب مه تابان گیرد
جان صد عاشق دلخسته شود آزردہ	چون لب خویشتن آن شوخ به دندان گیرد
ای بصیری ز جهان دامن همت بفشان	چون سگ یار ترا گوشه ای دامن گیرد

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

زمانی کز سر آن ناز سر دستار می پیچد	دلم از دست دستارش با خود چون ماری می پیچد
چون نالم دور از آن خورشید عارض در شب هجران	صدای ناله ام در کنبه دوار می پیچد
تو گویی گرد گنج حسن ماری حلقه می گردد	چو زلف عنبرین بر گرد آن رخسار می پیچد
به زلف یار آن کو گشت چون منصور وابسته	به آخر گردنش بر ریسمان دار می پیچد
ز روی عجز و مسکینی بصیری رشته ی جان را	برای دفع تب بر ساعد دلدار می پیچد

(Remel: Fâ'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fa'ilün)

“Ne zamana kadar benim hayalim bir köşede matem tutacak. Mihnetim etek sıkıntım ise yaka tutacak.”

“Eğer Hızır (a.s) ab-ı hayatın kenarını mesken etmişse, biz dostun toprağı dışında başka bir yeri vatan yapmayız.”

“Gecenin mumunu tutuşturan ah alevim yeterlidir. Tüm gece ayı aydınlatan gam, ne kadar da ucuzdur!”

“O şuh (sevgili)'un dudağı dişlerine takılınca yüzlerce gönlü yorgun âşığın canı incinir.”

“Ey Basîrî! Köpek, yârinin eteğinin bir köşesini tutunca dünyanın dağ eteğinden himmet saç!”

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün)

“O nazlı (sevgili)'nın başı tülbindin başını sardığı zaman, gönlüm onun tülbindinin elinde kendisiyle yılan gibi kıvrılır.”

“O güneş yüzlünün uzaklığından hicran gecesinde inlediğimde inleme sesim gökyüzünü sarıyor.”

“Onun amberli saçının kıvrımları yüzünü sardığında sanki Hasan'ın hazinesinin çevresine bir yılan halka vurmuş dersin.”

“Mansûr-ı vabeste gibi o yârin saçına bağlanır. Boynuna dolanan saçlar sanki darağacına sarılan iptir.”

“Basîrî acizlik ve çaresizlik yüzünden ve ateşi defetmek için can ipini sevgilinin beline sarıyor.”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

هر نفس در عاشقی حالم دگرگون می شود	داغ بر دل محنتم بر محنت افزون می شود
گفت ناصح من علاج او به افسون می کنم	گفتمش دیوانه عاقل کی به افسون می شود
تا به کی جام بلا نوشی و بد مستی کنی	آخر ای دل در میان ما و تو خون می شود
لاله ی حسرت که از خاکم بر آید بعد مرگ	هرکه بوید یک نفس البته مجنون می شود
یک نفس خالی نمی بینم ز آه و ناله ات	آخر ای مسکین بصیری حال تو چون می شود

(مجتث: مفاعلهن فاعلاتن مفاعلهن فعلن)

کسی که بر سر کوی تو مسکنی دارد	کجا هوای تماشای گلشنی دارد
ز درد و غصه فرهاد کوه شد مجنون	سر برهنه و پرسنگ دامنی دارد
همین بسست مرا این که دوستدار ویم	اگر نه یار چه پروای چون منی دارد
ز دیده ی من غمدیده آن قمر رخسار	چرا ملول شوی جای روشنی دارد
بهار شد همه کس سوی گشت گلزاری	بصیری از غم تو گنج گلحنی دارد

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Âşıklıkta her an halim değişiyor. Gönlümün üstünde, mihnet üstüne mihnet yarası artıyor.”

“Nasihatçi, ‘ben onu sihirle tedavi ederim’ dedi. ‘Sihirle deli ne zaman akıllanmış’ dedim.”

“Daha ne zamana kadar belâ şarabı içip kötü sarhoşluk yapacaksın! Ey gönül! Sonunda bizimle senin aranda kan çıkacak.”

“Ölümden sonra toprağımdan çıkan hasret lâlesini her kim bir nefes koklarsa elbette Mecnun olur.”

“Bir an olsun senin kederinden kendimi ahsız ve iniltisiz görmedim. Ey Basîrî! Sonunda senin durumun ne olacak?”

(Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“Senin sokağında bir kimsenin meskeni varsa, daha nerede gül bahçesi izleme arzusu olsun?”

“Acı ve gamdan dağı delen Ferhat, Mecnun oluverdi. Başı çıplak ve taşlarla dolu bir eteği var.”

“Ben onun aşığıyım bizzat bu bana yeterlidir. Yoksa yâr neden korksun ki benim gibi bir dostu var.”

“O ay yüzlü, benim gözümden bakınca gam görmüş. Neden melül oluyorsun aydın bir yere sahipsin.”

“Bahar geldi herkes gül bahçesinde geziyor. Basîrî ise senin gamundan bir gül hazinesine sahiptir.”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

چون ز تب تبخاله ای بر لعل جانان اوفتد	عاشقان را صد کره بر رشته ی جان اوفتد
هر یکی تبخاله ای گردد پر از خوناب دل	بر لبم هر قطره ای گر چشم گریان اوفتد
هر طرف تبخاله ای بر لب آن نازنین	ژاله را ماند که بر گلبرگ خندان
خال شد تبخاله بر بالای لب جانانه را	گر چه از لب نقطه اندر خط به پایان اوفتد
ای بصیری خسته یار و من فتم هر دم ز پا	لاجرم هر کو شود عاشق بدین سان اوفتد

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

دل خود می کنم با آه خرسند	چه عشقست این که آتش درمان افکند
به جان آمد دل از جور رقیبان	خدایا بر من این بیداد میسند
پی آزار جان ناتوانم	به دندان می گزی لعل شکر خند
به قول ناصح از عشقت نگردم	کجا دیوانه عاقل گردد از پند
چه بر وی رشته ی جان بصیری	که دارد با سر زلف تو پیوند

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Ateşten bir uçuk cananın kırmızı dudağında çıkınca, âşıkların canı yağ misali yüzlerce kere erir.

“Eğer ağlayan gözümde bir damla düşerse her biri gönlümün kanlı suyundan dudağımda uçuk oluverir.”

“O nazeninin dudak uçuğunun her tarafı, açan gül yaprağının üzerindeki jaleye benzer.”

“Cananın dudağının üstündeki uçuk ben oldu. Gerçi çizginin içindeki dudağın noktasıyla nihayet bulur.”

“Ey sevgili yorgunu Basîrî! Her an elden ayaktan düşüyorum. Kuşkusuz âşık olan her kes böyle oluverir.”

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Fe'ülün)

“Bu nasıl bir aşktır ki ateş ile tedavi oluyor. Ah ile gönlümü mutlu ediyorum.”

“Gönül, rakiplerin cefası ile canlandı. Ey Tanrım, bana bu cefayı reva görme!”

“İncinen güçsüz canımın ardından tatlı lal dudağını dişlerle ısıırıyorsun.”

“Öğüt verenin sözüyle aşkımdan vazgeçemem. Deli ne zaman öğütle akıllı olmuştur?”

“Çünkü Basîrî'nin can ipi, öyle ki daima senin saçının teline bağlıdır.”

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

چونی همدم دمی با لعل آن شیرین سر گردد	ز شیرینی لبهایش یه یکدم نیشکر گردد
چگونه ناله زیر و بم نسازم هر نفس چون نی	که هر سوراخ نای او مرا داغ دگر گردد
نی از سر تا قدم شد دیده در بزم طرب ز آنرو	که تا در حلقه ی عشاقش از اهل نظر گردد
ز ناز آن نازنین گاهی که کمتر می نوازد نی	ز درد و غصه آن دم ناله ی من بیشتر گردد
بصیری یک نفس چون بشنود آواز نای او	شود بی صبر و هوش و از دو عالم بی خبر گردد

(مقارب: فعولن فعولن فعولن فعول)

غمّت در دلم هیچ تخمی نکارد	کزو عاقبت غصه ای بر نیارد
به یاد قدّت در تماشا که جان	نشاندهیم سروی خدا راست کند
نشان می دهد از دل چاک چاکم	هر آن لاله کز خاک من سر بر آرد
به سلک کسان در شماری در آیم	گرم از سگان در خود شمارد
دم قتل بر نام قاتل بصیری	بگوئیم شعری کزو خون بیارد

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün)

“O tatlı kırmızı dudakla bir dostluk anı geçirdiğimde, onun dudakları tatlılıktan bir an şeker kamışı oluverir.”

“Ney misali her nefeste nasıl inlemelerimi azaltıp çoğaltmayayım? Onun deliklerinden çıkan her nefes benim için başka bir yaradır.”

“Ney eğlence meclisinde baştan sona kadar (herkesle) görüştü. Ta ki âşıkların safında görüş sahibi olabilsin.”

“O sevgilinin nazından bazen ney daha az çalıyor. O an acı ve gamdan benim iniltim daha fazla oluyor.”

“Basîrî bir an onun neyinin sesini duyunca sabırsız dengesiz ve her iki âlemden bihaber oluverir.”

(Mütekârip: Fe'ülün, Fe'ülün, Fe'ülün, Fe'ül)

“Senin gamından ötürü gönlüme hiçbir tohum ekilmediği gibi sonunda ondan bir üzüntü de çıkmıyor.”

“Senin endamının hayalini görmek için canda bir servi diktik ki Tanrı onu büyütsün.”

“Benim toprağımdan çıkan her lâle benim parçalanmış olan gönlümü ifade ediyor.”

“Birilerinin yoluna çıkarsam eğer beni köpekler kendilerinden sayınlar.”

“Ey Basîrî ölüm anında maktulün adına bir şiir söyleyelim ki ondan kan dökülsün.”

(رجز: مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن)

تیری که اندازی به من از غمزه ی دو جای خود	از راه عزت جا دهم آن تیر را پهلوی
او سر به زانوی کسان بنهاد و در خواب خوش	من بر نمی دارم ز غم یک دم سر از زانوی
دل شد اسیر زلف تو می پرس آخر که گهی	حال دل مسکین من از زلف عنبر بوی
او همچونی با دیگران همراز و همدم هر نفس	من می زنم دستان ز غم مانند دف بر روی
مسکین بصیری در غمت خود جگر سازد غذا	از کس چه نالد کین همه می بیند از خود پهلوی

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلتن فعلتن)

درد عشق تو ز آنکه تنزل نکند	چه کند عاشق مسکین که تحمل نکند
پی گل روی تو در باغ چو رفتم کردم	آن قدر ناله و فریاد که بلبل نکند
هیچگه نیست که آن سرو خرامان به رهش	بیندم خسته و افتاده تغافل نکند
جلوه ای را که رخ و زلف تو در حسن کنند	در بهاران به گلستان گل و سنبل نکند
گلین ار عارض زیبای تو بیند به چمن	قد کشد لیک ز شرم رخ تو گل نکند

(Recez: Müstef'ilün, Müstef'ilün, Müstef'ilün, Müstef'ilün)

“İki gamzeli yerinden bana attığın oka değer verdiğim için ona böğrümde yer veririm.”

“O birilerinin dizine başını koymuş ve hoş bir uykuda iken ben ise bir an olsun gam ve kederden başımı dizimden kaldırmıyorum.”

“Gönül senin saçına esir oldu. Bazen amber kokulu saçtan zavallı gönlümün halini sor.”

“O her an başkalarıyla öyle sırdaş ve arkadaşdır ki ben kederden ellerimi yüzümde def gibi çalıyorum.”

“Zavallı Basîrî senin gamından dolayı kendi ciğerini yemek haline getirdi. Başkasından neden şikâyet etsin bunca gördükleri (dert, keder, eziyet) yanı başından görüyor.”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fa'ilün)

“Senin aşkının derdi düşmeyince zavallı âşık ne yapsın ki tahammül etmek için.”

“Senin gül yüzünün peşinden bahçeye kadar gittiğimde, o kadar bağırıp çağırdım ki bir bülbül (sesi) bile etmedi.”

“Hiçbir zaman o nazlı servi yola gelmedi ki yorgunluğa ve düşkünlüğe göz yumayım.”

“Senin yanağın ve zülfünün yaptığı o güzel cilveyi baharda gül bahçesinde gül ile sümbül yapmıyor.”

“Gül dalı senin yüzünün güzelliğini görse boy atar. Ancak senin yüzünün utancından çiçek açmaz.”

(رجز: مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن)

هر لحظه آن لیلی وشم سوی تماشای دگر	من همچو مجنون در غمش هر دم به صحرای
در عشرت آن پیمان گسل خوش با حریفان	من می پزم از سوز دل هر لحظه سودای
ببیند چون غرقم به خون گویند ارباب جنون	مجنون شد و آمد کنون در عشق رسوای
گر ماند از تاب و توان هر دم مرا پای روان	در راه عشق آن جوان از سر کنم پای
من عاشق دیوانه ام دعوت مکن در خانه ام	چون نیست ویرانه ام دور از تو ملوای
روی تو می باید مرا از گل چه بگشاید مرا	کی دیگری شاید مرا چون عاشقم جای
آتش ز آه افروختم خود را بصیری سوختم	درد و عذاب اندوختم در عشق زیبای

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)

اشک نبود این که می ریزم من از سوز جگر	آب شد پیکان تیر آمد از چشمم بدر
از سر ناز و کرشمه بازای سلطان حسن	عالمی را کرد چشم و ابروی زیر و زبر
نیست آن آتش که دارد شمع بر سر هر شبی	پادشاه کشور بزمتم دارد تاج زر
نامه ی شوقی که نوشتم به خوناب درون	خاک می ریزم برو تا خشک گردد زودتر
شد کمر دست بصیری گرد آن موی میان	باغهای تازه اش از هر طرف قرص کمر

(Recez: Müstefîlün, Müstefîlün, Müstefîlün, Müstefîlün)

“O Leylâm gibi her an başkası tarafından izlenirken ben ise Mecnun gibi onun gamında her dem çöle kaçıyorum.”

“O anlamaya uymayan rakipler ile hoş sohbetle işrette iken ben her an kara sevdadan gönlü ateş ile yanıyorum.”

“Kanda boğulduğumu gördüklerinde bana ‘delidir, mecnundur ve şimdi aşkın rüsvasıdır’ diyorlar.”

“Eğer ayağımın yürümesi için gücü ve sabrı kalmazsa da o gencin aşk yolunda yeniden yürümeye başlarım.”

“Ben o deli aşığım beni eve çağırma! Çünkü senden uzak viraneden başka sığınacağım yok.”

“Senin yüzün bende nasıl bir gül açmalıydı ki artık belki de benim gibi aşığın yerini başkası alsın?”

“Ey Basîrî ahın ateşiyle kendimi yaktım. Bir güzelin aşkında dert ile işkence biriktirdim.”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Ciğerin yangınından döktüğüm gözyaşı değildir. Okun ucundaki sivri demir su oldu ve gözümünden indi.”

“Ey Sultan Hasan! Naz ve işve ile başını aç! Gözün ve kaşın âlemi alt üst etti.”

“Her gece o mumun başındaki olan ateş değildir. Senin meclisindeki ülke padişahının başındaki olan altın taçtır.”

“Bir heves ile içimdeki kanlı su ile bir mektup yazdım. Bir an önce kurusun diye üzerine toprak döküyorum.”

“Basîrî'nin eli onun saçının çevresine ve Onun yeni bahçelerinin ve sarayının her tarafına kemer oluverdi.”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

جان من آخر دمی در جسم بیمارم نگر	دردمندیهای من بین گریه ی زارم نگر
یار من بی رحم و دردی اینچنین در دل مرا	ای اجل درد من و بی رحمی یارم نگر
گر شکست توبه ام باور نداری ای فقیر	خرقه ی چاکم رو بین آشفته دستارم نگر
گر به هندوستان سمندر را ندیدیستی بیا	شعله ی آه درون کلبه تارم نگر
در یمن جای عقیق و در و به دخشان کان لعل	گر ندیدی ای بصیری چشم خونبارم نگر

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

بدوش انداختی زلف معنبر	بلا و فتنه را کردی پس سر
تو در خلوت سرای خود به عشرت	مرا چون حلقه مانده دیده بر در
رخم دیباچه ای دیوان عشق است	برو اشکم کشد پیوسته مسطر
به رویم ماند اشک خون ز دیده	چو یاقوتی که می مانند در زر
بصیری و رخ خوب و لب جام	تو ای زاهد به فکر حور و کوثر

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Bir an olsun artık benim hasta tenime bak! Benim dertlerimi gör ve gözyaşı döktüğüm yere bak!”

“Ey acımasız ve bu derdi bana reva gören yâr! Ey ecel, benim derdime ve yârin bana reva gördüğü merhametsizliğe bak!”

“Ey yoksul! Eğer tövbemi bozduğuma inanmıyorsan, yırtık hırkamı gör ve dağınık olan sarığıma bak!”

“Eğer Hindistan’da semender görmemişsen gel! İçimdeki karanlık kulübenin ah alevine bak!”

“Ey Basîrî! Eğer Yemende akik ve incinin yerini, Bedahşan vilayetinde ise lâl madenini görmemişsen kan damlayan gözüme bak!”

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Fe'ülün)

“Amber kokulu saçların omuzuna düşmüş. Bela ve fitneyi arkana atmışsın.”

“Sen kendi sarayının halvetinde işrettesin. Beni ise gözüüm halka gibi kapıda asılı kalmış.”

“Divanın giriş yolu aşktır. Sürekli gözyaşımla ona mastar çekiyorum.”

“Altta kalan yakut gibi benim de gözüümde kanlı gözyaşı kalıyor.”

“Ey zahit! Basîrî güzel yüzü ve kadehteki dudağı düşünsün. Sen ise huri ve cenneti düşün.”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

اشک می ریزم چو شمع از سوز شبها تا به روز	سوزم از حدی رود یا رب چه سان سازم سوز
از درازی شب هجران به جان آمد دلم	وہ کہ امشب را چو بخت من نخواهد بود روز
روز محشر چون سر از خاک ... بیرون کنم	درد ما غم بوی عشق گلرخان باشد هنوز
سینه ی مجروحم از تیغ تو چون شد چاک چاک	رحم فرمائی و به تیرغمزه ی دلدوز دوز
چون بصیری از درون آتشین آهی کشد	شعله ای باشد ز آهش مشعل عالم فروز

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

دیده ام صد بار مرگ خود ز هجر جان گداز	می جهد چشمم نمی دانم چه خواهم دید باز
هر کسی را در جهان سودای خیری در سرست	ما و سودای سر زلف شبهای دراز
دل به جان آمد ز درد یار یا رب لطف کن	یا نسیم روح پرور یا سموم جان گداز
ظلم تو بی حد از آن عاشق کشت نامیده اند	ناز تو بسیار از آن رو گفته اند سروناز
سر فرازی گر همی خواهی به عالم رو بنه	ای بصیری بر در پیر مغان روی نیاز

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Yanan mum gibi gecelerce sabaha kadar gözyaşı döküyorum. Ya Rab! Öyle yanıyorum ki, bu yangını ne yapayım?”

“Hicranlı gecenin uzunluğunda gönlüm cana geldi. Eyvah! Ki bu gece benim bahtım gibi aydınlanmayacak.”

“Mahşer günü başımı topraktan kaldırıncaya hala bizim gamımız gül yüzlülerin aşkının kokusudur.”

“Yaralı göğsüm okundan dolayı parçalanmış. Merhamet et! Can yakan işve okuyla dik!”

“Basîrî içinden ateşli bir ah çekince âlem onun ahından parlayan bir meşale alevi olur.”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Can yakan hicrandan kendi ölümümü yüz kere görmüşüm. Gözüm yine seğiriyor bilmiyorum ne göreceğim.”

“Dünyada herkesin başında hayırlı bir sevda var iken biz uzun geceler ve zülûf ile baş başayız.”

“Ya ruh besleyen nesim ya da can yakan zehirlerden Ya Rab lütfet! Gönül yârin derdinden cana geldi.”

“Senin hadsiz zulmünden sana âşık öldüren demişler. Senin aşırı nazından da güzel servi demişler.”

“Ey Basîrî! Eğer herkesten üstün olmak istersen dünyaya yönel. Ama pir-i muğânın (Mürşit) kapısına yüz çevirme!”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

بر در آن بی نیاز کار ساز می برد هر کس نماز و ما نیاز
پیشه ی خود صدق کن کز حسن صدق عاقبت محمود می گردد ایاز
کوی جانان کعبه ی اهل صفاست می توان کردن ز هر جانب نماز
طبع پاکان کی شود مایل به جاه چون فرود آید به جیفه شاهباز
منت دو نان بدو نان کی کشد چون بصیری دست شست از حرص و آز

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

ندیده مثل چشم مست او کس به زیر طاق این چرخ مقدس
به روز ضعف هجر آن شکر لب به بالینم نگرده جز مگس کس
چو اطلس پوش من بر بام آید ز شرمش تیره گردد چرخ اطلس
اگر چه زاهد زراق نجس است ولکن یا عذولی انت آن حس
مدد می آید اندر فکر آن لب بصیری را ز ارواح مقدس

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Her kes o minnetsizin kapısına namaz için giderken biz ise ihtiyaç için gidiyoruz.”

“Kendi işini doğrulukla yap! Çünkü sonunda doğru niyetten ayaz layık olur.”

“Ehl-i sefanın Kâbe'si sevgilinin sokağıdır. Her tarafa namaz kılınabilir.”

“Safların huyu ne zaman şöhrete meyil edebilir? Ne zamanki doğan kuşu leş için indiğinde.”

“İki ekmek için, ekmek minneti duyan Basîrî hürs ve ihtirastan el çekti.”

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Fe'ülün)

“Bu mukaddes ve kavisli gökyüzünün altında kimse onun mest gözü gibi göz görmemiş.”

“O şeker dudaklının ayrılığından zaaf günü sinekten başka kimse yastığının etrafında dolanmadı.”

“Benim atlas giysilerim dama çıkınca atlas olan gökyüzü utancından karalara bürünüyor.”

“Gerçi ikiyüzlü olan zahit necasettir. Lakin o sitemi hissediyorum.”

“Basîrî o dudak fikrine daldığında kutsal ruhlardan medet hâsıl oluyor.”

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

نگرداند رخ از دیوار کو آن عاشق زارش	که هست آینه ی مقصود هر خشتی ز دیوارش
رخ خوب تو آن ماهی که از مهرست ترکیبش	خط سبز تو آن طوطی که لعلست منقارش
از آن رو بر سر راهش کشد تصویر خود عاشق	مگر روزی گذار افتد بر آن راه توسن یارش
چه می پرسی به عشق یارای ناصح تو احوالم	چه باشد حال آن بیدل که بی رحمت دلدارش
ندارم ای بصیری مشفق کاحوال دل گوید	مگر هم ناله ام سازد ز درد دل خبر دارش

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

فتاد از عکس رخسار تو تا در گلستان آتش	شررها در درون غنچه پیدا شد از آن آتش
اگر نه چشم بندی می کند در بوستان نرگس	چه سان پیوسته اندیشه می دارد نهان آتش
به فکر زلف او روشن نماید شعله ی آهم	نماید در شب تاریک آری بی دخان آتش
چه پرسی حال دل در هجر رویش ناصحا از من	چه باشد حال آنکو افتدش در خان و مان آتش
بصیری دور از آن خورشید عارض در شب هجران	فکند از یک شرار آه در کون و مکان آتش

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün)

“O inleyen âşık, duvardan yüz çevirmez. Çünkü onun duvarının her kerpici maksadının aynasıdır.”

“Güneş ile karışan o ay gibiydi senin güzel yüzün. Senin ayva tüylerin ise gagası kırmızı olan o papağan gibidir.”

“Bu yüzden âşık onun yoluna kendi tasvirini çizdi. Olurda bir gün o vahşi sevgilinin yolu oraya düşer.”

“Ey öğüt veren! Sen niçin sevgilinin aşkıdan benim halimi sorarsın? Nasıl olsun o aşığın hali, sevgilinin merhameti olmadan?”

“Ey Basîrî! Bir acıyanım yok ki gönlümün halini sorsun. Sadece inlemem gönlün acısından onu haberdar ediyor.”

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün)

“Senin yüzünün yansımasından gül bahçesine ateş düşünceye kadar, o ateşten goncanın içinde kıvılcımlar meydana gelir. Aksi takdirde Nergis bahçede büyücülük yapar yoksa nasıl ateş sürekli gizli düşünebilir?”

“Onun zülfünün fikri ahımın kıvılcımını görünür kılıyor. Evet, karanlık gecede ateş dumansız görünür.”

“Ey öğüt veren! Niçin onun yüzünün ayrılığından gönlümün halini bana sorarsın? Hal nasıl olsun? Sanki birinin evine ateş düşmüş.”

“Basîrî o güneş yüzünün uzaklığından hicran gecesinde bir ahın kıvılcımıyla varlığına ve mekânına ateş attı.”

(مجتث: مفاعلتن فعلاتن مفاعلتن فعلن)

اثر نبود ز شیرین هنوز و از ستمش	که بود بر دل فرهاد خسته کوه غمش
کنم سجود پیایی که مست محرابم	به خاک راه چو بینم نشانه ی قدمش
ز درد هجر تو قانون شدست سینه ی من	فغان و ناله در و پرده های زین و بمش
چو وصف خط لبش می نوشت کاتب صنع	سیاهی آب خضر بود و نیشکر قلمش
ز خال اوست ضیای بصر که گردیده	سواد دیده ی من خال عنبرین رقمش
جهانیان همه از بهر عیش خلق شدند	ولی بصیری بیچاره بهر درد و غمش

(مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلتن)

ای چشم و ابروی تو به قلم نموده نص	در سینه ام خدنگ تو کالطیرفی ال قفص
افسانه گشت قصه ی غم های شام هجر	تا گشت قصه ی غم تو اطول القصص
پیوسته بود رشته ی جانم به وصل لیک	هجر تو گشت رشته ی جان مرا مقص
خوش دلبری دهان تو لکن لایری	خوش شکری زبان تو لکن لایمض
از بس که زخم تیغ تو بر سینه خورد دوش	شد سینه ی بصیری بیچاره چون قفص

(Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“Şirin'den ve siteminden henüz eser yokken, dağlar (kadar) yorgun Ferhat'ın gönlünde onun gamı vardı.”

“Toprak yolda onun ayak izini görsem mihrabın sarhoşu olur artarda secde ederim.”

“Senin ayrılık derdinden sinem, kapı ve perdelerin ince ve kalınlığında feryat figan ve iniltileri yasak olmuş.”

“Yaratıcı kâtip onun dudak hattının vasfını yazarken, Ab-ı Hızır (Hayat suyu) siyah idi. Şeker kamışı ise onun kalemiydi.”

“Dönen gözüün aydınlığı onun benindendir. Gözbebeğimin siyahlığı onun amber kokulu beninden sayılır.”

“Tüm dünya halkı zevk u sefa için yaratılmışlar. Ancak çaresiz Basîrî onun derdi ve gamı için yaratılmış.”

(Muzâri': Mef'ülü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

“Ey gözü ve kaşı kaleme delil olan! Senin okun göğsümün kafesinde bir kuş gibidir.”

“Senin gamın öykülerin en uzun öyküsü oluncaya kadar, ayrılık gecelerin gam öyküleri efsane oldu.”

“Canımın ipi her daim kavuşmaya bağlıydı. Ancak senin ayrılığın can ipimin makası oluverdi.”

“Senin ağzın hoş gönül alıcıdır. Ancak ben görmüyorum. Senin dilin hoş bir şekerdir. Ancak ben ememiyorum.”

“Senin okunun yarası dün gece sineyi öyle yaraladı ki, çaresiz Basîrî'nin göğsü kafes gibi oldu.”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

بس که رخ مالیده ام بر سنگ کوبش یک به یک	ماند نقش روی من بر سنگ خون زر بر محک
هیچ می دانی چرا هر دم خراشم سینه را	آنچه غیر اوست می سازم ز لوح سینه حک
گفته ام کان نمک لعل شکر خای ترا	گر خلافی گفته باشم گیردم حق نمک
چون برون آرد سر از جیب قبای نیلگون	ماه را ماند بر آورده سر از جیب فلک
جان ز قید زلف او مسکین بصیری کی برد	چون نیارد برو جان ماهی که افتد در شبک

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

می خرامد هر زمانی آن بت چین و چگل	گاه در ایوان دیده گاه در خرگاه دل
نقش بند صنع ترکیب جهان چون می نگاشت	بود حسن او غرض ز خلقت این آب و گل
چون به بیداری نیارم گفت حال خود به تو	با تو حال خویشتن در خواب گویم متصل
چند درد سر دهی در ضعف هجر او مرا	ای طبیب از بهر حق ما را به درد خود بهل
از کنه باکی مدار ای جان بصیری را بکش	چون که پیش از قتل خون خویش می سازد بحل

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Onun sokağının her bir taşına yüzümü o kadar sürmüşüm ki, altın izinin mihenk taşında kaldığı gibi, benim de kanlı yüzümün izi taşlarda kaldı.”

“Her an sinemi neden yaraladığımı hiç biliyor musun? Onun haricinde olan her ne varsa sinemin levhasından söküyorum.”

“Senin şeker dudağın, tuzu emmesin demişim. Eğer ihtilaflı bir şey demişsem tuzun hakkı beni tutsun.”

“Başını lacivert kabanın yakasından çıkardığında ayın gökyüzünün yakasından çıkışı gibidir.”

“Çaresiz Basîrî, canını onun saçının bağından ne zaman kurtarabilir? Tıpkı avcının tuzağına düşen bir balık gibi canını kurtaramaz.”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“O Türkistanlı sevgili her zaman naz ve eda ile yürüyor. Bazen eyvanda bazen de gönül çadırında görülüyor.”

“Yaratıcı sanatçı, dünyanın şeklini resmettiğinde, bu dünyayı yaratmaktan muradı, onun güzel yüzü içindi.”

“Ayıkken kendi durumumu sana arz edemediğim için, uykuda aralıksız bir şekilde sana halimden söz ediyorum.”

“Ey Tabip! Onun ayrılık zaafında bana ne denli de acı veriyorsun. Allah için bizi kendi halimize bırak!”

“Özünden korkma ey can! Basîrî'yi öldür. Çünkü ölmeden önce kendi kanını bağışlamış.”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

مطرب ما چون نمود آینه ی حسن و جمال	چنگ گشت از شوق رویش طوطی شیرین
بر پریشانی من شد تار ساز او دلیل	بر قد خم گشته ی من چنگ او گردید دال
من چو تار ساز او بر خویشتن پیچیده ام	چنگ را تا آن هلال ابروی داده گوشمال
هست آن مه پاره چون فرخ رخ دور قمر	یارب آن خورشید عارض را نگه دار از زوال
ای بصیری مطرب شهزاده ی ما را ز قدر	می شود خورشید دف هر ساعت و چنگش هلال

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

راه بردن جانب کویش بسی بودی محال	گر نبودی نعل کفش آن هلال ابروی دال
صورت خوب تو مستغنیست ای رشک بری	ز آنچه بر لوح تصور می کشد کلک خیال
ابروی شوخ تو چون نویست بر وجه نکو	زلف مشکین تو چون لامیست در حد کمال
سال و مه گشت و ندیدم زلف و روی یار را	آه اگر دائم چنین خواهد گذشتن ماه و سال
عکس رخسار تو در چشم بصیری فی المثل	هست چون برگ گلی افتاده در آب زلال

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Bizim çalgımız, yüzünün güzellik aynasında tecelli ettiğinde onun yüzünün şevkinden tatlı dilli papağan, çalgı aleti oluverdi.”

“Onun sazının teli, benim perişanlığıma sebep oldu. Onun çengi (musiki aleti) benim boyumun bükülmesine neden oldu.”

“O hilal kaşlı çengiye çaldığında, ben onun sazının teli gibi kendi içime burkulmuşum.”

“O güzel yüzlü, ay parçası gibi ayın çevresinde olduğu sürece ey Rabbim o güneş yüzlüyü zevalden koru!”

“Ey Basîrî! Bizim şehzade çalgımızın kadri için her saat güneş tef hilâl ise onun çengi olur.”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Onun sokağının tarafına yürümek yeterince imkânsızdı. Eğer o hilal kaşlı ayakkabının keçesine sebep olmasaydın.”

“Ey kıskanç! Senin güzel yüzün zengindir. Dolayısıyla hayal kalemi ile tasavvur levhası üzerine çizilmiş.”

“Senin güzel kaşın güzel yüzde Nün (harfi) gibidir. Senin siyah saçın ise tam olarak Lâm (harfi) gibidir.”

“Yıl ve ay geçti sevgilinin saçını ve yüzünü görmedim. Ah ki gerçi daim yıllar ve aylar böyle geçecek.”

“Senin yüzünün resmi Basîrî'nin gözünde berrak suyun üzerine düşmüş bir gül yaprağı gibidir.”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

خیر مقدم مرحبا ای طایر فرخنده فال	حالا افزود خاک مقدمات بر اهل حال
اشتیاق خاک پایت داشت جان خاکسار	بر مثال تشنه ای کو را بود شوق زلال
با زبان حال شرح شوق اعلا مت کنم	چون بیان آرزومند نگنجد در مقال
پیش از آن ساعت که بینم روی فرخ فال تو	صورتت را کرده بودم نقش بر لوح خیال
گر بصیری بود مهجور از تو در صورت ولی	بود در معنی به عید از هجر و واصل در وصال

(مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

وصف لب و عذار تو چون می کنم رقم	سازم ورق ز برگ گل از نیشکر قلم
در هجر یار من دو ندیمند اشک و آه	بر حال زار من دو گواهند درد و غم
گفتی به ابرویم من نو کرد دعوی	ما از زبان او نشنودیم لفظ کم
در هجر قد و زلف و دهان تو جان من	پیوسته می کشد دل بیچاره ام الم
شاهی شود بصیری مسکین به احترام	گردد اگر میان سگان تو محترم

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Ey uğurlu şanslı kuş! Merhaba hoş geldin. Senin adımının toprağı hâl ehlinin keyfine keyif kattı.”

“Can, toprak misali onun ayağının iştihakındaydı. Susamış bir dağ misali onun berrak suyunun iştihakındaydı.”

“Senin şevkinin açıklamasını hal diliyle sana anlatırım. Zira hasretin açıklaması kelimeye sığmaz.”

“Senin uğurlu yüzünü gördüğüm o saatten önce, senin yüzünü hayalimin levhasına nakşetmiştim.”

“Gerçi Basîrî görünürde senden uzaktır. Ancak hakikatte ayrılıktan uzak değil ve kavuşmaya ulaşandır.”

(Muzâri': Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

“Senin dudak ve yüzünün vasfını sayarken, gül yaprağını kâğıt şeker kamışını ise kalem yaparım.”

“Benim yârimin ayrılığında gözyaşı ve ah iki nedimdirler. Dert ve gam ise benim hüznülü halime tanıktır.”

“Hilâl ayı benim kaşlarımla kavga etmiş dedin. Biz onun ağzından az laf duymadık.”

“Benim canım, senin boyunun, saçının ve ağzının ayrılığında çaresiz gönlüm sürekli acı çekiyor.”

“Eğer miskin Basîrî senin köpeklerinin arasında muhterem olursa saygıdan ötürü şah oluverir.”

(مجتث : مفاعلتن مفاعلتن فعلن)

چون روح با سگ اویم او همیشه دم بر دم	غلام آن سگ کویم چه سان کردم
ز ضعف راه بکوبش نمی برم ای آه	بگو چگونه رود جان درد پروردم
به خاک پای تو کز اشک چشم ما جیحون	نمونه ایست چون آتش ز آه پر دردم
هوای خاک سر کوبش از سرم نرود	اگر ز باد اجل بر فلک رود گردهم
به روی برگ خزان قطره های باران چیست	چو قطره قطره سرشکست در رخ زردم

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلتن)

ما نه امروز از طریق عاقلان بیرون شدیم	سالها مشق جنون کردیم تا مجنون شدیم
جلوه ی حسن رخی دیدیم از آن گشتیم زار	فتنه ی چشم خوشی دیدیم از آن مفتون شدیم
چون گل از یاد رفت کردیم پیراهن قبا	همچو غنچه از غم لعل نور دل پر خون شدیم
شادی عالم درون خاطر ما راه یافت	تا ز عشق ماه رویان جهان مهزون شدیم
ای بصیری ساختیم از همت عالی قدم	چون مسیحا آنگهی بر طارم گردون شدیم

(Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“Benim ruhum anbean onun köpeği ile birliktedir. Ben o sakağın köpeğinin kölesiyim ne yapayım.”

“Ey ah! Zayıflıktan onun sokağına doğru yürüyemiyorum. De ki! Acıyla beslenmiş can nasıl yürüsün?”

“Senin ayağının tozu için gözyaşlarımızdan Ceyhan nehri oluştu. Acıyla dolu ahımın ateşi gibi o bir örnektir.”

“Ölüm yeli ile tozum feleklere yükselse de onun sokağının toprağının yeli başımdan gitmez.”

“Hazan yapraklarının üzerindeki yağmur damlaları da nedir? Sanki sararmış yüzümde, gözyaşların damlalarıdır.”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Biz (sadece) bu gün akillerin yolundan çıkmadık. Yıllardır deli olmak için delilik egzersizi yapıyoruz.”

“Güzel bir yüzün cilvesini görmüşüz, ondan dolayı mahzun olduk. Bir gözün güzellik fitnesini görmüşüz, ondan dolayı meftun (âşık) olduk.”

“Gül hatırdan gidince, gömleği kaban ettik. Nur (gibi parlayan) kırmızı dudağın gamından gonca gibi gönlümüz kan ile doldu.”

“Dünyanın ay yüzlülerinin aşkından üzgün olduğumuz için dünya mutluluğu bizim hatırimızdan dolayı kendine yol buldu.”

“Ey Basîrî! Yüce bir gayretle adım attık. Sonra dönen gökyüzünde İsa gibi olduk.”

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

چو خواهم من که بر یاد رخت گلبرگ تو بینم	به دامانم فتاده قطره ی خون جگر بینم
نمی دانم چرا کمتر چو بینم آن گل عارض	درون سینه ی خود خار خارش بیشتر بینم
چو از هجر خط سبزت بگشت سبزه زار آنم	به چشم خویشان هر سبزه ای را بیشتر بینم
چو کوه بی ستون بر گشتن فرهاد باعث شد	خدایا در جهانش دائما زیر وزیر بینم
ز درد هجر او مسکین بصیری خسته شد آخر	نمی دانم چه دردست این که هر روز بتر بینم

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن)

بس که در رشته ی آن زلف به حسرت نکردم	شد تنم رشته ز ضعف و گره رشته سرم
روی خود بر اثر سم سمندش مالم	پیش از آن روز که در دهر نمائد اثرم
از سر مهر همان عاشق رویت باشم	ای پری چهره گر آرند به عالم دگرم
هر سر خار زند بر رگ جانم نشتر	در غم روی تو چون جانب گلشن گنرم
ای بصیری همه زلف و قد آن مه بینم	از چپ و راست به هر سوی که افتد نظرم

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün)

“Senin yüzünü hatırlamak için gül yaprağını görmek istediğimde, eteğime ciğerin kandamlasının düştüğünü görüyorum.”

“Nedendir bilmiyorum, o gül yüzünü daha az görünce sinemin içinde diken tahrişini daha çok görüyorum.”

“Senin yeşil ayva tüylerinin ayrılığından rengim yeşil oldu. Kendi gözlerimle her yeşili daha çok yeşil görüyorum.”

“Ferhat'ın ölümüne Bî-sütûn dağı neden oldu. Ey Tanrım! Onun dünyasını sürekli altüst bir biçimde görüyorum.”

“Sonunda zavallı Basîrî onun ayrılık derdinden yoruldu. Bilmiyorum bu ne biçim bir derttir ki günbegün daha kötü görüyorum.”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilün)

“O saçın ipiyle o kadar hasret çekmedim. Zayıflıktan tenim ip gibi başımın ipi ise düğüm oldu.”

“Bu asırda izim yok olmadan, yüzümü onun doru atının tırnağının eterine süreyim.”

“Ey peri yüzlü! Eğer beni başka dünyaya da götürseler yine senin yüzüne âşık olan o âşık olurum.”

“Senin yüzünün gamında iken gül bahçesinden geçersen, her dikenin ucu canımın damarına neşter vurur.”

“Ey Basîrî! Sağa sola her tarafa gözüm bakınca her tarafta o ay yüzlünün endamını ve zülfünü görüyorum.”

(هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن)

چو باده خورم گرد سر کوی تو پویم	باشد که به مستی غم دل با تو بگویم
گل بی رخ خوب تو گرم در نظر آرند	آن گل اگر از روضه ی خلدست نبویم
در مجلس دردست مرا خون جگر می	چشمت ز سر ساغر و دل هست سبویم
درمان ز که جویم من بیمار درین درد	یا مرهم ریش دل مسکین ز که جویم
ساقی به بصیری ز کرم رطل گران ده	تا دفتر این زهد ریا پاک بشویم

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

چون به یاد آید شبی از زلف آن مه پیکرم	می زند هر تار مویی بر رگ جان نشترم
از برای شرح درد دل زبانی می شود	هر فتیله در درون زخمهای پیکرم
گریدیدی سوز من مجنون ز عشق لیلی	توتیای دیده ی خون کردی از خاکسترم
هردم افزون می کنم از غایت سرگشتگی	آرزوی تیغ او تا خود چه آید بر سرم
ای بصیری هر شبی بر خویش می پیچم چو مار	از خم زلفش چو یاد آید درون بستم

(Hezec: Mef'ûlü, Mefâ'ilü, Mefâ'ilü, Fe'ûlün)

“Şarap içince senin mahallenin başında hızla gezinirim. Yeter ki sarhoşken gönül derdimi seninle konuşayım.”

“Şayet senin güzel yüzünden başka gözümün önüne bir gül getirseler, o gül cennetten bile olsa koklamam.”

“Mecliste ciğer kanı benim elimde şaraptır. Senin gözün kadehin başı gönül ise testimdir.”

“Ben bu dertteyken dermanını kimde arayayım? Veya bu çaresiz gönlümün merhemini kimde arayayım?”

“Ey sâki! Cömertlikte Basîrî'ye büyük kadeh ver ki bu züht defterini riyadan temizleyelim.”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Bir gece (ansızın) o ay yüzlümün zülfünü hatırlayıversem onun saçının her teli can damarıma vurulan neşter olur.”

“Vücudumun yararları içindeki her fitil, gönlümün derdini şerh etmek için bir dil olur.”

“Leyla, Mecnunun aşkına rağmen benim yandığımı görseydin külümünden kanlı gözüne sürme çekerdin.”

“Sonunda onun kılıcının arzusundan bizzat başıma bir şey gelene kadar her an avareliği arttırıyorum.”

“Ey Basîrî! Yatağın içinde onun kıvrımlı saçı aklıma geldiğinde Her gece yılan misali kendi üzerime kıvrılıyorum.”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

در جهان یک دم ز رنج عاشقی ناسوده ام	لله المنت که عاشق بوده ام تا بوده ام
سست چو کوه بدخشان پر ز لعل آبدار	سینه ی مجروح از پیکان خون آلوده ام
در گلستان جهان ای سرو جز بر عارضت	همچو نرگس چشم بر روی گلی نگشوده ام
گاه بر خارا نهم پهلوی دمی بر خار و خس	هیچ گاه بر بستر راحت دمی نقنوده ام
ای بصیری کی شوم هشیار چون در بزم غم	ساغر محنت همه بر خویشتن پیموده ام

(مجنت: مفاعلهن فعلاتن مفاعلهن فعلن)

دلا به میکده از بی خودی بگو به ترنم	رموز باده ی عشق از کتاب خشت سرخم
چه عشوه هاست دو چشم ترا بگاه کرشمه	چه شیوه هاست دو لعل ترا به گاه تکلم
ز درد و محنت عاشق کجا خبر بود آن را	که خوی کرده بود هر نفس به ناز و تنعم
فتاده دید مرا زار بر سر ره خود وی	به حال زار من آن سنگ دل نکرد ترحم
به خلق عشق بتان آشکار کرد بصیری	سرشک خون که نهان داشتی ز دیده ی مردم

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Dünyada aşkın acısından bir dem olsun rahat (yüzü) görmemişim. Allah’a şükürler olsun ki olmuş olduğum kadar âşık olmuşum.”

“Yaralı ince göğsüm Bedehşân dağı gibi sulu lâl ile dolu oktan kana bulanmış.”

“Ey servi! Dünyanın gül bahçesinde, nergis gibi senin yüzünden başka bir gülün yüzüne göz açmamışım.”

“Bazen böğrümü sert taşa dayamışım bazen çerçöpe. Hiçbir zaman yatakta bir an bile rahat uyuyamamışım.”

“Ey Basîrî! Ne zaman ve nasıl gam meclisinde uyanık olayım. Kadehin tüm sıkıntı ve mihnetini kendim geçirmişim.”

(Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“Ey gönül! Aşk şarabının sırlarını, kırmızı kerpiç kitabımdan meyhanede sarhoşken bir şarkı söyle.”

“Senin iki gözünün gamze zamanının ne işveleri var! Senin iki lâl dudağının konuşma anının ne işveleri var!”

“Onun, âşığının derdi ve mihnetinden nerde haberi olmuş ki! O, her an naz ve refahı adet etmiştir.”

“O, beni kendi yolunda çaresizce düşmüş olarak gördü. O merhametsiz, benim hâlime acımadı.”

“Basîrî kanlı gözyaşlarını insanlardan saklarken putların aşk halkına âşikar etti.”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

بس که مهر قامتش در جان و دل اندوختم	جامه ی درد و بلا بر قامت خود دوختم
از سرگرمی به شمعش گر چه کردم نسبتی	شمع وش پیش مه رویش زبان را سوختم
سوختم صد دفتر زهد ریا در هر نفس	حرفی از درس غم عشق تو تا آموختم
از برای پخش سودای زلف سر کشت	در درون سینه ز آهم آتشی افروختم
در ره عشق از حجاب او بصیری مانده بود	حمدلله کان حجاب خویشان را سوختم

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

خوش آن طاعت که خود را جای در پهلوی او بینم	که هر ساعت به تقریب سلامی سوی او بینم
خیال روی او از بس که کرده جای که در دل	به هر جانب که اندازم نظر من روی او بینم
مکن گیسوی آن مه را پریشان ای صبا آخر	که بس ارواح پاکان در خم گیسوی او بینم
به یاد کوی آن مه گر شبی خواب آمدم ناگه	همه شب تا سحر که خویش را در کوی او بینم
تو در گل می نگر ای باغبان من در رخ خویش	تو در سرو سهی من در قد دلجوی او بینم
بصیری ناز کشت آن خوی ز آنرو گاه نظاره	چو آن مه بنگرد سوی دگر من موی او بینم

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Onun endamının sevgisini öyle can ve gönülde biriktirdim ki, kendi boyuma (uygun) dert ve beladan bir elbise diktim.”

“Gerçi eğlence dolayısıyla onun mumuna bir nebze yaklaştım. Mum gibi o ay yüzünün önünde dilimi yaktım.”

“Senin aşkının gam dersinden bir harf öğrenene kadar, her nefeste riya ve zâhid defterlerinden yüzlercesini yaktım.”

“Senin sarhoş saçının sevdasını yaymak adına, sinemin içinde ahımdan ateş yaktım.”

“Basîrî, onun utancından aşk yolunda kalmıştı. Tanrı'ya şükür kendi hicap örtümü yaktım.”

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün)

“Kendimi onun yan tarafında gördüğüm o hoş itaat takriben her saat onun tarafından bir selam işitiyorum. Onun yüzünün hayali gönülde öyle yer ermiş ki, hangi tarafa baksam onun yüzünü görüyorum.”

“Ey saba yeli! Artık o ay yüzünün saçlarını dağıtma. Çünkü onun zülfünün kıvrımlarında pak ve temiz ruhlar görüyorum.”

“Eğer bir gece ansızın o ay (yüzlü)'in mahallesinin hayali rüyama gelirse, tüm gece saba kadar kendimi onun mahallesinde görürüm.”

“Ey bahçıvan! Sen güle bak, ben ise onun güzel yüzüne; sen servide endam görürsün, ben ise onun boyunda teselli görüyorum.”

“Ey Basîrî! O huyun nazını çekti. O yüzden bazen nazar eden o sevgili gibi başka tarafa baktığında sadece saçlarını görüyorum.”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)

هر دم آغوش خود از شوق ز هم باز کنم	مرغ خواهم که شوم سوی تو پرواز کنم
دوختم چشم ز غیر تو به عالم چون باز	دیده بر روی کسی جز تو چسان باز کنم
همچونی از غم تو داغ به دل درد به جان	هر نفس ناله ای از هجر تو آغاز کنم
رازم از دست زار به عالم شد فاش	دل دیوانه چرا محرم این راز کنم
باز در عین بلا همچو بصیری افتم	گر نظر جانب آن غمزه ی غماز کنم

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)

هر نفس دریای خون دارم ز هجران در درون	استخان پهلویم موجیست از دریای خون
هست عادت این که می آید برون در از صدف	اشک من دریست کز بحرین می آید برون
از سرشک دیده ی فرهاد مانده رشحه است	این همه آبی که می آید به روی از بی ستون
قامتم خم گشت از هجر خم ابروی تو	داغ برفرقم بسان نقطه بر بالای نون
ای بصیری می شود سوداییان عشق را	سطر دیوان من دیوانه زنجیر جنون

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Her an şevkten kucağımı açıp kollarımı ayırıyorum. Senin tarafına uçan kuş olmak istiyorum.

“Sen hariç Şahin gibi âleme göz diktim. Senin haricinde başkasına karşı nasıl gözümü açayım?”

“Senin gamından gönül dağlı can ise kederli olduğu gibi senin ayrılığında da her nefeste inlemeye başlıyorum.”

“Üzüntünün elinde sırrım âleme aşikâr oldu. Ey deli gönül! Bu üzüntüyü nasıl gizli tutayım?”

“Eğer o heyecan verici gamzenin tarafına baksam tekrar Basîrî gibi aynı belâya düşerim.”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Hicrandan dolayı her an içimde kan denizi oluşur. Karnımın kemiği kan denizinden bir dalga gibidir.”

“Sedeften incinin çıkması bir adettir. Denizlerden çıkan inci ise benim gözyaşlarımdır.”

“Bî-sütûn dağından çıkıp gelen bunca sular Ferhat'ın gözyaşından kalan terdir.”

“Senin kaşının eğrisinin ayrılığından boyum büküldü. Başımdaki dağ (yanık yarası), nün (harfi) üstündeki nokta gibidir.”

“Ey Basîrî! Benim (gibi) delinin divanının satırları âşıkların aşkı, delilerin ise zinciri olur.”

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

مگو واعظ خدا را دوزخی دیگر به خماران	که رز بگشاده کف می خواهد از حق جرم می خواران
پس از مردن ز خاکم لاله های آتشین روید	که در غم سوخت جانم را فراق لاله رخساران
ملک صحن پر از نقلست در عشرتگه رندان	ملک ساق ... مه رویت در بزم قدح خواران
ز بس حقی که دارد او بر گردنم هر دم	به پیش افکنده ام سر نزد تیغش چون گنه کاران
جفا کاران ز تنها سوختند آخر بصیری را	جهان را سوختند ای آه از دست جفا کاران

(مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

هر لاله که روید از روی خاک مجنون	بهر سگان لیلیست هر یک سفال بر خون
از هجر آن دو ابرو گردیده ام چو نونی	داغ جنون به فرقم چون نقطه بر سر نون
بی صبر و بی قرارست دل در درون گرم	ترسم ز بس طپیدن افتد ز سینه بیرون
افسون ناصحم هیچ سودی نکرد هرگز	آخر چه سود باشد دیوانه را ز افسون
آتش پرست کردند خلق جهان بصیری	آن سرو چون خرامد اندر قبابی گلگون

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün)

“Ey vaiz, Artık içki mahmurlarına, Tanrı'nın bir cehennemi var deme! Çünkü gülün filizlenip açılması şarap içenlerin günah halkından zahmet ister.”

“Lâle yüzlülerin ayrılığıyla gam canım yaktığı için ölümden sonra (mezarımın) toprağında ateş rengine lâleler çıkar.”

“Rindlerin eğlence meclisinde mülkün alanı çerezle doludur. Senin ay gibi yüzün ise şarap içenlerin meclisinde mülkün temeli ile doludur.”

“Onun hakkı her an üstümde o kadar var ki onun kılıcının ününde günahkârlar gibi boynumu eğmişim.”

“Cefakârlar sonunda yalnızlıktan Basîrî'yi yaktılar. Ey âh cefakârların elinden dünyayı yaktılar.”

(Muzâri': Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

“Mecnun'un mezarının toprağından çıkan her lâle Leyla'nın köpekleri için kan ile dolu birer çömlektir.”

“O iki kaşın ayrılığından nün (harfî) gibi olmuşum. Delilik nişanesi nün (harfî)'ün üstündeki nokta gibi başımdadır.”

“Gönül, içimdeki harareten sabırsız ve kararsızdır. Korkarım aşırı çarpıntıdan sinemden dışarı çıkar.”

“Öğüt verenin büyüğü asla bir fayda vermedi. Neticede deli için büyüünün ne faydası olur ki!”

“Ey Basîrî! O servi (boylu) kırmızı dibanın içinde nazla yürüdüğünde, dünya halkı ateşperest olur.”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

ای حدیث خنچرت آرام جان عاشقان	سر گذشت تیغ تو ورد زبان عاشقان
نام آن لب بر زبان عاشقان چون بگذرد	پر شکر گردد ز یاد او دهان عاشقان
عاشقان را خط مشکینت نشان دولتست	ابروت گردیده طغرای نشان عاشقان
نقد صبر عاشقان رفتی به تاراج فنا	گر نبودی ناله هر شب پاسبان عاشقان
ای بصیری جمله ی عالم بسوزد در نفس	آشکار اگر شود سوز نهان عاشقان

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

رفته ی آخر زمان شد آن مه نامهربان	ای مسلمان فغان از فتنه ی آخر زمان
رشته ی جان را همی پیچم به تیر آن پری	تا ز دود دل برد از هر طرف ماند نشان
می کنم حالت ز تیغ آن پری هنگام قتل	همچو سبزه کو سر اندازی کند ز آب روان
باغبان چون در چمن بیند رخ خوی کرده ات	باد زن از برگ گل سازد ز سنبل سایبان
در غم هجرش بصیری ناگهان افتاده است	هیچکس یارب نیفتد در بلای ناگهان

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Ey hadis! Senin hançerin âşıkların ruhunun huzuru, senin kılıcının sergüzeşti ise âşıkların dilinin içine girdi.”

“O dudağın adı âşıkların dilinden geçtiğinde, onu hatırladıkları için âşıkların ağzı şeker ile dolar.”

“Senin kara hattın âşıkların devlet nişanesi, kaşların ise âşıkların tuğra nişanesi olmuştur.”

“Eğer her gece inilti, âşıkların bekçisi olmasaydı, âşıkların sabır tenkidi yokluğu talana giderdi.”

“Ey Basîrî! Eğer âşıkların gizli yangını aşikâr olursa, bir anda tüm cümle âlem yanar.”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“O merhametsiz sevgili ahir zamanın fitnesi oldu. Ey Müslüman! Ahir zamanın fitnesinden feryat (et).”

“Bir nişane gibi gönlün dumanını her tarafa taşıması için o perinin okuna canımın ipini sarıyorum.”

“Tıpkı akan suyun üstündeki yeşillik gibi pervasızca, o perinin kılıcıyla öldürülme esnasında keyif çatıyorum.”

“Bahçıvan senin alışık yüzünü çimde görünce, gül yaprağından yelpaze, sümbülden ise gölgelik yapar.”

“Onun ayrılığından Basîrî aniden düşüverdi. Ey Tanrı'm! Kimse aniden bir belâya düşmesin.”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

از سر بالین من یک دم مرو جانان من	بشنو آخر یک نفس از خسته ی خود جان من
گریه ام رو می دهد تا چشم بر هم می زنم	دارد این سان موج بحر دیده ی گریان من
کلبه ی احزان من گردد بهشت جاودان	گر شود آن حور پیکر لحظه ی مهمان من
چون بگردد کوی او کردم من بی خانمان	پیرهن گردد غبارش بر تن عریان من
ای بصیری حالیا سوداییان عشق را	گشته زنجیر جنون هر سطری از دیوان من

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

چون همی بینم تن زار تورا خویشتن	گریه می آید مرا بر حال زار خویشتن
هیچکس را حال چون حال من بی دل مباد	مانده زینسان دور از یار و دیار خویشتن
زار میگیریم من و شمع شبستان تا سحر	او به حال خویش و من بر روزگار خویشتن
در فراق او بکش زارم خدا رای اجل	چون نخواهم زیستن بی روی یار خویشتن
چون نشان نعل است اوست چشمم منتظر	ای بصیری بر ره چابک سوار خویشتن
ای خوش آن میخواره ی کو ساخت هنگام	خشت دیوار مغان لوح مزار خویشتن

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Ey sevgili! Bir an olsun benim başucumdan ayrılma. Canımın senin için yorgun olduğunu artık nefesimden duy.”

“Göz açıp kapayıncaya kadar gözyaşlarım meydana geliyor. Ağlayan gözlerimin deniz dalgası böyle oluyor.”

“O huri vücutlu, eğer bir an benim misafirim olurse, benim hüznülü kulübem ebediyen cennet olurur.”

“Onun sokağında avare çulsuz gezdiğimde onun tozu benim çıplak bedenime gömlek olurur.”

“Ey Basîrî! Sevdalıların aşk halleri için divanımın her satırı delilik zinciri oluvermiş.”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Seni kendi üzgün özümde gördüğümde kendi üzgün halime ağlayasım geliyor.”

“Kendim gibi yâr ve diyardan uzak düşmüş hiç kimsenin hali, benim âşık halim gibi olmasın.”

“Ben ve ibadet odasının mumu seher vaktine kadar ağlıyoruz. O kendi haline ben ise kendi hayatıma.”

“Ey ecel! Tanrı aşkına, onun ayrılığında ben dermansız öldür. Çünkü yârin yüzünü görmeksizin yaşamak istemiyorum.”

“Ey Basîrî! Kendi yolumda hızlı giden bir süvariym. Çünkü tetikte olan gözüm onun nalının nişanesidir.”

“Ne mutlu! O içki içen, kendi mezarının levhasını Mecusilerin duvar kerpicinden yapana.”

(هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن)

ای خون جگر چند شوی ما حضر من	وی غصه و غم چند نشیند بر من
در عشق تو چون دامن دل چاک نگردد	صد خار بلا رسته به هر ره گذر من
در عشق بتان پاک عیارم که در اشک	سیمیست روان بر محک چشم تر من
از کوی تو صد قافله را راهبری کرد	درد تو که شد سری عدم راهبر من
از بی خبران گشت بگویند بصیری	در کوی تو هر کس که بپرسد خبر من

(مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

هر کو شنید نکته ای از داستان من	دیوانه گشت همچو دل ناتوان من
چون ماهی کز آتش سوزان شود کباب	بریان شده ز آتش سینه زبان من
رخسار زرد لوحه ی دیوان عاشقت	بروی کشیده جدول اشک روان من
بر هستی دهان تو من داشتم کمان	کردی تبسمی و یقین شد کمان من
گشت از فراق لاله عذاران بصیر ما	چون لاله چاک چاک دل ناتوان من

(Hezec: Mef'ûlü, Mefâ'ilü, Mefâ'ilü, Fe'ûlün)

“Ey ciğer kanı! Daha ne zamana kadar benim konuğum olacaksın? Ey gam ve keder! Daha ne zamana kadar bende oturacaksın?

“Senin aşkın ile gönül perdesi yırtılmayınca yüzlerce diken, geçtiğim her yolda beni belâya düşürdü.”

“O sevgililerin aşkıyla pak ve temiz bir tartıyım ki benim ıslak gözümünden akan gözyaşı mihenk taşında kullanılan simdir.”

“Benim aşikâr olarak rehberim olan senin gamın, sokağından geçen yüzlerce kâfileye rehberlik etti.”

“Senin sokağında her kim benden haber almak isterse, Basîrî bî-haberlerden oldu deyin.”

(Muzârî': Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

“Her kimse ki benim hikâyemden bir nükte duysa, benim çaresiz gönlüm gibi deli oluverir.”

“Yanan ateşte kebab olan bir balık gibi, benim dilim de sinemin ateşinde büryan oldu.”

“Senin aşk divanının yüz levhası sararmış. Üzerine benim akan gözyaşımın cetveli çizilmiş.”

“Senin var olan ağzının üzerinde benim yayım vardı. Bir tebessüm ettin, benim yayım kuşkusuz oldu (Meydana geldi).”

“Bizim Basîrî'miz lâle yüzlülerin ayrılığından ötürü çaresiz, gönlüm lâle gibi dağılıp gitti.”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

چون فتیله بهر داغ بلبل خونین کفن	غنچه سر بیرون کند از خار آتش در دهن
نیست برگ لاله افتاده به خون کوه بی ستون	نعل گلگونست آغشته به کوه کن
چند سوزم در فراق آن رخ زیبا مگر	همچو شمعم آفریدند از برای سوختن
من ز فکر آهوی چشمت به صحرای غم	هرگز ای لیلی نگفتی چونی ای مجنون من
می کند پیوسته در چشم بصیری جای خویش	گر چه کس پیوسته در دریا نمی سازد وطن

(منسرح: مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن)

بسته ی خندان برو چرب زبانی مکن	با دهنش دعوی شک دهانی مکن
زلف و قد یار تا بود ای باغبان	سنبل و ریحان مکار سرو نشانی مکن
شعله ی آهم به سست در شب هجر ای قمر	من ز تو مستغنی ام نور فشانی مکن
حال من ای در گوش هم تو بکوشش مگو	گوش کن این یک سخن گوش گرانی مکن
اسب جفا و ستم بر من مسکین متاز	نرم ترک ران سمند تند عنانی مکن
عشق جوانان بلاست رو تو بصیری رز	پر شدی بعد از این بیش جوانی مکن

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Gonca, dağlı bülbülün kanlı kefeni için fitil gibi dikenli ateşin ağzından başını çıkarır.”

“Bî-sütûn dağına düşen lâle yaprağı değildir. Dağın kanına bulaşmış gül renkli naldır.”

“O güzel yüzlünün ayrılığında ne kadar çok yansam da mum gibiyim, sanki beni yanmak için yaratmışlar.”

“Ben senin ceylan gözünün fikrinden ötürü gam çölündeyim. Ey Leylâ, asla sormadın ey Mecnun’um nasılsın diye!

“Sürekli Basîrî’nin gözünde kendisine yer yapıyor. Gerçi kimse sürekli denizde kendisine vatan yapmaz.”

(Münserih: Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün)

“Ağzını tebessüm ile bağla, dil ile yağcılık etme! Onun ağzıyla şüphe iddiasında bulunma!”

“Ey bahçıvan! Sevgilinin saçı ve endamı olduğu sürece, sümbül ve reyhan (bitki) ekme, servi (ağaç) dikme!”

“Ey ay! Ayrılık gecesinde ahımın ince şulesi nur saçar. Dolayısıyla ben senden zenginim sen nur saçma!”

“Ey benim hâlim, kulağa seslenmek için çabalama! Bu bir sözüdür dinle, dinlemezden gelme!”

“Cefa ve sitem atını benim gibi çaresizin üzerine koşturma! Hızlı ve doru atı daha yavaş sür, dizgini hızlı çekme!”

“Gençlerin aşkı belâ, Basîrî senin yüzün kırmızı güldür. Bundan böyle yaşın dolmuştur; gençlik iddiasında bulunma!”

(رجز: مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن)

گر به چمن گذر کند باد صبا ز کوی تو	سوی چمن گذر کنم هر سحری سوی تو
خسته ی کوی تو شدم بسته ی موی تو شدم	کشته ی خوی تو شدم آه ز دست خوی تو
حال دلم ز غم تبه دیده ی اشکبار وه	گاه سفید و گه سیاه از غم روی و موی تو
از سر و جان و سیم و زر بایش ای صنم گذر	هر که کند دمی نظر از سر شوق سوی تو
نیست برم دل غمین با غم و غصه ای چنین	همچو بصیری حزنی رفته به جست و جوی تو

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

جهانی گشته کشت از عشوه ی چشم سیاه تو	نگاهی کن که می میرم برای یک نگاه تو
به عشق او گواه تو اگر دل باشد ای دیده	به یک دم تیغ او مجروح می سازد گواه تو
برو ای دیده ام آینه ی روی نکوبان شو	به پیش چشم آید گر نباشم نیک خواه تو
من بی دل چو توانم که پهلوی تو بنشینم	پی تسکین دل پهلوی خود مانم به راه تو
تب و آهست روز و شب بصیری کار تو اما	چه حاصل یار را رحمی نه بر حال تباه تو

(Recez: Müstefîlün, Müstefîlün, Müstefîlün, Müstefîlün)

“Eğer saba yeli senin sokağından çimene taraf gitse, senin için her sabah çimen tarafına giderim.”

“Senin mahallenin yorgunu, senin saçının bağı oldum. Ah! Senin huyunun elinde, huyunun maktulü oldum.”

“Bazen beyaz yüzünün gamından, bazen de kara saçından gözüm yaşlı, vah! Gönlümün hâli gamdan mahvolmuş.”

“Ey put (sevgili)! Her kim bir anda aşkla sana taraf baksa, kellesinden, canından, para ve altından vazgeçmelidir.”

“Etrafımda hüzn-i Basîrî gibi seni aramaya giden böyle gönlü gamlı ve üzüntülü biri yoktur.”

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün)

“Senin kara gözünün işvesinden bir âlem öldü. Bir bakış at ki bir bakışın için öleyim!”

“Ey göz! Eğer onun aşkına gönül tanık olsa, onun kılıcı bir anda senin delilini yaralar.”

“Ey gözüm! Git ve güzel yüzlülerin aynası ol. Gerçi var olmasam da senin güzel huyun gözümün önüne geliyor.”

“Benim gibi gönülsüz nasıl olur da senin yanında oturabilirim. Senin yolunda (ancak) gönül tesellisinin ardında kendimle kalabilirim.”

“Ey Basîrî! Senin işin gece gündüz ateş (yanmak) ile ah (etmek)’ tır. Ama yârdan ne beklenir ki senin mahvolmuş hâline merhamet etmez.”

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

چو نتوانم که گویم درد دل یک روز من با او	همه شب تا سحر در خواب می گویم سخن با او
به درد خود گرفتارم من و دل همچنان با وی	به کار خویش مشغولم من و جان در بدن با او
چو سر و قامتش در جلوه آید کی توان گفتن	خرام قامت شمشاد و قد نارون با او
من بی صبر و دل هرگه که گویم سنگ دل گردد	حدیث صورت شیرین و نقش کوه کن با او
بصیری نازکست آن خوی ترسم تنگ دل گردد	از آن رو می نیارم گفت درد خویشتن با او

(مجنث: مفاعلن فعلاطن مفاعلن فعلن)

منم که دور چو من عاشقی نیاورده	دلی به محنت و جانی به درد پرورده
کجا به خلعت شادیش سر فرود آید	کسی که سر ز گریبان غم بر آورده
علاج یافت همه دردهای عالم لیک	بماند درد دل من علاج نا کرده
مقررست که تا حشر به نخواهد شد	به تیغ عاشقی آن دل که گشت آزرده
چه ساحریست فسون ساز چشم فتنه یار	که عقل و هوش بصیری به یک نظربرده
بیا ز پرده برون و خدای را بنما	سخن نگر که چه سان گفته ایم در پرده

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün)

“Bir gün bile onunla gönül derdimi konuşamazsam, tüm gece sabaha kadar rüyada onunla konuşurum.”

“Ben kendi derdime müptelayım, gönül ise ona esir. Ben kendi işimle meşgulüm, can ise bendende onun ile meşgul.”

“Onun başı ve endamı ortaya çıkınca nasıl şimşir ağacı ve karaağaç onun naz ve eda ile yürüyen boyuyla kıyaslanabilir.”

“Ne zaman ki Şirin’in yüzü ve dağı delenin rolü hadisesini ona söylesem ben sabırsız gönül taş kesiliyor.”

“Ey Basîrî! O mizaç kırılmandır. Korkarım ki kırılsın. Onun için derdimi ona söylemek istemiyorum.”

(Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“Devran, gönlü mihnet ve canı dert ile beslenmiş, benim gibi bir âşık daha getirmemiştir.”

“Başını gam yakasından çıkaran kimse, ne zaman mutluluk kaftanında boynu bükük olmuş?”

“Dünyanın tüm dertlileri derman buldu. Lakin benim gönlümün derdi dermansız kaldı.”

“Aşkın okuyla incinen o gönül, kıyamet gününe kadar iyileşmeyecek diye kararlaştırılmıştır.”

“Basîrî'nin aklını ve fikrini bir bakışta alan, sihir yapan yârin fitne gözü ne biçim bir sihirbazdır?”

“Perdeden dışarı çık ve Tanrı'yı göster! Perdenin arkasındayken nasıl konuştuğumuzdan bahsetme!”

(رجز: مستفعلن مستفعلن مستفعلن)

دور از رخ آن سنگ دل هر لحظه چون دیوانه ای	با سنگ بازی می کنم کافتاده در دیوانه ای
سرو از هوای قد تو لایعقل پا در گلی	شمع از غم رخسار تو ژولیده مو دیوانه ای
جز اشک خون گرمی نه گوید گر به بالینم دمی	که بر لب آید جان مرا در گنج محنت خانه ای
نالان ز هجر روی او کردم بگرد کوی او	پیوسته چون دیوانه بازگویم به خود افسانه ای
گردد بصیری هر یکی دل را قتل مرهمی	هر تیر کاید بر دلم از غمزه ی جانا نه ای

(مجنت: مفاعن فعلاتن مفاعن فعطن)

دمی ز باده ی صافی تهی مدار پیاله	که کاسه ی سرجم ساخت روزگار پیاله
ز حسرت رخ ساقی چو میرم و لب ساغر	ز لاله بر سر خاکم دمد مزار پیاله
به دور جام بلورین نرگس و گل سوری	چه خوش بود ز کف یار گلزار پیاله
اشارتیست ز لاله مرا بگردش ساغر	مگو به موسم لاله ز کف گذار پیاله
دمی ز باده ی گلگون تهی مدار بصیری	به دور بزم شهنشاه کامکار پیاله

(Recez: Müstef'ilün, Müstef'ilün, Müstef'ilün, Müstef'ilün)

“O taş kalplinin suretinden uzak kaldığım için her an bir deli gibi kapısına düşmüş taş ile oyun oynuyorum.”

“Servi senin endamının havasından ayağı çamurda aklını yitirdi. Mum ise senin güzel yüzünün gamından saçları karışmış bir deli gibi.”

“Eğer bir an gözyaşlarımdan başka başucuma sıcakkanlı demezse, evin sıkıntılı bir köşesinde canım dudağıma takılır.”

“Onun yüzünün ayrılığından inleyerek sokağını geziyorum. Sürekli deliler gibi kendi kendime yine bir efsane anlatıyorum.”

“Ey Basîrî! Cananın gamzesinden gönlüme gelen her ok benim gönlümün fitiline merhem oluyor.”

(Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“Zaman, kâseni büyük kadeh bardağı yaptığı için, bir an olsun kadehini halis şaraptan boş tutma!”

“Sakî'nin yanağı ve kadehin dudağının hasretinden öldüğümde mezarımın toprağında şarap kadeh gibi lâleler çıkar.”

“Nergis ve kırmızı güllerin içinde gül yüzlülerin elinden, billur kadehten içmek ne hoştur!”

“Lâlenin benden kadehi alması bir işarettir. Lâle mevsimidir deme, avuca kadehi bırak!”

“Ey Basîrî! Padişahın eğlence meclisinin çevresinde bir an olsun mutluluk vesilesi olan kırmızı şarap kadehin boş kalmasın.”

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

نمیگویم در اقبال ما را سر بلندی ده	خدایا دردمندانیم ما را دردمندی ده
به صوفی خانقه بخش و به ما کنجی ز میخانه	به زاهد جنت و ما را سر کوی لونگی ده
به جان آمد ز درد یار یارب دانه ی دل را	چو خال ماه رویان بر سر آتش پسندی ده
نهالی کز خیال قامتش در دیده نشاندم	چو سرو جویباران روز بر روزش بلندی ده
خداوندا بصیری را ز روی صورت و معنی	صفای طبع جامی مشرب شیخ خجندی ده

(رجز: مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن)

از بس که پیکانهای او در تن مرا پنهان شده	هر موی بر اعضای من دنباله ی پیکان شده
دارم من از داغ و الف در دست شمشیر و سر	نقش حصیر کنج غم بر تن مرا خفتان شده
ایمن نگشت از فتنه و آشوب در دوران کسی	تا چشم شورانگیز او سر فتنه ی دوران شده
تا دانه ی خال سیه به روی گندمگون نمود	دل از غمش در سینه ام چون گندم بریان شده
؟ تا در گوش آن پری از نظر غایب دمی	چشم بصیری از غمش مانده ی عمان شده

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün)

“Ey Tanrı'm! İkbalimizi muzaffer kıl demiyorum. Biz dertliyiz bize daha çok dert ver! Sofiye hangâh (aş dağıtılan yer) bize ise meyhaneden bir köşe bağışla. Zâhîde cenneti, bize ise bir fahişenin yolunun başını ver!”

“Ya Rab! Yârin derdinden gönül tanesi cana geldi. Ay yüzlülerin beni gibi ateşin başına muvaaffaklık ver! Onun endamının hayalinden gözümde bir fidan diktim. Irmakların kenarındaki serviler gibi gün be gün yükseklik ver!”

“Ey Tanrı'm! Basîrî'ye sûrette ve sûrette Câmî'nin pak temiz tabiatını, Şeyh Hûcendî'nin ise ahlak ve huyunu ver!”

(Recez: Müstef'ilün, Müstef'ilün, Müstef'ilün, Müstef'ilün)

“Onun okları vücudumda o kadar gizlenmiş ki azalarımın her kılı o okların peşine düşmüş.”

“Kılıcın elinde binlerce kelle, ben ise yanık yarasına sahibim. Gam kösesinde hasır izleri bedenime savaş zırhı oluvermiş.”

“Onun isyana sürükleyen gözü zamanın fitnesinin başı olduğu için, asrın fitnesinden ve kargaşasından kimse güvende olmadı.”

“(Sevgili), buğday renkli yüzünün siyah benini gösterince gönül onun gamından sinemde buğday gibi büryan oldu.”

“Göz ile görünmeyen o perinin kulağında (?) Bir an Basîrî'nin gözü onun gamından umman gibi oluvermiş.”

(رمل: فاعلاتن فعلاتن فعلن)

در شفق آن مه ؟ هویدا گشته	دهن خم شرابست که پیدا گشته
صفوت آینه ی دل ز قدح جو که هلال	صیقل این فلک آینه ی سیما گشته
صفحه ی چرخ نشان‌یست پی عیش و طرب	ماه نو بر سر آن حکم چو طغرا گشته
ساقیا وعده به فردا مفکن ز آنکه به نقد	عیش امروزه ی من مانع فردا گشته
ای بصیری چه محل ورع و تقوی و زهد	وقت عیش و طرب و سیرو تماشا گشته

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

سایبانم نیست جز دیوار محنت خانه ای	تخت شاهنشاهیم خشت در ویرانه ای
طره ات را خواست تا مشاطه ای گردد صبا	غالیه از نسترن و ز سنبل شانه ای
غصه ی مجنون به نزد درد هجرم شمه ای	قصه ی لیلی به دور حسن تو افسانه ای
در تب غم چون زیم آیا من بی صبر و دل	نه مرا یاری نه غمخواری و نه همخانه ای
چون به مستی جان دهد مسکین بصیری ای رفیق	ساز لوح تربتش خشت در میخانه ای

(Remel: Fâ'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fa'ilün)

“Şafakta beliren o ay, (?) meydana çıkan şarap fıçısının ağzıdır.”

“Gönül aynasının saflığı arpa kadehi, hilâl bu feleğin cilası, çehrenin aynası olmuş.”

“Zevk ve eğlencenin ardından feleğin sayfası bir işarettir. Yeni ay ise onun üstünde tuğra gibi hâkim olmuş.”

“Ey sakî, nakit olan vaktini yarına erteleme! Bu günümün zevki, yarınım engel oldu.”

“Ey Basîrî! Ne zamandan beri Dinin, takvanın ve zühhtün yeri zevk ve eğlencenin izlendiği yer olmuş?”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Sıkıntılı bir evin duvarından başka bir gölgeliğim yok. Padişahlık tahtım bir viranenin kerpicidir.”

“Saba yeli, kâküllerini taramak istediğinde, Ağustos gülünden misk u amber, Sümbülden ise bir tarak yaptı.”

“Mecnunun gamı, benim ayrılık gamımın yanında azıktır. Leylâ'nın destanı, senin güzelliğinin yanında bir efsanedir.”

“Acaba benim gibi sabırsız ve ürkek (biri) dert ateşinde nasıl yaşar? Çünkü ne yardım edenin ne dert ortağım ne de bir dostum var.”

“Ey dost! Miskin Basîrî, sarhoşluktan can verdiğinde, bir meyhanenin kerpicinden mezarının levhasını yap!”

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

مانیم ز عجب باز رسته در مسکن مسکنت نشسته
 از لوح وجود شسته خود را فانی شده وز خویش رسته
 نشسته به کوشه ی قناعت بر رخ در آرزو بیسته
 اوراق دریده ریخته حبر وز خط خودی قلم شکسته
 در صحت نام شد بصیری آن دم که ز عشق گشته خسته

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

منجم زلف و خالت دید و گفت آه پرست از فتنه و آشوب این ماه
 من بیمار در گنج صبوری ندارم هیچ دلسوزی به جز آه
 پی نظاره ی آن شوخ مانده مرا چون نعل اسبش چشم بر راه
 دل من در زنجانش مکان ساخت چو آن مرغی که سازد خانه در چاه
 ندارم فکر همراهی بصیری مرا تا آه و فغان گشت همراه

(Hezec: Mefâ 'ilün, Mefâ 'ilün, Fe 'ülün)

“Senin yoksulluk meskeninde oturan, yine kurtuldu. Hayretteyiz!”

“Kendini varlık levhasıyla yıkayan, fâni olur ve zatından kurtulur.”

“Kanaat köşesinde oturan, yüzünü arzulardan çevirir.”

“Yırtılan sahife çürür ve dökülür. Kalem kendi yazısına mağlup olur.”

“Basîrî, aşk konusunda hastalınca, sağlık konusunda nam salar.”

(Hezec: Mefâ 'ilün, Mefâ 'ilün, Fe 'ülün)

“Müneccim senin saçını ve benini görünce ah etti. Bu ay (yüzlü) fitne ve kargaşa ile doludur (dedi).”

“Ben sabrın hazinesinde hastayım. Ahtan başka teselli verenim yoktur.”

“Gözüm, o şuh sevgilinin ardında, atının nalı gibi yolda seyirci kalmış.”

“Gönlüm, kuyuda yuva yapan bir kuş gibi çenesinin altında mesken tutmuş.”

“Ey Basîrî! Ah u figan dostum olduğu sürece, başka bir dost düşünmüyorum.”

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

دلبړ من گر کند باری نظر در آینه	گردد از عکس رخ خوبت مصور آینه
گرنه روشن گشت در عالم که هست او ساده لوح	از چه رو با آن دو رخ گردد برابر آینه
هست چون ماهی که باشد در میان هاله	عکس آن عارض که نظاره ؟ اندر آینه
داده زینت عارض آن ماه را ابروی او	آری از صیقل مزین می شود هر آینه
می نهم بر سینه داغ از بهر زیب عاشقی	بر سر بندند آری بهر زیور آینه
روبرو می گفت احوال بصیری روشنش	فی المثل گر ز آنکه می بودی سخن ور آینه

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

دل پر آتش جان مشوش دیده پر نم مانده	دردمندانیم سر بر زانوی غم مانده
سینه ی من ریشتر مجنون به شهرت بیشتر	من به درد افزون و نام او به عالم مانده
هست آن دری که درز کرده اندش ؟	بر رخم هر قطره کز اشک دمام مانده
ای بصیری باده ی گلگون به جام زریین تو	بر رخت همچو نشان نعل ادهم مانده
سوار ادهم و در انتظارت چشم من	منگر آن یاقوت اخمر را ؟ مانده

(Remel: Fâ'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fa'ilün)

“Ey Sevgilim! Eğer bir defa aynaya nazar etsen, senin güzel yüzünün resmi aynayı şekillendirir.”

“Yalnızca onun varlığı ve levhasından âlem aydınlandı. Yoksa neden dolayı ayna o iki yüzle eşit olsun?”

“Aynanın içindeki o yüzün yansımasına bakıldığında, tıpkı parlak dairenin ortasındaki bir ay gibidir.”

“Aynın yanağını onun (sevgili) kaşı süslemiş. Evet! Her ayna cila olduktan sonra süslenir.”

“Âşıklık süsü için sineme yanık yaralar koyuyorum. Evet! Süslenmek için başa ayna bağlarlar.”

“Basîrî'nin aynadaki parlaklığı ahvâlinin karşısında açıkça, örnekte olduğu gibi eğer sen edip, şair olsaydın diyordu.”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Gönül ateş ile dolu, can karışıklık içinde, göz ise nemli kalmış. Dertliyiz baş gam dizinin üstünde kalmış.”

“Benim sinem daha fazla yaralı. Lakin Mecnun'un şöhreti daha fazladır. Benim derdim çok fazla, ancak onun namı dünyada kalmış.”

“Yüzüme karşı kapattıkları bir kapı var. Oysa her damla gözyaşı yüzümde kalmış.”

“Sen kara yağız atına bindin, gözüüm tıpkı kara yağız atının nal izi gibi yolunda seni beklemektedir.”

“Ey Basîrî! O kırmızı yakut kadehe bakma! Kırmızı şarap altın kadehte kalmış.”

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

دلا می نوش با چنگ و چغانه که تسبیح ریا دامست و دانه
 به زلفت شانه تردستی نموده الهی خشک گردد دست شانه
 بخواهی صید کردن مرغ دل را اگر بر چرخ سازد آشیانه
 خدنگش را به چشم من بجوئید که تیرش راست چشم من نشانه
 چه سان رحم آیدش بر من آید به گوشش ناله زارم ترانه
 چو سیمایست بر روی طلایی بروی زردم اشک دانه دانه
 بخواهد صید کرد آن آهوی چین بصیری را به چشم آهوانه

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فعلاتن فعلن)

ترک آهو چشم من تا میل صحرا کرده ای عالمی را همچو من مجنون و شیدا کرده ای
 کرده ای جا بر کنار دیده ی گریان ما گوشه ی بد نیست چشم من که پیدا کرده ای
 می کنی با چشم شور انگیزش ای دل دوستی غالبا اسباب مردن را مهیا کرده ای
 با چنین زلف چلیپا ای بت ترسا به چه زاهد صد ساله را در عشق ترسا کرده ای
 از چه رو انداختی مسکین بصیری را ز چشم گر نه گوش خویشتن بر قول اعدا کرده ای

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Fe'ülün)

“Ey gönül! Tespih ve taneleri riya tuzağıdır. Tef ve çengi (saz) eşliğinde şarap iç.”

“Ey İlahi! Tarak saçında maharetini gösterirken elleri kurudu.”

“Göğün üstünde yuva yapan gönül kuşunu nasıl avlamayı arzularsın? Onun yuvasını benim gözümde arayın çünkü onun oku doğrudan benim gözümü işaret ediyor.”

“Dermansız iniltim onun kulağına şarkı gibi geliyor. (Sevgili) Bana nasıl merhamet etsin?”

“Sararmış yüzümün üstündeki tane tane olan gözyaşlarım, tıpkı bir altın üstündeki simya madeni gibidir.”

“O Türkistanlı ahu, ahu gibi gözleri ile Basîrî'yi avlamak istedi.”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilün)

“Ceylan gözlüm beni terk edip sahraya meyil etmişsin. Tüm dünyayı benim gibi deli divane etmişsin.”

“Bizim yaşlı gözümüzün kenarında yer edinmişsin. Gerçi gözüm kötü bir yer değildir ki orada yer edinmişsin.”

“Ey gönül! Onun fitneci gözüyle dostluk ediyorsun. Genellikle ölmek için sebepler hazırlamışsın.”

“Ey put-i tersa (sevgili) böyle güzel kıvrıcık zülfün ile yüz yıllık (dindar) zahit'i aşk ile Hristiyan etmişsin.”

“Neden çaresiz Basîrî'yi gözden düşürmüşsün? Yoksa kulağını duyumlara düşman mı etmişsin?”

(مقارب: فعولن فعولن فعول)

ملک جان پاک از تنت ساخته	پری دیده ی روشنتر ساخته
خدا ساخت از جوهر جان تو را	ولیکن دل از آهنت ساخته
صبا کرده از غنچه ات تاج سر	ز گلبرگ پر آهنت ساخته
ز دلهای پاکان خدای جهان	حصاری به پر آهنت ساخته
ز روح ملک ساخت جان تو را	ز جان بصیری تنت ساخته

(مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

ای عارض تو در لطف از آفتاب و مه به	هجر تو سوخت ما را لا طاقه لنا به
یا رب چه نور پاکی کز غایت لطافت	نی مهر با تو مانند نه مه به تو مشابه
از شربت انارم نگشود دل طبیا	درد مرا نسازد جز سیب آن دهن به
هر کس به ناله ی نی گردد ز خواب بیدار	لیکن به جز فغان نبود مرا منبه
با تو بصیری او را هر کس که دید گفتا	لیلی که دید لاغر مجنون که دید فربه

(Mütekârip: Fe'ûlün, Fe'ûlün, Fe'ûlün, Fe'ûl)

“Melek, teninden pak ruh yapmış. Peri ise gözünden, daha parlak göz yapmış.”

“Tanrı, senin ruhunu cevherden yapmış. Lakin gönlünü demirden yapmış.”

“Saba yeli, goncadan başına taç yapmış. Ancak gül yapraklarını demirden yapmış.”

“Dünyanın Tanrısı, pak temiz gönüllerden bir hasır, senin gönlünü ise demirden yapmış,”

“(Tanrı), Senin ruhunu meleklerin ruhundan, Basîrî'nin canını ise senin teninden yaratmış.”

(Muzâri': Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

“Ey güzel yüzlü! Letafette yüzün aydan ve güneşten iyidir. Senin ayrılığın, bizi yakıtı. Bizim için sabır etmek artık muhaldir.”

“Ya Rab! Maksadının letafeti ne temiz bir nurdur. Ne güneşe benzersin ne de ay ile bir benzerliğin var.”

“Hasta gönül, nar şerbetimden derman bulmadı. Güzel ağzının elmasından başka dermanım olmaz.”

“Kimse bir inleme (sesi) ile uykudan uyanmaz. Lakin feryat u figan sesinden başka beni uyandıran olmadı.”

“Ey Basîrî! Kim onu seninle görse, Leylâsını gören cılız, Mecnunu gören semiz olur dediler.”

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

در بین دیر خراب آباد کش پنداشتم جاهی	سکندر یاوه کردی به سلیمان باد پیمائی
به قصر قیصر و بر طاق کسری سر فرو ناید	فقیری را که در کنج قناعت هست یا واهنی
میر در پیش اهل حال نام خسرو و دارا	که در فقرست شبلی خسرو و منصور دارائی
اگر خلق جهان پرسند از من کیستی گویم	به کنج نامرادی زار مانده بی سر و پائی
به شمع مجلس آرای کسانی حاجتی نبود	مرا کز شعله ی آهست شمع مجلس آرائی
ز آب دیده عینک سازد پیش چشم گریان نه	بصیری چهره ی مقصود کن آنکه تماشائی
به کوی نیستی ماهی از هستی گذر کرده	نه فکر زیستن ما را و نی از مرگ پروائی

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

خوشا آندم که در هنگام هستی	ز هر بیرون برم سودای هستی
به جان آمد دل از زهد ربانی	خوشا دیر مغان و می پرستی
مپرس از من قدش ز ؟ یا سرو	که نشناسم بلندی را ز پستی
مجو از ضعف عشق ای دل ز رهائی	که عاشق را نزبید تن درستی
پی کاریست خلقت هر کسی را	بصیری را پی رندی و مستی

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün)

“Bir makama sahip olacağını sandım. Bu virane âlemde mutlu ol. İskender’e boş konuşuyorsun (dedin), Süleyman’a rüzgâr ile yol kat ettirdin.”

“Kanaat köşesinde ve demir gibi güçlü olan fakir, Kayser’in sarayına ve Kisra’nın kubbesine baş eğmez.”

“Hüsrev’in ve Dârâ’nın namını ehli hâlin (yoksullar) yanına götürme. Çünkü darağacına çekilen Mansur, Hüsrev ve Şiblî’den yoksuldur.”

“Eğer dünya halkı bana kimsin diye sorsalar; mahrum kalanların köşesinde dermansız kalan bir acizim derim.”

“Kimsenin meclisi mum ile süslemesine ihtiyaç yoktur. Ancak benim meclisim ahımın aleviyle süslenmiştir.”

“Ağlayan gözüm, gözümün önüne gözyaşımdan gözlük yaptı. Ey Basîrî! İzlediğin o çehreyi gaye edin.”

“Yokluk sokağından bir balık varlıktan geçmiş. Ne yaşamak fikrindeyiz ne de ölümden korkarız.”

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Fe'ülün)

“Varlık zamanı, varlık sevgisini her şeyden dışarı çıkarmam ne güzeldir!”

“Gönül, rabbani zühitten cana geldi. Şaraba ve meyhaneye tapmak ne güzeldir!”

“Bana veya serviye, onun endamını (boy) sorma! Alçaklığın yüksekliğinin tanımlıyorum.”

“Ey gönül, Aşkın zaafından kurtulmak için uğraşma! Çünkü aşığa sağlık yaraşmaz.”

“Herkesin yaratılışı, bir amaç uğrunadır. Basri’nin yaratılışı ise rintlik ve sarhoşluk uğrunadır.”

(مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

در کوی می فروشان هر رند پادشاهی	و ز باده هر پیاله جام جهانی نمائی
ای هر شکن ز زلفت زنار بت پرستی	وی هر گره ز سویت تسبیح پارسائی
درمرغزار جنت بودی میان حوران	ای آهوی رمیده دور از وطن چرائی
بر قتل من ز مژگان خنجر کشیده شوخی	ترکی خدا نترسی عاشق کشی بلائی
پرسد اگر بصیری کبود بدو بگوئید	در کنج نامرادی افتاده پی نوائی

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

غم خورد مجنون اگر صد ملک آبادش دهی	شادمان گردد گر از ویرانه یادش دهی
ای رقیب از قتل اهل درد خواهی کفشش	چشم آن دارم که اول نام من یادش دهی
دل سرشادی ندارد در غم او ای رفیق	گر غمی یابی نشان این غم آبادش دهی
شاه من بر عاشق بیچاره ظلم از حد مبر	ظلم حدی دارد آخر وقت شد دادش دهی
عالمی را کرد چشم و آبرویش زیر و زیر	ای معلم تا بکی تعلیم بی دادش دهی
در غم آن مه بصیری می زند مشق جنون	وقت آن آمده که حرفی از وفا یادش دهی

(Muzârî': Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

“Şarap satanların sokağında her rint bir padişah ve her badenin kadehi dünyayı gösteren bir küredir.”

“Ey saçının kıvrımı putperestlere zünnar olan! Senin her düğümün ve yönün dindarın tespihidir.”

“Cennet bahçesinde huriler arasındaydın. Ey ürkek ahu! Otlak vatanından uzaksın.”

“Ey işveli (sevgili)! Katlımın üzerine kirpiklerinden hançer çekilmiş. Ey âşık öldüren belâ! Allah'tan korkmuyor musun?

“Eğer (biri) Basîrî kimdi diye sorarsa, muradına eremeyenlerin köşesinde geçim peşine düşen biriydi deyiniz.”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Eğer gamlı Mecnuna, yüzlerce âbad olunmuş ülke de versen (mutlu olmaz). Ancak ona viraneyi hatırlatırsan mutlu oluverir.”

“Ey rakip! Dert ehlinin dert katilini tanımak istiyorsan, evvelâ benim adımı ona hatırlat. Beklentim o dur.”

“Ey dost! Gönül onun gamındayken mutlu değildir. Eğer bu gamda bir gam belirtisi bulduysan ona şenlik ver.”

“Ey benim şahım! Çaresiz aşığa gereğinden fazla zulüm etme; zulmün de bir haddi vardır. Sonunda adaletinin verilme vakti geldi.”

“Bütün bir dünyayı gözü ve kaşıyla alt üst etti. Ey muallim! Ne zaman kadar adaletsizliği öğreteceksin?”

“Basîrî, o ay yüzünün gamında delilik alıştırması yapıyor. Zamanı gelmiştir; ona vefa ile ilgili bir söz hatırlat!”

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

ز هجر گل‌عذاران چون روم سوی گلستانی	شود در دیده ام هر غنچه زهر آلوده پیکانی
رقیبان را از آن گلچهره روی مهر صد گونه	مرا ز و سینه چاک و ز صد پاره گریبانی
اگر چه مهوشان را با قد و ابروست آن لیکن	تو را بی قد ابروست ای سرو روان آنی
تو را مهر و مه از هر سو نگهبانند روز و شب	مرا جز دیده ی بی دار خود به تو نگهبانی
همه کس یافته درمان درد خویشتن لیکن	بصیری را به غیر از جان سپردن نیست درمانی

(مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

ای آب خضر از دهن تنگ تو نمی	هر ذره ای ز روی تو خورشید عالمی
تا روز حشر گل دهد از خاک راه تو	افتد اگر ز عارض خوی کرده ات نمی
افتاده ام به کلبه ی احزان خویشتن	جز آه هم دمی نه و ناله محرمی
گریند خلق بر من و من خنده می کنم	مجنون صفت گه خنده کند گاه ماتمی
در غم به غیر باده ندارم مصاحبی	آن هم توقفی ننماید به جز و دمی
گر عالمی غم رسد از ره گذار تو	شکر خدا که از غم من نیستت غمی
دارد بصیری از رخ و ابرو و غمزه ات	چشم پر آب و سینه ریش و قد خمی

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün)

“Gül yüzlülerin ayrılığından (ne zaman) gül bahçesine gitsem, her gonca gözümden zehirli birer ok oluverir.”

“Rakipler o gül yüzünün yüzünden yüz türlü muhabbet kalırken, bana ise ondan, sinesi yırtık ve yakası yüz parça olmuş yaka kalıyor.”

“Gerçi o ay yüzlüler, boylu ve kaşa sahipler. Ey kemale ermiş servi! Sen kaşsız ve endamsız da güzelsin.”

“Güneş ve ay, gece gündüz her taraftan seni korumaktalar. Benim kendi uyanık gözümden başka seni koruyan başka bir şey yok.”

“Herkes kendi derdine derman buldu. Lakin Basîrî'ye canını vermekten başka bir derman yoktur.”

(Muzâri': Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

“Ey gonca ağzının bir damla teri ab-ı Hızır olan! Senin yüzünün her zerresi dünyaların güneşidir.”

“Eğer senin güzel yanağından bir damla (ter) yolunun toprağına düşerse, mahşer gününe kadar gül yetişir.”

“Kendi hüznün kulübeme düşmüşüm. Ahtan başka yoldaşım, iniltiden başka dermanım yoktur.”

“İnsanlar bana ağlar ben kendime gülerim. Mecnun gibi gâh ağlarım gâh matem tutarım.”

“Gamli iken badeden başka dostum yoktur. O da bir anlıktır; başka da kederi durdurmuyor.”

“Gerçi dünyalık gamım, senin güzergâhından bana vardı. Tanrı'ya şükür ki benim gamımdan sana bir gam yoktur.”

“Basîrî, senin yanağından, kaşından ve gamzenden ötürü gözü yaş, sinesi yara ile doludur. Boyu ise bükülmüştür.”

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

همه کس راست هم دردی و دلداری و غمخواری	مرا نی هم دمی نی دوستی نه مهربان یاری
از آن در کوی او آهسته می نالم من بی دل	نمی خواهم که یابد خاطرش از ناله آزاری
خریدن را ؟ مانند در عالم بسی لیکن	متاع درد را نبود به غیر از من خریداری
مرا در سینه ی اندوهگین صد خار خار افتد	سگ کوی تو را گر ناگهان در پا خلد خاری
همه خلق جهان دانند کاری بهر عیش اما	نمی داند بصیری در جهان جز عاشقی کاری

(رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن)

سگ کوی تو زمن گر طلبد ما حضری	سینه چاک گشایم بنمایم جگری
من افتاده که بر سایه ی تو رشک برم	کی توانم که به پهلوی تو بینم دگری
روی خود بر اثر سم سمندت مانم	پیش از آن دم که زمن هیچ نماند اثری
گر به کویش گذری سوی من بی دل زار	ای صبا از دل گم گشته بیاور خبری
ای بصیری دل و دینم همه از دست بشد	تا فتادم به بلای صنمی عشوه گری

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Mefâ'ilün)

“Her kesin bir teselli vereni, sevgilisi ve dert ortağı vardır. Benim ne bir teselli verenim ne bir dostum ne de şefkatli bir sevgilim var. Bu yüzden onun sokağında sessizce inliyorum ki onun hatırı inlememden sıkıntı çekmesini istemiyorum.”

“Dünyada birçok dert satın almak şöyle bir dursun! Dert metainın benden başka satın alıcısı yoktur.”

“Eğer sokağının köpeğinin ayağına ansızın bir diken batsa, benim kederli sineme yüzlerce diken batar.”

“Tüm dünya halkı, zevk için bir amel biliyor. Basîrî, dünyada âşıklıktan başka bir amel bilmiyor.”

(Remel: Fâ'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilün)

“Eğer sokağının köpeği benden basit bir yemek isterse, yırtık sinemi açar ciğerimi gösteririm.”

“Senin gölgeni bile kıskanan benim gibi düşkün biri, daha ne zamana kadar seninle birlikte birilerini göreceğim.”

“Benden hiç bir eser olmadan önce, bizzat kendi yüzüm senin doru atının tırnağına esir kaldı.”

“Ey saba yeli! Eğer onun mahallesinden geçersen, kaybolan gönülden ben, biçare aşığa bir haber getir.”

“Ey Basîrî! Bir işveli güzelin belâsına düşünce, gönlümü, dinimi, her şeyimi yitirdim.”

(مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

ای حسن یوسف از رخ خوب تو ده یکی	یک لعمه از جمال تو خورشید و مه یکی
آهسته ران سمند که بر ره گذار تو	سرهای بی دلان شده با خاک ره یکی
از چشم سرمه کرده ی عاشق فریب تو	صد شور بخت گشته به خاک سیه یکی
مه را به چرخ گرچه منازل بود بسی	لیکن تراست در دل من جایگاه یکی
ملک جمال را به نور غیر تو شهی	خوش کشوری که هست در و پادشه یکی
در ملک درد خیل و سپاهبست عشق را	منت خدای را که منم ران سپه یکی
خونش را ز دیده آه ز دل منقطع شود	سوی بصیری ار کند آن مه نگه یکی

(Muzâri': Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

“Ey sevgili! Yusuf’un güzelliği, senin güzel yüzünün onda biri kadardır. Güzelliğinin bir parlaklığı, güneş ve ay ile birdir.”

“Doru atını yavaş sür! Çünkü senin güzergâhında âşıkların başı ile yolun toprağı birdir.”

“Senin sürme çekilmiş aşığı aldatan gözün, yüzlerce fitneci bahtı kara ve kara toprakla birdir.”

“Gerçi ayın gökyüzünde yeterince yeri vardır. Ancak gönlümde senin için yalnızca bir yerim var.”

“Nur için cemalin mülkü (ülkesi) senin dışında bir şahtır. Ancak güzel bir ülkenin kapısı ve padişahı birdir.”

“Aşkın dert ülkesi, hayal ve asker ordusudur. Allah’ şükürler olsun ki ben ve askerinin ayak pası biriz.”

“O ay yüzlü, Basîrî’ye bir bakış atsa, gözlerden kan, gönülden ah (feryadı) kesiliverir.”

قطعه ها

۱

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

الا ای آفتاب فضل و دانش که بادا شادیت پیوسته همدم
غم من خور خدا را کز فقری ندارم خوردنی در خانه جز غم

۲

(مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

لاری چو نیست واقف اسرار علم طب شربت نداد در خور طبع سلیم ما
کنده درون و زرد برون و تنگ دلست قاروره ایست هیات مولا حکیم ما

۳

(حقیف: فاعلاتن مفاعلن فعولن)

ای که سوغات خواستی از ما حال معلوم کن ازین کلمات
ما ز تبریز قرض آوردیم قرض باشد به پیش ما سوغات

۴

(حقیف: فاعلاتن مفاعلن فعولن)

یک جماعت عیال و اطفالند همه از گسنگی رسیده به جان
چون پی پای اشتران ببند می درند از همش چو گرده ی نان

KIT'ALAR

1

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Fe'ülün)

“Ey fazilet ve bilginin güneşi! Daima mutluluk senin dostun olsun.”

“Allah için gamımı ye! Çünkü yoksulluktan evde gam haricinde bir yiyeceğe sahip değilim.”

2

(Muzâri': Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

“Lârî, tıp ilminin sırlarına vakıf olmayınca bize tabiata layık sağlam bir şerbet veremez.”

“İç (imiz) kazınmış, dış (ımız) sararmış gönül (ümüz) ise dardır. Bizim efendi hekimimizin durumu şişeye benzer.”

3

(Hafîf: Fâ'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“Ey bizden yol hediyesi isteyen! Şimdi bu kelimelerden (cümleden) muradı anla. Biz Tebriz'den şiir getirdik. Bizim yanımızda yol hediyesi, şiirdir.”

4

(Hafîf: Fâ'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“Aile ve çocuklardan olan bir topluluk, hepsi açlıktan cana ulaşmışlar. Develerin ayak izlerini görünce hepsinden yuvarlak ekmek gibi koparıyorlar.”

۵

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

الا ای آنکه دارد خاک پایت ز کحل اصفهان و توتیا عار
مرا در خدمتت عرض نیاز نیست بگویم گر نباشد بر دلت بار
برهنه پای ماندم از ره لطف به کشفی بنده را از خاک بردار

۶

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

ایا بحر سخا و کان احسان که خلقی از کرمهای تو شادند
به بنده خرجی گفتی که بدهند به غیر از وعده ام خیری ندادند

۷

(هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن)

ای دل ز قناعت اگرست هست نصیبی یک جو نبود پیش تو این خرمن دنیا
ور این موید ندهد منصب آخر آرزق علی الله تبارک و تعالی

۸

(هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن)

ای سوده قدم به فرق چرخ چارم بشنو سخنی که دوست گوید با دوست
انگشت من از کفش برون آمده است همچون کشفی که سر برآرد از پوست

5

(Hezec: Mefâ'îlün, Mefâ'îlün, Fe'ûlün)

“Ey ayağının toprağı İsfahan’ın ve utanmaz papağanın sürmesi olan. Senin hizmetine girmem için arza ihtiyaç yoktur desem (bu) gönlüne bir yük olmaz.

“Lütuf yolunda ayağım çıplak şekilde kaldım. Bir kölenin ayakkabısı ile beni çamurdan kaldır.”

6

(Hezec: Mefâ'îlün, Mefâ'îlün, Fe'ûlün)

“Ey cömertlik denizi ve ihsan hazinesi! Halk senin bağışlarından dolayı mutludur.”

“Köleye bir harçlık versinler dedin. Bana vaadeden başka bir hayır vermediler.”

7

(Hezec: Mef'ûlü, Mefâ'îlü, Mefâ'îlü, Fe'ûlün)

“Ey gönül! Eğer kanaaten bir nasibin varsa, bu dünyanın harmanı senin yanında bir arpa kadar değeri yoktur. Ve eğer nihayetinde bu, makam desteği vermezse, Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır.”

8

(Hezec: Mef'ûlü, Mefâ'îlü, Mefâ'îlü, Fe'ûlün)

“Ey gökyüzünün dördüncü katına ayağını sürmüş kişi! Dostun dosta söylediği sözü dinle! Posttan başını kaldıran ehl-i keşf gibi benim de parmağım ayakkabıdan dışarı çıkmış.”

(حقیف: فاعلاتن مفاعیلن فعلن)

قطع کرده بخشش زین پس من نگویم قصیده نی قطعه
پادشه را درین گناهی نیست قطع الله عمر من قطعه

(سریع: مفععلن مفععلن فاعلن)

فرد زمان حضرت جامی ز دهر رفت سوی باقی و فانی بهشت
خلد برینست کنون جای او گشت چو تاریخ مقیم بهشت

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

الهی آن محقق کز سر دید همی دانست عالم را کماهی
قرین رحمت حق شد از آن رو شد تاریخ رحمت بر الهی

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

در درج شهی جم طاب مسواه چو رحلت کرده یک باره ز عالم
قرین رحمت حق شد از آن رو شدش تاریخ رحمت باد بر جم

9

(Hafî: Fâ'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“Benim mükâfatım kesilmiş. Bundan sonra ne bir kaside ne de bir kuta söylerim. Padişahın bunda bir günahı yoktur. Allah benim ömrümün safhasında kesmiş.”

10

(Serî': Müfte'ilün, Müfte'ilün, Fâ'ilün)

“Zamanın yegâne adamı Câmi hazretleri, fâni dünyadan bâki taraf olan cennete göçtü. Onun yeri şimdi yüce cennettir. (897/1492) tarihinde (mukîm-i bihişt) cennette ikamet eden oldu.”

11

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Fe'ülün)

“Ey İlahi! O ehl-i tahkik (araştırmacı) âlemi önceden görüp bildiği için Allah'ın rahmetine nail oldu. O yüzden (ber- ilâhî) ilahi rahmetin (896/1491) tarihi oldu.”

12

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Fe'ülün)

“Padişahlık mücevherinin incisi Cem, dünyadan ansızın göçünce, Hakk rahmetine nail oldu. Bu yüzden (900/1494) tarihi oldu.”

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

شه دین دار سلطان با یزید آنکه ز خودش بحر می دارد توقع
 بنا کرد این عمارت از پی خیر که تا در آخرت یابد تنفع
 تمتع یافتند از نعمتش خلق از آن گردید تاریخش تمتع

(هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن)

ای آنکه تو را خوی خوش و خلق نکوست بشنو سخنی که دوست گوید با دوست
 انگشت من از کفش بیرون آمده است همچون کشفی که سر برآرد از پوست

(رمل: فاعلاتن فعلاتن فعلن)

خسرو دیندار سلطان با یزید آنکه معماریست عدلش ملک را
 جامعی بهر عبادت بر فراشت مرتفع مانده ی سقف سما
 هاتف غیب ار پی تاریخ گفت جامعی او باد مقبول خدا

(حقیف: فاعلاتن مفاعیلن فعلن)

این عمارت که پادشاه جهان ساخت بر وفق آنچه بر دلخواه
 بهر حقت از آن سبب تاریخ شد بنی خالصا لاجل الله

13

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Fe'ülün)

“Kendisinin cömetliğinden denizin (bile) beklentisi olduğu dindar Sultan Bâyezîd, Ahirete kadar halk yararlı olsun diye, hayır için bu imareti yaptırdı. Halk onun nimetinden, (880/1475) senesi olduğunda faydalandı.”

14

(Hezec: Mef'ülü, Mefâ'ilü, Mefâ'ilü, Fe'ülün)

“Ey huyu hoş ve ahlakı iyi olan o kimse! Dostun dosta söylediği sözü dinle! Posttan başını kaldıran ehl-i keşf gibi benim de parmağım ayakkabıdan dışarı çıkmış.”

15

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“Adeleti, mülkün mimarisi olan Hüsrev-i dindar Sultan Beyâzîd Han, ibadet için, gökyüzünün tavanı kadar yüksek bir camı yükseltti. Gaip âleminden seslenenin ardından onun (911/1505) tarihinde olduğunu söyledi.”

16

(Hafîf: Fâ'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“Cihan padişahının yaptırdığı bu imaret, gönlün arzusuna ve senin mülkiyetine uygun olsun diye o yüzden (benî hâlisen lâ-cell-l'Allah) Allah için samimi olun tarihi (914/1508) oldu.”

(مجتث: مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعِلن)

برین کتاب که موسوم شد به هشت بهشت	ز فکر بکر در و لعبتان حور مثال
به عهد خسرو عادل خلیفه ی یزدان	که با درایت فتحش بر اوج عز و جلال
شه سپهر مکان با یزید خان که سپهر	مدار بر طرف رای او کند مه و سال
تمام گشت به روز سعید و ساعت سعد	خرد ز سال تمامی او چو کرد سوال
از آنکه مخبر فتح شهان غازی بود	کتاب فتح به تاریخ آمدنش در حال

(هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن)

ای مقده ات هلال بر چرخ برین	شب سوخته است و سنگهایش پروین
هر کوکب آسمان شراریست ز وی	آتش بودش برق که افتد به زمین

(مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعِلن)

جانا پرئی به صورت انسانی	نی نی ملکی ز عالم روحانی
بیمار دو چشم ناتوانت شده ام	بسم الله اگر فاتحه ای

(مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعِلن)

مانیم گرفتار دل غم اندوز	چون شمع دمی به گریه گاهی در سوز
روزی به هزار غصه آریم به شام	شامی به هزار محنت آریم به روز

âû(Müctes: Mefâ'ilün, Fe'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“Sekiz cennet olarak isimlendirilen bu kitap, taze fikirlerden ve ahu gözlü hurilerin misallerinden oluşur.”

“Tanrı'nın Halifesi, adil padişahın ahdi ve dirayeti ile fetih zaferi, izzet ve azamet zirvesinde oldu.”

“Mekânı gökyüzü olan şah Bâyezîd Han ki felek ay ve yıl onun hükmü üzerine döner.”

“Akıl, onun yaşadığı tüm yıllar için sual sorunca, mutluluk günleri ve uğurlu saatleri doldu. Padişahların fetih habercisi gazi olduğu için, şuan fetih kitabının geliş tarihi (911/1505) oldu.”

(Hezec: Mef'ûlü, Mefâ'ilü, Mefâ'ilü, Fe'ûlün)

“Ey çakmağı, yüce gökyüzünün hilâli, Ülker yıldızının taşları ve geceyi yakan! Semanın her yıldızı bir kıvılcım ondan yere düşen her şimşek ise onun ateşi olur.”

(Muzâri': Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

“Ey sevgili! İnsan suretine bürünen bir perisin, hayır hayır ruhanî âlemden gelen bir meleksin.”

“Senin kudretsiz olan iki gözünün hastası olmuşum. Eğer Fatiha okumak istersen bismillah ile başla.”

(Muzâri': Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

“Biz hüznünlü gönlün müptelasıyız. Mum gibi bazen ağlar bazen yanarız. Gün olur binlerce üzüntü ile gece ederiz. Gece olur binlerce sıkıntı ile gündüz ederiz.”

(هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن)

ای طالب این عالم پر شور شده وندر پی نای و چنگ و طنبور شده
فردا شود خبر که مستی امروز شکسته صراحی و تو مخمور شده

(سریع: مفتعلن مفتعلن فاعلن)

شاه جهان احمد والا گهر کز ظلمها یافت درین دهر هلك
چون نشود ملک ز فوئش خراب گشت چو تاریخ خرابی ملک

(هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن)

چون احمد بایندر آن شاه قد قدرت در جنت ماوا شد با مغفرت یزدان
پرسید دل از ملهم سالی که شهادت یافت بگو تاریخ صد حیف ز احمد خان

(مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

سلطان بر و بحر ابوالنصر با یزید کز حق و راست دولت و اقبال سرمدی
فتح قلاع زمره ی ارباب شرک کرد خواند آفرین فرشته طاق زبرجدی
از بهر فتح هاتفی غیبی ز آسمان تاریخ گفت نصرت دین محمدی

21

(Hezec: Mef'ûlü, Mefâ'ilü, Mefâ'ilü, Fe'ûlün)

“Ey bu şamatalı dünyanın talepkarı, ney, çeng ve tamburun peşinde olan!
Bugünün sarhoşluğu, yarının habercisidir. Sürahi kırılmış, sen sarhoş olmuştun.”

22

(Serî': Müfte'ilün, Müfte'ilün, Fâ'ilün)

“Cihan padişahı değerli mücevher Ahmed (paşa) zamanın zulmünden hayata veda etti. Onun veda edişiyile mülk harap olmasa bile mülk viran ve tarih (903/1500) oldu.”

23

(Hezec: Mef'ûlü, Mefâ'ilü, Mefâ'ilü, Fe'ûlün)

“Ahmed Bayındır Han o güçlü kudretli şah Tanrı'nın ihsanıyla cennette yer edindi. Gönül, esinlendiği ve onun şehadete kavuştuğu yılı sual etti. Söyle heyhat ki Ahmed Han'dan yüzlercesi tarih (903/1498) oldu.”

24

(Muzâri': Mef'ûlü, Fâ'ilâtü, Mefâ'ilü, Fâ'ilün)

“Kara ve denizin sultanı Ebu-l'Nasr Bâyezîd'in devleti haktan ve doğruluktan ötürü ikbali ebedidir. Tüm şirk sahiplerinin kalelerini feth ettiğinde, zeberced kubbesinin meleği ona âferin dedi. Fetih olduğu ve Muhammed (a.s) dininin yardımcısı olduğu için semadan bir gayp sesi, (906/1501) tarihini dedi.”

(رمل: فاعلاتن فعلاتن فعلن)

صاحب آن خیرات سلطان با یزید اتقن البنیان للشرح القویم
 قد بنی للمسلمین جامعا به ...¹²³ للعفو من رب رحیم
 هاتف قد قال فی تاریخه اجره لطف علی رب کریم

(متقارب: فعولن فعولن فعول)

سلیمان شه آن خسرو دین پناه که در بحر کفش فلک گشته فلک
 پی شاهی عقل تاریخ گفت به جای پدر پادشاه شد به ملک

(متقارب: فعولن فعولن فعول)

دیار که بگشاد سلطان سلیم نه رستم نه دارا نه جم کرده فتح
 پی فتح او هاتف غیب گفت به تارخ ملک عجم کرده فتح

(رجز: مفتعلن مفاعیلن مفتعلن)

خسرو چرخ مرتبه جهان سلیم خان آنکه ز سهم تیغ او خصم به تاب تب
 فتح ممالک غرب کرد چو بهر دفع ظلم قال له مورخ فتح ممالک العرب

¹²³ Divan nüshasında eksik kelime üç nokta (...) şeklinde kaydedilmiştir.

(Remel: Fâ'ilâtün, Fâ'ilâtün, Fâ'ilün)

“O hayırların sahibi Sultan Bâyezîd, kavminin genişlemesi için binalar yaptı. Merhametli Allah'ın affı için Müslümanlara camiler yaptı. Onun tarihinde (910/1505) gaypten seslenen: ‘ onun ecir, bağışlayıcı Allahın lütfu olsun ’ dedi.”

(Mütekârip: Fe'ülün, Fe'ülün, Fe'ülün, Fe'ül)

“Dinin himayesi olan hükümdar Süleyman Şah ki felek onun kerem denizinde gökyüzü olmuş. Onun padişahlığının ardından tarihin aklı (936/1536) ‘babasının yerine ülkenin padişahı oldu’ dedi.”

(Mütekârip: Fe'ülün, Fe'ülün, Fe'ülün, Fe'ül)

“Sultan Selim'in fethettiği diyarları ne Rüstem ne Dârâ ne de Cem fethetti. Onun fethinin ardından gaypten seslenen, onun fethi için (920/1515) Acem diyarını fethetmiştir dedi.”

(Recez: Müfte'ilün, Me'fâilün, Müfte'ilün, Me'fâilün)

“Felek mertebeli cihan şahı Selim Han'ın kılıcından düşmana pay olarak sıtma nöbetinin harareti düştü. Tarihçi onun için (922/1517) Arap memleketlerini fethetti diye yazdı.”

(حقیف: فاعلاتن مفاعیلن فعلن)

پادشاه زمانه شاه سلیم که ازو یافت دیر زیب و نظام
پی شاهیش هاتف غیبی گفت تاریخ خسرو ایام

(حقیف: فاعلاتن مفاعیلن فعلن)

پادشاه جهان سلیمان خان که قرینش شدست عون آله
فتح رودس چو کرد آن شه دین حال کفار گشت جمله تباه
جمله ی مومنان شدند سرور دل گبران ز غصه گشت سیاه
گفت هاتف برای آن تاریخ یفرح المومنون ینصرالله

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

شاه قدر سلطان سلیم آنکه در دور او گرگ کرده شبانی
چون پادشه شد در ساعت سعد گفتند تاریخ جمشید ثانی

(هزج: مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

برین خان مبارک کز بلندی فلک را گشته همچون تاج تارک
نباشد در زمان شاه عادل شهی گو راست حرز جان تبارک
رفیق القدر سلطان با یزید آنکه فرشته گفته اش دام افتد ارک
پی اتمام گفتا هاتف غیب روان تاریخ او خان مبارک

(Hafîf: Fâ'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“İnsanlık âlemi, zamanın padişahı Selim Şah'tan süs ve düzen buldu. Onun padişahlığının ardından gaypten seslenen, (922/1517) tarih devresinin şahı dedi.”

(Hafîf: Fâ'ilâtün, Mefâ'ilün, Fe'ilün)

“Cihan padişahı Selim Han ki Allah'ın yardımı onun dostu oldu. O dinin şahı Rodos'u fethedince, cümle kâfirlerin durumu harap oldu. Tüm müminler sevince boğuldu, kâfirlerin gönlü kederden kara kesildi. O tarih (929/1523) için seslenen Allah'ın yardımıyla müminler sevince boğuldu.”

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Fe'ülün)

“Kudretli hükümdar Sultan Selim'in değeri odur ki, onun devrinde kurt çoban olmuştur. Uğurlu ve kutlu bir dönemde padişah oldu. (Onun için buna) ikinci Cemşîd (917/1512) tarihini söylediler.”

(Hezec: Mefâ'ilün, Mefâ'ilün, Fe'ülün)

“Yükseklikten, feleğin üstüne taç gibi görünen bu mübarek hana adil şahın zamanında bir şey olmaz ki, o doğru sözlü ve mübarek canların koruyucusudur. Kudretin dostu Sultan Bâyezîd için melek, onun övgüsü yüksektir demiş. Tamamlama ardından gaipten seslenen, o mübarek Han'ın devranı, tarihi sürekli devam etsin dedi (914/1509).

SONUÇ

Farsça eserler, Türk dili ve edebiyatı araştırmaları dışında, siyasî tarihimizin ve kültürümüzün de ana kaynakları arasında önemli bir yer tutmaktadır. Türk coğrafyasında Farsça yazılmış dîvânlar, mektuplar, ferman münşeat mecmuları değerlendirilmeden yazılacak bir Türk diplomasi tarihi eksik kalacaktır. Farsça eserlerden, Farsça yazılmış belgelerden yararlanmadan kaleme alınacak bir Türk bilim tarihi, Türk sanat tarihi, bir Türk edebiyatı tarihi, yetersiz kalacaktır. Bu bağlamda çalışmamıza konu olan Basîrî'nin Farsça Divanı'nı göz önünde bulundurarak şairin divanını Türkçeye aktarırken bu hususlar da göz ardı etmedik.

Basîrî (941/1534-35) İstanbul'un fethinin yaşandığı, sınırların üç kıtaya ulaştığı Osmanlı Devleti'nin en parlak asrı olan XVI. asırda yaşamıştır. Sanatçıların, şairlerin, bilge ve âlimlerin İran, Türkistan ve çevre coğrafyalardan Osmanlı coğrafyasına aktığı dönemlerde bu şahsiyetlerin arasında Basîrî de vardı. Bu yüzyılda şaire, sanata ve edebiyata büyük bir ilgi ve alaka vardı. Hatta devletin başında bulunan padişahların ve ileri gelenlerin bile her biri birer şair, edip ve divan sahibi idiler. Onlarında öncü olmasıyla bu alanda değerli eserler meydana gelmiştir.

Basîrî'nin Farsça Divanı kendi el yazmasıyla mevcut olup Süleymaniye Kütüphanesi'nde tek nüsha halindedir. Bir mukaddime 1406 beyitten meydana gelen divanda toplam 23 kaside, 121 gazel, 32 kıta bulunmaktadır. Şair kendi kasidelerinde en çok Sultan II. Bâyezîd'ten söz etmiş ve ona atfen övgülerde bulunmuştur. Divanın toplam 23 kasideden 11'i II. Bâyezîd'e atfen yazılmıştır. Şair Sultanı överken daha çok onun adaletli, kerem sahibi, yumuşak huylu biri olduğunu vurgular. Divanda Sultan Selim'e atfen 3 tane kaside mevcuttur. Şair Sultan Selimi överken onun da adaletli ve İslam dininin koruyucusu Hilafetin sahibi sıfatından bahseder. Şairler çoğunlukla Kasidelerin nesîb bölümünde gazavâtnâmelere değinirler. Basîrî de padişahlara yazdığı kasidelerinin nesîb bölümünde gazavâtnâmelere değinir. Adeta savaş sahnelerini canlandırır.

Divanın gazeller bölümünde muhteva açısından bakıldığında şairin gazelleri daha çok aşk konulu olmakla birlikte tasavvufun da önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Şairin gazellerinde düşkün, geçim sıkıntısından dolayı acı çeken zayıf ve sararmış teni, acılar içinde feryat figan eden bir insan tipolojisi göze çarpar. Şekilsel açıdan gazellere bakıldığında, Şairin gazelleri çoğunlukla 5 beyitlidir. Az da olsa 6 ve 7 beyitli gazelleri bulunmaktadır. Şair gazellerinde çoğunlukla "Müctes", "Muzari" ve "Remel" Bahirlerini kullanmıştır. Şairin divanında toplam 32 tane kıt'a bulunmaktadır. Bu kıt'aların 18'i tarih kıt'asından oluşmaktadır. Diğerleri ise pend-nâme konulu kıtalardır.

KAYNAKÇA

Âşık Çelebi, (1997). *Meş'a'irü's-şu'ara (İnceleme - Tenkitli Metin)* C. 2, (hızr. Filiz Kılıç), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Basılmamış Doktora Tezi.

Ali E Dihhoda, (1372) *Lûgat-nâme* Tahran.

Aydemir, Y. (1994). *Türk Edebiyatında Kasîde*, Gazi Üni. Sos. Bil. Ens. Ankara, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi s. 134.

Aksoy H. (2002), "Kıt'a mad." *İslam Ansiklopedisi*, C. 25, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 505.

Akkuş, M. (2006). *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası-Edebi Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yayınları, Erzurum.

Kâtip Çelebi, (1941). *Min Kitâbi Keşf'z-Zünûn 'An-Esâmîl' Kütübi ve 'l-Funun*, C. 1,2, (nşr. Şerafettin Yaltkaya, Kilisli Rıfat Bilge) İstanbul. s. 780.

Çavuşoğlu, M. (1992). "Basîrî mad." *İslam Ansiklopedisi*, C. 5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları İstanbul, s. 105-6.

Değirmençay, V. (2017), *Farsça Edatlar ve Bağlaçlar Sözlüğü*, Kurtuba Kitap Yayınları, İstanbul.

Devellioğlu, F. (2000). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara.

İpekten H. (1996) ."Gazel mad." *İslam Ansiklopedisi* C. 13, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 440-442.

Hasan Çelebi, Kınalı-zade; (1989), *Tezkiretü's-şu'ara*, (Hızr. İbrahim Kutluk), Cilt: 1, 2. Baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVIII. Dizi - Sa. 41, Ankara.

Kartal, A. (2006). *Basîrî ve Türkçe Şiirleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Kanar, M. (2015), *Farsça Türkçe Sözlük*, Say Yayınları, Ankara.

Latîfî, (1990) *Latîfî Tezkiresi*, (hızr. Mustafa İsen), Kültür Bakanlığı Yayınları: 1120, 1000 Temel Eser Dizisi: 149, Ankara, s. 101.

Özkan, M. (1995). *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul s. 56.

Riyahi, M. E. (1995). *Osmanlı Topraklarında Fars Dili ve Edebiyatı* (çev. Mehmet Kanar) İnsan Yayınları, İstanbul s. 113.

Sarısoy, F. (2001). *Basîrî'nin Farsça Dîvânı*, Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Uzun, M. (2012). ‘‘Tevhit mad.’’ *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı C. 41 İstanbul, s. 24.

Ulu Ârif Çelebi, (2017). *Ulu Ârif Çelebi'nin Farsça Divanı ve Türkçe Çevirisi* (çev. Veyis Değirmençay) Atatürk Kültür Merkezi Yayınları Ankara.

